MIRCEA HANDOCA

PE URMELE LUI George Topîrceanu

PE URMELE LUI

George Topîrceanu

MIRCEA HANDOCA

PE URMELE LUI George Topîrceanu

EDITURA SPORT - TURISM

Referent : MARCEL DUȚĂ
Coperta: VICTOR ILIE

„UN MARE SCRIITOR POATE SĂ FIE ÎN ACELAȘI TIMP ȘI UN MARE CETĂȚEAN, UN LUPTĂTOR, UN OM DE CONCEPȚII POLITICE LUMINOASE..."

GEORGE TOPÎRCEANU

Cum am devenit moldovean
(variantă)

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

George Topîrceanu, unul dintre cei mai reprezentativi poeți ai literaturii noastre, este apreciat atît de publicul larg, cît și de cei mai rafinați esteți.

De peste șase decenii, Balada chiriașului grăbit, În jurul unui divorț, Balada popii din Rudeni, Balada morții *au devenit unele din cele mai populare creații, recitate la examenele de admitere în institutele de artă dramatică, la serbările școlare sau în cercuri mai intime.*

Opera lui George Topîrceanu, la fel ca cea a lui Ion Creangă și Mihail Sadoveanu, este o strălucită expresie a specificului național. Peisajul, istoria, datinile, tradițiile și limba neamului nostru — în ceea ce au ele mai autentic și mai firesc — sînt prezentate în versurile și proza celui ce-a dat viață Rapsodiilor. *Tonalități grave, ușor melancolice alternează cu aparent improvizate ritmuri săltărețe, unde optimismul, voia bună și umorul se află la ele acasă. Toate acestea, în impecabila formă a unui vers cizelat cu minuțiozitate de artizan, de-o rară sobrietate, perfecțiune și muzicalitate.*

De mai bine de un sfert de veac am mers, de nenumărate ori, pe urmele lui Topîrceanu. Intenționat sau întîmplător, am călcat drumurile pașilor lui la Nămăești, București sau Iași, la mănăstirile din Moldova (Neamț, Agapia, Văratec), la Viena chiar. În unele locuri am revenit adesea, notîndu-mi impresiile imediat, la cîteva minute sau ore ; alteori, ele s-au sedimentat și au rămas mai șterse sau mai pregnante într-un colțișor al memoriei. Oricum, ideea de a scrie o carte închinată lui Topîrceanu îmi încolțise în minte și mă îndemna să revăd, mereu și mereu, locurile pe care, parcă pe **nesimțite,** *le îndrăgisem. Prilejul s-a ivit acum cîțiva ani, după publicarea întîiului număr al prestigioasei serii* Pe urmele lui..., *inițiată de Editura Sport-Turism cu volumul sem-*

nat de Augustin Z. N. Pop, Pe urmele lui Mihai Eminescu. *Am înțeles atunci că o invitație la drumeții imaginare, printr-o nouă lectură a operei lui Topîrceanu, și, totodată, la excursii reale, în spațiul geografic pe unde a umblat scriitorul și care și-au pus amprenta pe creația lui artistică, este un efort necesar, cu finalități efective, cu profit pentru marii amatori de călătorii prin țară, pentru generația tînără, dornică să cunoască frumusețile patriei. Discuția din redacția editurii m-a convins definitiv că a sosit momentul să trec la elaborarea lucrării pe care o gîndisem, e drept, structurată oarecum pe alte criterii, de mult...*

Cartea de față își propune, așadar, în primul rînd, să evoce locurile în care a trăit poetul, să reconstituie împrejurările și atmosfera anilor vieții lui, să-i rememoreze drumurile. Pentru aceasta, dincolo de impresiile, observațiile și notațiile făcute de autor cu prilejul excursiilor sale printr-o bună parte a meleagurilor străbătute, am recurs, firesc, la cercetarea unei vaste bibliografii. Am consultat ziarele și revistele unde a colaborat, cărțile ce i-au fost consacrate, arhiva aflată la Biblioteca Academiei, am stat de vorbă cu cîțiva dintre oamenii care l-au cunoscut.

Sînt îndatorat, de asemenea, autorilor celor trei monografii dedicate lui Topîrceanu, semnate de Constantin Ciopraga, Al. Săndulescu, Virgiliu Ene, studiilor și relatărilor oferite de Șerban Cioculescu și Augustin Z. N. Pop, precum și tuturor celorlalți istorici și critici literari, citați în Bibliografia selectivă.

Date interesante de amănunt, privitoare la originea familiei, la ascendenții poetului și, în general, la arborele lui genealogic mi-au fost puse cu generozitate la dispoziție de entuziastul cercetător din Sibiu, Ion Salomiu Delatopîrcea.

Facsimilele reproduc originalele aflate la sala de manuscrise a Bibliotecii Academiei. Ele au apărut cu încuviințarea lui Gabriel Știrbu, directorul adjunct al instituției.

Ilustrațiile au fost procurate cu ajutorul Mariei Polojințev de la Biblioteca Centrală de Stat, secția Fotografii.

Tuturor, mulțumirile și gratitudinea mea.

MIRCEA HANDOCA

LA CASA MEMORIALĂ DIN NĂMĂEȘTI

Primul popas trebuie făcut la Nămăești. Satul din apropierea Cîmpulungului Muscel a trecut din geografie în istoria literaturii — așa cum s-a întîmplat mai înainte cu Ipotești, Humulești, Hordoul, Prislopul.

Oricine s-a documentat, cît de cît, știe că orășelul Cîmpulung Muscel s-a dezvoltat în depresiunea muntoasă situată de-a lungul Rîului Tîrgului, la 52 km nord de Pitești.

Important centru politic și administrativ cu sute de ani în urmă, Cîmpulungul a fost prima cetate de scaun a Țării Românești. Aici a fost scris cel mai vechi document în limba română, scrisoarea boierului Neacșu către judele Brașovului.

Splendoarea acestor ținuturi a fost descrisă în pagini antologice de istorici (Nicolae Iorga), geografi (Ion Simionescu), scriitori (Alexandru Vlahuță), iar cei mai de seamă pictori care au imortalizat peisajul muscelean au fost Nicolae Grigorescu, Theodor Aman, Carol Popp de Szathmary.

De peste 20 de ani, la Nămăești se află o casă memorială pe care am vizitat-o de cîteva ori.

Desprind din fugarele însemnări cîteva pagini scrise în urma ultimei vizite făcute aici...

18 august 1980

Spre Cîmpulung. Dealuri împădurite, cu numeroase nuanțe de verde. Merii și prunii încărcați vestesc o toamnă rodnică. Drumeții întîlniți în cale au o prestanță și-o frumusețe deosebite. Din Cîmpulung iau autobuzul cu autotaxare și-n zece minute parcurg cei șapte kilometri pînă la Nămăești.

Cobor din autobuz. Mă uit în dreapta şi-n stînga. Şoseaua este asfaltată. Un car tras de doi boi trece alene împrăştiind un plăcut miros de fîn proaspăt cosit. Se aude un muget. Văd apropiindu-se o femeie mînînd pe asfalt o vacă dolofană, în ciuda inscripţiei de pe un gard din apropierea muzeului : „Desjugarea căruţelor interzisă". Fără să vreau, îmi vin în minte frînturi din versurile parodiei poeziei lui Depărăţeanu :

Locuinţa mea de vară
E la ţară...
Acolo era să mor
De urît şi de-ntristare
Beat de soare
Şi pîrlit îngrozitor !

Cînd te duci pe drumul mare
La plimbare,
Este praf de nu te vezi.
Trec mişcînd domol din coadă
Spre livadă
Ale satului cirezi.

(Vara la ţară...)

Babele nu se mai îndeletnicesc de mult cu profesiunea de medic comunal, iar confortul contemporan a început să se vadă şi la Nămăeşti. Chiar dacă, din cînd în cînd, se mai rătăceşte cîte o vacă prin apropiere, a dispărut cu desăvîrşire praful.

Casele sînt arătoase, gospodăriile prospere, avînd grădini de flori în faţă, livezi întinse, lumină electrică şi canalizare. Păcat că pentru nevoile... administrative ale casei memoriale, custodele cară cu găleata apă de peste drum. E explicabil ! Casa (deşi refăcută) datează de la sfîrşitul secolului trecut...

Stridentul „cucurigu" auzit dintr-o curte de-alături îmi aminteşte duelul dintre cei doi cocoşi pintenaţi şi frumoşi „ca ofiţerii la paradă".

În fundul ogrăzii, o întinsă livadă — aşa cum au toate gospodăriile. Bustul poetului tronează în curte. Poartă semnătura lui Marius Butunoiu şi datează din 1973. Pe soclu e gravată ultima strofă din *Balada morţii :*

Iar cînd norii-nvăluiesc
Alba nopții doamnă
Peste groapa lui pornesc
Vînturi lungi de toamnă.

Fac cunoștință cu Alexandrina (Titi), sora mai mică a poetului — o vreme custode aici. Stă la mai puțin de o sută de metri de casa memorială.

Îmbrăcată în negru, pare o măicuță de la schitul din apropiere. Se bucură că mă cunoaște. La cei 88 de ani ai săi are o deosebită vitalitate. Obrajii netezi, fără prea multe zbîrcituri, mai păstrează în ei puțin din roșul merelor din livezile Nămăeștilor. Sprijinindu-se în baston, refuză să fie susținută. Ne așezăm pe-o bancă, în fața casei. Lucidă, deosebit de simpatică, interlocutoarea are o memorie deosebită. Vorbește potolit, calm despre modesta ei existență. Evocă frînturi din viața lui George.

„Avea intenția să mă aducă la Iași după moartea tatei. Nu să-i fac eu gospodăria, ci să mîncăm împreună la Școala de menaj...

A murit în brațele mele, la 7 mai 1937, la ora 1 fără 5, nu la două, cum scrie într-o carte."

Vorbește firesc și simplu despre trecerea pe celălalt tărîm : „Am stabilit să mă îngroape actuala stareță aici, la Nămăești, unde dorm toți ai noștri : mama, tata, Gheorghe — fiul poetului, Victoria, soția lui" [1].

La Nămăești murise și fusese înmormîntată, la 30 martie 1913, bunica dinspre mamă, Ana Coma. La 14 martie 1924 s-a stins și mama. Tot aici s-a retras după pensionare fratele vitreg al poetului, sculptorul Ion Mateescu, care, după ce a închis ochii la 5 ianuarie 1954, se odihnește tot în modestul cimitir al satului.

Nici nu-mi vine să cred că bătrînica de lîngă mine — pe care parcă aș cunoaște-o de cînd lumea — e sora lui Topîrceanu. Îmi arată cîteva fotografii îngălbenite de vreme, articole, scrisori, îmi dă cîteva adrese ale membrilor familiei, ale cercetătorilor din Cîmpulung și Sibiu care cinstesc memoria poetului.

Casa memorială, inaugurată în 1958, a fost reamenajată în 1979. Este locuința Victoriei, unde a stat cu

[1] La 30 decembrie 1982, Alexandrina, sora poetului, a trecut în neființă. A fost înmormîntată la cimitirul din Nămăești.

chirie — începînd din 1905 — familia poetului. Este o casă țărănească, etajată, cu trei camere și hol, cu cerdac larg în față. Cei peste zece mii de vizitatori care îi trec pragul în fiecare an află noi amănunte despre autorul *Baladei chiriașului grăbit.*

Intrăm cu sfială și ne oprim la cîteva din cele peste 2 000 de exponate. O tînără ghid vorbește cu emoție unui grup de elevi din București despre unele momente mai puțin cunoscute ale vieții lui Topîrceanu, despre opera sa.

Copiez facsimilul unei poezii inedite, datată 1905, reconstituind peisajul și atmosfera Nămăeștilor și Topliței, unde-și dorea poetul să rămînă și după trecerea în neființă :

N-aș vrea să-mi săpați mormîntul
Colo sus, cu alții-n șir.
S-ar scula să mă mănînce
Morții toți din cimitir !
Ci aproape de costiță
E o cruce pe cărare
Lîngă drum și-n mîna dreaptă
Cum te duci la Valea Mare.
Albă cruce să vă spuie
Tot acolo, nemișcată :
Ăsta care doarme-n groapă
S-a plimbat p-aici odată.

La parter revedem edițiile princeps, revistele unde a colaborat. Într-o vitrină sînt expuse cîteva numere din *Teatrul, Însemnări literare, Însemnări ieșene, Viața românească.* Alături de compoziții muzicale puse pe versurile sale se află multe fotografii : cu Otilia Cazimir, cu Mihail Sadoveanu și numeroasa lui familie în grădina casei de la Copou, precum și cîteva de la ședătorile literare, unde Topîrceanu stă alături de Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Mihail Codreanu, Hortensia Papadat-Bengescu. Corespondența inedită a poetului ilustrează aspecte mai puțin cunoscute din viață, o latură hazlie sau tragică. Reține două scrisori către Victoria și una către sora sa, Alexandrina. La 14 ianuarie 1910 e bucuros că Ibrăileanu îi va trimite bani pentru poezia *Soba,* iar Caton T(eodorian) i-a cerut *Duelul cocoșilor* pentru *Semă-*

nătorul. Apoi îi scrie viitoarei soții : „Aici la gazdă, într-o seară, am spart o lampă, s-a aprins toată masa cu hîrtiile și era să-mi ia foc hainele".

Ceva din atmosfera începutului idilei „ghicim" citind epistola din noiembrie 1910 :

> „Dragă Dolora, ce bucurie cînd am găsit azi la Cornel scrisoarea ta. Și încă din Nămăești, din căsuța ta atît de bogată în amintiri. Cum mi-au trecut toate pe dinainte ; parcă te vedeam cum îmi scrii, tristă, și cum te uiți în jurul tău ! S-a schimbat ceva acolo ? Măsuța e tot între ferestrele dinspre curte ? Oglinda tot în fund, d-asupra măsuței cu parfumuri ? Dar fotografiile de pe pereți, tot le mai ții acolo pe toate ? Vezi, îmi aduc aminte de impresia pe care mi-o făceau cînd le priveam oftînd și tu-mi stropeai părul cu aromate și mă făceai gigea cu mîna ta... Ce vremuri, doamne, ce zile frumoase ! Nu se poate să le mai trăim odată ?... Tot tu mi-ai rămas singura icoană nedespărțită. Toate celelalte sunt imitații palide"...

Din zecile de scrisori către Titi, aflate în vitrinele casei memoriale, transcriu pe cea datată 14 februarie 1935 :

> „Pe aici a fost și este epidemie de gripă, dar acum m-am învățat minte și mă feresc grozav, nu dau mîna cu nici un om suspect, mă îmbrac bine, stau mai mult în casă și la cel mai ușor strănut, iau aspirină. Facem gargară, ne punem rinoleină în nas și ne tragem de urechi. Ion face gargară și cu bere și cu vin, mai des decît ar trebui — dar n-am ce-i face, că e chestie de gripă."

Cercetînd manuscrisele expuse la casa memorială, am surpriza să descopăr cîteva variante, nemenționate în studiile critice, și unele inedite chiar, din care ne-a atras atenția fabula *Un pui de mîță, un pisoi :*

Un pui de mîță, un pisoi
A prins sub pat un șoricel
Și tot jucîndu-se cu el,

A zis, cu coada-n sus bîrzoi :
— Acuma, după cîte ştiu
Din moşi strămoşi, din tată-n fiu
Ar trebui să-ţi viu de hac,
Dar nu ştiu bine cum să fac.
Te rog învaţă-mă mata,
Fii bun şi-mi dă măcar un sfat,
Că niciodată-n viaţa mea
Eu şoarece nu am mîncat.
Atunci, privind furiş la el,
Răspunde bietul şoricel :
— Mă iartă, domnule pisoi,
Ne potrivirăm amîndoi.
Nici eu nu sînt mai învăţat,
Cu toate că sînt mic şi prost
Te-aş învăţa, dar nu ştiu cum,
Fiindcă nici eu n-am fost mîncat
De altă mîţă pînă-acum.

La etaj e situată camera de dormit. Patul cu tăblii de metal se pare că nu-şi avea locul, că a fost adus din altă parte.

Chiar dacă autenticitatea este ştirbită pe ici-colo, în ansamblu, casa memorială reconstituie o lume care a fost.

În rest, nimic neobişnuit : un şifonier, un cufăr, lada de zestre a soţiei, un covor modest, cîteva ştergare — ca-n toate casele ţărăneşti mai înstărite — ustensilele de vînat şi pescuit, tocul puştii Flaubert, o farfurie cu ouă încondeiate, două scaune, lampa cu gaz... A doua cameră — biroul poetului, unde lucra atunci cînd venea la Nămăeşti. Un geamantan ponosit avînd pe el cartea de vizită : *G. Topîrceanu, Directorul Teatrului Naţional din Chişinău*, două bastoane, o oglindă modestă, trusa de bărbierit, o perie, macheta unui aeroplan. Ceasul deşteptător şi cărţi...

Zăbovesc mai mult în faţa tabloului în ulei, pe lemn, pictat în 1912 de Ion Mateescu, fratele vitreg al poetului. Identific, lîngă casa Topîrcenilor, atelierul de ţesătorie al Paraschivei. Autografele dintre 1915—1937 ale lui Mihail Sadoveanu, Panait Istrati, Mihai Ralea, Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu, Ion Pillat, Otilia Cazimir, Alice Soare, Petre Locusteanu, Profira Sadoveanu, George

Lesnea sugerează ceva din dragostea, admirația, prețuirea, afecțiunea de care s-a bucurat Prietenul și Poetul.

Panait Istrati, de pildă, în septembrie 1925, scria dedicația : „Lui G. Topîrceanu pentru criticele sale ardeiate, cu prietenie sinceră", iar în noiembrie 1930, pe prima pagină din *Le pêcheur d'éponges,* citesc : „Lui G. Topîrceanu, frate bun, cu frăție".

Cele peste 30 de autografe ale lui Mihail Sadoveanu pot constitui un punct de plecare pentru ilustrarea afecțiunii dintre cei doi confrați. Din cînd în cînd, mă amuz. De pildă, atunci cînd citesc ceea ce scrisese poetul însuși pe prima pagină din *L'Eruption du Krakatoa* de Camil Flammarion : „Această prea frumoasă carte este a mea și n-o împrumut nimănui măcar să crape".

Ies din casa memorială îngîndurat și reconstitui mental sosirea familiei la Nămăești în primăvara anului 1905.

George — bursier la internatul Liceului Sfîntu Sava din București — trecuse în ultima clasă. La începutul lunii iunie vine și el în vacanță la Nămăești, la noua locuință. Părinții luaseră cu chirie de la Victoria Malea o locuință nu departe de noile ateliere de țesătorie ale Paraschivei.

Fiica vitregă a gazdei — Victoria Iuga — o frumoasă brunetă de 23 de ani, îl... dă gata. Ea îi va deveni soție și-i va supraviețui pînă în 1966. Atunci cînd s-a stins, Victoria avea 84 de ani. A fost înmormîntată la Nămăești, acolo unde se odihnesc părinții și fiul poetului.

Mă îndrept spre cimitir și mă aplec în fața lăcașului de veci. Cineva trecuse înaintea mea și pusese cîteva flori de cîmp pe mormîntul primei iubiri a poetului...

VATRA STRĂBUNILOR

Topîrcea

La 8 kilometri distanţă de Ocna Sibiului şi la 12 kilometri de Săliște se află satul Topîrcea, străveche aşezare neolitică, dar cu bogate vestigii arheologice din perioada daco-romană. Documentar, localitatea este atestată din 1309, cînd se menţionează numele parohului local (Vezi *Urkundenbuch,* 1892, de scriitorii saşi Zimmermann şi Werner I. T., vol. I, p. 156).

Aşezat într-o pitorească depresiune înconjurată de dealuri înalte şi păduri, satul se întinde la izvoarele rîului Visa.

Pe uliţele satului în care căutam zadarnic o urmă despre Topîrceanu, cu aproape patru secole înainte au călcat paşii lui Mihai Viteazul, în înaintarea sa nestăvilită spre Alba Iulia, după biruinţa de la Şelimbăr. La Şelimbăr mă oprisem cîteva clipe în faţa monumentului ce evocă victoria lui Mihai Viteazul. Privindu-l, mi-am imaginat acea zi de sfîrşit de octombrie din anul 1599, cînd, după biruinţa voievodului, întregul teritoriu al Transilvaniei trecea sub autoritatea lui, ca o primă etapă în marşul său triumfal, în urma căruia, în mai 1600, după alungarea lui Ieremia Movilă din scaunul de la Iaşi, realiza prima uniune a celor trei ţări române şi se intitula „domn al Ţării Româneşti, Ardealului şi a toată Ţara Moldovei".

Străbunii poetului originari din Topîrcea e posibil să mai fi păstrat, povestită din moşi-strămoşi, amintirea acestei treceri glorioase, în care legenda se îmbină cu realitatea. Mihai, călare pe un impunător cal,

> „purta pe cap un calpac unguresc împodobit cu o egretă neagră de pene de cocor legată cu o copcă de aur ; o mantie lungă albă de mătase ţesută cu

fir, avînd pe de lături țesuți vulturi de aur, o tunică albă din același material ; lungi ciorapi de mătase albi garnisiți cu pietre scumpe și botine de saftian galben ; de brîu atîrna o pală de Taban, împodobită cu aur și rubine. O ceată de zece lăutari țigani urma îndată după Domn, cîntînd imnuri naționale. Opt seizi duceau de frîu opt cai acoperiți cu șei prețioase, lucrate în aur și în argint și împodobiți cu pene mari. Apoi veneau o mulțime de boieri și ofițeri strălucitori, toți călări, și o numeroasă trupă de soldați. Lîngă domn se duceau steagurile lui Andrei Báthory, luate în bătălie. Ele erau desfăcute și plecate spre pămînt, spre semn că Ardealul e supus. Astfel, în mijlocul concertului trîmbițelor, tobelor și altor instrumente, la sunetul clopotelor și în vuietul tunurilor, la care se uneau strigările de bucurie ale poporului" [1], se îndrepta Mihai spre Alba Iulia.

Era nu numai un spectacol grandios. Românii din Topîrcea și din celelalte sate și tîrguri prin care trecea slăvitul conducător erau, cu siguranță, din tot sufletul alături de el.

La Topîrcea m-am oprit în fața bisericii zidită în 1762, ale cărei inscripții au fost descifrate de iluștrii noștri istorici N. Iorga și Ioan Lupaș, acesta din urmă originar din Sălișteș. Am cercetat cu atenție cîteva fotografii și am schițat reconstituirea unor vechi datini.

În fața bisericii, în vîrful Dealului din mijlocul satului, s-a strîns toată „suflarea". Iau parte (cu ochii minții) la „Porunci", străvechi obicei local din Topîrcea, practicat, în fiecare duminică, la ieșirea din biserică. Erau de față autoritățile obștei : primar, notar, preot, învățător și alți diriguitori, consfătuindu-se cu sătenii asupra tuturor problemelor de interes general.

Ieșirea la lucru, curățitul răstocilor, tăiatul șchinilor, al sorților de lemne sau „bătutul perelor" se anunțau prin alt obicei tradițional, numit „strigatul din deal".

---

[1] N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul* în *Opere*, vol. II, Editura Academiei, 1953, p. 250—251.

Satul se află sub poalele Chiciorii, cel mai înalt deal din împrejurimi, de aproape 600 de metri altitudine. Pe sub Chiciora trece poteca pieptişă pe care merg topîrcenii la Ocna Sibiului, ieşind în dealul Gura Topîrcioarei, de unde drumul continuă spre Sibiu. Acesta este identic cu „Drumul Sării", pe unde cărau străbunii cu căruţele bolovanii de sare din salinele Ocnei, prin Vama Vinţului, la portul Carolina (Bălgrad sau Alba Iulia), de unde era îmbarcată pe plutele de pe Mureş şi transportată apoi pe Tisa şi Dunăre, ajungînd în Panonia, Dalmaţia şi Italia.

În sat am trecut prin Uliţa „ia mare" (cea mare) spre nord, pe Uliţa „ia mică" (cea mică) spre sud, înconjurînd Dealul Bisericii, situat în mijlocul satului, asemeni unui amfiteatru natural, în trepte coborînde.

Stînd de vorbă cu bătrînii octogenari (cu ajutorul lui Ion Salomiu Delatopîrcea), aceştia mi-au povestit cu nostalgie despre înfăţişarea satului arhaic, cu case de lemn sau grădele, bulgărite cu pămînt, acoperite cu paie, cu grajdul, poiata şi şura asemănătoare.

În urma marelui foc din 1904, care a mistuit peste 150 de gospodării, oamenii şi-au construit case şi adăposturi pentru animale din cărămidă, acoperite cu ţiglă, dînd o înfăţişare plăcută şi civilizată aşezării.

Atunci cînd, cu cîţiva ani în urmă, am trecut pe uliţele modernului sat Topîrcea, n-am mai văzut nici urmă din vechile case spoite cu vineţeală, cu ferestre mici, care în loc de sticlă aveau la geam burdufuri.

Noul local al şcolii săteşti a înlocuit vechea construcţie din 1845, o modestă casă ţărănească.

Din atmosfera de altădată n-a mai rămas mai nimic. Satul a fost electrificat. S-au plantat pomi fructiferi la marginea drumului, s-au construit trotuare, s-a amenajat parcul din vîrful Dealului Bisericii, s-a ridicat un pod de beton pe care circulă autobuzul pe distanţa Ocna Sibiului — Topîrcea.

Mulţi gospodari şi-au construit porţi metalice cu stîlpi de zid, înfrumuseţînd astfel satul.

Aici, la Topîrcea, îşi are obîrşia bunicul poetului din partea tatei. Simţind „chemarea străbunilor", în 1928

G. Topîrceanu a vizitat vatra înaintaşilor săi. Există mărturii că şi mai tîrziu — prin 1934 — împins de dorul ţinuturilor de baştină, le-a revăzut pentru ultima oară [1].

În satul din apropierea Ocnei Sibiului şi azi, ca şi acum 150 de ani, cel mai frecvent nume de familie este Vecerdea. El derivă, susţin cercetătorii, de la *Villa Wecherd,* o aşezare dispărută, consemnată într-un document din anul 1383, prin care, din ordinul reginei Maria a Ungariei, se făcea demarcarea hotarului dintre satul Amnaş (Hamlesch) şi localităţile învecinate.

Un oarecare Gheorghe Vecerdea, născut în 1810 la Topîrcea, s-a căsătorit cu o localnică — Maria N. Părăian. Erau săraci. Peticul de pămînt neroditor pe care-l aveau i-a obligat să se mute în localitatea alăturată, Ocna Sibiului, cu gîndul de a face cărăuşie, în speranţa unui trai mai bun. Odată cu noul domiciliu, şi-au schimbat şi numele în acela de Topîrceanu, după satul de obîrşie, cum au procedat mulţi alţi consăteni de-ai lui : „Curechian", stabilit în Drăgăneşti-Vîlcea, Neagoe în Periş-Ilfov, Părăian în Vasilaţi-Ilfov — au devenit cu toţii Topîrceanu [2].

În sat la Topîrcea, lui Gheorghe Vecerdea i se spunea „al Vasilicîi din baltă", pentru că locuia în uliţa numită „Baltă", unde apa de ploaie rămînea mai multă vreme nescursă.

---

[1] Mărturii verbale şi scrisori de la localnici atestînd aceste repetate vizite au fost strînse în inedita monografie a satului Topîrcea, datorată unui pasionat cercetător local, Ion Salomiu Delatopîrcea. D-sa ne-a pus la dispoziţie arborele genealogic al familiei, cuprinzînd o sută de descendenţi, pornind de la bunicul Gheorghe Topîrceanu. Nepotul de văr al poetului, locotenent colonelul Ilie Topîrceanu, a făcut unele rectificări la această schiţă. O altă nepoată de văr, poeta sibiană Mira Preda, a întocmit prima formă a acestui arbore genealogic.

[2] Vrednicul şi devotatul cercetător pe care l-am amintit, Ion Salomiu Delatopîrcea, este în posesia unui voluminos dosar, cuprinzînd numeroase mărturii şi „declaraţii" în această privinţă. Nicoase Isac, preot în Topîrcea, născut în 1846, şi-a „informat" nepoata, Istina Vecerdea, născută Drăgan, cu domiciliul în Sibiu, strada Săliştii nr. 5, despre mutarea lui Gh. Vecerdea în Ocna Sibiului şi despre schimbarea numelui.

O veche casă de lemn acoperită cu paie

Stabilindu-se în Ocna Sibiului, Gheorghe Vecerdea şi-a „durat" o casă modestă din bîrne, pe strada Podului nr. 18.

De la Sibiu poţi ajunge la Ocna Sibiului, cu trenul, în mai puţin de jumătate de oră. Pămîntul e aici, la fel ca acum cîteva milenii : sec şi albicios, datorită sării aflate la suprafaţă.

Ţinuturile sînt frumoase, peisajul încîntător. De jur-împrejur, dealuri al căror nume sună straniu pentru călător : Gorgan, Ricoteciu, Ocnelor. Mă aflu într-o celebră staţiune balneoclimaterică, un orăşel modern, la 12 km depărtare de Sibiu. Mă plimb prin parc şi mă gîndesc că, cu 2 000 de ani în urmă, salinele şi lacurile de-aici erau exploatate de romani.

Şi în vremea strămoşilor poetului existau cele 15 lacuri cu apă clorurosodică pe care le vedem şi noi. De fapt, nu sînt altceva decît vechi mine de sare surpate, care, cu timpul, s-au umplut cu apă de ploaie. Numele cîtorva din aceste lacuri aminteşte personalităţi glorioase din trecutul Transilvaniei : *Horea, Cloşca, Crişan.*

Legăturile trainice dintre aceste ţinuturi şi cele de dincoace de Carpaţi ne sînt sugerate de numele unui alt lac — *Brîncoveanu.* Bisericuţa de piatră de la Ocna Sibiului se pare că a fost zidită de Mihai Viteazul şi restaurată mai tîrziu de Constantin Brîncoveanu, al cărui chip se află zugrăvit aici.

M-am îndreptat spre strada Podului, să caut „urma". Sărăcăcioasa căsuţă de bîrne unde s-a născut Ion Topîrceanu, tatăl poetului, n-am mai găsit-o. Am întîlnit însă oameni care ştiau de existenţa ei.

O bătrînă, Elena Duma, îşi aminteşte bine, din copilărie şi tinereţe, această casă scundă de lemn, acoperită cu paie. Avea patru ferestre mici, din care două dădeau spre stradă, iar două spre curte. De jur-împrejur, se afla o streaşină prelungită, de sub care ieşeau capetele bîrnelor. Pereţii exteriori erau spoiţi cu var amestecat

cu vineţeală, după obiceiul din Ocna Sibiului şi din împrejurimi. Din tindă se intra în camera de locuit. La stînga se mai găsea o mică încăpere ce servea ca magazie. Toate camerele erau cu pămînt pe jos. Tavanul avea grinzi de lemn, de care atîrnau blide înflorate, ulcioare şi alte obiecte decorative ale artei populare. Mobilierul tradiţional simplu era format din laiţe de lemn, un pat, o masă, blidar, lădoi, ladă pentru haine. Grajdul şi şura din curte erau acoperite cu paie. Printr-o uşă a şurii se intra în grădină.

Dintre cei trei fii ai bătrînului Gheorghe Topîrceanu (mort la 3 noiembrie 1868), localnicii şi-l amintesc destul de bine pe Nicolae, căruia i se spunea „Şchiopu Ghiţii". Acesta — aflu din acte — născut în ziua de 19 august 1854, s-a căsătorit la 29 ianuarie 1895 cu văduva Maria Pîrvu, născută Popovici. A decedat la 12 noiembrie 1937 în Ocna Sibiului, unde i-au văzut lumina zilei copiii şi nepoţii. Pe strada Podului, la nr. 18, pe o bucată de pămînt din apropierea fostei case a străbunilor, şi-a înălţat sălaşul Elie (Ilie) al Ghiţii, fratele mai mic al lui Nicolae (decembrie 1859 — 3 iunie 1902).

La Ocna Sibiului trăieşte acum Lazăr Topîrceanu, fiul lui Elie, căsătorit la 22 octombrie 1923 cu Maria, născută Balteş. Copilul acestora, locotenent-colonelul Ilie Topîrceanu, s-a devotat păstrării memoriei înaintaşilor.

Tatăl poetului, zis „Ion al Ghiţii", s-a născut la 3 noiembrie 1850. La Secţia de manuscrise a Bibliotecii Academiei se află actul nr. 60 din 1850 al parohiei greco-catolice a Vizocnei (Ocna Sibiului), unde se precizează : *Părinţii pruncului Georgie Topîrceanu cu muerea sua Maria, nănaşi Ioan Rodean şi muerea sua Maria. Moaşă Maria Topîrceanu"*. La întrebarea tipărită pe act : „cînd a fost împuns de vărsat ?" se răspunde : *„1852, martie în 4"*. Deci, de binefacerile vaccinului se bucurau obligatoriu copiii noştri încă de la mijlocul secolului trecut.

După ce a terminat şcoala primară, Ion al Ghiţii a intrat ucenic la un cojocar. Prin 1867 a trecut munţii, stabilindu-se în Bucureşti.

„Din Sălişte, unde-s femeile frumoase"

Străbunii materni ai poetului descind din Sălişte. George Topîrceanu a îndrăgit acele locuri şi nu şi-a găsit liniştea pînă nu le-a văzut. La 22 august 1928 îi scria unuia din prietenii săi : „Suntem de ieri la Sibiu, unde am venit prin Ploieşti, Sinaia, Braşov. Mîine ne ducem pe la Sălişte, *patria bătrînilor mei*". Otilia Cazimir, într-una din epistolele ei către Dr. Gr. T. Popa, îşi amintea că prin 1930 l-a însoţit pe scriitor la Sălişte.

Mă îndrept şi eu pe urmele străbunilor lui Topîrceanu, spre obîrşii. Pornesc din Sibiu, spre vest, către Vinţul de Jos, şi cobor în gară la Sălişte.

Comuna e aşezată între două dealuri, pe ţărmul unui rîuleţ de munte ce poartă acelaşi nume. Cei 8 000 de locuitori de azi se mîndresc cu trecutul ei. Hărnicia şi isteţimea celor de-aici au făcut ca Sălişte a să se dezvolte vertiginos încă de prin 1860. Străzile sînt pavate, casele impunătoare, frumoase şi luminoase. Ordine şi curăţenie peste tot.

Cu peste o sută de ani în urmă, ocupaţia principală a localnicilor era oieritul. Ciobanii treceau cu turmele lor peste munţi, în România. Ca oieri, purtau porecla de „mărgineni", deoarece Sălişte a era aşezată în imediata apropiere a munţilor, la graniţa dintre Ţara Românească şi Transilvania. Femeile ţes — de cînd se ştiu — pînză şi haine.

Există numeroase mărturii, de-a lungul anilor, despre frumuseţea femeilor de pe aceste meleaguri, despre pitorescul şi gama cromatică a veşmintelor lor.

Cu părul bălai, dar mai ales negru, cu ochii strălucitori, săliştencele au obrajii de un roşu aprins, plin de sănătate. Graţia, vioiciunea, naturaleţea şi ospitalitatea le caracterizează.

Şi în zilele noastre mai poate fi văzut frumosul lor port naţional. De sărbători, femeile bătrîne poartă pe cap învelitoare albă pe care leagă un văl subţire numit *şavenel*. Nevestele îşi învelesc capul cu fîşii de pînză sau mătase, felurit colorate, numite *pochiol*. „Acoperămîntul" fetelor e de culoare albastră sau roz şi se numeşte *franză*. În zilele de lucru au pe cap pălării de

pai. La gît îşi pun mărgele colorate şi salbe. Iile, făcute din pînză tare, sînt cusute cu negru, încheindu-se la neveste într-o parte, iar la fete la mijloc. Peste cămaşă poartă pieptare de postav tivite cu catifea neagră. De sărbători se încing cu brîuri de mărgele.

Aşa „se purta", desigur, şi bunica din partea mamei, Ana Coma, născută Ciucă. Nevastă de oier din Sălişte, ea a trebuit să se lupte de timpuriu cu greutăţile. Pătruţ, soţul ei, şi-a pierdut urma undeva, dincolo de munţi, poate pe întinderea Bărăganului, poate în Deltă. Ana a rămas cu trei fete : Maria, Paraschiva şi Ana. Prima şi ultima erau măritate şi aveau familii în Sălişte şi în satele învecinate. Paraschiva (mama poetului) s-a născut la 19 mai 1859 [1].

La începutul anului 1876, Paraschiva s-a căsătorit cu Ion Mateescu, tot sălişteanu. Certurile şi neînţelegerile dintre ei, datorate beţiei permanente a soţului, au determinat-o să se despartă, deşi avea de la acesta doi copii : Ion, născut în 1876, şi Ana, venită pe lume în 1878. Paraschiva — ca şi alte tinere sălişteuce de altfel — cu toate că abia trecuse pragul celor 20 de ani, era meşteră neîntrecută în executarea ţesăturilor şi broderiilor.

La expoziţia „Astrei" în 1879

Sibiul, vestit oraş medieval, cu ziduri păzite de turnuri, cu străzi strîmte de un pitoresc inegalabil, are şi azi un farmec şi o poezie unice. Unele case mai păstrează pînă în zilele noastre patina vremii, cu numeroase bolţi şi ganguri, portaluri cu coloane şi cariatide, balcoane cu fierărie ornamentală în stil baroc. Pluteşte parcă în aer o atmosferă de mister şi legendă, care te îmbie la visare şi meditaţie. Dar te îmbie, totodată, să-ţi prelungeşti popasul în oraşul de pe Cibin pentru a cerceta, măcar în fugă, vestitele lui obiective turistice : cetatea,

[1] Cf. Extractului 1 232 din matricola botezaţilor a comunei Sălişte, judeţul Sibiu, aflat în *Arhiva Topîrceanu*, la Secţia manuscrise a Bibliotecii Academiei R.S.R.

cu înfățișarea ei definitivată de planurile arhitectului Morando Visconti în secolul al XVI-lea, Turnul Scărilor, Pasajul scărilor, turnurile olarilor, dulgherilor, pietrarilor, al Sfatului, bastionul Haller, biserica evanghelică, cea a franciscanilor, biserica „din groapă", construită în 1788 — 1789 cu cheltuiala Stanei Hagi Petru Luca și refăcută în 1802 de Constantin Pop, și, mai ales, Muzeul Brukenthal cu numeroasele lui opere de artă.

Parcurile și grădinile bătrînului burg transilvan erau aproape la fel și în jurul anului 1880. Începînd de la sfîrșitul lui aprilie pînă toamna tîrziu, *Dumbrava* de la marginea orașului răsuna de rîsete și voie bună. Sîmbăta și duminica se organizau aici serbări populare în prezența mulțimii care ieșea la „iarbă verde". Și azi au loc în Dumbravă mari serbări cîmpenești. În parc se găsesc grădina zoologică, loc de mirare și de desfătare al copiilor, Muzeul tehnicii populare, locuri de agrement, un han, un motel și o cabană cu nume frumos — „Valea aurie".

Mă plimb prin Sibiu și încerc să identific alte locuri peste care și-au așternut vîrsta o sută și mai bine de ani...

Din Piața Unirii mă îndrept spre vest, pînă în strada 1 Mai, unde se întinde parcul „Astra" [1], care păstrează pe aleile sale atîtea amintiri scumpe, cum sînt busturile unor personalități ale istoriei și culturii noastre : George Barițiu, Andrei Șaguna, Gheorghe Lazăr, Octavian Goga.

Biblioteca Asociațiunii, construcție din secolul al XIX-lea, înființată în 1862, a fost prima bibliotecă publică din Transilvania. Pătrunzînd în ea, observ cariatidele de la intrare și ornamentația în stil rococo a sălii festive. Mă interesez apoi de bogatul ei fond de cărți, periodice și documente privind cultura românească. Îmi reamintesc, cercetînd acest tezaur inestimabil, de rolul binefăcător jucat, de-a lungul anilor, de „Astra".

---

[1] Asociațiunea transilvăneană pentru literatura română și cultura poporului român, înființată la Sibiu în anul 1861. A strîns în jurul ei cărturari români ca George Barițiu, Timotei Cipariu, Alesandru Papiu Ilarian, Andrei Șaguna, Ion Codru-Drăgușanu, Axente Sever, Nicolae Teclu, dr. Victor Babeș. Asociația a impulsionat dezvoltarea culturii românești, a contribuit la răspîndirea ei în rîndul maselor, pregătindu-le astfel pentru marele eveniment de la 1 decembrie 1918.

Preocupărilor artistice, didactice, literare și publicistice li se alăturau prețuirea și valorificarea creațiilor etnografice. În fiecare an, Asociațiunea organiza în vastele săli în care mă aflu variate expoziții, ilustrînd talentul și ingeniozitatea atît a sașilor și românilor din județul Sibiu, cît și a numeroșilor creatori din Maramureș, Banat și Vechiul Regat.

Puteai vedea, alături de negrul, roșul și verdele ceramicii, desenele multicolore ale scoarțelor și chilimurilor, icoane pe sticlă cu scene biblice tratate naiv, stîlpi de pridvor, blidare, furci de tors, lăzi de zestre. Nu știai ce să admiri mai întîi — costumele naționale oltenești cu vîlnice, cele din Prahova și Muscel, cusute cu fire de aur, cele din Țara Vrancei, cu mîneci lungi și răsucite, coloritul viu al celor din Maramureș sau cămășile împodobite cu ciupag din Țara Moților.

În 1879, în sălile bibliotecii „Astra" a organizat o expoziție reprezentativă. Printre exponate se numărau și cîteva covoare lucrate de o fată de 23 de ani din Sălișteă. Se numea Paraschiva Coma și era neîntrecută meșteră în țesături și broderie.

Doctorul Alexandru Davila, conducătorul Azilului „Elena Doamna" din București, venise și el la Sibiu, aducînd, pentru expoziția „Astrei", cîteva cusături și covoare executate de elevele școlii lui. Impresionat de migala și finețea broderiilor din bumbac, în și mătase, de talentul, originalitatea și armonia coloritului țesăturilor de lînă, cu motive ornamentale din lumea animalelor, și-a dat seama cîtă nevoie avea așezămîntul pe care-l conducea de o meșteră ca Paraschiva Coma. A mers la Săliște, a căutat-o și i-a propus să vină la București. Paraschiva, încîntată de perspectivele pe care i le prezentase doctorul Davila, a reușit să-și convingă mama să ia o hotărîre importantă : să-și vîndă casa și grădina și să o urmeze la București. Aceasta a desfăcut gospodăria lăsînd cele mai multe lucruri celorlalte două fete ale ei, Ana și Maria.

Într-o geroasă dimineață de decembrie 1879, după ce a încărcat, claie peste grămadă, într-o sanie trasă de doi cai murgi, lada de zestre, cîteva scaune, paturi, dulapul și tot ce e necesar unei gospodării, Ana Coma, fiica ei Paraschiva și cei doi copii ai ei : Ion, care avea patru ani, și Ana, care nu împlinise încă doi, au pornit-o spre

București. Drumul era lung și anevoios și-abia a doua zi spre seară au ajuns în Cotroceni unde era așteptată la Azilul „Elena Doamna".

La azilul „Elena Doamna"

La Cotroceni se afla moșia lui Șerban Cantacuzino. Pe vremuri, prin aceste locuri erau păduri întinse. Mănăstirea și apoi palatul cu același nume au fost clădite într-o poiană, la mijlocul secolului al XVII-lea.

La Cotroceni și-a instalat tabăra Tudor Vladimirescu la sfîrșitul lui martie 1821. A fortificat împrejurimile și a ordonat să se facă metereze în jurul mănăstirii.

Patru decenii mai tîrziu, doctorul Carol Davila s-a căsătorit cu Ana Racoviță, nepoata marilor Golești. Celebrul medic de origine franceză se născuse la 20 aprilie 1828 în orașul Parma din Italia. În 1852 și-a trecut doctoratul la Facultatea de medicină din Paris, iar un an după aceea, la invitația lui Știrbei Vodă, a venit în România, unde a organizat învățămîntul medical, distingîndu-se în domeniul instrucției, răspîndirii științelor și filantropiei.

Lui i se datorează înființarea primelor școli de medicină și farmacie, precum și a Grădinii botanice.

Profesor de chimie la Universitatea din București, membru al Eforiei spitalelor civile, inspector al Serviciului sanitar, Carol Davila a fost ctitorul medicinii moderne românești.

Primind drept zestre casa și via de pe dealul Cotrocenilor, Carol Davila, împreună cu soția sa, au înființat un azil destinat educației și instruirii fetițelor ai căror părinți muriseră în diverse împrejurări. Elena Doamna, soția lui Alexandru Ioan Cuza, cu prilejul unei vizite făcute la azil, a rămas impresionată de umanitarismul soților Davila și, ca urmare, a acordat un sprijin substanțial pentru extinderea construcțiilor așezămîntului care-i va purta numele.

Azilul „Elena Doamna" va fi un model de instituție de învățămînt și educație. Pentru doctorul Davila găsirea celor mai nimeriți educatori și maeștri era o preocupare

de căpetenie. De aceea, s-a bucurat cînd a cunoscut-o pe Paraschiva Coma, o femeie de care şcoala lui avea atîta nevoie. În urma stăruinţelor sale, sălişteanca a acceptat postul de „învăţătoare de războaie" la şcoala de ţesut de pe lîngă azilul „Elena Doamna".

Venise în Capitală cu mama sa, care, după ce şi-a desfăcut gospodăria, şi-a urmat fata. Aveau aici şi unele înlesniri materiale, dintre care cea mai importantă era locuinţa gratuită. Mai erau de întreţinut doi copii mici din căsătoria care se destrămase.

Azilul avea o şcoală primară, una normală cu trei clase şi un atelier, structurat pe coordonatele de studiu ale unei şcoli profesionale. Toate elevele învăţau gospodărie, făceau curăţenie în clase, în dormitoare şi în sufragerie. Era o ordine şi o disciplină exemplare.

După cîteva luni, Paraschiva l-a cunoscut pe tînărul Ion Topîrceanu cu care s-a căsătorit în 1881.

Paraschiva Coma a muncit cu plăcere şi spor. În 1882, cînd „Astra" a organizat o nouă expoziţie, ţesăturile şi cusăturile executate de elevele azilului au obţinut numeroase medalii. Succesul a bucurat-o, ca şi excursia făcută împreună cu Carol Davila [1] prin împrejurimile Sibiului, la Răşinari şi Săliştе. În satul natal, Paraschiva a povestit rudelor apropiate despre traiul ei la Bucureşti şi despre recenta căsătorie cu Ion Topîrceanu.

Nu se ştiu prea multe despre rosturile fostului ucenic cojocar în cei 14 ani care trecuseră de la venirea sa în Bucureşti.

A cunoscut-o pe Paraschiva la un furnizor comun, căci meseria de maestră de ţesătorie era oarecum înrudită cu cea a viitorului soţ.

L-a îndrăgit curînd, pentru că a văzut în el un om de nădejde, bun la suflet, glumeţ şi în acelaşi timp sentimental. Se pare că unele din aceste trăsături le va moşteni poetul de la părintele său.

---

[1] În noaptea de 10 decembrie 1883, la azilul Elena Doamna a izbucnit un cumplit incendiu. Grav bolnav, doctorul Davila a fost acela care a insuflat curaj fetiţelor, profesoarelor şi maestrelor, a luat cîteva măsuri energice, făcînd imposibilă panica, îmbărbătînd în dreapta şi-n stînga, muncind toată noaptea la salvarea orfelinatului.

În anul următor, boala s-a agravat producîndu-se ireparabilul.

„Purtam încă rochiţă"...

Era într-o frumoasă zi de început de primăvară. Într-una din camerele personalului azilului „Elena Doamna" puteai vedea un du-te-vino şi-o agitaţie deosebite. Veniseră şi cîteva vecine, în timp ce capul familiei, Ion Topîrceanu, fusese trimis să se plimbe...

Trecătorii de pe Cotroceni se uitau curioşi la tînărul care patrula prin faţa impozantei clădiri aprinzînd ţigară după ţigară în jurul orei 5, în acea splendidă după-amiază de sfîrşit de martie. Cînd a început să se lase întunericul, Coana Luxiţa, moaşa cartierului, l-a bătut pe umăr, spunîndu-i doar un singur cuvînt: „Băiat!" Mai mult n-a apucat să-i zică, deoarece fericitul tată s-a şi repezit să-şi cunoască pe cel de-al doilea născut. Cu cîteva minute înaintea lui mai fuseseră nişte oaspeţi aleşi, despre care multă vreme nu s-a aflat nimic.

Dacă membrii familiei ar fi ştiut graiul celor din basme şi eresuri ar fi văzut şi ar fi auzit, la leagănul pruncului, pe cele trei ursitoare cuvîntînd pe rînd:

— Să colinde în viaţă întreaga ţară, de la poalele Negoiului din ţinutul Cîmpulungului la Bucureşti, apoi la Iaşi, unde să-şi petreacă cei mai mulţi ani din cîţi va trăi...

— Un ochi o să-i rîdă, celălalt o să-i plîngă, ca împăratului din poveste...

— Să scrie ceea ce simte şi poet îndrăgit să devină. Veselia să şi-o exprime în versuri săltăreţe, iar tristeţea în tonalităţi grave...

Cum nimeni din jur n-a auzit nimic, „prorocirile" şi „urările" celor trei umbre n-au fost recepţionate atunci. Peste ani şi ani abia, ecoul lor va fi simţit, mai întîi, de cel care venea în lume din eternitatea nefiinţei...

Nou-născutul, „robul lui dumnezeu Gheorghe", a văzut lumina zilei la 20 martie 1886, la orele 5, în strada Cotroceni, suburbia Ghencea.

Înaintea lui, la 17 februarie 1882, se născuse Raliţa. O fetiţă vioaie, cu ochii de tăciune, care s-a bucurat că are un frăţior, cum aveau prietenele ei. Ea va fi mai tîrziu inspectoare a şcolilor de gospodărie casnică. A locuit la Petroşani, apoi la Piteşti. S-a căsătorit cu inginerul Emil Iliant. În corespondenţa poetului, numele ei a fost pomenit de numeroase ori. Raliţa Iliant a murit la Piteşti, în 1963.

Cealaltă soră a lui Gheorghe, Alexandrina (Titi), s-a născut la 10 octombrie 1893. A trăit ani mulţi şi i-a păstrat fratelui o pioasă amintire. Cînd am cunoscut-o, supraveghea casa din Nămăeşti.

Cînd şi unde s-a născut Gheorghe, nu s-a ştiut cu precizie niciodată în timpul vieţii lui. Versiunea venirii sale pe lume la Nămăeşti a rămas nedesmînţită, pentru că îi convenea, se simţea bine aşa, considerînd această localitate cea mai apropiată de sufletul său. Nămăeştiul — sat natal al lui G. Topîrceanu — chiar dacă nu era o realitate faptică, era una... sentimentală. Actul eliberat de Primăria „comunei" Bucureşti certifica naşterea copilului Gheorghe, de sex masculin, „la casa părinţilor săi" (azilul „Elena Doamna"), din strada Cotroceni... Pe acelaşi document se află precizarea că sus-numitul copil a fost botezat în religia ortodoxă la preotul bisericii Cotroceni, la 6 aprilie 1886.

Familia, destul de numeroasă, nu putea fi întreţinută atît de uşor. Bătrîna Ana Coma, care şi-a însoţit fiica la Bucureşti, cu greu mai putea supraveghea pe cei patru copii (primii doi din cea dîntîi căsătorie crescuseră [1], iar nou-veniţii îşi aveau „problemele" lor). Capul familiei se pare că nu şi-a prea găsit un rost bun în meseria de cojocar. S-a hotărît, de aceea, să înveţe de la soţia lui ţesătoria. Întreprinzător altfel, Ion Topîrceanu a obţinut încă din 1886, din partea Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor, „un război din cele perfecţionate sub luare de chitanţă".

---

[1] Ion Mateescu s-a născut în 1876, a fost sculptor şi a murit în 1954, iar Ana a văzut lumina zilei în 1878.

Cînd George [1] nu împlinise încă doi ani, deci în 1888, familia a părăsit azilul „Elena Doamna" îndreptîndu-se spre mănăstirea de maici Horezu din Vîlcea [2]. Amintirile din această perioadă sînt destul de tulburi. Ca prin vis își amintea cum într-o zi a dispărut de-acasă. Mama l-a căutat prin lăcașul de cult, prin pădure, prin fîntîni chiar. De-abia spre seară l-a găsit ; copilul de vreo trei anișori venea fudul în fruntea unei turme de capre, călare pe un țap.

Raliţa Iliant i-a povestit Otiliei Cazimir și alte cîteva întîmplări din anii petrecuți la Horezu. Odată, întîlnind un cîrd de gîște, băieţelul a stîrnit mînia gîscanului, care l-a trîntit în praful drumului, l-a bătut cu aripile, l-a ciocănit cu ciocul. Deși speriat, din ochii victimei nu s-a prelins nici o lacrimă...

Poetul însuși a depănat fuiorul cu aduceri aminte din perioada copilăriei în așezarea aflată între dealurile aurite de sub Munții Căpățînii :

> „Purtam încă rochiță. Eram mic — și-ți închipui cît eram de mic, dacă nici acum nu-s atît de mare. Ieșisem pe furiș din curte și o luasem pe tăpșan pe lîngă gard. Eram fericit că-s singur, de capul meu, și cred că și cîntam în legea mea. (De cîte ori mi-aduc aminte de această întîmplare, aud un glas

---

[1] În certificatul de naștere scrie *Gheorghe*. În familie i se spunea, în copilărie, *Gogu*, apoi *George*. Cu acest nume a semnat, în adolescență și tinerețe, cîteva poezii. Apoi s-a oprit asupra formei *G. Topîrceanu*, generalizată și în istoriografia noastră literară.

[2] Mănăstirea de călugărițe Horezu din județul Vîlcea a fost înființată în 1692 de Constantin Brîncoveanu. Pînă în 1862 mănăstirea era locuită de călugări, care au fost mutați în lăcașul apropiat de la Bistrița.

La Horezu poate fi văzut „foișorul lui Dionisie", după numele arhimandritului Dionisie Bălăcescu, care l-a construit în 1763; arhondaricul, trapeza, paraclisul cu fresce, tîmplă și uși din timpul lui C. Brîncoveanu; pridvorul bisericii cu splendide fresce, biserica cea mare cu tîmpla și frescele făcute de meșterii Marin și Preda, care au zugrăvit și pe ctitorul ei, Constantin Brîncoveanu, cu întreaga lui familie, în tinda bisericii.

La mănăstirea Horezu exista încă la sfîrșitul secolului trecut o mare bibliotecă cu cărți grecești, slavone, românești, latine, dintre care unele au aparținut lui Constantin Brîncoveanu.

cunoscut — al meu — mormăind ceva asemănător cu melodia de la «şapte gîşte potcovite»...) Deodată, m-am pomenit faţă-n faţă cu o dihanie încornorată şi cu bărbuţă : o capră. Ne-am oprit amîndoi. Speriată şi ea de mogîldeaţa care-i tăia drumul, a deschis gura, o gură mare şi urîtă şi... a behăit. La orice m-aş fi aşteptat, numai la asta nu ! M-am aşezat cam fără voie în mijlocul cărării şi de-acolo, de jos, am început să behăi şi eu, subţirel şi tremurat, căprește. Ce s-o fi petrecut în mintea mea ? Poate că voiam să mă pun bine cu duşmanca, răspunzîndu-i pe limba ei ? Poate că încercam să protestez ? Ceea ce ştiu, e că n-am plîns, n-am ţipat şi n-am cerut ajutorul nimănui, cu toate că eram la un pas de casă, ci, pur şi simplu, am behăit"...

În 1890, un ordin al Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Domeniilor i-a trimis pe Topîrceni la Armăşeşti — Ialomiţa. Noul atelier de ţesut covoare de la şcoala de-aici a fost încredinţat Paraschivei. Soţul ei a ocupat un post modest la aceeaşi şcoală. Cîteva luni a lucrat ca econom magaziner. A fost nevoit însă să demisioneze pentru că un nou ordin a chemat-o de urgenţă — în 1891 — pe Paraschiva Topîrceanu la azilul „Elena Doamna".

Datorită acestor permanente mutări, viitorul poet şi-a început şcoala primară în Cotroceni. Poate fi consultat actul original de naştere pe care e notat cu cerneală violetă : „Înscris în clasa I-a a şcolii nr. 25, azi 24 august '92. Văzut de şcoala de băieţi nr. 14, Bucureşti, 27 august 1893."

Chiar dacă nu se mai găsesc cataloagele şi matricolele şcolare de atunci, există alte mărturii despre acei ani ai viitorului poet. Învăţătorul din clasa a II-a, Floricel Dumitrescu, de pildă, ajuns mai tîrziu inspector şcolar, l-a remarcat în mod deosebit. L-a avut elev un singur an, dar şi-a amintit de el mai tîrziu, în timp ce-i urmărea activitatea literară.

În primăvara anului 1894, Paraschiva Topîrceanu a primit un nou ordin de numire : maestră de ţesătorie la mănăstirea Vălleni, judeţul Argeş. Aşa că s-a pregătit de drum. Şi-a adunat agoniseala de pînă atunci, şi-a luat

zestrea cea mai de preţ, copiii, şi s-a îndreptat, poate pe drumul Tîrgovişteî, spre Văleni. Gogu nu mai purta rochiţă. Era absolvent al clasei a II-a primare...

Se despărţea acuma pentru mai multă vreme de Bucureştii în care venise pe lume. Îşi însoţea părinţii care mergeau, într-o nouă peregrinare profesională, să iniţieze şi să perfecţioneze pe cele vreo sută de călugăriţe şi fetele din satele dimprejurul mănăstirii în meşteşugul ţesutului covoarelor. Adresa ministerului îi punea în vedere ca, îndată ce vor sosi războaiele de ţesut comandate din Transilvania, să le pună în stare de funcţionare, dîndu-şi silinţa ca „femeile şi fetele din împrejurimi să se poată instrui în această industrie folositoare".

Era aceasta o altă călătorie de apostol a mamei viitorului scriitor, ţărancă cu mîini de aur în meseria ei.

La şcoala primară din Şuici

Stabiliţi la Văleni, Topîrcenii şi-au dat seama că trebuie să se confrunte cu situaţii pe care nu le bănuiau, deloc simple. În primul rînd, copiii trebuiau să meargă la şcoală şi n-aveau de unde să aleagă.

Cel mai apropiat lăcaş de învăţămînt se afla în satul Şuici, la şase kilometri depărtare de Văleni, pe care copilul de opt-nouă ani trebuia să-i străbată zilnic la ducere şi la întoarcere.

Am străbătut eu însumi drumul de la mănăstire în sat. M-am oprit o clipă pe malul Topologului, am trecut apoi prin Sălătruc şi de aici am privit Negoiul — prezenţă nelipsită din opera poetului. Şcoala din Şuici mai păstrează încă în arhiva ei semnele trecerii elevului Topîrceanu. El a urmat aici cursurile claselor a III-a, a IV-a şi a V-a. După absolvire s-a prezentat, în toamna lui 1897, la concurs la un liceu din Bucureşti. N-a fost primit, pe motiv că era mic de statură, aşa că a repetat clasa a V-a la Şuici. Pînă atunci însă, ba chiar cu doi ani mai înainte, elevul a simţit că mustreşte în el harul poetic.

În conferința *Cum am devenit moldovean* a rememorat cu haz împrejurările și... consecințele comiterii primei poezii, pe cînd era elev în clasa a III-a primară :

„Nu știam că microbul literar, cînd găsește teren favorabil, e destul să pătrundă o singură dată în organism, ca să nu mai scapi de el o viață întreagă, pînă dincolo de moarte, pînă cînd te face statuie... Aveam pe atunci un coleg de clasă pe care-l chema Stănciuc, un băiețel rumen și ceva mai mic la statură decît mine — dacă se putea închipui așa ceva.

Într-o recreație i-am zis lui Stănciuc :

— Vino să-ți spun o poezie, făcută de mine... Și l-am tras după colțul școalei, unde i-am debitat pe nerăsuflate prima mea operă literară, alcătuită numai din două versuri :

Săriți cu toții, frați români,
Să dăm năvală în păgîni...

Era o poezie patriotică. O făcusem într-un moment de inspirație, după modelul versurilor războinice, pe care toate manualele didactice găsesc de cuviință să le pună la îndemîna copiilor de șapte ani...

Și eram foarte mîndru de ea.

Stănciuc însă nu s-a arătat deloc entuziasmat.

El a ascultat versurile mele de vitejie cu un deget în nas și, cînd am isprăvit, a zis numai atîta :

— Ce-mi dai să nu te spun la domnul ?“ [1]

În clasa a IV-a, la Șuici, notele i-au fost destul de mici : la scriere și exerciții gramaticale nu a primit decît 6 pe primul trimestru. Mediile de la compunere erau : **5, 5,66 și 7. Caligrafia i-a adus... bucuria unui 5,33** pe primele două trimestre. Să se fi gîndit oare la asta cînd, peste ani, o „certa“ pe Otilia Cazimir pentru scrisul ei

---

[1] Conferința al cărei manuscris se află la Biblioteca Academiei R.S.R. a fost publicată postum în *Viața românească*, 1956, nr. 9, septembrie, p. 149—162.

neciteț : „Ce-s codițele astea la *m* și la *n* ? Și de ce nu legi literele între ele ? Cînd ai să dai un manuscris la tipar și are să-ți iasă plin de greșeli, ai să zici că n-ai noroc și că cei vinovați îs cei de la tipografie ! Învață-te să scrii citeț și renunță la zorzoane ! Cu voință, se poate. Nici mie nu mi-a fost chiar așa de ușor la început. Dar acum, să mai pretindă cineva că mi-a făcut o greșeală de tipar din vina mea." [1]

De voință a dat dovadă nu numai adultul de mai tîrziu, ci și copilul de zece ani, cînd a obținut strălucite rezultate la examenul de sfîrșit de an al clasei a V-a : 10 note de 10, inclusiv la cele trei „materii" unde nu strălucise cu un an în urmă : scrierea și exerciții gramaticale, compunere și... caligrafie.

Încă din anii primei copilării, Topîrceanu îndrăgise natura și lumea celor care nu cuvîntă. Mogîldeața surprinsă pe cîmp sau în pădure în vreme de ploaie nu se mai sătura zbenguindu-se sub rafala stropilor. Cînd începea să fulgere, nimeni nu-l mai putea ține în casă : ieșea cu capul gol în furtună și se întorcea într-un tîrziu ud leoarcă, dar liniștit și fericit.

Vorbind mai tîrziu în public, poetul evoca propria-i copilărie pe care o vedea retrasă, fără tovărășiile obișnuite ale vîrstei, dar plină de pitoresc și de neprevăzut. O natură generoasă, cu păduri seculare ce străjuiau Argeșul, cu foșnet de frunze și susur de izvoare cristaline l-a vrăjit pentru totdeauna, ținînd locul tovarășilor de joacă. Se simțea bine în „poienile de vis deschise în imensitatea codrilor" care formau un lanț neîntrerupt între Curtea de Argeș și pînă în Ardeal, peste înălțimile munților. După mărturisirea-i plină de nostalgie, atunci a cunoscut mai bine animalele, s-a apropiat de ele cu dragoste și înțelegere socotindu-le „un fel de oameni".

În toamna lui 1898 a părăsit provizoriu aceste meleaguri. Reușind la concursul de burse al liceului „Matei Basarab", a intrat intern la București, revenind doar în vacanțe la Văleni și la Șuici.

---

[1] Otilia Cazimir, *G. Topîrceanu... profesor de literatură*, în *Călăuza bibliotecarului*, 1956, nr. 3, martie, p. 36.

Bursier al liceului Matei Basarab

Topîrceanu n-a scris niciodată vreun rînd despre anii petrecuți la internatul liceului „Matei Basarab". Nici cele cîteva sute de scrisori ale poetului nu păstrează vreo urmă a impresiilor și amintirilor de atunci. Discreția totală cu care a învăluit acea epocă îndepărtată ne face să credem că nu a vrut s-o rememoreze. Viața de „cazarmă" cu clopoțelul care-i deștepta pe elevi iarna cu noaptea-n cap, apelul, rugăciunea, masa, bătaia cu perne, pedepsele umilitoare le-a cunoscut desigur și el, ca atîtea generații de interni. Știrbirea libertății de care se bucurase pînă atunci va lăsa o puternică urmă în sufletul copilului care a trăit sentimente asemănătoare cu personajul, de-aceeași vîrstă cu el, din *Bursierul* lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea :

> „Dezordinea și sclavia liceului, masa bursierilor soioasă și murdară, duhoarea bucatelor grase, cafelele cu lapte mirosind a cîne plouat, plescăitul lacom a optzeci de tovarăși și pedagogii cu ifosul lor de parveniți, așezați în căpătîile celor două mese lungi... iaca ce mă înfioară și astăzi cînd mă gîndesc la acea viață...!
>
> Eram de doisprezece ani. Nu cunoșteam pe nimeni din tot dormitorul. Cînd lampa din mijlocul tavanului cu arabescuri albe și cenușii se stinse, închisei ochii, ascultai răsuflările ostenite și grele ale bursierilor și mi se păru că sub mine se deschide o prăpastie fără fund...
>
> În nopțile de iarnă, cînd viscolul mă trezea în sforăitul celorlalți, îmi dășiram în minte frumusețile de odinioară, și toate se încheiau cu ticăloșiile din clasă."

Trăind în asemenea condiții, Topîrceanu abia aștepta vacanțele ca să meargă la Văleni și la Șuici unde întreaga lume era a lui. Cînd se sătura să cutreiere pădurile pe care le îndrăgise atîta, deschidea o carte și citea nuvelele lui Ioan Slavici sau *Amintirile* lui Ion Creangă.

Într-una din zilele vacanței de iarnă, adolescentul a văzut ceva ce l-a impresionat puternic : prototipul popei Florea din Rudeni. Gerul Bobotezei aninase de barba „sfinției sale" fire de promoroacă. Imaginea i s-a întipărit puternic în minte și, peste ani, o va transfigura artistic.

În imensitatea pădurii, legănîndu-se călare, popa, scoțînd pîntecoasa-i ploscă din desaga de la spate, capătă parcă măreția unui simbol :

Colo-n vale, unde drumul
Taie luminișuri rare,
Printre plopi se vede fumul
Hanului din Vadul Mare.

Calul vesel, simte locul
Și s-abate scurt din cale
C-a-nvățat și dobitocul
Patima sfinției sale...

Iar hangița iese-n ușă,
Bucuroasă de cîștig.
Ochii-i rîd spre căldărușă :
— Frig, părinte ?
— Straşnic frig !

(Balada popii din Rudeni)

Aducerile aminte sînt pregnante. Splendoarea peisajului și, în special, pădurile dintre Topolog și Argeș nu pot fi uitate așa ușor. În zare se vedeau munții. Adolescentul se cățăra prin hățișuri, culegea mure și zmeură, simțindu-se minunat în această lume mirifică. Nu o dată s-a oprit să privească felul cum ciocănitoarea, asemeni unui tăietor de lemne, bătea cadențat în scoarța unui fag. Săptămîni întregi cutreiera de unul singur, cu puşca în spate, luîndu-și hrană pentru cîteva zile.

Noaptea uneori, buturugile și hățișurile îl înspăimîntau. Atunci ieșea într-un luminiș, aprindea un foc din vreascuri uscate și se odihnea pînă a doua zi.

La 13 ani mergea la vînătoare de jderi alături de moș Toma Gaiță, pe valea Topologului. Cele cîteva pagini

răzlețe de „memorialistică" redau crîmpeie din care putem reconstitui atmosfera.

Tînărul, elev în clasa a II-a de liceu, venit acasă în vacanța de Crăciun, avea o mică pușcă ruginită, cu care speria mierlele și sturzii din împrejurimi.

Avînd grijă să-l aprovizioneze pe moș Toma cu tutun, ucenicului, cunoscător de cu vară al fiecărui locșor din pădure, totul i se părea străin sub mantia de zăpadă. În imaginația sa, copilul avea impresia că aude păsările vorbind.

Asistăm la cîteva peripeții, încheiate cu un insucces de pomină : fuga jderului. Autorul, care se portretizează ca fiind pe vremea aceea un băiețandru „rumân zburlit și rău din cale-afară", s-a repezit la moșneag, prinzîndu-l cu amîndouă mîinile de pieptarul zeghei și scuturîndu-l. Citind evocarea, am avut o clipă impresia că retrăiesc scena cînd Nică a lui Ștefan a Petrei s-a repezit la moșneagul ce lăsase pupăza să zboare. Dar să dau cuvîntul lui Topîrceanu : „Unde-i jderul ? De ce m-ai pus să suflu cînd știai că iese ? Și de ce ai tras fără să-mi spui ? Surdule ! — Nu te pune cu mine, măi țînculе ! Acuș te-azvîrl în zăpadă de nu te-i mai putea culege ! făcu moș Toma, speriat. Și, cuprinzîndu-mi mîinile amîndouă cu mîna lui neagră, uscată și tare ca o cange, mi le aruncă în lături."

(Amintire)

Chiar dacă la sfîrșitul vînătorii băietanului îi venea să plîngă, întîmplarea nu are prea mult tragism.

În zilele de sărbătoare, copilandrul nu-și va lua ochii de la hora din curtea cîrciumii din sat. Va privi îndelung reacțiile flăcăilor frămîntînd „pămîntul bătătorit, în tactul repede și mărunt al brîului", așa cum va nota peste cîțiva ani.

În vacanțe, la Văleni, ducea viața firească a oricărui copil sau adolescent. Cu spirit de observație, reținea unele scene pitorești.

Într-o poezie în care îl parodia pe Coșbuc, Topîrceanu evoca un convoi de țigani arătîndu-se în zare. Întregul sat se animă, nevestele răsar la garduri să privească. Ce provoacă oare lătratul tuturor cîinilor ? Sosesc urșii aduși în lanțuri de cîțiva flăcăi cu plete negre. Sînt urmați de căruțele pline cu tot calabalîcul și cu întregul neam țigă-

nesc : copii în pielea goală cerşind pe la porţi, bătrîne schiloade, tinere guralive care vor să ghicească în ghioc. Se pare că pe acestea le va privi mai insistent :

Vin mişcînd din şold alene
Cu privirile viclene
Şi cu sînii arşi de vînt,
De la sudul tainic, unde
Soarele-ndelung pătrunde
Bronzul formelor rotunde
Stingherite de veşmînt...

S-a oprit lîng-o poiată
Un ţigan răzleţ de ceată
Ochii-i fug după găini...
Strîns îşi ţine-acum vioara
Şi, cum trece ulicioara,
Fac pe urma lui ca cioara
Toţi copiii din vecini...

Mai încolo pe-o mîrţoagă,
Dintr-o gură de dăsagă
Atîrnată de oblînc,
Fără scîncet, cu sfială,
Iese negru la iveală
Numai cît o portocală
Un căpşor mirat de ţînc.

(Ţiganii)

Întors în Bucureşti, sta tot timpul în sumbra clădire a internatului. Cei de acasă nu prea aveau răgazul să-i facă vizite şi nu mai păstrau vreo legătură cu Capitala.

În unele duminici după-amiaza, dacă avea ţinuta pusă la punct, nelipsindu-i nici un nasture de la tunică, dacă bocancii îi erau lustruiţi, pedagogul îi semna biletul de voie şi putea pleca în oraş.

Nu erau prea numeroase drumurile tînărului. Adesea se oprea, cu colegii, la cofetăria din colţ, lua în fugă o prăjitură, se plimba prin Cişmigiu şi se înapoia grăbit la internat, de frică să nu întîrzie şi să nu fie pedepsit.

În ultimul timp mai aflase o adresă : pe calea Văcăreşti, lîngă hala de vechituri unde se găsea librăria lui Pinath. La sfîrşitul lui iunie şi începutul lui septembrie

se îmbulzea și el, alături de ceilalți elevi, să-și vîndă sau să-și cumpere manuale. Se tocmea cu înverșunare, pentru că voia nu poze sau penițe, ci cîțiva bănuți.

Rosturile și tainele Bucureștilor le va pătrunde peste cîțiva ani, cînd va trece în cursul superior al liceului.

Elev la liceul „Sfîntul Sava"

În toamna anului 1901, venind de la Văleni în Capitală, i s-a comunicat că internatul de la liceul „Matei Basarab" s-a desființat. Surprins de veste, dar și trist, s-a înscris la liceul „Sfîntul Sava".

Internatul acestui liceu, situat pe colina Știrbei Vodă, deasupra lacului din Cișmigiu, amenajat într-o veche casă boierească a generalului Florescu, găzduia pe cei peste o sută de tineri sosiți din provincie. Decorul feeric îi era pe plac adolescentului Topîrceanu, obișnuit să respire în mijlocul naturii, să fie liber. Era încîntat de vegetația abundentă, de plopii înalți pînă la mansardă. Adesea, în nopțile cu lună, în timp ce colegii lui dormeau, ieșea pe terasă și privea visător splendoarea Cișmigiului, așa cum făcuse, cu numai cîțiva ani înainte, Grigore Pișculescu, devenit ulterior cunoscutul scriitor Gala Galaction.

Duminicile — dar uneori și în cursul săptămînii — seara în special, G. Topîrceanu se îndrepta, împreună cu alți „saviști", spre Șosea. Foști colegi de-ai lui și-au amintit mai tîrziu cu plăcere felul cum interpreta el șansonete și celebre arii de operă și operetă.

Vizita des, tot duminica, dacă avea cîțiva lei în buzunar, și Hipodromul Băneasa — aflat pe locul unde azi se înalță Pavilionul Expoziției — E.R.E.N.

În vacanțele petrecute la Văleni citea și recitea *Imnurile păgîne* ale lui Duiliu Zamfirescu.

În 1919, scriind despre autorul *Vieții la țară*, Topîrceanu nota, între altele: „Duceam cu mine și două tomuri groase cu traducerea franțuzească a poemelor lui Byron. În atmosfera aceea de singurătate și de visare,

întunecatele tablouri byroniene se îmbinau în mintea mea cu grațioasele evocațiuni ale poetului român".

Prin clasa a III-a sau a IV-a de liceu, Topîrceanu s-a lăsat fascinat de opera lui Eminescu. Sub înrîurirea lui, de altfel, s-a petrecut și momentul de început al versificării, după stihurile patriotice declamate în fața colegului său din Șuici. Cele cîteva strofe dedicate *Lunei*, chiar dacă s-au născut din vraja armoniei eminesciene, au totuși în ele „sîmburele" originalității de mai tîrziu: umorul specific creației topîrcenești:

Arc văpsit pe bolta rece de-un penel muiat în aur,
Solz zvîrlit din coada unui legendar ihtiozaur,
Cîți săraci din lumea asta, cînd luceşti în noaptea tristă
N-ar voi să fii monedă, să te lege-ntr-o batistă?

Sloi de-argint ce se topește în azurul dimineții!
Veşnic te-au iubit amanții, veşnic te-or cînta poeții
Lăudînd în osanale mincinoasa ta splendoare,
Dar tu vei rămîne veşnic rece şi nesimțitoare.

Apariție banală ca un fund de farfurie:
Talere cu două fețe! Cap de monstru fără trup!
Orologiu fără ace! Nastur de manta! Chelie!
Felinar! Corupătoare de minore! Cantalup!

Cum poți tu privi de veacuri globul nostru de argilă
Și atîta suferință — fără să te stingi de milă?
Pieri în noaptea neființei, rece simbol de minciună,
Piei şi lasă-ne mai bine cerul nopții fără lună!

(Apostrofe la lună)

Biblioteca liceului „Sfîntul Sava" i-a oferit cu generozitate posibilitatea să parcurgă operele lui Balzac, Hugo, Stendhal, Boccaccio. În 1925, discutînd drama lui Camil Petrescu *Suflete tari*, avea prilejul să facă referiri la una din pasiunile ce i-au mistuit adolescența, afirmînd că *De l'Amour* de Stendhal i-a fost carte de căpătîi.

Ca elev, și-a valorificat talentul în orele de latină făcînd traduceri mai mult decît onorabile din operele lui Virgiliu și Ovidiu. La franceză s-a remarcat în mod spe-

cial nu numai prin lectura în original a marilor romantici și realiști, ci și prin numeroase exerciții, prin redactarea de scrisori, iar mai tîrziu chiar și a unor opere literare.

Însetat de cultură (alta decît cea impusă de autoritatea școlară), a frecventat cu interes cursuri facultative de italiană, a participat la conferințele pentru tineret organizate în localul școlii de la Sf. Sava prin 1904—1905. Înaripatele cuvinte ale lui Al. Vlahuță, Pompiliu Eliade, Ovid Densușianu, Dr. C. Istrati, N. Iorga, Dumitru Onciul, Simion Mehedinți, I. Murgoci, V. A. Urechia — care s-au perindat prin fața tribunei — i-au îmbogățit orizontul spiritual, au contribuit la formarea viitoarei lui personalități. Acești minunați istorici, literați, geografi, oameni de știință, animați de înalte idealuri, au lăsat urme puternice în conștiința tînărului atît de receptiv la nou, frumos și adevăr. Teatrul — cealaltă mare pasiune a acestor ani — a avut și el o binefăcătoare influență.

Într-o cronică teatrală publicată în *Viața românească* (nr. 12, decembrie 1911, p. 470), își aducea aminte cu nostalgie : „Mă gîndesc la vremea fericită (Doamne, și nu e mult de-atunci !) cînd, sus, în binecuvîntata galerie înțesată de lume, sprijineam în spate un ciorchine de spectatori pestriți și entuziaști, gîlcevitori și veseli, care băteau cu frenezie din mîini și din picioare ori de cîte ori intriga piesei lua o întorsătură favorabilă pentru personajul simpatic. Tin minte și sara cînd am văzut-o întîia oară pe Julieta. La spatele meu, sus pe bancă, sta din întîmplare un țigan cu redingotă. Acesta, cînd era vorba de strigat «bravo Nottara» — domina toată galeria. Niciodată n-am auzit răcnete mai cumplite de entuziasm. Și era cald, grozav de cald, simțeam că-mi vine rău. Totuși, urmăream cu sufletul meu uimit cele ce se petreceau acolo, departe, jos, în splendoarea ireală a lumii lui Shakespeare".

Debutul avusese loc în mai 1904 într-o publicație săptămînală umoristică, azi uitată, *Belgia Orientului*. Cele cîteva poezii apărute în mai, iunie, iulie și septembrie sînt semnate Top. În februarie și martie 1905 va colabora la *Duminica*, unde G. Top. încredințase tiparului poeziile: *Epicuriane, Vînt de toamnă, Pe furtună, Lacul, Noaptea în tren, Cărturăreasa*. Majoritatea acestor versuri datează

cu trei-patru ani în urmă. Influența lui Mihai Eminescu și a lui George Coșbuc alternează cu poanta uneori decoltată.

Printre colegii de clasă se aflau Corneliu Mihăilescu și Mihai Săulescu — poetul de mai tîrziu, căzut printre primii în războiul din 1916. Adolescentul G. Topîrceanu se va asocia celor care, din cînd în cînd, făceau cîte o năzbîtie. Una din șotii l-a „costat" însă destul de scump. Aruncarea unui cocoloș de hîrtie în pedagogul de servici, i-a adus o aspră sancțiune din partea severului director : eliminarea.

Mihail Cruceanu — un alt coleg al ultimelor două clase — își va aminti mai tîrziu cît de mult îl iubeau colegii pe Topîrceanu, care stătea undeva, într-o bancă din fundul unei clase lunguiețe și întunecoase, adăpostind vreo 70 de elevi.

Evocarea viitorului poet simbolist ni-l prezintă drept un „elev tăcut și rezervat, cu privirea îngîndurată, cu fața serioasă, ce nu prea rîdea, ci mai mult zîmbea... Ascundea atîtea resurse sufletești, atîta putere de pătrundere a realității, atîta umor de calitate superioară, plin de un puternic umanism, așa cum avea să ni se arate curînd în opera lui de poet. Liniștit și retras, cum apărea el în mijlocul nostru, nu ne atrăgea atenția prin nimic deosebit". [1]

Ghidușul și sentimentalul adolescent avea prilejul, nu o dată, să rămînă, în vacanțe, în admirația unei tinere țărănci înălbind pînza în apele Topologului. Astfel de scene nu au rămas definitiv uitate. Poetul va da viață uneia din ele în *Minunile Sfîntului Sisoie*. Și chiar dacă — în opera de ficțiune — nu el e cel ce vede o astfel de „arătare", pasajul respectiv are la bază amintirea unei imagini fixate puternic pe retină :

> „Mai jos, pe malul dimpotrivă, înălbea pînză la marginea apei o femeie.
>
> O femeie adevărată, în carne și oase, nu o arătare străvezie de pe cealaltă lume ; o femeie tînără cu ochi și cu sprîncene... și cu toate cele cîte trebuie la o femeie, nu o vedenie uscată și firavă, tunsă ca

[1] Mihail Cruceanu, *G. Topîrceanu — Amintirile unui coleg de școală*, în *Revista literară*, an III (1947), iunie 8, nr. 17, p. 7.

vai de capul ei și vîrîtă într-un sac pînă la gît, ca arătările cele fioroase din sfîntul rai.

Sisoie se opri în dreptul ei și se lăsă jos pe o piatră, cu mîinile împreunate peste genunchi, ca să privească în voie această minune a lui Dumnezeu, cum nu mai e alta pe pămînt.

Înclinată ușor din mijloc, cu cămașa albă despicată la sîn într-o parte și cu catrința roșie prinsă-n șold, femeia lăsa pînza să se desfășoare-n voia apei pînă departe, o aducea apoi, val după val, pe un bolovan mare de la picioarele ei și-o bătea cu un mai de lemn, împroșcînd stropi de soare împrejur.

La spatele ei, pe prundișul uscat, se vedeau alte două fășii înguste de pînză, întinse la soare. Lar mai încolo, păștea iarba dintre pietre — o vacă.

Cînd vaca s-apropia prea tare de pînză, femeia se-ntorcea și arunca după ea cu bulgări :

— Ni, boală !

Își netezea apoi cu dosul mîinii șuvițele de pe frunte și furișa spre Sisoie o privire ageră, pe sub sprîncene.

La urmă, neputînd să mai rabde, se îndreptă din mijloc și-i strigă peste apă :

— Da ce, părinte, n-ai mai văzut femeie ?

Rîul vîjîia însă prea tare între ei și Sisoie n-auzi ce-i spune. Văzîndu-l că nu se dă dus, femeia își lasă atunci pînza pe piatră și intră în apă, să treacă spre el. Unda limpede îi cuprinse îndată picioarele, pînă mai sus de glezne, unde pulpele încep să fie mai albe ; și pe măsură ce apa creștea, catrința și iia se ridicau și ele tot mai sus, deasupra genunchilor"...

În timpul acesta, la Văleni, Paraschiva, ajutată de soțul ei, încercă să mai cîștige un ban în plus, ca să poată să-și întrețină numeroasa familie. În afara covoarelor executate la mănăstire, a reușit să obțină și cîteva comenzi particulare. Printre cei mai importanți „clienți" ai soților Topîrceanu se afla secția de intendență a Ministerului de Război. Aceasta le-a comandat aproape în fiecare an, începînd cu 1896, cîteva mii de metri din așa-numita „pînză națională". Adresa care însoțea cererea fixa prețul de 68 de bani metrul, „adică cu un plus de 2% peste prețul oferit de fabricile mari, cel mai avan-

tajos preț căpătat la licitație. Pînza trebuiește țesută în atelierul D-stră, cunoscînd că în caz de o veți țese prin alte persoane, sau dacă se va dovedi că o cumpărați de la fabrică sau o veți aduce din străinătate, comanda se va rezilia".

Bătrîna Ana Coma — sub înrîurirea mediului — s-a călugărit. Episcopia Argeșului se adresa printr-o hîrtie oficială preotului Nicolae Velcescu la 10 aprilie 1903: „Vi se scrie spre a vă prezenta la Sf. Mănăstire Văleni, unde veți efectua tunderea în monahism a sorei Ana Coma, după care ni se va raporta atît numele ce dînsa a primit, cît și ziua cînd s-a săvîrșit călugărirea".

Noua călugăriță va rămîne la mănăstirea Văleni atîta vreme cît Paraschiva va fi maestră de țesătorie aici.

„Cît de mult o iubesc !"...

Dacă am da crezare specialiștilor — și trebuie să le dăm — depresiunea subcarpatică a Cîmpulungului s-a format în urmă cu multe milioane de ani. Să nu intrăm însă în amănunte și să lăsăm să vorbească documentele. Arheologii se apropie cu mult de epoca noastră, găsind urme materiale acum 3 600 de ani. Descoperirea necropolelor din epoca bronzului și a numeroaselor unelte empirice sau evoluate a permis savanților să tragă concluzii și să scrie studii despre agricultura și alimentația getodacilor din aceste ținuturi.

Monografiile ne informează de existența Cîmpulungului înainte de anul 1300. Un vechi letopiseț al Țării Românești în versiune arabă se referă la zidirea unei impunătoare biserici de către Negru Voievod în 1292 în orașul Cîmpulung.

Gloria vechii capitale apusese...

Năműeștii se găsesc de fapt pe valea Argeșului, la poalele Mateiașului. Am mers de nenumărate ori la Năműești, trecînd totdeauna prin Cîmpulung. Deși în trei sferturi de veac s-au schimbat atîtea, uneori aveam senzația că totul e ca și altădată : „Livezile se întind pe coaste și se desfată ochiul rătăcind pînă la brîul albastru al munților. Cîte-o nevastă în pantofiori cu bariș subțire, cu panglicuța prinsă în coardă pe spate trece pe drum și dă bună ziua sfioasă ; iar dacă mai întrebăm de cîte ceva, se oprește încet, dă răspunsul și pleacă, mergînd mai jalnic, bănuind parcă gîndurile noastre. În Valea Mare casele sînt văruite proaspăt, hanurile abia așteaptă

să ospăteze vizitatorii cu băutură răcoritoare şi la Nămăeşti ne primeşte curentul rece făcut pe deasupra Argeşului..."[1]

În anii din urmă, am drumeţit destul de des spre Nămăeşti, fiindcă verile mi le petreceam într-o comună aşezată la poalele dulcilor coline muscelene şi paşii mă purtau aproape involuntar către modestul muzeu. Era plăcut să văd grupuri de copii veniţi din toate colţurile ţării, aplecîndu-se cu interes şi emoţie asupra obiectelor ce au aparţinut celui ce a scris *Balada unui greier mic*.

Casa memorială e o clădire tipic muntenească pe care o închiriaseră cei veniţi de la Văleni şi unde tînărul de 19 ani a cunoscut-o pe aceea de care-şi va lega viaţa pentru scurt timp. Gazda familiei Topîrceanu avea în grijă o tînără brunetă de o frumuseţe deosebită. Victoria Iuga, rămasă orfană încă de la trei ani, fusese crescută de rude. Făcuse şcoala primară la Cîmpulung şi Piteşti şi „cursul liber de pension" la Institutul de domnişoare „Urlăţeanu" din Piteşti.

Probabil că umbletul ei prin „lume" a învăţat-o şi în tainele dragostei, deşi era tînără. Cert e că „experienţa erotică" de pînă atunci a ajutat-o să cucerească repede inima tînărului licean, venit la Nămăeşti din Văleni.

Se păstrează încă un început de jurnal al îndrăgostitului din care aflăm amănunţit cum s-au desfăşurat lucrurile. Autenticitatea faptului trăit a acestor însemnări, redactate în limba franceză, nu poate fi pusă la îndoială. Acest document e intitulat *Cîteva zile de febră*. Putem urmări, cu puţină imaginaţie, întregul „film" al celor două săptămîni de la începutul verii 1905.

„19 iulie

> De ce atîta ipocrizie în jurul meu ? De ce atîtea mărturisiri încă din prima zi ? Vrea încă un adorator ? Nu cred şi nu ştiu ceea ce trebuie să cred. Totuşi, nu o iubesc..."

Îndoielile îşi fac loc în sufletul său şi vor persista, avînd în vedere că cei doi se văd destul de des şi, de fiecare dată, fata are reacţii neaşteptate. Aci rîde uimită

[1] *O plimbare la Nămăeşti*, în *Muscelul*, an I, nr. 1, 1 iulie 1907.

de frămîntările lui, aci îi aruncă priviri duioase făcîndu-i destăinuiri ce chinuiesc şi mai mult sufletul viitorului poet.

Vizita unor călugăriţe de la mănăstirea din apropiere îi dă prilejul să-şi completeze şi mai ales să-şi clarifice părerea despre frumoasa fată. Aflînd de la una dintre măicuţe — „una bătrînă, galbenă, mică, cu un nas ascuţit ca un cioc şi cu ochi foarte mici mobili şi verzui" — că domnişoara Iuga citeşte „cărţi imorale", înţelege că ea trebuie aşezată undeva, deasupra tuturor „fetelor stupide şi egoiste, artificiale şi orgolioase", fiindcă fusese capabilă să înlăture orice convenţionalisme, orice artificii mincinoase în care se complac cele mai multe tinere.

Era încîntat să recunoască în ea „femeia pe care mi-o închipuiam în visele mele într-o lume mai bună", dar îşi dădea seama că este o dragoste „atît de lipsită de speranţe".

În aceste zile notează impresii entuziaste, căci simţea flacăra iubirii crescînd. Îşi dă seama însă că „acum ea e incapabilă să iubească", consideră dragostea drept o „prostie şi pe mine drept copil ! Altă dată ea era în stare de dragoste, iubea".

E sigur că viaţa e aceea care i-a zdrobit idealurile, că este o victimă şi conchide : „Lumea mi-a pervertit-o. Ce mizerie, Dumnezeule, ce mizerie !" Este strigătul îndrăgostitului de 19 ani, al îndrăgostitului fără speranţă, care aduce mii de scuze celei ce părea atît de blazată.

Jurnalul notează în continuare stările sufleteşti contradictorii ce-l purtau în sus şi-n jos, în paradis sau în infern. O întîlnire în grădină îi dă prilejul să fie în apropierea dragostei sale, să-i admire formele perfecte, părul negru şi ondulat, sau dulcii ei ochi negri.

Neliniştea a pus din nou stăpînire pe adolescentul înamorat cînd, după cîteva minute, a văzut o trăsură cu doi domni oprindu-se în faţa uşii ei :

> „Am aflat de la sora mea că unul dintre ei era avocatul L. care, cu cîteva zile înainte, a locuit la ea. Ce fel de relaţii are cu el ? Întrebare fără răspuns, ca şi natura acestei femei, ca şi purtarea ei faţă de mine, ca şi bucuriile ei copilăreşti şi melancoliile ei enigmatice...

Puțin timp după aceea „domnii" s-au urcat în trăsură, care a dispărut într-un nor de praf. Am trimis pe sora mea s-o roage să iasă puțin să ia aer și-a găsit-o cu ochii în lacrimi. Plîngea ! Ah, L., cu plecarea lui neașteptată, a făcut-o să plîngă. Voiam s-o consolez într-un fel oarecare, dar cum ?"

Urmează cîteva pagini în care e descrisă întîlnirea celor doi, tristețea enigmatică, speranțele, pentru ca, în dreptul zilei de 22 iunie, să apară un singur cuvînt : *febra*.

După aceste notații în limba franceză, jurnalul continuă în limba română. Conține transcrierea tulburărilor sufletești, a neliniștilor flăcăului. E traversat de întrebări, de nedumeriri. Se revoltă împotriva clevetitorilor, a mincinoșilor. Încearcă să-și închipuie iubita pură și demnă de dragostea lui înflăcărată, obsedantă, ucigătoare, parcă. Ia chiar decizia s-o apere, să se apere pe sine, de fapt, prin fuga de „orice vorbe rele" :

„Ah, Dumnezeule, cum să-ncep ? N-aș putea lămuri starea mea actuală decît transcriind *Venere și Madonă* de Eminescu, fără strofa ultimă... Oameni răi au vorbit-o de rău... și din două presupuneri admisibile, nu pot alege nici una : sau cele ce am auzit sînt calomnii josnice sau lucruri adevărate. Dar, firește, trebuie să aleg prima ipoteză... Căci altfel nu-mi pot închipui ce interes ar fi putut avea să mă mintă pînă într-atîta și mai ales să-și bată joc de sentimentele cele mai sfinte și mai curate ale unui suflet tînăr ? Nu, n-o să mai ascult pe nimeni, o să fug de orice vorbe rele, nu cred și nu vreau să cred nimic din vorbele lumii... și ea rămîne în ochii mei ca și mai înainte... dar de azi încolo nu voi mai scri nimic pe aceste file."

Totuși, peste cîteva zile, înainte de a preda acest „corp delict" eroinei principale, nota, la 2 iulie 1905 :

„Nu credeam că o să citești vreodată tocmai D-ta aceste pagini, aceste nebunii amoroase ale unui amor nebun... dar fiindcă printr-o păcăleală de 1... iulie m-ai făcut să ți le dau, trebuie să-ți mai dau

o explicaţie : le-am scris în franţuzeşte, o franţuzească „excelentă" — ca să scape de ochii din juru-mi. O rugăminte : să nu-mi ceri nici o explicaţie asupra lor — mai ales asupra ultimei pagini... — şi, dacă rămîn foile la D-ta, te rog mult, mult şi din toată inima, să nu le mai arăţi nimănui. Îmi promiţi ?"

Cine era declanşatoarea acestor furtuni în stare să stîrnească în sufletul tînărului îndrăgostit gingăşie, delicateţe, adoraţie, dorinţă, gelozie ? Victoria avea cu patru ani mai mult decît el. Se născuse la 24 aprilie 1882.

Impresionat de frumuseţea ei clasică, îi va dedica un madrigal intitulat *Cîntec*, care n-o va lăsa desigur indiferentă :

Aş vrea să mă-nveţe pictura
Un Rembrandt maestru — să-ţi fac
Din carmin şi purpură gura
Aşa cum ţi-a dat-o natura
Aprinsă ca floarea de mac.

Şi taina privirilor tale
Cu zîmbetul cald şi senin,
Şi gîtul, şi braţele goale
Plăpînde ca nişte petale
De flori delicate de crin.

Şi-aş vrea să mai am, laolaltă
Talentul de sculptor, copilo.
Şi-atunci să-mi răsai de sub daltă
Din marmură, — albă, înaltă,
Frumoasă ca Venus din Milo !

Pe frunte să-ţi pun o coroană
De nuntă din flori de lămîi
Şi astfel în apriga goană
A anilor, blîndă icoană
De-apururi a mea să-mi rămîi ! [1]

[1] Într-una din variantele conferinţei *Cum am devenit moldovean*, Topîrceanu, citînd două din aceste strofe, încearcă să explice că ele i-au fost inspirate de frumuseţea Mărioarei Voiculescu, celebra artistă, de la ale cărei spectacole era nelipsit.

O parte a versurilor de-atunci, care aveau drept muză pe Victoria, se păstrează încă într-un caiet avînd pe copertă caligrafiat *Anul 1905*. Poeziilor erotice li se alătură pastelurile dintre care *Zi de vară* a fost publicat postum. Ni se pare că întrevedem încă de acum unele elemente purtînd pecetea timbrului unic, specific originalităţii poetului atît de îndrăgit mai tîrziu :

Liniște. Căldură. Soare.
Sălciile plîngătoare
Stau în aer, dormitînd.
Un viţel în rîu s-adapă
Şi-o femeie, lîngă apă,
Spală rufele, cîntînd.

Şi din vale abia vine
Murmur slab ca de albine,
Somnoros şi uniform :
Rîul, strălucind în soare,
Ceartă sălciile, care

Toată ziulica dorm.
Sub o salcie bătrînă
Şi cu-o carte groasă-n mînă
M-am culcat un pic pe spate,
Somnul lin pe nechemate
A venit numaidecît.

Cîntec, murmur, adiere
De zefir în frunze piere
Şi rămîne doar un glas
Care umple valea-ngustă
. . . . . .
Ia te uită, o lăcustă
Mi-a sărit tocmai pe nas.

Dincolo de originalitatea poetului care se anunţa, la 19 ani, sesizăm, în pastelul citat, imaginea naturii rurale, vara, cînd uniformitatea împrejurimilor, parcă de cleştar, este punctată, ca într-o pictură, de cîteva elemente înviorătoare : sălciile plîngătoare, un viţel venit la rîu, o femeie spălînd rufe, o lăcustă. Nu încape îndoială că natura prinsă în poezia lui Topîrceanu este cea din Nămăeşti, din Văleni şi din Şuici. O ipostază a ei, firește. Dar un

semn că, de acum încolo, liricul va fi sensibil la decorul naturii, pe care o va transfigura artistic în mare parte din opera sa. Vacanțele la Văleni și Nămăești constituie punctul de pornire, momentul inițial, de prim contact cu peisajul rural românesc, atît de bogat în culori. Alte peregrinări și popasuri pe drumurile țării, întîlnirea cu alte locuri ale ei își vor pune amprenta pe creația lui artistică.

Bunica, părinții și nepotul

În primăvara anului 1905 s-a transferat la schitul de la Nămăești și bunica viitorului scriitor.

Ca să ajung la mănăstire a trebuit să urc cîteva zeci de trepte. Am traversat drumul din fața casei memoriale și, în mai puțin de cinci minute, am ajuns la schitul construit într-o uriașă stîncă. În cale, pe dreapta, am văzut o modestă cișmea de curînd pusă în stare de funcțiune. Pe ea am citit o inscripție formulată în spiritul vremurilor de demult: „pentru pomenirea preotului Gheorghe și Natalia Giurcanu".

Cu siguranță, nu doar o singură dată a trecut pe aici nepotul, mergînd să-și viziteze bunica. De altfel, aceste locuri pline de calm îl vor inspira pentru lucrarea poetică *Înserarea*, subintitulată *Fragment dintr-un poem*:

După culmi de piatră sură cînd își pleacă-ncet mărirea
Soarele sărută codrii unde doarme mănăstirea.
Între brazi feriți de vînturi, lîngă zid de stîncă drept,
A durat-o-n vremuri grele domn viteaz și înțelept.

Sus, la turla care-apasă boltă grea de cărămidă,
Pe o lespede umbrită în privazul de firidă,
Slova veche, ocrotită de al vremii sfînt vistiernic,
Spune leatul și domnia voievodului cucernic.
Umbra lui veghează parcă din bătrînele chilii
Prin despicătura neagră a ferestrelor pustii...

Dar acum încremenită poarta schitului rămîne,
Cînd coboară seara, nimeni n-o mai mișcă din țîțîne.
Vremea-i macină cu-ncetul putregaiul sub zăbrele,

Pe veriga ruginită nu mai cad lăcăte grele, —
Ci prielnic duhul păcii stăpînește-aici de veacuri...
Iar pe stîlpi cu zugrăveală, din înaltele cerdacuri,
Ca un semn de biruință rîde veselă-n colori
Minunata strălucire a belșugului de flori.

Și-n amurgul serii calde munții Coziei s-arată
Cum își zugrăvesc pe ceruri muchea neagră și crestată,
Tot mai roșii scad în zare luminoasele văpăi,
Vălul nopții se coboară tot mai negru peste văi...

Curînd după sosirea la Nămăești, Paraschiva a primit o distincție, recunoscîndu-i-se oficial meritele. Se mai păstrează încă Brevetul pentru medalia jubiliară Carol I atribuit ei la 10 mai 1906. Nu mult după aceea a fost numită în postul de maestră dirigintă pentru „țesătorie", retribuită cu o leafă lunară de 85 lei. Ion Topîrceanu, soțul ei, după numai doi ani de la venire, ajunsese jurat comunal și primise un permis de armă — pe care-l va viza anual pînă după 1922.

Poetul s-a integrat și el în noua colectivitate. O știre publicată în presa locală relata despre serbarea școlară de la începutul lunii august din Nămăești „unică în această comună pînă acum. Izbînda cea bună se datorește și domnului Topîrceanu" [1]; el a cîntat la mandolină, din fluier, arii de operă și operetă și a recitat poezii.

Cît a stat la schitul Nămăești, tînărul a făcut excursii în împrejurimi, vizitînd peșterile din apropiere. Impresiile din asemenea drumuri vor dăinui în schița datată 31 martie 1906 și intitulată *În peșteră.*

În afara caracterului dramatic al firavului fir epic, reținem descripția, depășind obișnuitul unei compuneri făcută de un elev chiar și premiant la ora de literatură :

> *„Cîțiva pași mai încolo, peștera se strîmtează în gîturi joase, prin care trebuie să treci îndoit de mijloc și apoi se deschide în încăperi largi, înalte, pline de mister și de tăcere, cu bolți sprijinite de coloane de o stranie arhitectură naturală, care te fac să crezi că te afli în umbra unor temple mărețe din timpurile egiptene. Liliecii, ca niște fulgere negre, spintecă*

[1] *Muscelul*, 1 septembrie 1907.

golul în zig-zaguri și, rar de tot, cîte-o pasăre de noapte, speriată de lumina făcliei, își tremură umbra fîlfîitoare pe pereții colțuroși... Și dacă te afunzi mai mult, în unghiuri neumblate, calci în picioare zeci de lighioane necunoscute, copii reci ai pămîntului, cari se feresc de lumina soarelui și caută umbra umedă și tăcută a singurătăților.

Din vîrful stalactitelor țuguiate, pică, rar și regulat, picături limpezi de apă, care se sfarmă căzînd pe lespezi sure, și la lumina faclei se descompun în mii de curcubeie momentane"...

În iunie 1906, elevul Topîrceanu a dat examen de absolvire a liceului. Comisia l-a notat cu nota maximă la literatura română. A cunoscut-o acum pe Alice Călugăru, poeta despre care vom găsi mai tîrziu referințe în opera scriitorului.

Se păstrează cîteva scrisori ale poetei stabilită în Franța către secretarul de redacție de mai tîrziu al *Vieții românești*. Într-un ton glumeț, una din aceste epistole (publicată pentru prima oară de C. Ciopraga în monografia *G. Topîrceanu)* rememorează întîmplările pline de haz ale întîlnirii lor la examenul de limba greacă.

LA BUCUREȘTI (1907—1911)

„Am stat la mansardă o lună"...

După terminarea liceului, absolventul s-a hotărît să rămînă la București.

Capitala, la sfîrșitul primului deceniu al secolului nostru, era un oraș pitoresc, cu aspecte în care influențele orientale se îmbinau cu cele occidentale. Luxul și opulența centrului contrastau violent cu mizeria imundă a periferiei. Cîteva elemente ale „decorului" de atunci au rămas pînă către cel de-al doilea război mondial. Alura oltenilor, de pildă, purtînd cobilițe pe umeri, poate fi uitată oare de către cei ce i-au văzut ? Ei transportau pînă în cel mai îndepărtat colț al mahalalelor nu numai zarzavaturi, fructe, flori, pește, iaurt și găini, ci și gaz și cărbuni. Comerțul ambulant era reprezentat de bulgari, turci și albanezi, care vindeau bragă, pistil, salep. În fața căruciorului de înghețată sau limonadă se afla, în cele mai dese cazuri, cîte un mustăcios blajin. Din cînd în cînd, i se făcea milă de vreun copil pe care-l vedea uitîndu-se cu jind la „marfă" și-l îmbia să guste din ea. Arterele comerciale erau marcate de un du-te-vino interminabil. Pe bulevarde, pe Lipscani, prin apropierea pieței Amzei strigătele vînzătorilor de ziare, ale țiganilor care-și „desfăceau" floricelele sau „porumbielu fierbinte" se întretăiau cu îndemnurile surugiilor adresate animalelor.

Lui Topîrceanu îi plăcea să umble prin oraș îmbrăcat modest, mai ales că nu avea un serviciu asigurat. Se întreținea, de aceea, din plata cîtorva colaborări.

În primăvara lui 1907 a îndeplinit, pentru puțină vreme, funcția de institutor suplinitor la o școală primară. Copiii îi plăceau, știa să se apropie de sufletul lor. Povestirile și poezioarele improvizate îi făceau pe aceștia

să îndrăgească pe tînărul învățător. Glumele și buna dispoziție ofereau un cadru propice și pentru aridele ore de aritmetică, devenite astfel mai atractive. Fericirea dascălului și a școlarilor însă nu a durat prea mult. După mai puțin de două luni, George Topîrceanu a rămas fără post, așa că la 27 mai solicita un umil serviciu de copist la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii. Cererea sa n-a avut nici un ecou.

Toamna a fost încorporat la Școala de ofițeri de rezervă din Cotroceni. Instrucția, regimul cazon și mîncarea proastă nu prea l-au încîntat. Nu e de mirare că a rămas pînă la urmă sergent, în timp ce mulți din camarazii săi, mai săraci cu duhul, au înaintat vertiginos pe treptele ierarhiei ofițerești.

La sfîrșit de săptămînă își vedea prietenii și intra împreună cu ei la mustăriile care tocmai se deschiseseră. Improvizate sub un umbrar, avînd alături grătarul pentru pastramă, cîrnați și mititei, ele desfăceau must dulce și înăsprit.

În lipsa Victoriei, aflată la Nămăești, din cînd în cînd o midinetă sentimentală își rezema capul de umărul lui, plimbîndu-se înlănțuiți, pe sub roșcovi și castani, spre Cotroceni.

N-a rămas surd la frămîntările sociale ale epocii. Toate acestea se întrevăd în poezia intitulată *1908*, dedicată lui Alexandru Vlahuță, unde-și exprima încrederea că belșugul noului an va aduce o schimbare, o transformare. Echilibrul era necesar și pentru țară, și pentru poetul însuși :

Că sînt aici dureri nemîngîiate
Blesteme dureroase, — sînt copii
Flămînzi și goi, în casele pustii, —
Sînt cruci de lemn, la margine de sate...

Și morții lor așteaptă de la tine,
An milostiv, în toate să fii darnic —
Și să le spui că n-au jertfit zadarnic
Atîta sînge, gloanțele haine.

C-au încetat sălbaticile goane, —
Iar dacă sînt colibele cernite,
Copii orfani și mame văduvite
Nu vor mai plînge, sara, la icoane...

Legătura cu Cotrocenii — acest frumos cartier al Bucureștilor — este puternică. Aici a văzut lumina zilei, aici a învățat să silabisească și tot aici a făcut armata. Îi plăcea cartierul pentru poziția sa, pentru verdeața care inunda, primăvara și vara, grădinile, pentru liniștea înstăpînită în zonă. Vizita des Grădina botanică, în promenade solitare ori însoțit de camarazi, se oprea în fața copacilor și florilor, își oglindea chipul în ochiurile de apă aflate în acel loc. Toamna, cum va mărturisi peste ani și ani într-o scrisoare adresată unei prietene, Sandra Cotovu, urca spre Grădina botanică, luînd-o de la Dîmbovița în sus, agale și pe jos, pe sub arborii ale căror frunze ruginii țeseau parcă un covor mișcător sub pașii lui.

În cei trei ani cît a rămas la București, poetul n-a avut o locuință stabilă. Găzduit de cîte un prieten, atunci cînd se muta în altă parte nu erau necesare pregătiri prea mari. La fel ca și eroul său liric din *Balada chiriașului grăbit*. A locuit mai întîi la I. U. Soricu, în strada General Lahovary, fostă Icoanei, la nr. 26, apoi pe Berzei. Cîteva luni, a ocupat o mansardă în strada Primăverii.

Împreună cu Mihail Sevastos și alți aspiranți la celebritatea scrisului, în serile de vară se îndreptau spre Șosea. Prietenul său își amintește cum „se așeza într-un boschet și cînta pînă noaptea tîrziu cu frumoasa lui voce de tenor liric. Perechile de îndrăgostiți se opreau prin apropiere și-l ascultau cu plăcere... Așa a dus-o vreo doi ani". [1]

Veșnicul chiriaș grăbit va zăbovi în strada Turcului și pe Romană. Acestea sînt locuințele atestate documentar. Chiar dacă cele zece „schimbări de decor" amintite în poezia citată nu corespund întocmai realității, desprindem ceva din viața cotidiană mediocră, măruntă și obișnuită dusă de poet în acei ani, din ironia cu care învăluia totul, chiar și propriile lui sentimente :

Am stat la mansardă o lună.
De-acolo, de sus, de la geam,
Și ziua, și noaptea pe lună
Priveam ca la teatru, madam !

[1] M. Sevastos, *Amintiri de la Viața românească*.

Cînd luna-mi venea la fereastră,
Orașul părea că mă cheamă
Să-i văd lumina albastră
Fantastica lui panoramă...

De-acolo, pe-o vreme ploioasă
Mi-am pus geamantanu-n tranvai
Și-abia am ajuns pîn-acasă :
Pe Berzei, la conu Mihai.

Început de studenție

Înscris la Facultatea de drept în 1908, poetul și-a trecut aproape toate examenele primului an. Într-o scrisoare către Victoria, datată 10 iulie 1909, relata, mîndru, despre performanța sa. O îngrijorare îi apăsa, totuși, sufletul : avea o restanță la Istrate Micescu, de care îi era frică ! Pe deasupra, îl chinuiau surmenajul și insomnia.

Toamna va lăsa baltă studiile juridice, optînd pentru Facultatea de filosofie și litere, specialitatea filologia romanică, secția română-franceză. A participat la cursuri și seminarii, iar mai tîrziu a evocat nostalgic pe unii dintre profesori, între care și pe Mihail Dragomirescu. Acestuia, în virtutea amintirii luminoase ce i-o purta, îi va solicita, în primăvara anului 1922, să-i pledeze cauza în comitetul Teatrului Național din București.

La insensibilitatea magistrului, fostul student a reacționat surprinzător, schimbîndu-și atitudinea. În anii următori îl va ataca ironic și polemic în cîteva catrene, dar, mai ales, în revista *Omul din lună*, rămasă în manuscris...

Deocamdată, în 1909, poetul era student și trebuia să se întrețină. Din partea celor de-acasă existau slabe speranțe privind asigurarea traiului său. Actul de paupertate din arhiva Facultății de litere (descoperit de cercetătorul Al. Hanță) este elocvent. Acest document certifica faptul că Ion Topîrceanu din Nămăești „este persoană săracă, nu face comerț, nu plătește nici o dare către stat,

județ și comună, decît contribuțiunea personală ; nu are venit mobiliar de lei (600) șase sute anual și nici imobiliar de lei (150) una sută cinzeci, cu un cuvînt nu dispune de mijloace spre a putea plăti taxele pentru fiul său"... [1]

Acesta, făcînd haz de necaz, a improvizat o *Odă Sobei mele,* păstrată în primele două ediții ale volumului *Parodii originale,* cu mențiunea „Cum ar face-o un student sărac".

Păstrînd intactă adormita spuză,
În colțul tău, stai rece și ursuză.
O, inutilă mobilă, pesemne
Te-ai supărat că nu-ți mai cumpăr lemne ?

Tu nu-ți dai seama că, deși regret,
Nu te-am putut prevede în buget,
Dar hai să facem amîndoi bilanțul,
Să vezi și tu cît valorează sfanțul :

Sunt 40 la birt
30 chiria
Sunt 7 și 80 spălătoria
5 franci e vinul (fără amănunte)
3 gazul
4 cheltuieli mărunte
Sunt 10 franci și 20 tutunu
1 franc pomană

Fac 101
Plus 6 franci pe lună șvarț cu lapte
107 (una sută șapte)
Scăzînd acum din leafa de student,
Rămîne o băncuță — excedent...

Și, vezi, de tine nu mă mir deloc
C-ai stat o iarnă-ntreagă fără foc,
Dar m-aș mira de mine să trăiesc
O săptămînă, fără să iubesc.

---

[1] Al. Hanță, G. *Topîrceanu, contribuții documentare,* în *Limbă și literatură,* V, 1961, p. 406.

Deci, pîn'să cumpăr lemne cu căruța,
Eu totdeauna cheltuiesc băncuța —
Și-abia atunci constat c-ar fi posibil
Să faci căldură — fără combustibil.

Copist la Direcția I...

Salvarea nu o vedea decît tot în biata slujbă de copist. A solicitat-o din nou, rugîndu-l de data aceasta pe C. Banu, fostul său profesor de liceu, să intervină :

„București, 13 aprilie 1909,

Mîine se fac numirile la Ministerul Cultelor. E un loc vacant de copist la Direcția I-a a învățămîntului primar, care nu e încă hotărît nimănui și de care dispune d-l director Spiridon Popescu.

La Casa bisericii e un singur loc la arhivă, de unde au ieșit toți bolnavi de piept din pricina prafului primejdios al dosarelor. Vă rog din toată inima să stăruiți pentru mine.

Cu cel mai desăvîrșit respect,

Gh. Topîrceanu."

Elevii preferați nu sînt uitați cu ușurință de către dascălii lor. C. Banu a spus o vorbă cui trebuia și a doua zi, 14 aprilie 1909, poetul era numit copist. Din această meserie va învăța, vrînd-nevrînd, dactilografia și va trăi pe propria-i piele viața măruntului slujbaș cu atîtea mizerii și frumusețí de nebănuit, imortalizate în celebra parodie *Răspunsul micilor funcționari*, apărută în *Viața românească :*

Da, aveți dreptate ; noi o ducem prost,
Țăcănim întruna la mașina Yost.
Înnegrim hîrtie, forfecăm cupoane,
Urmărind cu ochii tinere cucoane
Care trec pe stradă... Sunt trăsuri și lume,
Pretutindeni zgomot, soare cald și glume.
Vremea parcă-și merge mersul în galop
Și aspectu-și schimbă ca-n caleidoscop
Iar noi stăm deoparte...
Asta ni-i viața !

Tot mereu aceeaşi, sara, dimineaţa :
Slujba, facultatea, birtul şi chiria,
Peste tot apasă, grea, monotonia.
Da, ni-i tristă soarta şi de nimeni plînsă
Însă... să trăiască salvatorul „însă" !

În continuarea poemei, tînărul poet glosa despre aspectul înserării în mahalaua unde locuia, cu luminile aprinzîndu-se pe rînd în casele scunde, cînd „centrul" îşi trimitea „prinosul farmecelor sale" înspre zonele mărginaşe. „Prinosul" acesta, spune autorul, nu este altceva decît „un popor de fete" — blonde ucenice şi modiste oacheşe — care, în drum către locuinţele lor, uitau tristeţea clipelor de muncă încordată de peste zi. Zîmbetul fugar de pe chipurile obosite nu poate fi înţeles decît de „oropsitul mic funcţionar". Topîrceanu, ca unul dintre aceştia, se considera privilegiat că i se oferea prilejul să fie alături, cu gîndul, de fetele „grăbite chicotind în şoapte", şi exprima, astfel, un sentiment de compasiune, dar şi de bucurie adolescentină.

„Oropsitul funcţionar" găsea, totuşi, în această perioadă, din cînd în cînd, un răgaz pentru o scurtă evadare, cu prietenii, la cafeneaua Kübler, din Calea Victoriei, devenită „Imperial", sau la terasa Oteteleşeanu (pe locul unde azi se află Palatul telefoanelor). În prima sală din dreapta se întîlneau, prin 1910, poeţii şi oamenii de teatru ai vremii, din rîndul cărora nu lipsea tînărul Topîrceanu.

Cu Victoria în Bucureşti

Pe cînd Topîrceanu încerca să se acomodeze cu viaţa de mic funcţionar în Capitală, Victoria, aflată singură la Nămăeşti, ofta din greu. Îi alinau tristeţile scrisorile poetului pline de tandreţe. În unele din ele (redactate în franţuzeşte) i se adresa cu apelativul „Ma Victoire". O chema la Bucureşti să fie împreună, o vreme, să cunoască şi ea viaţa oraşului. Femeia s-a hotărît şi a venit. Au închiriat o cameră mobilată, pe Strada Sf. Constantin din

preajma Cişmigiului. În apropiere, într-un subsol sordid, lucra un cizmar amărît, devenit prototipul *Nopţii de mai*. O primă formă a acestei poezii a fost publicată postum de Augustin Z. N. Pop, care povesteşte cum Victoria i-a relatat că aceste versuri au fost scrise în casa din strada Progresului. [1]

Sărman cizmar !
Încovoiat şi chinuit
Stai zi şi noapte ţintuit
Pe trepiedul tău barbar.

Şi cîte gînduri, cîte şoapte
Ţi-aduc adînci dureri de cap
Cînd ostenit în miez de noapte
Lipeşti pingelele cu pap !

Şi-ţi tremură de spaimă mîna
Cînd te gîndeşti c-ai săruta
O dată numai, pe stăpîna
Pantofului din mîna ta.

Perioada petrecută de poet alături de Victoria a evocat-o şi Horia Oprescu în *Scriitori în lumina documentelor*. El povesteşte că a convorbit cu soţia lui Topîrceanu, la Cîmpulung, în 1951. I-a relatat atunci că soţul ei era ocupat ziua întreagă cu scrisul. Seara, în schimb, lăsa condeiul din mînă, obosit, şi plecau amîndoi în lungi plimbări pe aleile Cişmigiului, pe străzi. Poetul îi recita versuri încîntat de ele şi îi plăcea să viseze destăinuindu-se : „Să ştii, Victoria, va veni o vreme cînd la uşa noastră o să bată vreun trimis de la scriitori, de la Academie. Să afle despre noi... Să-mi cerceteze viaţa"... Vremea aceea a venit, constata interlocutoarea lui Horia Oprescu. Din păcate, mult prea tîrziu pentru ea : cînd bătrîneţea şi tristeţile pricinuite cu mulţi ani în urmă de scriitorul infidel, ca soţ, nu-i puteau produce bucurie. De aceea, pe chipul ei nu se citea decît o grimasă de resemnare, poate chiar de indiferenţă.

[1] Augustin Z. N. Pop, *Din şantierul lui Topîrceanu, Tribuna*, 26 octombrie 1961.

Totuşi, îşi amintea de scrisorile ce au urmat reîntoarcerii ei la Nămăeşti în 1911. În una din ele poetul îi relata despre greutăţile materiale din acel an. Avea mare nevoie de haine, de ghete, de pălărie. Ca să şi le procure, a încercat să facă un împrumut la Casa de Credit, dar nu era convins că i se va aproba. Se gîndea, pe de altă parte, la dificultăţile prin care trecea ea, Victoria, însă nu avea cum s-o ajute, de vreme ce el însuşi răbda de foame. Din leafa de copist nu primea decît 79 de franci, iar *Viaţa românească* nu-i mai plătise nimic dinainte de Paşti. Cei de-acolo i-ar fi trimis, cu siguranţă, ceva bani, însă lui nu-i venea să-i solicite. El personal nu poseda decît suma de 60 de bani pentru că plătise prelungirea împrumutului pentru inele şi lanţ.

În această situaţie, colaborarea la *Viaţa românească* devenea din ce în ce mai intensă. Ibrăileanu îi trimitea numeroase epistole de încurajare, îl îndemna să scrie. Poetul, negăsind altă ieşire din impasul financiar în care intrase, îi cerea împrumuturi pentru tîrguieli şi chiar sume mai mari pentru cumpărarea unui costum de haine. Scrisorile din august şi septembrie 1911 conţin fie aluzii, fie propuneri directe privind dorinţa lui de a fi angajat într-un modest serviciu în capitala Moldovei. S-ar mulţumi chiar şi cu o leafă de 100 de lei pe lună, mai ales că intenţiona să urmeze, măcar sporadic, şi cursurile Universităţii ieşene.

Cîteva misive ulterioare au continuat să tatoneze terenul. Apoi, la invitaţia marelui critic, Topîrceanu a luat o hotărîre neobişnuită : în timp ce intelectualii din străvechiul oraş moldovenesc începuseră exodul lor spre Capitală, el a părăşit Bucureştiul spre a se stabili definitiv la Iaşi.

LA IAȘI (1911—1916)

Scrisoarea lui Ibrăileanu din 11 septembrie 1911 nu mai conținea nici un echivoc : „Iată cum stă lucrul (îți scriu scurt, căci mă grăbesc și e zgomot aici !) vei fi subsecretar de redacție la *Viața românească* (cetire de manuscrise, corectarea limbii lui Agîrbiceanu sau alt scriitor care nu știe bine limba [1], corespondență redacțională etc.). Munca e puțină. E liberă, o faci acasă, cînd vrei. La redacție vii regulat seara 6—7. Leafa, 100 franci lunar. Colaborarea ți se plătește deosebit, ca și pînă acuma. Deci 100 de lei + colaborarea. Vino cînd vrei".

Mai era de rezolvat o singură chestiune : poetul nu avea bani de tren, așa că i-a scris urgent criticului, informîndu-l. Acesta i-a expediat suma necesară și, curînd, la începutul lunii octombrie, George Topîrceanu sosea la Iași, fiind găzduit pentru cîteva săptămîni chiar în casa lui Ibrăileanu.

Victoriei, rămasă mereu singură la Nămăești, îi comunica optimismul său și îi vorbea epistolar despre ospitalitatea proverbială a moldovenilor, despre delicatețea lui G. Ibrăileanu.

Tînărul de 25 de ani — poet deja cunoscut și popular — de destoinicia căruia avea să depindă, de acum încolo, în mare măsură, apariția uneia din cele mai de seamă reviste din țară, vedea lumea în roz. Sub impulsul acestei stări sufletești, improviza elogiul liric al orașului

[1] Nu este vorba, desigur, de necunoașterea limbii române de către Agîrbiceanu, așa cum scria, în grabă, Ibrăileanu. Prezența numeroaselor regionalisme în proza autorului *Arhanghelilor*, pe care-l publica în *Viața românească*, l-a determinat să considere, în fuga condeiului, că „nu știe bine limba".

unde va rămîne un sfert de secol şi în pămîntul căruia va dăinui în eternitate. Manuscrisul 3 415 din arhiva poetului, aflată la Biblioteca Academiei, va fi parţial folosit în conferinţa *Cum am devenit moldovean* şi în revista-spectacol *Bonsoar, Iaşi,* unde aura romantică este atenuată (la sfîrşitul deceniului al treilea) de mizeriile vieţii cotidiene.

Dar sîntem în 1911 şi entuziastul poet glorifică acum în amplul vers al odei trecutul legendar şi splendoarea clipei prezente :

Te salut, oraş romantic, plin de parcuri şi de flori
Unde noaptea stau de vorbă trubadurii visători
Cu tăcerea de pe uliţi, cu trecutul şi cu luna...
Te salut, oraş cucernic, oropsit ca-ntotdeauna !
Blînd oraş al resemnării, al poeziei ş-al iubirii
Unde se întrec în graţii fetele cu trandafirii,
Unde primăvara cerul e albastru ca cicoarea
Şi din fiece ogradă liliacu-şi plouă floarea
Peste ziduri învechite, peste garduri, la răscruci...
Te salut, oraş cu roze şi cu gingaşe duduci
Care-au moştenit în zîmbet ca şi-n tremurul de gene
Frumuseţea legendară a femeii moldovene !
Tu, oraş cu harnici dascăli, de poeţi şi cărturari,
Leagănul atîtor fapte şi-al atîtor oameni mari,
Care-ai adunat în juru-ţi ca un glob incandescent
Tot ce e inteligenţă, suflet mare şi talent
Far strălucitor, de unde toate razele pornesc
Ca din însăşi plămădirea geniului românesc !
Te salut oraş arhaic, melancolic şi tăcut,
Unde vechea strălucire îngropată-n pergamente
Se ridică mai curată din pioase monumente
Trei Erarhii, Cetăţuia, Sfîntul Neculai Domnesc...
Te salut oraş cu turnuri şi cu cinzeci de biserici,
Cu ceardacurile tale, cu castanii tăi feerici,
Drag oraş, cu siluete şi conture iluzorii
Străjuit de şapte dealuri încărcate de podgorii,
Cu unghere tăinuite şi cu hrube pentru vin
Te salut oraş feeric, te salut oraş divin !

Din furnicarul Bucureştiului, unde umilul funcţionar poet era aproape un anonim pierdut în mulţime, descindea în acest oraş pe care-l va îndrăgi din primul mo-

ment. E entuziasmat şi îi place frumuseţea poeziei Iaşului — înconjurat de şapte dealuri, ca şi Florenţa — natura care-l înconjoară, peisajul său. Totul e încîntător, neaşteptat, plin de farmec. Tînărul sentimental vede acum doar partea frumoasă a lucrurilor. El idealizează acest oraş romantic şi patriarhal, important centru de cultură, cu monumente şi clădiri celebre. După cîteva luni numai, Topîrceanu se plimba ca orice localnic, cu dezinvoltură, pe strada Lăpuşneanu şi prin grădina Copoului : devenise una din cele mai cunoscute persoane ale urbei.

Într-o modestă cameră a tipografiei...

Cu tot prestigiul de care se bucura, revista scoasă la 1 martie 1906 de Constantin Stere şi Paul Bujor îşi avea redacţia într-o modestă cameră a tipografiei, pe strada Cuza Vodă (numită pe atunci Golia), la numărul 52. Astăzi, zadarnic am încercat să mai găsesc o urmă. Vechiul sediu a ars de cîteva ori, încă înaintea primului război mondial, focul transformînd în scrum şi cărţile aflate în depozit, fără ca ele să poată fi difuzate în librării, cum s-a întîmplat cu volumul de debut al lui Calistrat Hogaş *Pe drumuri de munte*.

Oricine recunoaşte — şi Topîrceanu în primul rînd — că de *Viaţa românească* se leagă cei mai frumoşi ani ai tinereţii lui, că aproape se identificase cu prestigioasa revistă ieşeană.

Decorul în care îşi desfăşura activitatea redacţia nu era mirific. În fundul curţii se găseau cîteva magazii dărăpănate, iar în jurul lor — gunoaie prin care mişunau şobolanii. Încît, după cîteva luni numai, tînărul poet începea să tragă de la fereastra redacţiei, cu puşca, în intruşii de dimensiunea unui pisoi !...

După 1920, sediul *Vieţii româneşti* se va moderniza şi, odată cu el, şi atelierul tipografiei, cu litere în căsuţe de lemn, unde nu se găsea înainte de război nici un linotip, cu maşini plane, învîrtite de nişte ţigani zdrenţăroşi, cum îşi aminteşte Mihail Sevastos în lucrarea sa memo-

rialistică.[1] De altfel, toți cei ce au descris primul sediu al redacției revistei ieșene (Otilia Cazimir, Mihail Sevastos, Demostene Botez și Topîrceanu însuși) sînt unanimi atît în prezentarea cadrului, a atmosferei generale, cît și a amănuntului concret. Topîrceanu își aducea aminte, după două decenii, de o încăpere „lungă și îngustă", în care se găsea o masă și mai lungă, „o masă monumentală cît o estradă", unde își etala registrele administrației Mihai Pastia. La marginea din fund a mesei, aproape în întuneric, stătea, cu manuscrisele înainte, însuși Ibrăileanu. Munca îi era facilitată de un bec electric cu abajur din sticlă verde, care ardea fără contenire, lăsînd să se vadă, cum sta așa, concentrat, figura „palidă a unui om neobișnuit — numai ochi și barbă, numai umbre și lumini — ca viziunea stranie a unui rege asirian, rătăcit într-o speluncă de conspiratori". Alături de el, în dreapta și în stînga, alți oameni cu barbă. Cînd a deschis ușa redacției și a dat cu ochii de atmosfera aceea specifică, oaspetele venit din București era s-o rupă la fugă.

Nu a luat-o însă la goană. Zîmbetul, bunătatea, căldura vocii, privirea blîndă și înțelegerea mentorului *Vieții românești* l-au făcut să rămînă. Apoi, nu peste mult timp, cînd Otilia Cazimir, venită pentru prima oară la redacția din strada Cuza Vodă, a dat și ea cu ochii de fantoma bărboasă și sumbră cu obrajii de ceară și a zbughit-o speriată, Topîrceanu, care se obișnuise și era om al casei, a alergat după ea spunîndu-i : „Tare ești prostuță ! Doar e Domnul Ibrăileanu".

Poetul mai insistă, în amintirile sale, asupra unor amănunte administrative și organizatorice. Chiar dacă exagerează puțin în descrierea dezordinii și „debandadei", așa cum le-a găsit la luarea în primire a postului, se pare că lucrurile nu erau prea departe de situația reală :

„Cu saltarele pline de manuscrise și corespondență nerezolvată de săptămîni, într-o harababură inextricabilă de hîrtii redacționale amestecate cu cele administrative și editoriale, pe dulap, pe masă, pe scaune, cu «coșul» monumental alături și cu odaia plină de amici și de colaboratori gălăgioși, d. Ibrăileanu, dezesperînd să mai puie

[1] Mihail Sevastos, *Amintiri de la Viața românească*, Editura de stat pentru literatură și artă, 1956.

ordine în acest haos, făcea haz de necaz, adică mai mult taifas și glume decît treabă de redacție. Sforțările noastre se grămădeau la sfîrșitul lunii — și *Viața românească* apărea regulat... în număr dublu și cu cel puțin trei săptămîni întîrziere ! Dar toată elita producției literare din țară, aici se tipărea."

Descifrăm în rîndurile de mai sus mîndria că revista pentru alcătuirea căreia juca un rol principal nu era o fițuică mediocră. În același timp, însă, memorialistul trece sub tăcere intervențiile operate de el pentru a aduce spre perfecțiune stilul atîtor mari scriitori, din care vom aminti deocamdată pe Hortensia Papadat Bengescu și Constantin Stere.

După ce a stat în gazdă pînă la 26 octombrie la Ibrăileanu, poetul a închiriat, încă din 1911, o cameră în Păcurari. Era prima dintre numeroasele adrese ale veșnicului „chiriaș grăbit", care vroia permanent alte schimbări de decor. Scunda căsuță a fost dărîmată de mult. Ea se afla pe locul unde se înalță astăzi Biblioteca centrală. Intrînd în casă, urcai cîteva trepte de piatră într-un antret îngust din care se desprindeau două camere : una a profesorului Mihai Pastia, cealaltă a lui G. Topîrceanu. Memoriile lui Demostene Botez ne conduc, după aproape jumătate de veac, într-una din cele două odăițe : „Cea mai simplă mobilă. Sub patul înalt de fier, dormita cu carapacea ei în spate o broască țestoasă — iar întru întîmpinare îți ieșea un pui de stancă îmblînzit, căzut din clopotnița bisericii și înfiat de Topîrceanu. Broasca țestoasă era în firea lucrurilor : o singuratică, incurabil, organic. Cel mai sociabil dintre toți era puiul de stancă". [1]

Topîrceanu devenea tot mai apreciat în orașul său adoptiv. Va cunoaște și aici — la fel ca în Capitală — suficiența și mărginirea pe care le va ironiza magistral în *În jurul unui divorț*, ajunsă „piesă de rezistență" la examenul de admitere în Conservator.

Se va împrieteni tot mai mult cu Garabet Ibrăileanu despre care, în toate împrejurările, nu găsea decît cuvinte de laudă. Mai mult chiar : îl adula, determinînd și pe ceilalți confrați de breaslă să-i împărtășească sentimentele față de mentorul *Vieții românești*. De la Ibrăileanu,

[1] Demostene Botez, *Memorii*, Editura Minerva, 1970.

tînărul poet a învățat multe ; acesta i-a pus la dispoziție cărți pe care nu le citise, l-a ajutat să se instruiască. O consecință imediată a acestui sprijin s-a vădit în însemnările de critică literară ale lui Topîrceanu apărute în 1911—12 în *Viața românească*. Ele aveau, desigur, o altă tonalitate decît poezia *În jurul unui divorț* ; mărturiseau despre un profund cunoscător al marilor valori și o siguranță în aprecierea fenomenului literar. Trebuie subliniată veneraţia cu care scria despre Caragiale și Eminescu. Pe Eminescu îl numea „artist incomparabil", iar piesele marelui dramaturg — incluse în repertoriul Teatrului Național din Iași — le analiza cu deosebită subtilitate. Consideraţiile asupra operei sînt însoțite de pertinente comentarii asupra interpretării. De altfel, acum i se redeschide una din marile pasiuni ale tinereții : dragostea pentru arta scenică.

În primăvara lui 1912 trebuia oficializată legătura cu Victoria. La 1 aprilie i se născuse fiul, așa că — vrînd-nevrînd — s-a căsătorit civil.

E o perioadă grea pentru poet : se îmbolnăvește grav de nervi („era să fiu internat" îi scria bunului său prieten Corneliu Mihăilescu, la 30 aprilie 1912). Cauza să fie regretul pentru un gest necugetat ?

Luminile rampei

În toamna anului 1912, seară de seară, George Topîrceanu urmărea premierele Teatrului Național din Iași. De la *Viața românească* se îndrepta direct spre teatru, apoi, revenit acasă, își scria cronica.

Director al teatrului ieșean era Mihail Sadoveanu. Cu sprijinul acestuia, Topîrceanu, împreună cu M. Sevastos, au scos, la 21 octombrie 1912, o liliputană revistă de 16 pagini intitulată *Teatrul*. Publicația — apărută săptămînal pînă în februarie 1913 — a tipărit, alături de cronici dramatice, cîteva din poeziile autorului *Baladei popii din Rudeni*. Din contactul cu lumea scenei datează și cele 12 strofe intitulate *Doleanțele unui cronicar teatral*, unde se întîlnesc ecouri ale repertoriului, conside-

rații asupra spectacolelor și artei interpretative a actorilor ieșeni. Alături de valoarea literară propriu-zisă, putem considera această poezie drept un document de epocă. Același lucru îl putem spune și despre sonetul *Cinematograful mut :*

Se face beznă. Tremurînd apare
Pe pînza albă, fără nici o cută,
Un domn cu cioc... zîmbește și salută
Jur împrejur pestrița adunare.

E un salon în care toți discută
Și rîd mereu. E viață, e mișcare —
Dar nici un zgomot... Fermecată pare
Societatea asta surdo-mută.

Cuiva din sală i-a scăpat un ban.
Ușor, întoarce capul indignată
Madama care cîntă la pian.

Alături o cucoană se frămîntă,
A enervat-o liniștea ciudată
Din lumea „celor care nu cuvîntă".

În timp ce Tudor Arghezi și Gala Galaction semnau cronica dramatică a spectacolelor bucureștene, George Topîrceanu elogia strălucitele puneri în scenă de la Iași : *Oedip rege* de Sofocle, *Romeo și Julieta* de Shakespeare, *Don Juan* de Molière, *Răzvan și Vidra* de Hasdeu, *O scrisoare pierdută* de Caragiale și atîtea altele.

Interesantele observații ale redactorului ieșean asupra raportului dintre viață și textul dramatic sau asupra rolului social al teatrului rămîn și astăzi de actualitate. Analizînd jocul actorilor, de pildă, Topîrceanu pleda pentru măsură și sobrietate, împotriva exagerărilor, a excesului de patetism și declamație.

Mai în glumă, mai în serios, referindu-se la susceptibilitatea actorilor, afirma că un critic teatral trebuie să îndeplinească trei condiții pentru a-și îndeplini misiunea cu folos și demnitate :

1. Să nu fie prea tînăr și să nu aibă convingerea că e foarte competent în materie.

2. Să nu dea niciodată *sentințe,* ci doar să facă observații modeste și justificate.

3. Să nu cunoască personal pe nici un actor și, mai ales, pe nici o actriță.

Din cînd în cînd, cum am amintit, în paginile *Teatrului* apăreau sub semnătura lui Topîrceanu versuri sau scurte povestiri pe care nu le va mai reedita. Semnificativă este, dintre ele, schița *Vagabondul,* trei pagini de compasiune și înțelegere pentru un biet cîine prins, pînă la urmă, de hingheri. Schița debutează cu descrierea cîinelui care „mergea drept înaintea lui, ca un om care se duce undeva, cu anumită destinație". Era un cîine „fără stăpîn", dădea numai arar din coadă, avea „ochii gravi" și „părul murdar". Altfel, nu arăta ceva deosebit în „fizionomia" lui. Totuși „botul fin, puțin ridicat în sus, îi da un aer de nesfîrșită ambiție personală".

Să se fi gîndit oare scriitorul la propria-i existență atunci cînd se înduioșa de patrupedul anonim și singuratic ? Ironia care străbate din text cînd spune că „mîna protectoare a civilizației" l-a cules pentru totdeauna pe bietul animal, să fie o aluzie la propria-i viață ?

Să se fi gîndit, cînd și-a scris povestirea, că el însuși a fost „cules" de pe drumuri de Garabet Ibrăileanu ? E posibil să fie așa, mai ales dacă se ține seamă de conținutul unei epistole adresată unui prieten din Brăila.

> „Am auzit că în țările civilizate din apus există o mașină foarte civilizată pentru jupuirea mecanică a cîinilor... Cățelul intră pe o portiță și, după cîteva minute, iese pe dincolo, jupuit, gata pentru mănuși glacée. Ce-a pățit cît a trecut prin mașină, nu știe nimeni, numai el... Cam așa am pățit și eu, de atunci, de cînd am fugit din Brăila și pînă astăzi. Cu singura deosebire că eu m-am bătut cu mașina și, în loc să ies belit, am ieșit numai zgîriat adînc, dar cu pielea întreagă... Eu nu știu și nici nu vreau să mă vîr pe sub pielea cuiva și am ghimpi mulți — dar îi am pe dinafară, nu ascunși, cum îi au alții"...

Această mărturisire despre „fuga lui din Brăila" este o secvență inedită din viața poetului. Cînd să se fi întîmplat ? Cînd și cît a stat în orașul de pe Dunăre ? Ce l-a

determinat să călătorească acolo ? Iată întrebări la care n-a răspuns, pînă acum, nici unul dintre biografii lui. În arhiva Topîrceanu nu se găsesc indicii despre acest episod, nici în corespondența ulterioară. E unul din secretele scriitorului. Ori, poate, o durere a lui despre care n-a vrut să vorbească mai mult decît în scrisoarea citată...

Vînătorul...

Munca la redacție și cea de creație erau întrerupte de George Topîrceanu, din cînd în cînd, de participarea la cîte o partidă de vînătoare. Pasiunea lui cinegetică era mai veche. Încă din vremea vacanțelor școlare, obișnuia să meargă la vînătoare prin codrii Argeșului „singur cuc", fără cîine și fără tovarăși. Era înarmat cu o armă „de pe timpul lui Pazvante" și vîna păsăret — mierle, cocoșari, găinușe. Numai arar se întîmpla să-i apară în cale cîte-un iepure ori cîte-o vulpe, deși pădurile prin care își încerca norocul erau pline de felurite animale. Viitorul scriitor avea pe-atunci 13—14 ani. „Vînase" apoi cu o carabină ghintuită de 6 mm șobolanii mișunînd prin curtea *Vieții românești*. O îndeletnicire, desigur, nu prea nobilă, un debut cinegetic, în capitala Moldovei, care i-a creat o anumită faimă printre confrați.

În Iași, însă, la stabilirea poetului în oraș, exista o tradiție a vînătorilor în rîndul scriitorilor. Mihail Sadoveanu se afla în fruntea lor. Demostene Botez și Mihail Sevastos îi erau „ucenici". Așa încît, în acest mediu, pasiunea lui Topîrceanu n-avea cum să nu renască. Împreună cu ei, înarmat cu o pușcă specială, comandată la Saint Etienne, își dovedea priceperea de trăgător. Alături de alți vreo 30—35 de tovarăși, făcea parte din cercul vînătorilor ieșeni. Buna dispoziție a celor două zile (cît dura vînătoarea la Bîrnova) era alimentată de versurile și glumele scînteietoare ale poetului. Sadoveanu, în paginile revistei *Carpații*, apărută la Cluj și condusă de Ionel Pop, a evocat cu nostalgie acțiunile cinegetice la care participase și Topîrceanu :

„Cu Topîrceanu, avînd tovarăşi pe Mihail Sevastos şi Demostene Botez, am făcut multe expediţii toamna pe ogoare, la iepuri, în marile noastre terenuri de vînătoare către Ierbiceni, Focuri, Dealu-Lung. Plimbările acestea în întinderi vaste şi aşa de variate, sub cerul pur de toamnă, în tihna şi liniştea ogoarelor şi miriştilor, îmi vor rămîne întotdeauna neuitate. Din cînd în cînd, haturile sau arăturile „fătau" brusc iepuri, care porneau accelerat spre orizont. Unul din noi trăgea : cîinii se puneau în mişcare ; cu toţii rămîneam un răstimp nemişcaţi, observînd. Primeam în toată fiinţa dulceaţa unei adieri, cu miresme calde de cimbrişor.

Pe urmă porneam iarăşi, fericiţi de ziua splendidă şi de prietenia noastră." [1]

Topîrceanu însuşi a lăsat cîteva amintiri despre acţiunile organizate de cercul vînătorilor din Iaşi. Prima goană de toamnă la care a luat parte a fost în pădurea Cucutenilor, la sfîrşitul lui octombrie 1911. Aştepta „cu emoţie şi nerăbdare" acest „mare eveniment", cu prilejul căruia, după experienţa cinegetică a vacanţelor, urma să facă cunoştinţă cu vînatul abundent din pădurile Moldovei, dar, mai cu seamă, avea să fie însoţit de vînători adevăraţi „moldoveni neaoşi, care mai de care mai sfătos la vorbă, mai patriarhal şi mai mincinos". Pentru a se prezenta cum se cuvine, s-a pregătit o după-amiază întreagă în ajunul zilei hotărîte. A alergat prin oraş după felurite cumpărături, şi-a revizuit cartuşele, operaţie care a durat pînă aproape de miezul nopţii. A doua zi, în zori, vînătorii au plecat, unii cu trenul, alţii cu automobilul. [2] Ajunşi în faţa casei pădurarului, îi aşteptau hăitaşii, înarmaţi cu ciomege. Pînă la apariţia noilor veniţi, glumeau aşezaţi în jurul unui foc. Pădurarul, îmbrăcat în mare ţinută, cu obişnuita pălărie verde cu pene, avea un corn în bandulieră şi o puşcă foarte lungă şi foarte veche pe umăr. El era acela care dădea ordine, organiza pe hăitaşi pe două coloane, făcea apelul. Ritualul vînă-

[1] M. Sadoveanu, *G. Topîrceanu*, în *Carpaţii*, an V, nr. 6, 15 iunie 1937.

[2] Vezi *Arhiva G. Topîrceanu*, II, mss. 29, Biblioteca R.S.R., Secţia manuscrise.

torii propriu-zise s-a desfăşurat după regulile specifice, la care poetul a luat parte cu însufleţire.

E de reţinut că, în afara celor cîteva poezii evocatoare, în opera poetică a scriitorului se întîlnesc ecouri directe ale acestei plăcute îndeletniciri, vînătoarea. Există chiar un grupaj intitulat *La vînătoare*. Prima dintre poeziile ciclului, *Decorul*, prezintă bogata paletă cromatică a toamnei. A doua, *Un iepure*, caracterizează pe micuţul patruped drept „un măgar în miniatură". Urechiatul discută cu un scaiete. Portretul preopinentului se încheagă în cîteva trăsături precise : cu picioare de lăcustă, mic şi elastic, prăvălindu-se prin hîrtoape ca o minge. Cea de-a treia poezie, intitulată *Masa*, înfăţişează ceremonialul mesei vînătorilor în cîmp, tot în decorul toamnei. E o viziune plastică, sugestivă, grupul apărînd ca „o pată discordantă" în natură :

Din văzduh abia s-aude
Ţipăt jalnic de prigorii...
Cu ciubote mari şi ude
Stau la masă vînătorii.

Toţi cu puşca lîngă geantă,
Guralivi şi orăşeni,
Pun o pată discordantă
Pe căpiţa de strujeni.

Şi e frig şi toţi îngheaţă
Şi din cînd în cînd nu strică,
Începînd de dimineaţă
Cîte-un strop de săcărică.

În continuare, poetul versifică despre palavrele mesenilor, despre cei patru iepuri căzuţi dintr-un singur foc, despre căprioara care, împrietenindu-se cu vînătorii, a început să lingă ţeava puştii...

Partidele cinegetice care aveau printre participanţi pe George Topîrceanu se desfăşurau şi pe alte „cîmpuri de bătaie", ca cele de pe Valea Jijiei, la raţe, vara, ori din bălţile Prutului şi ale Dunării, la gîşte sălbatice.

Topîrceanu era, alături de Sadoveanu, nelipsit de la toate aceste drumuri. Îmbrăcat — aşa cum îşi aminteşte Profira Sadoveanu — cu tunica lui închisă şcolăreşte pînă la gît, cu cizmuliţele strînse pe picior, iarna purtînd

o scurtă îmblănită și o căciuliță pusă pe-o sprînceană, firavul vînător se afla întotdeauna alături de masivul său tovarăș taciturn.

Multe din aceste expediții cinegetice au fost sortite veșniciei prin rememorarea lor în paginile operei sadoviene. Citind povestirile *April o clipă, Sitarii cînd prietenii mei se ceartă, Ploaie în păduri depărtate* și *Lupii de la Cucoara,* îl vom regăsi pe Topîrceanu în personajul literar „prietenul meu poetul" și „omul cu logica de fier".

„Mîinile aspre cu piele de toval ale asistenței au ropotit în aplauze"...

Pasionatul spectator de teatru și cinematograf și iscusitul vînător nu era cunoscut numai în mediile intelectuale. Încă din aprilie 1910 îi apăruse în *Viața românească* una din cele mai de seamă poezii sociale, *Noapte de mai,* recitată nu numai de elevi și studenți, ci și de muncitori. Clubul socialist din Iași, care-și avea sediul în două odăițe întunecoase din Podul Vechi, devenit mai tîrziu strada Constantin Negri, avea în programul său această poezie încă înaintea primului război mondial.

Unul dintre participanți a rememorat o ședință a clubului socialist într-un articol din *Adevărul literar și artistic,* cîteva zile după moartea lui Topîrceanu. G. Spina își va reaminti cum, într-o seară, la o șezătoare literară, la care luau parte vreo cincizeci de ascultători, s-a urcat la tribună un tînăr funcționar comercial, care făcuse cîteva luni de Conservator și își asuma întotdeauna rolul declamatorului de versuri.

Cu glasul cald, cu o șuviță rebelă căzută pe frunte și lavaliera fluturînd, tînărul a recitat în seara aceea *Noapte de mai.* După aproape 25 de ani, G. Spina își amintea că atunci cînd au răsunat versurile

O, mîna ta rudimentară
Cu piele aspră de toval,

„mîinile aspre, cu piele de toval ale asistenței, au ropotit într-un val nesfîrșit de aplauze care au întrerupt patetica declamație". Recitatorul a continuat, în delirul sălii :

Acum în pieptul tău coboară
Revolta caldă, ca un val.
Alungi vedeniile triste
Din lumea celor fericiți,
Și mii de gînduri anarhiste
S-aprind în ochii tăi trudiți.

O, cum ai răscula norodul.
„Sărmana plebe care-asudă" —
Ai da nebun cu calapodul
În rînduiala asta crudă !...

Ca la un resort, întreaga sală s-a ridicat în picioare, aclamînd frenetic. În sordida odăiță luminată slab de o biată lampă cu gaz, în ceața fumului de la sutele de țigări fumate, versurile înaripate ale lui Topîrceanu luminau fețele celor a căror existență se confunda cu cea a „sărmanului cizmar".

Poetul era apreciat de muncitori, le cunoștea necazurile și sta alături de ei în tipografie pînă în zori. În numărul omagial al *Însemnărilor ieșene,* apărut după moartea lui Topîrceanu, în 1937, unul din lucrătorii tipografi își aduce aminte cum l-a cunoscut în anii tinereții. Exigența poetului nu-și găsea egal, decît în cea a „bătrînului" Caragiale, pentru care acuratețea textului tipărit era lege. Tipografii erau foarte atenți atunci cînd culegeau versuri sau articole de-ale lui Topîrceanu, deoarece știau meticulozitatea cu care acesta verifica fiece rînd. Odată — povestește C. Săcăleanu, autorul articolului citat — la corectură s-a omis o virgulă într-o poezie. Indignarea poetului a fost atît de mare, încît a trebuit ca șeful de atelier împreună cu cîțiva muncitori să rămînă întreaga noapte ca să adauge cu cerneală acea virgulă la toate exemplarele broșate ce urmau să fie trimise a doua zi la abonați.

La moartea acestui șef de atelier al tipografiei „Dacia", Topîrceanu va scrie un vibrant articol în *Însemnări literare* în 1919 : „Lucrătorul tipograf este colaboratorul prețios al scriitorului. El dă un prestigiu nou, un

coeficient de frumusețe, un fel de lapidaritate. Cubelea a murit cu cîteva zile înainte de marea sărbătoare a muncii, de 1 Mai, în floarea vîrstei, doborît de primejdioasa meserie, care face din lucrătorii tipografi adevărați martiri ai culturii."

La mănăstiri

Faima mănăstirilor din Moldova era bine cunoscută în rîndurile intelectualității ieșene încă din secolul trecut. Veneau aici, pentru popasuri mai lungi ori mai scurte, „la aer", personalități ale căror nume vor rămîne de-a pururi în panteonul culturii noastre : Gheorghe Asachi, Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Veronica Micle și mulți alții. În prima jumătate a secolului nostru, vara, aceste lăcașuri de cult au fost vizitate des de către membrii redacției *Vieții românești* în frunte cu Ibrăileanu. Topîrceanu s-a alăturat colegilor lui încă din 1912. Apoi, vară de vară, cu excepția anului 1913, putea fi întîlnit în grupul vilegiaturiștilor din capitala Moldovei.

Din cercul prietenilor poetului făcea parte și Demostene Botez, care l-a însoțit adesea la vînătoare, la pescuit și la șezători literare. Cum se înfățișau aceste lăcașuri în vremea vizitării lor de către cei doi buni amici ? Le-a evocat Demostene Botez într-o conferință rostită la radio București în ziua de 13 mai 1939...

Ele se arătau călătorilor, de departe, sau după o cotitură de drum, cu turlele „albe ca niște potire ridicate". Albul ivit în zare părea ireal și fantomatic pe fondul verde închis al pădurilor din preajmă. Din apropiere se vedeau casele în care trăiesc oameni, zidurile chiliilor și ale arhondaricului. În mijlocul lor — biserica mănăstirii, cu turla ei, stînd parcă în picioare „ca să privească culmile munților". Mănăstirile aveau aspectul unor cetăți medievale, în interiorul cărora abia dacă descopereai, arar, mișcarea înceată a cîte unui călugăr. Tăcerea, liniștea domneau pretutindeni. La Neamț, ușile și ferestrele caselor erau închise, încît, parcă, n-ar fi trăit nimeni în ele. Și acoperișurile de șindrilă cenușie păreau că „s-au

tras în jos peste ochiurile de fereastră, ca să nu mai vadă pe nimeni". Lăcașul de cult era, dimineața, învăluit într-o lumină rece și vînătă, la amiază era inundat de căldura toropitoare a zilei, iar seara cobora peste el o lumină discretă, apoi întunericul cu umbrele fantomatice ale brazilor. Peste tot era „o neclintire universală". Cînd te apropiai, însă, călător obosit, de poarta acestor „cetăți", ți se deschidea ușa și erai binevenit. Un călugăr te conducea să-ți arate biserica, apoi arhondaricul, „o odaie mare, cu divane mari, cu perini la perete", unde ți se indica locul de odihnă. Te simțeai aici ca acasă. Deschideai ferestrele larg și simțeai năvălind în odaie muntele cu toate miresmele lui.

Pentru atmosfera de pace din așezările mănăstirești moldovene venea, țes, George Topîrceanu, vara, să se odihnească în ele. Venea să rămînă cîteva zile, săptămîni sau chiar luni — în tovărășia Otiliei, a lui „conu Mihai" și a lui Ibrăileanu. Uneori își stabilea „sălaș" la o singură mănăstire, unde rămînea toată vara. Alteori, se muta de la una la alta, scria ori făcea dese excursii la toate schiturile din apropiere, cutreiera împrejurimile, mergea la vînătoare ori pescuit.

Trecînd pe urmele lui în aceste locuri, după ce i-am citit opera, ne întrebăm, fără să vrem, dacă la Agapia sau la Văratec nu cumva a fost și el fericit odinioară, alături de-o călugăriță tînără, femeie pătimașă în dragoste, ca maica Magdalena din *Focurile*. Poate drumețul sărman Grigore fusese poetul însuși ori, pentru o clipă, dorise să fie...

Azi, călătorul pe aceste meleaguri, oaspete al mănăstirilor din Moldova, nu va mai fi martor la „ceremonialul" primirii, așa cum l-a descris Demostene Botez. Proverbiala ospitalitate moldovenească a rămas, în general, aceeași. Nici în 1980, însă, nici în urmă cu douăzeci și cinci de ani — de cînd mă tot opresc pentru cîteva zile la aceste lăcașuri — nu mi s-a oferit, ca semn de bun venit, șerbet de trandafiri. E drept că atunci cînd am zăbovit mai mult în chilia vreunei măicuțe, am început să capăt tabieturi, savurînd în ceardac, în fiecare după-amiază, dulceața sau șerbetul de mure, de afine sau cireșe amare.

...Mă îndrept mai întîi spre Văratec. Ne întîmpină statuia Saftei Brîncoveanu, care, pe un tron de piatră,

străjuiește, severă și încruntată. Recitesc paginile descriptive ale lui Calistrat Hogaș, N. Iorga, Al. Vlahuță, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction și le confrunt cu imaginile văzute de mine după ce am vizitat muzeul mănăstirii, unde chipul lui Topîrceanu e „așezat" alături de al celorlalți drumeți celebri.

„Dovezi" despre trecerea poetului pe la Văratec sînt puține, însemnări răzlețe pe marginea unor manuscrise inedite și referirile din corespondență. Se pare că prima cunoștință cu mănăstirea datează din 1913. E posibil să fi fost atunci împreună cu Emil Gîrleanu, în drum spre una din numeroasele șezători literare. Este știută pagina îndurerată a lui Emilgar, deplîngînd paragina în care se afla mormîntul uitat, măcinat de viscole și de ploi al Veronicăi Micle. Se va fi gîndit și Topîrceanu, la fel ca și prietenul său, văzînd „coroana veche și ruginită" pusă la mormînt, probabil de fiicele scriitoarei : „Lîngă zidul alb al bisericii Sfîntului Ioan, înconjurat de grădinițele înecate de flori ale căsuțelor călugărești, curate ca un pahar, ce trist și singur stă mormîntul acesta, către care nici un gînd duios nu mai purcede, deasupra căruia nici o mînă pioasă nu mai seamănă o floare".

Drumurile mele au găsit în anii din urmă, cum am spus, alte imagini.

Mormîntul marii iubiri a Luceafărului e îngrijit cu veneraţie. Pe micul monument de marmură se poate vedea fotografia poetei, iar pe soclu pot fi citite versurile :

Și pulbere, țărînă din tine se alege
Căci asta e a lumii nestrămutată lege
Nimicul te aduce, nimicul te reia
Nimic din tine-n urmă, nu va mai rămînea !

Trec prin pădurea de mesteceni de lîngă mănăstire. Mă gîndesc că pe aici au călcat pașii lui Eminescu, ai Veronicăi, ai lui George Topîrceanu și ai Otiliei. Mă copleșesc amintirile legate de viața lor. Ele au fost și sînt încă perpetuate de memoria evocărilor unor contemporani de-ai celor ce-au trecut pragul nemuririi. Despre cuplul Otilia Cazimir-George Topîrceanu își mai aduc aminte, poate, încă, măicuțele bătrîne de la Văratec. Din

păcate, n-am găsit ecouri scrise ale acestor amintiri, cum am găsit despre Veronica și Mihai Eminescu în cărțile biografului lor, Augustin Z. N. Pop.

În războiul balcanic

Concentrat în iunie 1913, sergentul George Topîrceanu a trecut Dunărea cu regimentul 6 vînători.

Ciudat e că cele trei plecări peste graniță au fost făcute în condiții vitrege.

Topîrceanu, căruia i-a plăcut atît de mult să călătorească, nu a trăit niciodată plăcerea turistului care se bucură de peisajul și oamenii din alte țări. Cele două „călătorii" în Bulgaria au fost fără voia lui, iar „excursia" în Austria a fost făcută în disperare de cauză, să-și trateze cumplita ciroză hepatică.

Războiul balcanic a luat de la rosturile lor numeroși scriitori. Alături de Topîrceanu, au trecut Dunărea și prietenii lui, Mihail Sadoveanu și N. N. Beldiceanu. Marșurile lungi, hrana mizeră i-au istovit.

Cele aproape două luni petrecute în țara vecină pot fi reconstituite pe baza carnetului de însemnări al poetului. Nu voi insista asupra amănuntelor. E suficient că citez doar cîteva frînturi care recompun starea generală de spirit. La începutul lui iulie s-a îndreptat spre Tarkisuar, în zori, la $4^1/_2$ h, pe o caniculă insuportabilă: „De-abia mă mai mișc. Fiecare pas e un chin". În orășelul Lovicea, cu toată oboseala și nesomnul, n-a putut dormi din pricina căldurii sufocante. Unele însemnări se opresc asupra oamenilor, locuințelor, condițiilor de viață. Impresionante sînt considerațiile asupra unui flagel cumplit, holera. Peisajul întîlnit i-a stîrnit, uneori, accente lirice, cu toate mizeriile pe care le-a îndurat: „Astă noapte, 30 iulie, am dormit lîngă satul Nicolajevo, sus pe deal. În amurg se vedea foarte frumos în fundul văii, satul acesta mare cu fumurile lui. Aș fi vrut ca satul acesta să fie în România, iar eu să mă fi născut în el. Simt aici o viață patriarhală ca în idilele lui Coșbuc."

Trecînd pe la Plevna şi Griviţa, a rememorat momente eroice din luptele de la 1877.

Unele rînduri scrise strîmb, cu creionul pe genunchi, în condiţii inumane, impresionează prin autenticitate: „Cu sufletul strîns, îmi caut prin ploaie un loc pentru culcare, la lumina foarte vie a fulgerelor. Mă culc sub trăsura de ambulanţă, alături de vizitiul Ion, care mormăie amabilităţi de om simplu. Mă plouă pe obraz şi pe picioare. Fulgeră tot mai des şi vuietul vîntului, care suflă tot mai puternic, se amestecă cu gemetele ce vin din cortul holericului. E într-adevăr o noapte urîtă."

Peste cîteva zile numai, la 10 august, a început retragerea şi evacuarea în ţară. Mii de oameni trebuiau să fie transportaţi la Oltenita doar în patru şlepuri.

După un scurt popas la Bucureşti, poetul s-a dus pentru cîteva săptămîni la Nămăeşti, să se odihnească. La sfîrşitul lui septembrie 1913 revenea la Iaşi să-şi reia activitatea.

Cercetez livretul lui militar aflat la secţia manuscrise a Bibliotecii Academiei. Cele cîteva însemnări de pe el informează laconic despre perioadele cînd, fără să vrea, Topîrceanu a îmbrăcat haina militară: la 16 martie 1914 a fost mutat la Batalionul 1 Cetate; la 4 mai 1915 a fost concentrat pînă la 15 iunie acelaşi an; la 16 iulie 1916 a fost concentrat la Turtucaia, prin ordinul de zi 347; la 15 august e mobilizat; la 12 martie 1917 e dat dispărut în lupta de la Turtucaia, iar la 1 mai 1917 era şters din controale.

Revenind în capitala Moldovei, poetul a reînceput munca la *Viaţa românească*, întregită de vechile preocupări: escapadele vînătoreşti, şezătorile literare prin ţară, odihna la mănăstiri.

Din cînd în cînd, schiţa cîte un difuz proiect al mutării sale în Capitală. Există atestate două mărturii documentare despre astfel de „visuri": în primăvara anului 1913 spera că C. Banu i-ar putea asigura la Bucureşti condiţii de viaţă demne; în ultimii ani ai vieţii, cînd, împreună cu Otilia Cazimir, intenţiona să se stabilească într-o casă liniştită, cu grădină de flori la marginea Bucureştiului.

În scrisoarea adresată în martie 1913 lui C. Banu, conducătorul revistei *Flacăra*, îi mulţumea acestuia pentru tot ce a făcut pentru el. Mai întîi, pentru bursa ce i-a

fost acordată cînd era elev la liceul „Matei Basarab", apoi pentru sprijinul dat în obținerea postului de copist. În aceeași epistolă se mărturisea : „Acestea sînt fapte, pe care le-ați uitat de mult, dar pe care eu nu le uit, cu cît experiența mă învață mai tare, că singure faptele și nu cuvintele vădesc adevăratul fond sufletesc al unui om. În ultima vreme am văzut că adevărata iubire de oameni nu stă în teorii complexe și-n formule generale, care ascund uneori egoismul cel mai odios... Aici în Iași sînt foarte simpatizat și apreciat de oamenii care m-au adus aici ; dar mi s-a urît cu atmosfera strîmtă de provincie și simt grozav nostalgia capitalei, unde veșnic ești în curent cu toate și unde spiritul nu vegetează niciodată. Aș veni cu multă bucurie în capitală, dacă s-ar găsi un loc undeva pentru mine de 1 april."

Destinatarul a întîrziat să-i răspundă. Se pare că, în cele din urmă, l-a chemat în urbea tuturor mirajelor, dar poetul s-a răzgîndit și n-a mai vrut să plece, rămînînd pentru totdeauna în orașul culturii.

Cert e că, atunci cînd, în toamna anului 1914, P. Locusteanu, colaborator apropiat al lui C. Banu, i-a cerut insistent să vină la București, Topîrceanu a refuzat categoric, arătînd că, oricît de îmbietoare ar fi propunerea, nu o poate primi. Își motiva hotărîrea astfel : „Aici am numeroase legături intime care mă reținu ca niște fire de paianjen, o muscă."

La Iași poetul și-a schimbat locuința. S-a mutat de pe strada Păcurari în strada Universității, la nr. 18.

Cum a decurs mutatul, cu birja, la noua adresă a relatat Otilia Cazimir. Cele cîteva lucrușoare ale scriitorului au încăput într-un cufăr. Cu birja a fost făcută mutarea cufărului și a bustului său executat, cu cîțiva ani în urmă, de fratele lui, sculptorul Ion Mateescu. Această primă „mobilă" din gospodăria lui Topîrceanu, căreia îi va închina încă din 1910 o odă, va fi transportată în toate peregrinările „chiriașului grăbit".

Încă din 1914 a fost numit bibliotecar al Facultății de drept din Iași. Cei 125 de lei primiți lunar îi mai umpleau golurile, mai ales că, pentru noua „funcție" nu făcea eforturi deosebite. Apoi, în anii următori, tot din Iași, călătorind cu trenul, a făcut cîteva drumuri la Nămăești și, mai rar, la Craiova, unde, pe strada

Sf. Gheorghe Nou, la numărul 135, locuia sora lui vitregă, Ana Bădălicescu. La Nămăești se întîlnea cu Victoria și cu fiul lor, Gheorghe.

Peregrinări cu scriitorii

După 1910, odată cu înființarea Societății scriitorilor români, în fruntea căreia se afla Mihail Sadoveanu, au început să fie organizate, în întreaga țară, șezători literare cu participarea celor mai prestigioase condeie. Se citea, în cadrul lor, literatură originală, se purtau discuții cu cititorii și, adesea, se organizau excursii pentru cunoașterea orașelor și a împrejurimilor lor. Grupurile scriitorilor veniți din București ori din Iași erau bine primite și mult așteptate de către localnici, dornici de cultură și curioși să-i vadă aievea pe reprezentanții literelor românești.

George Topîrceanu era aproape nelipsit de la șezătorile literare la care își anunța prezența Mihail Sadoveanu, marele său prieten. Lecturile lui se bucurau de un succes formidabil. Apariția lui pe scenă sau chiar simpla anunțare că va citi determinau, printre spectatori, un entuziasm deosebit. Sala izbucnea într-un ropot de aplauze, într-o prelungă exclamație de bucurie. „Nu aplauze obișnuite, convenționale, își amintea Demostene Botez în *Memorii*, ci un joc zglobiu al palmelor, mărturie de mulțumire și plăcere și o schimbare totală în fizionomia și atmosfera sălii. Un fel de entuziasm colectiv dezlănțuit. Topîrceanu nu era numai admirat, era iubit, alintat."

Autorul *Parodiilor originale* avea un dar neîntrecut de lector. Știa să capteze atenția auditoriului, să o țină încordată, hipnotizîndu-l, parcă. Dacă se întîmpla să fie întrerupt, cum o păteau adesea acei confrați cu un timbru al vocii monoton și cu subiecte ale scrierilor lor anoste, poetul nu se pierdea cu firea. Dimpotrivă, replica impostorului cu spontaneitate. Odată, într-un oraș de provincie, ne asigură Mihail Sevastos — un spectator

l-a întrerupt. Topîrceanu, ca şi cum şi-ar fi continuat cititul, ridicînd numai ochii de pe carte, i-a oferit o replică ce a făcut deliciul celorlalţi ascultători :

Pe acel care-ntrerupe
Aş dori să-l fac atent
Că aici sîntem la teatru
Nicidecum în parlament.

La casa memorială Calistrat Hogaş din Piatra Neamţ se păstrează o scrisoare din 1914, probabil, datată miercuri, 3 aprilie. Topîrceanu, adresîndu-se prietenului său mai „vîrstnic", îl îndemna :

CUCOANE CALISTRAT,

Înscrie-te imediat la Societatea Scriitorilor Români (strada Karagheorghevici 3, Bucureşti), ca să capeţi sigur liber parcurs cl. I pe C.F.R. La 12 aprilie seara e mare şezătoare literară la S.S.R. Te-am pus pe afiş că vei citi şi D-ta. Te rog să nu refuzi. Ca să ne lămurim şi să alegem bucata, vino negreşit sîmbătă seara la Dl. Ibrăileanu.

Al D-tale Topîrceanu

Această scurtă epistolă ne oferă o imagine asupra condiţiilor de desfăşurare a acestor şezători, ne sugerează chiar aportul lui Topîrceanu în organizarea lor. Lecturile scriitorilor, cum am spus, aduceau un mare număr de auditori, încît aproape totdeauna sălile erau arhipline. Manifestarea unde fusese invitat „amantul nestrămutat al marilor privelişti ale naturii", Calistrat Hogaş, se da în folosul lui Emil Gîrleanu, grav bolnav.

Peste mai puţin de o săptămînă, la 20 aprilie, Topîrceanu era invitat la Ploieşti din partea Teatrului ambulant sătesc de pe lîngă Direcţiunea generală a teatrelor.

Nu s-au păstrat însă documente despre toate participările poetului la asemenea manifestări. În 1914 îl găsim sigur la două „spectacole grandioase", ţinute în două oraşe destul de modeste pe atunci : Fălticeni şi Bîrlad. Scriitorul însuşi va evoca perioada aceea în *O amintire*, publicată în 1926, în *Lumea, bazar săptămînal* : „Eram aşadar la Fălticeni, în gazdă la D-l Sadoveanu... A doua

zi eram la Bîrlad, unde trebuia să aibă loc, seara, o şezătoare literară. Acolo am făcut cunoştinţă cu Cincinat. Capul lui satirian, numai ochi şi chelie, strălucitor de duh şi de bunătate, mi-a amintit ca într-un coşmar de Beranger din fruntea ediţiei din 1847..."

„Deplasările" din 1915 pot fi reconstituite în special din corespondenţa cu N. N. Beldiceanu. Între 5 şi 14 februarie lua parte la o serbare în Tulcea. Împreună cu Octavian Goga, au mers apoi, pentru patru zile, la Techirghiol. La 23 februarie au sosit la Focşani. A doua zi se aflau la Bîrlad. La începutul lui martie scriitorii au citit din operele lor la un matineu ţinut la ora $2^1/_2$. N. N. Beldiceanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Mihail Sadoveanu şi Gala Galaction erau însoţiţi de două actriţe vestite de la Naţionalul ieşean : Anicuţa Cîrje şi Aglae Pruteanu. Topîrceanu nu-şi poate ascunde bucuria atunci cînd li se măreşte „echipa" : „Am mai prins pe unul cu arcanul, din îndemnul D-lui Ibrăileanu : este I. Mironescu, autorul cîtorva nuvele din *Viaţa românească*, om simpatizat şi cu mulţi amici prin Iaşi. Nu pretinde onorar." În 1915 grupul de scriitori, între care se număra şi Topîrceanu, poposea în Bacău, Botoşani, Fălticeni, Brăila, Vaslui. Peste tot erau ovaţionaţi furtunos.

La buna reuşită a acestor spectacole-şezători literare, poetul a avut un rol covîrşitor ; s-a zbătut pentru rezolvarea multiplelor probleme organizatorice : închiriatul sălii, plasarea biletelor, tipărirea afişelor. La început nu îi era uşor să se descurce şi, de aceea, îi scria îngrijorat lui Beldiceanu : „De unde luăm banii necesari pentru cheltuielile pregătitoare ? Trebuiesc afişe tipărite şi, poate, săli plătite cu anticipaţie. De unde ? Şi cînd şi în ce mod ?" Cu timpul, experienţa îşi va spune cuvîntul, încît neliniştilor iniţiale cauzate de asemenea peregrinări îi vor lua locul calmul şi siguranţa de sine ; Topîrceanu devenise, alături de Mihail Sadoveanu, unul dintre cei mai destoinici organizatori de şezători literare prin oraşele ţării. De pe urma lor s-a ales cu un prestigiu crescut ca poet, cu amintiri scumpe şi, mai cu seamă, cu imagini, impresii şi sentimente despre oamenii locurilor prin care a umblat. S-a ales cu noi cunoştinţe despre dimensiunea peisajului urbanistic al ţării, pe care le-a aşezat în acelaşi rînd cu cele acumulate mai înainte, despre peisajul

rural și campestru, în escapadele lui vînătorești prin pădurile Nămăeștilor, prin luncile Prutului, ori pe cîmpurile din apropierea Iașilor.

Studenție, studenție...

Prima tentativă de a urma cursurile unei facultăți din București nu i-a reușit lui George Topîrceanu, cum am văzut. El n-a avut atunci, în 1909, perseverența pe care o presupune rigoarea unei activități de instruire universitară. O va avea oare acum, în toamna anului 1915, cînd s-a gîndit să redevină student al Facultății de litere, specialitatea filosofie, din cadrul Universității ieșene ?

S-au păstrat mărturii că, la început, a luat lucrurile în serios : participa la cursuri, așezîndu-se în prima bancă a amfiteatrului, își lua notițe cu conștiinciozitate, redacta lucrări seminariale.

Printre colegii săi se aflau viitorii profesori universitari : N. I. Popa, Dan Bădărău, Traian Ionașcu.

Gruparea studențească democratică, spre a-și mări prestigiul, a ales pe poet în comitet, asigurîndu-și, poate și datorită acestui lucru, conducerea centrului studențesc.

C. Ciopraga ne asigură, în excelenta sa monografie, că cererea de înscriere a poetului și procesele verbale ale examenelor se păstrează în arhiva Facultății de filologie din Iași. Cei ce cercetează dosarul studențesc al lui Topîrceanu află că acesta a obținut calificative maxime la examenele de logică, pedagogie și estetică, susținute în iunie 1916. Se cunoaște și tema uneia din lucrările sale de seminar : *Jean Jacques Rousseau.*

Primul război mondial, anii captivității în Bulgaria i-au atenuat entuziasmul, așa că, reîntors la Iași în 1918, poetul n-a mai avut curajul să-și dea examenele restanță și să se înscrie în anul II la filosofie.

Fostul său profesor de logică, Ion Petrovici, își va aminti despre bogatele lui cunoștințe, prezentînd cu satisfacție strălucita critică făcută de Topîrceanu teoriei comicului a lui Bergson „substituindu-i eșafodajul altei

teorii personale, destul de ingenioasă, despre care mi-a declarat că o are redactată în franţuzeşte.

Pentru mine, fostul meu elev de-o clipă a rămas cu înfăţişarea lui din vremurile bune, cu aspectul său de veveriţă sprintenă, cu pasul său pururea grăbit".

Amintirea admirabilului causeur şi a strălucitului filosof va lăsa urme adînci în mintea şi în inima poetului. După ani, cînd în iunie 1932 Ion Petrovici a fost sărbătorit cu prilejul împlinirii semicentenarului, George Topîrceanu a scris un articol omagial, unde-şi aminteşte cu plăcere prelegerile de altădată ale magistrului său, care îi provocau voluptăţi intelectuale ; avînd certitudinea că pentru prima dată întîlnise omul superior, dăruit trup şi suflet muncii sale, om care nu cunoştea jumătăţile de măsură. Era stăpînit de „pasiunea de a duce lucrul de artă... pînă la ultima desăvîrşire", şi aceasta se simţea în fiece apariţie cu care îşi încînta auditoriul, căci marele filosof găsea forme strălucite în care îşi îmbrăca gîndurile ; era un magician ce adaugă preţuri noi cuvintelor, dîndu-le viaţă, căldură şi autenticitate. Era în expunerea sa atîta claritate şi eleganţă, atîta siguranţă, încît ideile abstracte, greu de descifrat, se ordonau, se dezvăluiau, căpătau forme apropiate tuturor celor ce-l ascultau, îmbogăţindu-le inima şi mintea. Articolul omagial evidenţiază grija oratorului pentru o „dicţie impecabilă", care nu pierde nici măcar un sunet, lăsîndu-ţi impresia că te afli în faţa unui virtuoz care nu-şi permite neglijenţe nici atunci cînd e silit la improvizaţii, căci un vrăjitor rămîne un vrăjitor în orice împrejurare.

După alte cîteva elogii, finalul vrea să pară o scuză pentru revărsarea lirică şi... foloseşte o poantă : „Iată pentru ce şi scriitorii români de talent îl iubesc şi-l preţuiesc la rîndul lor, măcar c-a fost ministru."

Debutul editorial

1916 e deosebit de important pentru activitatea poetică a lui George Topîrceanu. E, de fapt, anul consacrării sale literare. A debutat acum şi editorial, cu două cărţi :

Parodii originale și *Balade vesele*. Volumele au avut un succes deosebit, deși împrejurările social-politice în care apăreau nu erau cele mai propice.

Demersurile pentru tipărire au fost destul de complicate. Cu toate promisiunile unor editori, cu toată nerăbdarea autorului, lucrurile s-au tergiversat cîteva luni. Pentru grăbirea apariției *Baladelor*, o vorbă bună a pus și Al. Vlahuță, redactorul colecției săptămînale *Scriitorii români* din cadrul editurii Alcalay.

Majoritatea cronicarilor literari au primit cu bunăvoință aceste cărți, recenzîndu-le favorabil. Printre aceștia se afla Rodion, care le-a consacrat trei ample articole intitulate *Între lirism și parodie. Duioșie și umor* (publicate în *Opinia* din 2, 3 și 15 iulie 1916). Articolele lui Constant Ionescu se referă elogios la ambele volume ale lui Topîrceanu. Cea mai entuziastă primire le-a făcut-o însă Liviu Rebreanu : „Iată un poet ! Și încă un poet modest, ceea ce nu-i puțin lucru la poeți. G. Topîrceanu trebuie să aibă materie pentru cîteva volume, trebuie să aibă de cîțiva ani. Și totuși nu s-a grăbit să se înființeze pe piața literară cu volum. A lăsat talentul să cucerească publicul cu încetul, să-i încetățenească numele, să-l răspîndească... Astfel s-a făcut că multe poeme ale d-lui Topîrceanu circulă în public ca și poemele cele mai celebre, ale clasicilor noștri. Și toate acestea fără «volum» ! Acum, cînd au apărut în vitrine, aproape deodată, o carte de «parodii» și o broșură de «balade vesele» ale D-lui Topîrceanu, toată lumea dă năvală : cumpărători și critici se îmbulzesc în a face poetului o primire călduroasă. Și rareori o primire călduroasă a fost mai justificată. D. Topîrceanu e poet pînă în măduva oaselor. În fiece vers se simte palpitația impetuoasă, biruitoare, a unui suflet înzestrat. Îți face impresia că d. Topîrceanu trebuie să gîndească în versuri." [1]

---

[1] *Cronica la „Parodii originale" și „Balade vesele"*, în *Capitala*, 22 iunie 1916, nr. 17, p. 204.

INTER ARMA SILENT MUSAE ? [1]

(august 1916 — ianuarie 1918)

Toţi iubitorii poetului ieşean cunosc atitudinea ostilă a acestuia faţă de război. Una din poezii, scrisă în tonalitate şi metrică folclorică, blestemă flagelul mondial, exprimîndu-şi compătimirea faţă de văduve şi copiii acestora. Jalea se revarsă din mila cu care învăluie pe cei ce au rămas pe cîmpurile de luptă „putreziţi în vînt şi-n ploi". Mai cunoscuta *Baladă a corbilor*, datată 1923, are un pronunţat caracter protestatar :

Posomorîţi, cu gheara lungă,
Cu pliscuri negre de oţel,
Ne-am înfruptat cît să ne-ajungă
Din prînzul marelui Măcel.
Cu patrioţii la paradă,
Amestecaţi printre eroi,
De-a valma coborîm în stradă,
Dar nu ne ducem la război !

Cînd geme-n vaier lung cîmpia,
Cînd stau întorşi spre bolta cruntă
Cei logodiţi cu veşnicia
Sub ploaia rece şi mărunţă ;
Cînd moartea seceră flămîndă
Făcînd mormane de eroi,
În dosul frontului, la pîndă
Noi nu ne ducem la război !

Vehemenţa poetului e declanşată de amintirea cumplitelor suferinţe pricinuite de primul război mondial.

[1] În timp de război muzele tac (dicton latin).

Drumurile de acum ale lui Topîrceanu în Bulgaria pot fi evocate prin intermediul lecturii celor două volume în proză, *Amintiri din luptele de la Turtucaia* și *Pirin Planina,* precum și a celor cîteva scrisori redactate în această perioadă.

Sergentul artilerist George Topîrceanu a fost dus mai întîi într-un sat, Kosui-Bulgar, unde la sfîrșitul lui august 1916 urma să se instaleze o baterie de tunuri.

La început, viața de pe front nu i s-a părut că se deosebește prea mult de cea pașnică, de dinainte. A fost invitat de locotenentul său, un podgorean din Putna, la popota ofițerilor. A băut, a mîncat pește proaspăt, fript pe jeratic. Și totuși... Curînd a început să-și pună întrebări asupra rostului războiului, exprimîndu-și mila și înțelegerea față de țăranii oropsiți originari din județele de cîmpie ale Munteniei. A făcut apoi unele considerații asupra diferenței între cruda realitate și zgomotoasa reclamă a strălucitelor regimente gătite de paradă.

Evocările despre participarea lui în campania din Bulgaria continuă...

Într-o noapte, împreună cu locotenentul și doi soldați, au prins pește cu prostogolul, în Dunăre. Cu plasa și cu prostogolul, cei patru au rămas pe malul fluviului pînă spre ziuă.

Apoi, cît a putut, s-a bucurat de frumusețea Firii. Noaptea, ametit de mireasma fînului cosit, privea „departe, în vale, Dunărea luminată de lună, sclipitoare și strîmbă ca un iatagan. În aceeași pulbere albăstruie, vedeam și zăvoaiele din susul Oltenitei și ostrovul negru din fața noastră, cu pădurea lui deasă de arini. Iar în jurul meu, de pretutindeni, din ierburile înflorite, se ridica un concert pizzicato al greierilor de noapte, ca mii de viori mărunte risipite prin iarbă. Un murmur discret și cristalin tremura sub fiecare floare".

Altă dată se simțea înfrățit cu natura în pustietatea munților : „M-am alăturat de trunchiul unui brad tînăr la marginea pădurii, izolat puțin de semenii lui grămădiți pe rîpă : sta înfipt acolo în bătaia vîntului, cu creștetul în soare. Și l-am simțit lîngă mine trăind, străbătut de un șuvoi de viață intensă pînă-n vîrful crengilor. Aceeași voință dîrză de a trăi era și-n mine, împrăștiată-n

timp şi-n văpaia singelui, mai adînc decît în mintea care oglindea şi cumpănea împrejurările stranii în care mă aruncase războiul."

Dar aceste imagini, cît de cît luminoase, lasă loc tabloului sumbru : aerul de dezolare, norii vineţi şi apa plumburie, vîntul bătînd cu putere — totul în concordanţă cu grozăvia de pe cîmpul de luptă. Doi lupi dădeau tîrcoale prin preajmă. În noaptea de păcură „incendiile spărgeau întunericul". A asistat şi poetul la un asemenea incendiu, cînd comandantul companiei de infanterie a primit ordinul să dea foc unui sat. Cîţiva soldaţi cu şomoioage împregnate în gaz, conduşi de sublocotenent, au plecat să îndeplinească misiunea...

Aspectul incendiului nocturn l-a impresionat adînc pe scriitor. I-a prilejuit alte gînduri despre grozăviile războiului, despre durerile pe care le pricinuieşte. S-a revoltat în sinea lui, odată cu tînărul sublocotenent, nevoit să execute, fără şovăială, ordinul. S-a revoltat şi atunci cînd, tot în *Amintiri de la Turtucaia,* relata despre ţiganul Mieluş, despre soarta lui cumplită : un obuz i-a sfîrtecat pîntecele, maţele i-au ieşit afară, atîrnîndu-i pe pămînt, în timp ce, bietul om, cu mîinile tremurînde, încerca să le vîre la loc, să le adune aşa cum erau, amestecate cu ţărînă şi cu fire de iarbă uscată. O altă secvenţă care i-a pricinuit nemulţumire a fost aceea a retragerii, cînd unii fugari năvăleau peste răniţi, fără să ţină seama de situaţia acestora, căutînd, cu orice preţ, să scape teferi de ameninţările morţii. „Rezemat de o căruţă, nota reporterul, priveam încremenit. Niciodată n-am simţit mai adînc ca atunci că omul e mai rău decît fiara."

În acest talmeş-balmeş, doar din întîmplare n-a fost ciuruit de gloanţe. Trebuia să ia o hotărîre. Deşi înota bine, în condiţii normale nu s-ar fi încumetat să treacă Dunărea. Acum nu mai avea de ales. A intrat în apa tulbure şi rece, ajutîndu-se de doi snopi de nuiele bine legaţi. Pe la mijlocul drumului, stupoare : a văzut pe malul românesc doi oameni în uniformă trăgînd focuri de carabină spre el. În această situaţie a fost nevoit să facă drumul întors : a luat-o spre malul bulgăresc şi s-a predat „de bună voie" în captivitate.

Volumul *Pirin Planina,* apărut în 1936, se opreşte în special asupra celor 16 luni de prizonierat în Bulgaria. Începînd cu cel de-al doilea capitol, poetul relatează

cîteva episoade, descriind mai întîi drumul pe pămîntul vecinilor din sud, spre inima țării. E un marș în coloană sub escortă. A trecut prin ținuturi aspre și sărace, oprindu-se și poposind unde-l prindea noaptea, de cele mai multe ori la marginea șoselei, în cîmp. Cei care-i supravegheau pe prizonieri au primit, la un moment dat, întăriri : cîțiva băieți de școală în uniformă.

La marginea orașului Rozgrod, coloana a ajuns într-o toridă după-amiază, la sfîrșitul lunii august. Punctul de atracție al tuturor era o... fîntînă cu cumpănă. De cîteva zile prizonierii nu mîncaseră nimic. Însetați, s-au repezit animalic să scoată apă. Curînd însă, pentru mulți, fîntîna nu era decît o iluzie : „...găleata, repezită în sus și-n jos, izbită de ghizduri de-a lungul tunelului vertical, smucită din toate părțile, nu mai aducea în lumină de la o vreme decît un soi de ciorbă groasă, neagră, pe care fericiții de pe aproape trebuie s-o scoată hulpav cu mîna din fundul ciuturii — și mai mult s-o mănînce decît s-o bea".

Din cînd în cînd, în timpul istovitorului marș, prizonierul a fost martorul unor gesturi omenești, luminoase. Între altele, a cunoscut un profesor de franceză care s-a dus acasă și i-a adus de mîncare, lui, „prietenului poet", urîndu-i totodată noroc pentru viitor.

Urarea profesorului bulgar n-avea cum să se concretizeze. Cel puțin atunci, în condițiile acelea imunde în care era nevoit să trăiască. Mai ales că holera făcea ravagii. Bolnavii cădeau secerați ca muștele. Morții erau transportați de doi ciocli recrutați din rîndul prizonierilor. La un moment dat, supraveghetorilor părîndu-li-se ceva suspect, s-au repezit spre cei ce transportau mortul, cu ciomegele, amenințător. Scena descrisă de memorialist e de-a dreptul tragi-comică : „Cei doi ciocli improvizați își leapădă brusc povara la pămînt și fug îndărăt, cu ciasovoii după ei. Rămas singur la jumătatea drumului, mortul ridică binișor capul, privește în juru-i cu precauție, măsoară din ochi distanțele... apoi sare deodată în picioare și, la rîndul lui, o rupe la fugă."

La un moment dat, convoiul prizonierilor s-a împărțit în două. Topîrceanu a mărșăluit alături de oamenii din grupul său, bolnav, cu temperatură, zeci de kilometri cu ochii închiși. Odată cu lăsarea nopții a făcut un popas,

oprindu-se lîngă un orăşel, într-un mare ţarc de sîrmă ghimpată. „Ne-a plouat acolo toată noaptea şi-am stat în picioare, că pe jos era noroi", îşi amintea el.

Pentru scurtă vreme marşul a încetat şi captivii, înghesuiţi într-un tren, au traversat Balcanii. Abia acum a putut poetul să adoarmă. Trezindu-se în zori, a avut prilejul să-şi vadă camarazii într-o jalnică şi deplorabilă adunătură : „Oamenii noştri dorm încă, îngrămădiţi pe platforma descoperită a lungului convoi de vagoane. În lumina acidă a zorilor, spectacolul acestei mulţimi de oameni, care vin parcă de la capătul lumii, cu barba crescută, murdari de colbul atîtor drumuri şi negri de fum, după tunelurile prin care au trecut astă-noapte, îmi lăsa o impresie de tablou ireal, cenuşiu, văzut prin sticla unui ochean, la panopticum."

La Ballaşiţa, codrii seculari erau alcătuiţi din castani comestibili, observa memorialistul. Clima mai dulce de aici permitea chiar creşterea smochinilor. La gura Sfetivracei, unde au ajuns prizonierii la începutul lunii octombrie, a fost instalat lagărul „avînd la spate numai dealuri înalte şi podişuri înclinate". Ploaia nu mai contenea. O ploaie rece şi rea căzînd, ca un blestem, din norii nevăzuţi din cauza întunericului nopţii. Acum, profitînd de beznă şi de învălmăşeală, şase dintre prizonieri au dispărut. Pe urmele lor s-au pornit, îndată ce s-a constatat fuga, „poterele". Hăituiţi şi istoviţi de foame, fugarii nu au ajuns departe. Ba, unul dintre ei a murit. Celorlalţi cinci li s-a cerut să-şi denunţe căpetenia, pentru a fi împuşcată. Unul dintre ei, Stoica, şi-a asumat el iniţiativa acţiunii. I-au sărit în ajutor tovarăşii, dezminţind afirmaţia acestuia. Polcovnicul, impresionat de coeziunea românilor, i-a iertat pe toţi.

Evocarea acestui episod tragic este urmată de altele...

După ce linia ferată a fost reparată, prizonierii au mers mai departe, spre piscul Pirin Planina. În drum s-au oprit la Melnik, să primească raţia de pîine. Oraşul i s-a părut „ascuns acolo, într-o reţea de crăpături adînci, care-i ţineau loc de străzi, fără ca vreo clădire să depăşească nivelul împrejurimilor".

Casele aveau „o arhitectură ciudată : erau scobite în malul vertical, sus, ca nişte grote — numai faţada cu cerdac sta afară, sprijinită pe grinzi înalte, ca pe nişte

catalige". Din aceste „hulubării ameţitoare" oamenii coborau în stradă pe o scară lungă şi îngustă. Puţine case din oraş erau clădite jos, pe temelie.

În cafeneaua orăşelului unde a intrat pentru cîteva clipe, prizonierul a aflat, de la localnici, lucruri interesante despre trecutul aşezării. Reintrînd în convoi, gîndurile şi imaginaţia lui au început să călătorească... Îşi amintea de fata de împărat „pe care un păcat de dragoste a aruncat-o în acel colţ al lumii, departe de iubitul ei întemniţat cine ştie unde, sau ucis din porunca împăratului". Se gîndea „că-n unele amurguri pustii, însoţită de o sclavă credincioasă, sub ochii unor paznici invizibili care o urmăreau de la distanţă, va fi rătăcit şi ea odinioară prin aceste împrejurimi aride, cu sufletul sfîşiat de nesfîrşita dezolare a dragostei pierdute".

Continuîndu-şi drumul către Pirin Planina, Topîrceanu medita :

„Poate că nu departe de aici se înălţau odată palatele lui Filip, făuritorul de ostaşi, unde Aristotel a fost chemat pe vremuri să instruiască un mîndru fiu de rege — un prinţ cu minte ageră şi suflet înflăcărat, vrednic de ilustrul său învăţător. Şi drumul pe care mergem noi acum va fi răsunat, în albastre dimineţi, de tropotul furtunosului Bucefal, strunit de mîna prinţului adolescent, care va porni cu el mai tîrziu să cucerească universul.

Tot prin aceste părţi, la curtea regelui Arhelaus, a venit odinioară şi Euripide să-şi trăiască departe de Atena ultimii ani ai vieţii. Legenda spune că nefericitul poet ar fi murit sfîşiat de cîini, nu departe de fluviul Strymon — adică Struma de astăzi... Dar ce blestem l-a adus acolo, ce dezamăgiri fără leac îl făceau să fugă de oameni ? Însurat de două ori, înşelat de douăzeci, acest misogin a crezut, totuşi, ca nimeni altul în puterea dragostei, şi-a adus femeii, în *Alcesta* lui, cel mai mare elogiu pe care o închipuire i-l putea aduce.

...Douăzeci de veacuri mai tîrziu, alt poet mare, cu imaginaţie sumbră şi spirit sarcastic, şi-a plimbat la rîndul lui melancolia prin aceste ţinuturi nefaste,

cu mult înainte ca moartea să fi pus capăt, la Missolonghi, rătăcirilor lui glorioase de la un capăt la celălalt al Europei :

«Lorsque le grand Byron allait quitter Ravenne,
Et chercher sur les mers quelque plage lointaine
Où finir en heros son immortel ennui». [1]

Aceste versuri de demult, aproape uitate, îmi sunau acum în minte ca o şoaptă de dincolo de moarte, evocînd umbra celui mai iubit poet al adolescenţei mele singuratice, chiar pe locurile pe unde a trecut şi el odinioară."

Popasul de iarnă al micului grup de prizonieri urma să fie într-o poiană cu mesteceni. Aici a început o anevoioasă muncă fizică. Cu un topor şi cîteva cazmale, îşi săpau în coastele muntelui bordeiele. Lucrul mergea din ce în ce mai greu. Seara, oamenii se culcau nemîncaţi. De-aici i-a expediat, la 31 octombrie, o scrisoare lui Ibrăileanu comunicîndu-i că e bolnav şi nu mai ştie dacă va mai putea rezista. A rugat-o pe Otilia Cazimir să-i trimită un pachet, solid legat, de 5 kg, care să cuprindă : batiste, tutun, creion, hîrtie, o carte, fotografii, săpun. Familia fusese înştiinţată mai dinainte de locotenentul din Putna în compania căruia se aflase la Turtucaia. Acesta îi scrisese Raliţei Iliant că poetul e cu siguranţă prizonier. „În mîhnirea D-stră să aveţi ca mîngîiere că şi-a făcut datoria pînă la urmă" ; s-a purtat ca un adevărat erou, nu a avut nici un moment de şovăială, se ducea în tot momentul acolo unde pericolul era mai mare, „dînd totodată exemplu de bravură celorlalţi soldaţi".

În munţii pleşuvi, unde lucra grupul de prizonieri, poetul, alături de camarazii lui, continua să se lupte cu frigul şi foamea, să aibă senzaţia că trăieşte cu sute de ani în urmă, ca troglodiţii din peşterile străbune, departe de civilizaţia marilor aşezări urbane.

Bordeiele în care locuiau în Pirin Planina erau săpate în mal şi semănau cu „nişte guri de tunel îndreptate spre inima muntelui". Totuşi, relata memorialistul, faţă de colibele de pe valea Strumei, unde dormea pe pămîn-

[1] *Cînd marele Byron era pe cale să părăsească Ravena*
Şi să caute pe mări vreo plajă îndepărtată
Unde să termine în mod eroic nemuritorul său plictis

tul gol, iar prin acoperiș vedea, noaptea, stelele de pe bolta cerească, aici ele aveau chiar și uși la intrare și un „ogeac deschis deasupra malului, pe unde ieșea fumul cînd făceam foc". Pe jos, captivii au așezat un strat gros de frunze, în timp ce, în colțul bordeiului, puseseră „cetini verzi", ca să poată dormi și să le fie „visurile dulci, îmbălsămate cu miros de brad". Ziua, lumina pătrundea în bordei direct de afară, căci nu existau ferestre ; noaptea, poetul reușea să aibă asigurată o slabă lumină, fiindcă își procurase, cumpărîndu-le de la un sîrb, niște castane vechi, pe care, după ce le ținuse cîteva zile în seu de oaie, le sfredelise cu briceagul și introduse în ele fire răsucite de bumbac ; acestea, aprinse cu un băț de chibrit, asigurau lumina în bordei...

De aici din munți, ca să scape de permanenta nesiguranță a zilei de mîine, poetul a profitat de o ocazie și a plecat împreună cu un grup de tovarăși. Se căutau mecanici de locomotivă și el a declarat că știe această meserie. „Cum mă voi descurca mai tîrziu ? se întreba el. Rămîne de văzut ! Deocamdată să părăsesc aceste pustietăți și să ajung în Sofia." Sosit la Sofia, după numeroase întîmplări care de care mai neobișnuite, s-a îmbolnăvit de gripă și a fost internat în spitalul „Klon Evropa", instalat într-un hotel din centrul capitalei Bulgariei. Un medic sîrb cumsecade i-a îngăduit să mai rămînă o săptămînă în convalescență. Printr-un complex de împrejurări, a lucrat ca „secretar" și interpret al unui grec, care pretindea că este medic. Li s-a dat în seamă cel de-al patrulea etaj al spitalului. Nici el și nici grecul habar n-aveau de medicină. Topîrceanu citea toată noaptea cărți de specialitate împrumutate de la un student. „Cînd ajungeam în fața bolnavului, mărturisește el, uitam tot ce învățasem și nu mai pricepeam nimic." Lucrurile însă mergeau destul de bine, deoarece la etajul al IV-lea primeau sub oblăduire pe cei aduși din lagărele din apropiere, care li se păreau că sînt chiulangii. În felul acesta se înregistrau la ei și mai puțini morți decît la celelalte etaje. Pe cînd lucra în spital, poetul a cunoscut-o pe doamna Aftalion, o româncă măritată la Sofia. Era o femeie admirabilă și curajoasă, care, expunîndu-se riscurilor de tot felul, reușea să-i aducă, în fiecare săptămînă, cărți franțuzești, țigări și uneori mîncare. Ei i-a închinat,

în semn de recunoştinţă, cîteva madrigale. Pe albumul femeii a scris strofele unei poezii de circumstanţă, sinceră însă, publicată postum :

Declar aici, că, prin telepatie,
O mînă delicată mi-a trimis
Ţigări şi zece lei într-o cutie —
Şi pentru toate acestea dau în scris

Că orice floare poate fi plantată
Într-un pămînt străin — dar, în sfîrşit,
Ea n-o să-şi uite patria vreodată
Grădina mîndră-n care-a răsărit...

Deci pentru mine are importanţă
Nu darul, ci pornirea care dă.
De-aceea, scumpă doamnă, vă rog să...
Să nu-mi luaţi poezia drept chitanţă !

Vă dau şi eu în schimb aceste glume,
Primiţi-le c-un zîmbet, doamna mea...
Cea mai frumoasă fată de pe lume
Nu dă decît ce are... chiar cînd vrea !

În acest timp la Iaşi, Otilia Cazimir suferea, se zbuciuma şi nu avea cui să-i ceară ajutorul. Singur Ibrăileanu putea să-i asculte durerea. În august 1917 poeta i se adresa criticului într-o epistolă dramatică. I se mărturisea că, de două luni de zile, muncea pentru a-i procura prietenului ei prizonier cele necesare. Îşi exprima compasiunea faţă de soarta lui, dorea să-i trimită coletul, dar nu ştia cum. Auzea că singura soluţie ca pachetul să ajungă sigur la destinaţie era să intervină cineva la ministrul Olandei la Bucureşti, deoarece acesta avea grija „supuşilor bulgari din România" şi, astfel, avea trecere pe lîngă guvernul din Sofia. Pe Ibrăileanu îl întreba dacă nu cunoaşte pe cineva care cenzurează pachetele la Bucureşti, pentru că voia să-i trimită medicamente care l-ar feri de pericolul îmbolnăvirii de ciumă, ori tifos exantematic. I-ar trimite tinctură antiholerică, soluţii pentru frecţii, săpun de rufe. În finalul scrisorii, Otilia Cazimir îl ruga pe autorul *Spiritului critic* : „Încercaţi

să aflați însă condițiile în care pot trimite pachetul și, de credeți că cele ce propun eu merită vreo atenție, interesați-vă și de ele."

Parcurgînd scrisoarea menționată, oricine se va convinge de puternica dragoste pentru poet a Otiliei Cazimir, de îngrijorarea și disperarea expeditoarei, în care se contopea, într-o singură ființă, deci, idealul suprem feminin: prietena, iubita și mama. De observat că în misiva ei numele lui Topîrceanu nu este menționat măcar o singură dată. El se subînțelege.

Trecuse aproape un an de cînd poetul intrase „de bună voie" în captivitate. O perioadă lungă, așadar, de privațiuni și suferințe cumplite. Prizonieratul lui nu se deosebea de al altora. Dar din cînd în cînd se putea bucura de prietenia întîmplătoare, de-o clipă, a unor oameni întîlniți în țara vecină, ca profesorul de franceză din Razgrad, sau romînca măritată la Sofia. Scrisorile din țară, primite arar, îi pricinuiau și ele momente de bucurie, dar și de mare tristețe, pentru că el avea „statutul" pe care-l avea. L-au întristat, apoi, o vreme, veștile aflate în legătură cu frontul din România pînă în vara anului 1917. Situația lui de prizonier îl neliniștea însă mai mult ca orice.

În mai 1917 o ducea destul de greu. De aceea a scris Crucii Roșii elvețiene de la Berna, relatînd că îmbrăcămintea i se găsește într-o stare de plîns și solicitînd o pereche de cizme și „o haină oricum ar fi". Peste cîteva luni însă, Ralița Iliant primea vești liniștitoare: era anunțată că nu va duce lipsă de nimic, că îi parveniseră între timp 100 de lei de la Stere aflat la București, și „vreo 350 de lei din Iași, din care am încă destui". De altfel, Constantin Stere a fost cel care a intervenit la comandamentul bulgar din București, cu rugămintea ca Topîrceanu să fie eliberat. Intervenția lui a avut succes. La sfîrșitul lui decembrie 1917, escortat de un soldat bulgar, poetul se îndrepta spre țară. Soldatul, însurat de curînd, i-a propus să rămînă în ultima noapte a anului în satul lui, așa că, au sărit amîndoi din tren, în cîmpul pustiu și, după o jumătate de oră, intrau în satul bulgăresc. Era un du-te-vino și-o forfotă neobișnuite. Cei cîțiva bătrîni și copiii pe care i-au întîlnit îi întîmpinau cu priviri curioase. Gospodinele îi trimiseră să facă ultimele cumpărături în vederea praznicului de-a doua zi.

Au cotit pe-o ulicioară și „musafirul" a avut pentru o clipă impresia că se află într-un sat românesc : și casele și portul oamenilor și cîinii erau aidoma cu cei pe care-i cunoștea atît de bine din anii copilăriei. În fundul ogrăzii unde a intrat a văzut o casă cu streșini joase încărcate de zăpadă. Înăuntru încăperea era lipită pe jos cu lut. O lampă atîrnată de perete lumina odaia. Micile ferestre „erau îmbrobodite de ger". Poetul a stat mai întîi pe un scăunel, lîngă cuptor și s-a încălzit. Stancio și-a pus mantaua, puşca și baioneta într-un ungher și apoi a început să vorbească în taină cu tînăra lui nevastă. Aceasta, îmbujorată de plăcere, voinică, cu fața rumenă, călca cu nădejde de dudduia pămîntul.

Bătrînul a luat un clondir mare subțioară, ca să cumpere vin. Gospodina le-a pregătit masa : scrob cu unt, în care a sfărîmat vreo cinsprezece ardei mici roșii. A urmat tradiționala plăcintă de Anul nou — cîteva foi groase de aluat cu ceapă și bucăți de slănină între ele. Totul stropit cu vin și cu vișinată. În noaptea Anului nou copiii umblau cu sorcova, ca pe la noi.

A doua zi în zori au plecat cu trenul spre Rusciuk și apoi spre București.

Doamnei Aftalion îi lăsase la plecare un album, în paginile căruia scrisese cîteva strofe grațioase :

DOAMNEI ERMOSA AFTALION

O amintire, doamna mea,
E ca un vag parfum de floare,
Cu cît te depărtezi de ea
Cu-atît se-ntunecă și moare

Pe cînd imaginile vii
Rămîn frumoase după moarte
Ca niște fluturi argintii
Fixați cu acul într-o carte.

Primește dar acest album
În care-am aruncat pe pagini
Tristețea zilelor de-acum
Topită-n vesele imagini.

Ajuns în București, nu uită să-i relateze ultimele zile petrecute în Bulgaria, precum și mica escapadă făcută în noaptea de revelion în satul sentinelei sale.

La sfîrșitul acestui capitol dedicat prizonieratului din Bulgaria al lui George Topîrceanu, să răspundem întrebării formulate în titlu : „Au tăcut muzele poetului în toată această perioadă ?“

Cum s-a văzut, condițiile în care a trăit nu au fost propice inspirației poetice. Scriitorul a trebuit să se confrunte cu dificultăți deosebite : marșuri lungi, obositoare, frig, foame ; lipsa îmbrăcămintei, pericolul continuu al îmbolnăvirii, chiar boala pe care a dus-o pe picioare. Totuși, poetul a avut și momente de sensibilitate la peisajul natural, a observat oamenii și comportamentul lor în ipostaza dată. În asemenea momente a notat în carnetul său impresii, gînduri, sentimente. Pe baza lor, mai tîrziu, a reușit să redacteze cele două scrieri la care ne-am referit des și cu ajutorul cărora am reconstituit, pe cît ne-a fost posibil, „drumurile“ lui Topîrceanu prin Bulgaria. Au fost apoi momentele cînd a scris versurile dedicate doamnei Aftalion, căreia, la plecare, i-a lăsat ca amintire un album cu poezii...

INTERMEZZO BUCUREŞTEAN
(ianuarie—septembrie 1918)

Sosit la Bucureşti încă de la începutul lui ianuarie 1918, poetul avea, totuşi, statut de prizonier.

Pînă să găsească o locuinţă convenabilă, a stat în strada Berzei 111, la sora lui, Raliţa. Primăvara, a închiriat, împreună cu prietenul său Eugen Todie, o cameră în strada Turcului (azi Dragoslave).

A colaborat, acum, la ziarul *Lumina*, condus de C. Stere, unde a publicat, la sfîrşitul lui ianuarie, *De profundis*, o cronică veselă în care... îşi desminţea moartea :

Nu, asta nu pot să suport !
Curînd, e-un an şi jumătate
De cînd aţi declarat că-s mort
În unanimitate.

Toţi proştii cîţi m-au cunoscut
Ziceau : Mi-era un fel de rudă
Săracul : Cine-ar fi crezut ?...
Îmi vine să-nviez de ciudă !

Profane mîini mi-au răsfoit
La Iaşi, arhiva.
Revistele m-au prohodit,
Amicii mi-au mîncat coliva.

Mă pipăi, stau nedumerit.
Mă trag de păr, simt că mă doare...
Nu, n-am murit !
Vă dau cuvîntul de onoare.

Peste două săptămîni, sub semnătura Pitagora, apărea, tot în *Lumina*, un amplu răspuns, din care reproducem cîteva strofe :

Deşi pe veci te-au prohodit
Reviste indiscrete,
Eu azi îţi zic : — Bine-ai venit
La Bucureşti, poete !

Da, din colivă ţi-au mîncat
Prietenii de-acolo,
Şi drept să-ţi spun, era păcat
Să-l părăseşti pe-Apolo.

Să-l părăseşti aşa curînd
Pierdut peste hotare
Cînd muzele-au tăcut şi cînd
De barzi e criză mare ?

Cu geamantanul tău vestit,
Din neagra depărtare
Venit-ai „negru şi sburlit"
Ca altă arătare !

Întrevedem în această şarjă, scrisă în versuri glumeţe, buna dispoziţie şi simpatia unui amic. Necazurile şi lipsurile anilor de ocupaţie ar fi fost alinate în parte, poate, dacă poetul s-ar fi aflat în ţară, descreţind frunţile celor îndureraţi. În numele acestora i se adresa un cald *Bun sosit* şi invitaţia de a răspunde în versuri. Poetul nu a dat replica în rime pseudonimului neidentificat de noi, dar cunoscut lui, desigur.

În *Lumina* din 20 februarie va publica însă celebra *Baladă a morţii*, iar în lunile următoare fragmente din impresiile de război. C. Stere îl considera drept unul dintre cei mai prestigioşi colaboratori. Versurile şi proza îi apăreau la loc de cinste, pe prima pagină.

Jurnalul de campanie va fi reluat şi cizelat, devenind în 1936 o valoroasă operă literară.

Foiletoanele din primăvara anului 1918 sînt mai mult „bucăţi" de viaţă decît de literatură. Fiind transcrise direct din carneţelul de note al prizonierului de război,

le lipsesc floricelele de stil. Neavînd nimic contrafăcut, ele transmit o puternică emoţie a faptului trăit, notat pe viu.

Răsfoind paginile uitate ale *Luminii,* reţinem cîteva imagini şi notaţii de o deosebită autenticitate. Uneori, găsim frînturi de versuri care nu vor mai fi retipărite în volume. La 19 martie, într-una din nopţile albe, insomnia îi va aduce alături de gînduri şi cîteva stihuri :

Cosaşi cu lungi compasuri
Şi greieri visători,
Cu glasuri
Mărunte de viori,
Ţînţari subţiri în pîntec,
Ce bîzîie-ncurcat
Un cîntec
Discret şi susurat,
Şi cu-nvechite arii
Din cărţi bisericeşti,
Bondarii
Cei purtători de veşti,
Se duc din floare-n floare
Cu sacul cu minciuni
Şi-n soare
Îngînă rugăciuni...

Recunoştinţa faţă de C. Stere şi-o arăta stilizînd cartea acestuia, *Marele război şi politica României,* apărută peste cîteva luni.

Cel ce ne va da *În preajma revoluţiei* se bucura de un prestigiu deosebit, fiind de o rară bunătate şi omenie. Fondator al primei serii a *Vieţii româneşti,* profesor de drept constituţional la Iaşi, el venea mai rar pe la redacţie. Despre el Demostene Botez scria că este o personalitate fascinantă, care punea în umbră pe însuşi Ibrăileanu : „Cînd vorbea el, era o tăcere atît de totală, că parcă o simţeai ca pe o realitate pozitivă, ca pe o «încordare».“

După cum se ştie, C. Stere — orator desăvîrşit — nu reuşea să se exprime, în scris, aşa cum ar fi dorit. Unele nuanţe şi subtilităţi ale limbii nu-i erau familiare. De aceea a apelat la Topîrceanu pentru a-i face revizia sti-

listică a cărții, înainte de a o trimite la tipografie. Peste ani, Stere — care avea mare încredere în capacitatea de stilizator a lui Topîrceanu — îl va mai ruga să revadă și cîteva din cele opt volume ale capodoperei sale *În preajma revoluției.*

În București aflîndu-se, din ianuarie pînă în septembrie 1918, George Topîrceanu, pe lîngă creația poetică, s-a preocupat și de scrierea unui text pentru un spectacol de revistă. S-a asociat, pentru definitivarea lui, cu Eugen Todie, întors și el dintr-un lagăr de prizonieri din Germania. Spectacolul *A fost un vis* s-a jucat în vara anului 1918 la grădina „Colos" din „Arenele Păcii", de pe lîngă prefectura poliției. Conținea, alături de satirizarea metehnelor epocii, și unele amănunte autobiografice :

A fost un vis pe vremea aia
Cînd, patriot recunoscut,
Fui prins, în fort la Turtucaia
Și pus pe listă : „Dispărut".

Da, „dispărut" ! Credea o lume
Că de la finul umorist
Doar parodiile-i postume
Vor mai stîrni un zîmbet trist.

Ecouri ale succesului acestui spectacol se vor păstra pînă tîrziu. În octombrie 1922 revista din Cîmpulung, *Glasul țării,* va reproduce un cuplet, interpretat de N. Ciucurette, celebru în epocă.

În cronica sa, A. de Herz a făcut elogiul duioșiei și sarcasmului lui Topîrceanu, comparînd unele cuplete cu celebrele *Parodii originale.* Verva lui Ciucurette, care știa să arunce replicile de efect și să sublinieze poanta, a dat strălucire spectacolului, care a cunoscut peste 30 de reprezentații. Același A. de Herz i-a consacrat lui Topîrceanu un articol în *Scena,* făcînd în același timp o pledoarie pentru spectacolul de revistă : „Revista este un crîmpei de literatură. Este fiica bastardă, ieșită din unirea nelegitimă a farsei cu opereta, este un gen de teatru apreciat în străinătate, unde îl ilustrează academicieni ca Maurice Donnay... Revista e un ziar politic

monden, care conține articole ce se citesc în auzul tuturor și poate fi considerat ca cel mai eficace mijloc de biciuire al moravurilor." [1]

În cîteva numere ale *Scenei* a intervenit Topîrceanu însuși, discutînd despre specificul revistei și răspunzînd unor critici obtuzi. Poetul a comparat acest gen de spectacol cu gazetăria. Revista nu se scrie pentru posteritate, susținea el, ci pentru amuzamentul unui anumit public.

> „Dibăcia și datoria unui autor de reviste, care vrea să se respecte, e să împace și capra și varza : să-i menajeze gustul (publicului) și în același timp să încerce a-l cultiva pentru exigența viitoare din ce în ce mai severă. Cu alte cuvinte să faci concesii publicului ca să-l poți prinde mai ușor ; să te cobori pînă la gustul lui, ca să-l poți ridica apoi pînă la o expresie mai puțin frivolă a acestui gen prea vulgarizat... Asta a fost și intenția noastră. Am avut îndrăzneala să încercăm pe contul nostru propriu o inovație, care în «revistele» apusene și mai ales în cele belgiene din timpul războiului a fost cu succes pusă în aplicare.
>
> În orice caz, curajul de a aduce un element nou, serios, în scenariul unei reviste și tendința spre o cît de mică înnobilare a acestui fel de spectacole nu pot fi blamate...
>
> N-am urmărit numai rîsul. Totuși s-a rîs, atîta cît ne-am așteptat de la început. Reclamă n-am făcut. Apoi, fiindcă debutam în acest gen, nu prea ne-am îngrijit de «sfori». Așa-numita «bucătărie teatrală» ni s-a părut întotdeauna o gogoriță cu care «specialiștii» vor să sperie autorii «profani»." [2]

Cunoscător al spectacolelor de revistă belgiene și franceze, poetul, deși n-a avut posibilitatea să le cunoască direct, la fața locului, s-a documentat, a citit textele și comentariile asupra lor.

Varietatea constituie caracteristica de bază a cupletelor semnate de Topîrceanu, fiecare din ele avînd o notă specifică : ironie, lirism, duioșie, maliție sau sarcasm. El face haz de necaz, reamintind, într-o formă glumeață,

---

[1] *Scena*, an II (1918), august 22, nr. 223.
[2] *Scena*, an II (1918), august 23, nr. 224.

spectatorilor micile mizerii ale vieţii cotidiene, în perioada de după primul război mondial. Hîtru sau mucalit, incisiv sau zeflemist, autorul persifla năravurile politicienilor vremii, denunţa demagogia, şperţul, nepotismul, incultura, megalomania.

Defectele milenare ale naturii feminine (lenea, infidelitatea, şiretenia) erau subliniate cu causticitate. Poetul ştie să le opună graţia, gingăşia, delicateţea, drăgălăşenia, farmecul, suavitatea, tandreţea cu care sînt înzestrate fiicele Evei.

Rîsul cu hohote şi aplauzele zecilor de mii de spectatori ai revistei s-au adăugat succesului şi popularităţii de care se bucura autorul baladelor şi parodiilor.

DIN NOU LA IAȘI

Sosirea

Hotărîrile poetului nu sînt încă luate. La 1 aprilie i-a scris lui Ibrăileanu, relatîndu-i concis despre perioada captivității, despre suferințele prin care a trecut : „Mi-e tare dor de d-ta și de Iași, atîta spun, fiindcă mi-e rușine să fiu superlativ în expresiuni."

Singura lui dorință era să-i revadă pe cei dragi măcar pentru cîteva zile. Nu era însă decis în legătură cu stabilirea definitivă în orașul de pe malul Bahluiului. De aceea Ibrăileanu, după ce schimbase cu el cîteva epistole, l-a întrebat deschis : „Mă rog, vii sau nu vii la Iași ? Unde ai de gînd să te stabilești ? Am o bănuială infamă că vrei să te faci bucureștean. Mi-ar părea grozav de rău, dar e treaba d-tale. Te rog însă, consultă-te bine și scrie-mi confidențial ce ai de gînd să faci. Te întreb fiindcă de hotărîrea d-tale atîrnă oarecari hotărîri ale mele."

Poate că stimulat de tonul mentorului său, poetul a grăbit luarea deciziei. Și-a încasat ultimele tantieme pentru revista *A fost un vis* și, în a doua jumătate a lunii septembrie 1918, s-a îndreptat spre Iași. În primele zile a fost găzduit la infirmeria Liceului internat. În „salonul" destinat contagioșilor locuia însuși Ibrăileanu cu familia sa. I s-a găsit o cămăruță și noului venit.

Desigur că situația nu putea fi decît provizorie, așa că, după cîteva săptămîni, s-a mutat la fratele său vitreg, sculptorul Ion Mateescu, în strada Armeană nr. 8.

Iarna anului 1918 a fost destul de aspră. După războiul abia încheiat, frigul, lipsurile și foametea erau la ordinea zilei. Topîrceanu a improvizat, făcînd haz de necaz, mai multe *Strofe de iarnă :*

Doamne, tu te ţii de glume ?
Nu ne vezi mizeria ?
Pentru ce-ai lăsat pe lume
Geruri ca-n Siberia ?

Nu mai este mămăligă,
Vremile-s teribile.
Astăzi toată lumea strigă :
N-avem combustibile !

Nu e chip de dimineaţă
Să mai baţi trotoarele
Că-ntr-o clipă îţi îngheaţă
Nasul şi picioarele !

Astă noapte, mi se pare,
Gazda mea, Emilia,
S-a-ncălzit la lumînare
Cu toată familia !

Casele sunt dezolate :
Sobele şi vetrele
Stau cu gurile căscate...
Ger, de crapă pietrele !

Plitele de fier îngheaţă
Fără foc, deoarece
Nu găseşti cărbune-n piaţă
Să chiorăşti un şoarece !

În asemenea vremuri, deosebit de grele, poetul trebuia să aibă un mijloc de existenţă asigurat. Aşa că, la 15 octombrie 1918, cu ajutorul lui Mihail Sadoveanu, a fost numit subdirector al Teatrului Naţional din Iaşi, cu 400 de lei salariu lunar şi cu 200 de lei, ajutor de trai. În momentul cînd Mihail Codreanu îi va lua locul lui Sadoveanu în conducerea prestigioasei instituţii de cultură, postul de subdirector a fost suprimat.

La Însemnări literare și la Opinia

La 2 februarie 1919 au apărut *Însemnările literare*. Fondurile au fost puse la dispoziție de Demostene Botez care a devenit și gazda redacției și administrației, în căsuța din strada Ralet 7, unde locuia împreună cu socrii săi. Era o stradă liniștită, cu castani pe amîndouă părțile. În fiecare luni, la ora 4 după-amiază, conducătorii noii publicații își făceau apariția. În gardul din ochiuri de sîrmă, Mihail Sadoveanu bătea cu bățul de cireș, Ibrăileanu cu cel de corn — amîndouă groase —, iar Topîrceanu cu bețișorul lui subțire, delicat, de promenadă. Musafirii se anunțau astfel, fiindcă Demostene Botez avea un cîine rău în curte, de care oaspeților le cam era frică. La ședință se alcătuia numărul viitor al revistei, purtîndu-se, în continuare, aprige dispute literare. Topîrceanu venea la aceste ședințe cu materialul primit de la colaboratori, întrucît, încă din primul număr, se anunțase că „tot ce privește redacția (manuscrise, reviste, cărți) se va trimite D-lui Topîrceanu, strada Armeană 8, Iași".

În strîmta cameră a redacției, plină cu șpalturi, reviste, scrisori și hîrtii în dezordine, unde fiecare se așeza pe unde putea, Topîrceanu citea, de obicei, corespondența primită și propriile lui versuri.

Mihail Sevastos își amintea cu nostalgie că a auzit, în această modestă odăiță, recitate pentru prima oară, *Balada munților* și *Balada morții* : „Topîrceanu își citea frumos versurile și proza. Într-o tăcere desăvîrșită, emoționați, toți ascultam poeziile lui cu profunde rezonanțe populare — ca și însemnările din captivitate, care sunt un model de stil. Frazele par sculptate în marmoră albă".

Răsfoim această revistă săptămînală de 22 de pagini, format carte, tipărită pe hîrtie de ziar, și reținem dintre colaboratori, alături de „conducătorii' la care ne-am referit mai sus, pe : Otilia Cazimir, Elena Farago, Tudor Măinescu, Ionel Teodoreanu, Păstorel Teodoreanu, Al. A. Philippide, Hortensia Papadat-Bengescu, Alice Soare, G. Tutoveanu, V. Voiculescu, B. Fundoianu, M. Codreanu, Stejar Ionescu, Ion Pillat ș.a.

În această modestă publicație a văzut pentru prima oară lumina tiparului celebra poezie *Rapsodii de toamnă*.

Tonalitatea glumeață a celor aproape 40 de strofe, tonul ei săltăreț, magistralele personificări ale gîzelor și plantelor, analogia dintre lumea micilor viețuitoare și cea a oamenilor sînt inegalabile :

A trecut întîi o boare
Pe deasupra viilor
Și-a furat de prin ponoare
Puful păpădiilor.

Cu acorduri lungi de liră
I-au răspuns fînețele
Toate florile șoptiră
Întorcîndu-și fețele.

Un salcîm privi spre munte
Mîndru ca o flamură
Solzii frunzelor mărunte
S-au zburlit pe-o ramură.

Mai tîrziu o coțofană
Fără ocupație
A adus o veste-n goană
Și-a făcut senzație :

Cică-n munte, la povarnă,
Plopii și răsurile
Spun că vine-un vînt de iarnă
Răscolind pădurile,

Și-auzind din depărtare
Vocea lui tiranică,
Toți ciulinii pe cărare
Fug, cuprinși de panică...

Încîntă deopotrivă pe copil și pe omul matur imaginile ce se succed : vrăbiile alarmate, lăstunul într-un impecabil frac ținînd o cuvîntare, aplauzele broscoilor, eretele, precum și numeroasele reacții ale „populației" cîmpului și grădinii din partea a treia și a patra. În

descrierea lumii miniaturale a „boabei și a fărîmei" locul lui Topîrceanu este alături de cel al lui Arghezi. Zborul plin de grație și gingășie al libelulei nu poate fi uitat :

Mic, cu solzi ca de balaur
Trupu-i fin se clatină
Juvaer de smalț și aur
Cu sclipiri de platină.

Aparent, ni se pare o impecabilă improvizație de o inegalabilă perfecțiune. Răsfoirea manuscriselor aflate la Academie, mărturiile celor ce au asistat la „durerile nașterii" acestor capodopere ne prezintă însă un îndîrjit artizan și nu un spontan superficial.

Otilia Cazimir, martoră a muncii de creație a scriitorului, își amintea că, redactînd *Rapsodii de toamnă*, Topîrceanu a depus o muncă de Sisif „aproape neomenească". Lucra îndîrjit, încăpățînat chiar „ciocănea și întorcea pe toate părțile fiecare vers, fiecare strofă". Cîteva săptămîni, pînă a terminat poezia, a aruncat la coș zeci și zeci de ciorne cu variante care nu-i plăceau, dar, în cele din urmă a realizat „acel colier de strofe sclipitoare și transparente, de puteai să juri că fuseseră improvizate".

Răsfoind manuscrisele, alături de poeziile cunoscute ne întîmpină versuri răzlețe, unele nefinisate, cu o altă ritmică, care s-ar putea să fi fost salvate din coșul unde fuseseră aruncate. Am reținut cîteva din ele :

Păianjeni de lumină beți
Și-au încurcat mătasea în scaieți.

*

Și de pe suflet nu mai poți să scuturi
Rugina aripioarelor de fluturi.

Tot din 1919 datează povestirea *Într-o dimineață de primăvară* în care penelul virtuozului se oprește cu înțelegere, gingășie, milă și compasiune asupra micilor viețuitoare. Vînătorul Loveț, după ce împușcă un țoi cenușiu pe spate și gălbui pe burtă, cu ochii „ca două picături de păcură" adoarme și are un vis straniu. I se pare că regina zburătoarelor, pe care n-a putut s-o răpună, l-a prefăcut în pasăre. În cîteva pagini unde visul se împle-

teşte cu realitatea, Topîrceanu ne apare ca un inegalabil cunoscător al „lumii celor care nu cuvîntă".

În liniştea nopţii, pasărea măiastră din vîrful unui paltin îşi convoca supuşii. La chemarea reginei, sosiră, rînd pe rînd, „toate cîntăreţele pestriţe şi strălucitoare ale zilei", însoţite de „toate zburătoarele ursuze şi ciufulite ale întunericului". Mii de păsări grăbite soseau aşezîndu-se pe copacii din jur care arătau, sub razele lunii, „ca nişte ciorchini". Alte dihănii mărunte ale pădurii se deşteptară din somn : un arici, salamandre, şoarece, veveriţe.

Loveţ, în mijlocul acestei „împărăţii străine" se simţea grozav de singur şi înspăimîntat.

Mai multe păsărele au venit să se plîngă împotriva lui : o hulubiţă sălbatică, un sturz beteag, o veveriţă. Toate s-au jeluit şi întregul „popor" l-a condamnat numindu-l „ucigaş". În finalul visului (şi povestirii) toate păsărelele „se năpustiră asupra lui, îl năpădiră din toate părţile, cu aripile, cu ciocul, cu ghearele".

La sfîrşitul lui decembrie, din lipsă de fonduri *Însemnările literare...* sucombă, după apariţia celui de-al 45-lea număr. Topîrceanu rămînea colaborator doar la cotidianul *Opinia*.

Ziarul ieşean, imediat după război a încercat să-şi asigure colaborarea celor mai reprezentativi scriitori. La 4 mai 1919 anunţa că, începînd cu săptămîna viitoare, va publica, pe rînd, o cronică literară semnată de marele Mihail Sadoveanu, o cronică veselă de *finul* Topîrceanu, o cronică externă de *subtilul* O. Botez şi o cronică politică de *vigurosul* M. Sevastos.

Autorul *Rapsodiilor* se ţine de cuvînt scriind însă mai multe cronici literare şi fanteziste decît... vesele.

La 20 iunie, cu prilejul comemorării a 30 de ani de la moartea lui Eminescu, va glosa pe marginea vieţii şi operei poetului :

> „Ce bine ar fi fost dacă măcar a zecea parte din laudele de acum i s-ar fi adus pe cînd era în viaţă şi dacă cu un sfert din banii cheltuiţi pentru busturi i s-ar fi înlesnt atunci măcar repausul acela de trei zile despre care vorbeşte poetul într-o scrisoare. Dar ce vreţi ! Eminescu a fost un poet prea

mare pentru țara noastră. Asupra lui a apăsat blestemul care apasă asupra tuturor marilor damnați — poeți și artiști geniali născuți într-o țară mică și în vremuri de prefacere. Nimic în viață, totul după moarte. Persecuție, uitare, mizerie și boală cît timp trăiește, — laude, burse și discursuri ditirambice, cînd sărmanul lui trup hrănește buruienile cimitirului." [1]

Discutînd despre activitatea gazetarului și articolele de la *Timpul,* Topîrceanu scrie în încheiere : „Adevăratul lui titlu de glorie este și va rămîne poezia lirică, acele minuni de armonie și simțire în care s-a închegat puterea hipnotică a geniului său."

Dintr-o *Cronică fantezistă,* apărută la 26 iunie pe prima pagină, ne familiarizăm cu atmosfera generală de după primul război. Neglijența, necinstea, nepăsarea, hoția caracterizau o anumită parte a societății. Niște fantastice furturi l-au făcut să se indigneze față de pungași, gîndindu-se în același timp la ce s-ar fi putut face cu aceste sute de milioane. În primul rînd îi va veni în minte literatura.

Poetul deplîngea popoarele care s-au cufundat în uitare, nelăsînd în urma lor nici un monument artistic, literar sau arhitectonic. Referindu-se la intelectuali, făcea trista constatare că aceștia sînt cei mai oropsiți fii ai poporului nostru. Era indignat de chiulul și necinstea care au început să se infiltreze pretutindeni : în administrație, în afaceri, în alcov, în relațiile private de la om la om, chiar în familii : „La școală — chiul, în armată chiul. Ce vreți ? E o inundație, e un rău fluid care nu cunoaște zăgazuri impermeabile și care ascultă de legea vaselor comunicante."

Amărăciunea desprinsă din aceste rînduri e compensată peste cîteva zile (11 iulie) de buna dispoziție cu care, într-o *Cronică ieșeană,* scria despre premiera revistei *Par plaisir.* Cu toată căldura și înghesuiala din sala de spectacol, a aplaudat aluziile spirituale ale cupletelor, verva și ironia poantelor.

---

[1] *Comemorarea lui Eminescu,* în *Opinia,* nr. 3652, 20 iunie 1919, p. 1.

Între timp, poetul, nemaiconvenindu-i să stea la fratele său vitreg, se mută în strada Ghica Vodă la nr. 29, unde avea liniște și o grădină în care putea face exerciții de tragere la țintă.

La 1 martie 1920 reapărea *Viața românească*. D. D. Pătrășcanu s-a zbătut multă vreme pentru a înjgheba capitalul necesar sub forma unei societăți anonime. Dintr-o scrisoare a poetului către un prieten — datată 9 martie 1920 — aflăm că acest capital se ridica la impresionanta sumă de șase milioane. Noua societate pe acțiuni cuprindea un adevărat complex alcătuit din : tipografie, editură, librărie, papetărie și legătorie. Topîrceanu avansase la funcția de prim redactor, cu 1 500 lei lunar, membru în comitetul de editură, plătindu-i-se separat colaborările.

Redacția și administrația revistei s-au instalat la etaj, în localul tipografiei „Dacia", de pe strada Lăpușneanu, unde fusese înainte de război berăria Bragadiru. Deși vechiul local arsese de două ori, mobilierul a fost salvat. Exista, deci, aceeași lungă masă avînd în jur scaune și fotolii, canapeaua care se uzase, clasorul. În vara anului 1921 a ars și această redacție din strada Lăpușneanu nr. 33. În septembrie s-a mutat provizoriu în strada Alecsandri 12, după un scurt popas în casele lui Mihai Carp din strada Păcurari nr. 4 și ale lui Mihail Codreanu, din fundul curții Creditului Urban de pe strada Lăpușneanu. „Ne-am instalat într-o cameră a Tipografiei Naționale I. S. Ionescu, care fuzionase cu Institutul *Viața românească*. Era o odaie mare, cu o ușă care dădea în stradă. Se afla, pesemne, pe o pivniță, căci era îngrozitor de friguroasă. În toată iarna anului 1921—1922 nu mi s-au dezghețat picioarele. Lucram cu paltonul în spate" își amintește Mihail Sevastos. Între timp, se construia noua clădire a societății pe acțiuni. La nr. 3 din strada Vasile Alecsandri se ridica așa-numitul Palat al *Vieții românești*.

Pe lîngă Mihail Sevastos, această redacție a fost descrisă de Otilia Cazimir, Ionel Teodoreanu și Demostene Botez. Acesta din urmă precizează în *Memorii* că noua

clădire „avea la stradă două etaje : la primul, erau instalate birourile societății, iar la etaj, redacția, un birou al directorului, în care acesta n-a stat niciodată și în care dormitau greoaie și somnoroase două fotolii și o canapea de piele, și încă alte două camere, care au constituit apartamentul lui Ralea, îndată ce a venit de la Paris și s-a instalat la Iași ca director al revistei". În prelungire — menționează același memorialist —, clădirea avea numai parter — o hală largă, lungă, numai geamuri, în care erau instalate, ca într-o sală mare de clasă pentru orbi, un fel de pupitre în fața cărora sta în picioare un zețar ce tot lua și pipăia din niște căsuțe, ca de stup, litere de plumb.

Demn de reținut e că noul local avea și un portar... stilat. Acesta, moș Neculai, adus de Sadoveanu de la Fălticeni, era un om plin de importanță. Mic de statură, cu bărbiță și favoriți cărunți, vorbea conspirativ despre orice amănunt banal.

Redacția noului local era mîzgălită cu strofele colaboratorilor, dintre care Topîrceanu și prietenul său Păstorel Teodoreanu erau cei mai activi. Al. O. Teodoreanu — își amintește fratele său Ionel în *Masa Umbrelor* — a scris pe peretele redacției următoarea jalbă iscălită Moș Neculai :

Trebile aici nu merg
De cînd vine domni poeți
(Niște oarecare fleți)
Care scrie pe pereți
Ei să facă, eu să șterg.

Nu se mai cunoaște răspunsul în versuri al lui Topîrceanu, deși el a existat, cu siguranță. Moș Neculai a văruit peretele boemei redacții a *Vieții românești* acoperind, astfel, versurile poetului.

Au rămas, din fericire, alte documente, care n-au putut fi șterse cu bidineaua lui Moș Neculai. Aceste mărturii vorbesc despre munca de stilizare desfășurată pe manuscrisele de memorialistică ale profesorului de latină Calistrat Hogaș, precum și pe cele cu stufoasa proză de introspecție a Hortensiei Papadat-Bengescu.

Excepționala monografie a lui Const. Ciopraga reproduce și comentează corespondența din 1921 dintre Topîr-

ceanu și Ion Barbu, insistînd asupra observațiilor făcute de redactorul *Vieții românești* poemului *După melci.* Schimbul de scrisori dintre cei doi constituie un capitol insuficient cercetat al începuturilor folclorice ale poeziei barbiene :

„Rîndurile dumneavoastră de înțelegere simpatică m-au bucurat și întărit. E mîngîietor să te găsești în consonanță cu unul, doi din contemporanii tăi. Asta îți dă acel dram de prezumție, fără de care nu poți stărui într-o atitudine literară.

Ecoul găsit în dumneavoastră de încercările mele — să v-o spun ? îl așteptam. Pe deasupra brutalităților și dulcegăriilor semănătoriste și de-a curmezișul importurilor de poezie străină, dumneavoastră ați zărit și alergat la adevăratul izvor al simțirii valahe : umorul și dragostea pentru lucrările umile... Fără să vreau, mă gîndesc la una din bucățile dumneavoastră. Cum îi spune, unde am citit-o și cînd ? Viziunea centrală mai stăruie : un popă, proptit în scări, sticlos de promoroacă și încadrat într-un desemn de iarnă, dă pe gît o ploscă de țuică și se pierde în gîlgîitul... sfîntului duh. Pe urmă își vede de drum...

Acum, cînd mii de kilometri ne despart, mi-e mai ușor să scap o mărturisire pe care timiditatea și discreția o stăpîneau în țară. Sînteți împreună cu Anton Pann, singurul patron indigen ce vreau să-mi iau. În sensul arătat de dumneavoastră îmi caut originalitatea lirică în sensul pămîntean și balcanic. Țin, poate tot de la autorul *Parodiilor originale,* o silă nesfîrșită pentru contrafacerile poeziei apusene. De asemenea strîmbături și eu m-am făcut vinovat într-o vreme. Dar casca de «Cavaler al Lebedei» venea capului meu de valah precum cîinelui — legendara oală".

Referindu-se la aprecierile lui Topîrceanu despre *Nastratin Hogea la Isarlîc,* autorul explică și se justifică. Refuză să consimtă numai publicarea lui *Selim.* Această poezie, argumentează Ion Barbu, face corp comun cu *Nastratin Hogea...,* e o completare a primei. Marele poet

nu acceptă nici cealaltă propunere a lui Topîrceanu de a clarifica poezia. „Am gîndit-o sub forma asta «nămoloasă» şi ar fi să-mi înşel sinceritatea artistică dîndu-i altă întorsătură... M-aş învoi, totuşi, la o publicare succesivă a lor : *Selim* — întîi — mai comprehensibil şi mai familiar — ca să prepare oarecum atmosfera, iar un număr numai pe urmă *Nastratin*. La asta da, mă învoiesc, dar numai la asta".

În deal la Copou, acasă la conu Mihai

Prietenia dintre Sadoveanu şi Topîrceanu devenea din ce în ce mai puternică. Cel ce zămislise *Neamul Şoimăreştilor* îşi cumpărase în toamna anului 1918, împreună cu fratele său Vasile, casa de la Copou, care aparţinuse cîndva lui Mihail Kogălniceanu, lîngă Institutul agronomic de azi. Proprietatea cuprindea trei corpuri de locuit şi un teren de aproximativ 10 hectare — parc părăginit, pădurice de stejari şi brazi. Scriitorul a luat casa centrală (cu turn) şi pavilionul construit deasupra unei mari pivniţe.

Poetul prinsese obicei ca aproape zilnic să se ducă în deal la Copou, fie singur, fie în tovărăşia Otiliei. Juca şah cu conu Mihai, crocket sau volei cu întreaga familie, alcătuită din 6 fete şi 3 băieţi.

Ce a însemnat această lume unde Sadoveanu şi-a scris cîteva din lucrările sale nemuritoare, cum arăta această casă cu nenumărate intrări, cu odăi vaste şi înalte ? Ne va conduce Profira, fiica scriitorului, autoarea cărţii *Stele şi luceferi.*

„Ceahlăul literaturii noastre", cum i se spune lui Sadoveanu, îşi făurise aici un loc de linişte a creaţiei. Casa se înălţa albă, ca un monument, în mijlocul unei grădini cu pomi fructiferi, straturi aliniate drept, „piептănate de greblă", cu garduri vii de lilieci şi cu „răzoare" de alte flori multicolore. Pe aleile grădinii proprietarul împrăştiase nisip fin. Se jucau pe ele copiii şi se plimbau, în convorbiri amicale, oaspeţii lui Sadoveanu, împreună

cu el. George Topîrceanu era nelipsit dintre ei. Uneori, gazda le arăta acestora, în amănunt, „minunea" lui cu trandafiri agățători, cu pomii roditori sădiți chiar de el — caișii, pruni, cireși, peri, meri, gutui. Le arăta mica stupărie, „ferită de vînturi", de unde obținea mierea necesară nevoilor gospodăriei. Lîngă stupărie se afla un lan de hrișcă pentru hrana albinelor, iar mai încolo, sub lumina dogorîtoare a razelor de soare, via pentru strugurii și vinul amfitrionului. Alte straturi, îngrijite și ele, „trase la linie", se găseau către stradă, pline de tot soiul de zarzavaturi. Existau apoi, în acest „paradis sadovenian", o cișmea cu apă, „parcuri" pentru păsările de rasă, unde cotcodăceau găini albe și roșii.

În odaia de lucru a scriitorului, masa era totdeauna încărcată de cărți, hîrtii și scrisori. Dintre cărți nu lipsea volumul lui Ion Neculce, atît de îndrăgit de Sadoveanu. Nu lipseau, de asemenea, cîte o undiță rătăcită acolo, în loc să stea în dulapul cu unelte pescărești și vînătorești și tabla de șah cu piesele răsturnate. Sufrageria, destul de mare, avea o masă lungă la mijloc, dreptunghiulară, la care putea să stea întreaga familie și prietenii ei.

Topîrceanu, cum relata Ștefana Velisar Teodoreanu într-un interviu publicat în *Luceafărul* din noiembrie 1980, era cel mai frecvent oaspete al lui conu Mihai și al coanei Catincuța, gazdă primitoare, totdeauna cu zîmbetul pe buze, pricepută în pregătirea plăcintelor și a cafelelor. Dar în casa de la Copou a maestrului soseau și alți oaspeți. Din cînd în cînd, veneau aici Gala Galaction, Panait Istrati, dr. I. Mironescu.

Încă din 1914 Topîrceanu își făcuse publică admirația față de poezia prozei lui Sadoveanu, acest incomparabil poet al vieții și al pămîntului românesc. În 1921, recenzînd *Cocostîrcul albastru*, superlativele comentariului devin absolute atunci cînd se referă la poezia naturii și-a amintirilor, la nostalgia lucrurilor dispărute pentru totdeauna. Marele său prieten e numit „poetul dragostei sfioase ori pătimașe, poetul naturii și-al trecutului sentimental, poetul duios al pămîntului Moldovei".

În semn de prietenie, în 1921, cînd Sadoveanu a fost primit în Academie, i-a consacrat o poezie omagială intitulată *Cocostîrcul albastru*. E reconstituit în cele cîteva strofe ale odei întreg universul creației sadoveniene:

Răsună cobza și vioara,
Fac gospodinele pomeni...
Ce chef la noi în Viișoara
Ce praznic mare-n Rădășeni !

Chiar Hanul Boului învie !
Iar jos, la crîșma lui moș Precu,
E-atîta zvon și veselie
De parcă azi se lasă secu !

La Vodă Tomșa vin răzeșii,
Să afle astăzi crezămînt,
Șoimaru bea cu megieșii
Izbind căciulile-n pămînt.

În continuare, unul sau mai multe catrene sintetizează esențialul și din celelalte creații sadoveniene. În final apare misterios un mîndru cocostîrc albastru, adresîndu-se zînei :

Oprindu-se într-un picior :
— Cînd falnic m-am lăsat din zbor
Pe Academia Română,
Eram de mult nemuritor...

Pe cei doi mari prieteni îi vom mai întîlni de nenumărate ori la vînătoare și pescuit.

Prețuirea reciprocă o vom desprinde pînă în ultimele clipe. Sadoveanu va face tot ce-i va sta în putință să-și trimită prietenul în străinătate ca să încerce să-și vindece șubreda sănătate, iar acesta va protesta violent de pe patul de suferință față de huliganii care începuseră în primăvara lui 1937 să-și arate colții, nefiindu-le pe plac democratismul marelui rapsod.

„Trăiesc numai din literatură"...

Corespondența ne oferă unele amănunte asupra vieții și preocupărilor poetului. În vara anului 1922 a fost suferind. La 15 iunie îi scria unui prieten : „Am fost și

eu foarte bolnav de erezipel — cu abcese sub ochi şi cu trei „incizii" la interval de cîteva ceasuri, după o slăbire de trei săptămîni la pat fără de hrană. La prima tăietură am strîns din dinţi, la o doua am ţipat, la a treia am urlat. Şi Mateescu, care mă ţinea de mînă, era să cadă jos : «s-a făcut ca ceara !». Şi, închipuieşte-ţi porcăria : de-acum încolo, la aceeaşi epocă a anului, sunt ameninţat de recidivă."

La Biblioteca Centrală de Stat se păstrează schimbul de scrisori dintre George Topîrceanu şi Mihail Dragomirescu, din primăvara anului 1922. Conducătorul *Convorbirilor critice* era la acea dată membru în comitetul de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti. El îi scria fostului său student, care tradusese *Visul unei nopţi de vară* de Shakespeare, solicitînd piesa pentru a fi jucată pe prima noastră scenă. Din cele trei scrisori de răspuns din 3, 11 şi 28 aprilie, desprindem demnitatea poetului conştient de propria sa valoare şi, în acelaşi timp, nesiguranţa impunerii operelor literare. „Tragerea sforilor" şi o anumită conjunctură cîntăreau mai greu decît valoarea în sine. Traducătorul a primit propunerea şi a fost de părere să trimită doar cîteva pagini de probă : „Fiindcă trăiesc numai din literatură şi nu-mi pot permite luxul unei munci gratuite, care pentru mine ar însemna un adevărat dezastru, am nevoie de o garanţie absolut sigură că traducerea mea nu va fi refuzată în ultimul moment, sub motivul cutare sau pretextul că nu e bună."

Pentru că Iorga publicase un articol pripit în *Flacăra*, poetul a hotărît — cu orice risc — să-i răspundă. Ştiind că marele istoric avea un oarecare rol în comitetul teatral, Topîrceanu e pesimist în ceea ce priveşte soarta acceptării manuscrisului său.

Şi nu s-a înşelat, traducerea făcută de el nefiind acceptată.

Mihail Dragomirescu va deveni — pe nedrept ! alături de Bogdan Duică — ţinta ironiilor multora din versurile următorilor 15 ani.

Preocupări diverse

A început să aibă — vorba lui — mania invențiilor. Aurel Leon își aduce aminte că Topîrceanu întîrzia ore întregi în laboratorul profesorului Procopiu, întrebîndu-l de zor asupra fenomenelor din eprubete, discuta pe larg despre probleme de psihologie cu profesorul V. Pavelcu, de filozofie cu prietenul său Dan Bădărău. Într-o scrisoare către fostul său coleg de liceu Corneliu Mihăilescu, îi împărtășea fervoarea cu care căuta să descopere mijlocul ca imaginile cinematografice să apară în relief.

Preocupările sale de optică și de stereoscopie se vor materializa într-un *Proiect asupra imaginii în relief*, datat 3 august 1922. Cunoscătorii au comentat favorabil (cu șase decenii în urmă) planurile științifice ale omului de litere.

După ce-și explică invenția, autorul face următoarele considerații finale, de un dezarmant scepticism, într-un stil oral : „Toată afacerea asta are două metehne mari : 1) Eu nu-mi pot permite luxul experimentărilor. 2) Procedeul nu cred că s-ar putea comercializa, din cauză că va fi foarte greu și riscant să instalezi într-o sală de cinematograf cîteva sute de dispozitive ajutătoare, delicate, care să funcționeze în sincronism cu aparatul proiector... căci le-ar mînca publicul imediat."

Printre multiplele îndeletniciri ale poetului trebuie să mai menționăm studiul și adnotarea tratatelor de medicină, rezolvarea problemelor de trigonometrie, descifrarea documentelor cirilice, pictură, cîntatul din fluier și mandolină.

Prin 1922—23 devine bun prieten cu Arghezi, plănuind împreună fel de fel de „afaceri". Într-o scrisoare către Ralița Iliant din 6 martie 1923 „Gogu" încearcă s-o atragă și pe ea : „Arghezi îmi punea capital la dispoziție, iar eu împrumutam pentru partea mea de la Coandă, pentru ca, un capital de vreo 60 000, să începem tovărășie (tu, Arghezi și eu) un atelier de țesut și sericicultură, aici în Moldova, undeva la țară, probabil la Mircești. În Mircești toate femeile cultivă gîndaci, vînd borangicul ieftin, dar nu-i nici un fel de țesătorie în sat.

Eu cred c-am fi izbutit de minune, dacă am fi găsit războaie de ţesut sau material din care să le construim."

Cu toate că acest proiect nu a fost transpus în viaţă, prietenia cu Arghezi va deveni din ce în ce mai trainică. Scrisoarea pe care i-o adresează „marele Alfa" la 28 noiembrie 1924, nici nu pare să-l aibă ca autor pe temutul pamfletar: scuze, păreri de rău „sentimentalisme": „Dă-mi voie să te îmbrăţişez şi să te sărut... Te rog asigură pe D-l Sadoveanu de toată dragostea mea..."

Tot în această vreme Topîrceanu scrie revista în două acte şi două tablouri *Ţiganul în cer*, îndrumînd actorii şi asistînd la repetiţiile ce aveau loc în marea sală Sidoli. Încurajează pe tineri şi... mai puţin tineri, stilizează nuvelele *O anchetă* şi *În căutarea unei parohii* de Damian Stănoiu. Din corespondenţă putem reconstitui — fără pic de imaginaţie — momente din viaţa poetului. Iată-l într-o seară de vară (dar numai într-una oare ?) în vizită la Ibrăileanu. Se mai afla şi Constanţa Marino-Moscu care îşi va aminti, după ani, că Topîrceanu se afla în scrînciobul „tivit cu negru" din grădină. Stătea de vorbă cu Maricica şi se lăuda că cu un glonte ar putea culca pasărea din pomul sub umbra căruia se aflau. N-a făcut-o de spaima Domnului Ibrăileanu. Au început să discute apoi despre literatură.

În iulie 1929 îi cerea lui Ion Petrovici să-l înscrie în rîndurile partidului poporului. Expeditorul însă nu vrea să existe un echivoc şi de aceea preciza: „N-am făcut pînă acum — şi nici nu am de gînd să fac de acum înainte — ceea ce într-un sens pejorativ se numeşte «politică». Nici firea, nici îndeletnicirile mele exclusiv literare şi nici modesta situaţie de profesionist al condeiului nu se potriveau cu dorinţele şi îndatoririle pe care, în mintea fiecăruia, o activitate politică la noi părea că le comportă sau le presupune."

Peste cîteva luni numai, îşi permite să glumească — în versuri — cu acelaşi ministru al Instrucţiunii care-i fusese pe vremuri profesor de filozofie: „E-ntîia oară cînd regret / Că nu-s din fire indiscret / Şi talentat / Ca Cincinat... / Cu mine însumi în contrast / V-aş cere poate un «bilet» / Ca să particip la banchet / Şi să rostesc un mic toast".

Îl însoțim pe străzile Iașului îmbrăcat elegant, cu o tunică „liceală" de catifea, scoțînd din cînd în cînd din buzunarul de la piept pieptenele și oglinjoara rotundă ca să-și potrivească (după cum își amintește Ionel Teodoreanu) „ba cărarea, ba meșa de pe frunte, ba cravata, ba pieptănătura sprîncenelor".

„Lumea" și acoliții săi

Topîrceanu e unul din cei mai harnici colaboratori la revista *Lumea bazar săptămînal* scoasă de Alfred Hefter, redactînd, în același timp, și suplimentele ei : *Lumea literară și artistică* și *Lumea umoristică.*

În articolul program al primei publicații, poetul își dă seama de situația și de posibilitățile reale și nu face promisiuni demagogice : „Avem convingerea că nimeni nu va pretinde să facem minuni în coloanele acestei foi literare. Ne vom mulțumi să aducem conștiincios și regulat știrea cea mai nouă și mai exactă din vitrina și din bursa capricioasă a literelor. Ne vom feri pe cît se poate să lansăm hîrtiile dubioase și ne vom mărgini să recomandăm cu sinceritate lucrarea care poate îmbogăți în mod real sufletul cetitorilor obosiți de o viață bagatelizată. Dacă printre cronici și informații se vor sugera emoții, se vor strecura idei, vom fi desigur fericiți că fără a fi promis prea mult, am putut oferi totuși daruri, pe care nimeni nu le va refuza. Autorii români ca și cei străini, colaboratorii noștri, și în genere toate mișcările de artă și manifestările care interesează sufletul acestei epoci, vor găsi ecoul lor clar sub cupola *Lumii literare și artistice*, dedicate dezinteresat și cu încredere culturii generale românești."

Poetul va publica peste două zile *Balada corbilor* și va semna numeroase traduceri din Jack London și Job Steynen. Scrierile din această perioadă folosesc variate modalități. Scurtele definiții metaforice ne aduc în minte numele lui Ionel Teodoreanu :

Floarea de păpădie : o lună în miniatură pe înțelesul firelor de iarbă ; soarele furnicilor.

Mărul înflorit : Omizile s-au schimbat în crenguţe. Şi pe spatele fiecărei crenguţe au răsărit aripioare de flutur.

Geamul : Lumină sleită. Hotar străveziu în împărăţia muştelor.

Tot în iunie 1923 erotica se îmbină armonios cu miniaturalul într-un splendid *Paianjeniş,* neinclus din păcate în nici una din ediţiile de versuri de mai tîrziu :

În plasa gîndurilor mele de lumină
Ţi-am prins imaginea : o viespe
Subţire-n mijloc, ageră şi fină.
O adiere poate s-o desprindă
Din luminosul ei hamac,
Să cadă ca o floare pe faţa unui lac
Să-i tulbure metalica oglindă.

E seară. Plopii înşiraţi în zare
Se văd, departe,
Ca nişte lungi văpăi de lumînare
La căpătîiul zilei moarte.
Rămîi a mea... revolta e tardivă.

Rămîi a mea !
O, nu te sbate, dulcea mea captivă, —
Reţeaua fină s-ar cutremura,
Şi fiecare fir întins prea tare
Mă doare...

Căci le-am urzit — paianjen solitar
Nu din argintul razelor de lună,
Ci din durerea unui vis bizar
Pe care noaptea mi-l trimite-n dar,
Ca să-l trăim o clipă împreună.

Într-un inofensiv articol, *Impresii de toamnă,* remarcăm risipa coloristică a unui pictor cu o multicoloră şi bogată paletă.

Altădată face elogiul personalităţii lui Shakespeare, oprindu-se asupra laturii groteşti şi comice a operei sale. Analizînd *Visul unei nopţi de vară* discută seninătatea piesei şi faptul că tragicul pasiunii amoroase a lăsat loc laturii ei nostime şi amuzante.

Uneori, obiectivul satirei e precis și necruțător : bătăușii, huliganii, antisemiții. Persiflarea studenților manevrați de A. C. Cuza lasă loc în finalul unor *Note sporadice* la o glumă amară : „În vederea tulburărilor de anul viitor, guvernul ar trebui așadar să comande din vreme, în Cehoslovacia, un stoc suficient de geamuri mari, pe care să le pună la dispoziția tinerimii noastre universitare. N-ar face rău să comande și cîțiva jidani de cauciuc, pentru că cei naturali au prostul obicei să protesteze cînd le spargi capul, chiar dacă ești student. Aceștia din urmă, deși născuți și crescuți în țară, nu vor să priceapă odată că e vorba de un privilegiu care a ajuns de-acum un obicei al pămîntului."

O selecție din articolele, notele, comentariile, semnate sau nu în *Lumea* și în cei doi „sateliți" ai săi, poate constitui un volumaș interesant și atractiv, care ar ilustra una din fațetele mai puțin cunoscute ale operei lui George Topîrceanu.

La șezătorile literare în deceniul al treilea

Succesul cucerit de George Topîrceanu, înainte de război, la șezătorile literare se consolidează și se amplifică între anii 1920—1930. Nu rămîne aproape nici un orășel de oarecare importanță care să nu facă o primire călduroasă „fabricanților de iluzii". Poetul ieșean se bucura, dintre toți, de o popularitate ieșită din comun. Cînd venea el la Vaslui, Bacău, Brăila sau Galați toate biletele erau vîndute. După „spectacol" oficialitățile organizau la restaurantul cel mai select al tîrgului sau la un mecena al urbei o agapă, unde arta culinară a moldovencelor și licoarea divină a podgoriilor prilejuiau grațioase epitalmuri, șarje prietenești sau epigrame acide. Scînteietoarele dueluri aveau drept protagoniști spadasini invulnerabili : Cincinat Pavelescu, Păstorel Teodoreanu și George Topîrceanu. Din păcate, posteritatea n-a putut să rețină decît o mică parte din risipa orală de vervă din memorabilele replici spontane, topite asemeni baloanelor

de săpun. Nu putem reconstitui decît parţial numeroasele drumuri prin ţară ale poetului.

Agatha Grigorescu Bacovia, scriind despre activitatea soţului său, îşi amintea că la sfîrşitul toamnei anului 1924 s-a organizat o şezătoare literară la Piatra Neamţ, unde au luat parte, alături de Bacovia şi Mihail Sadoveanu, Topîrceanu, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu şi Ion Marin Sadoveanu. Uneori „deplasările" se făceau la Iaşi. Una din acestea nu va fi uitată aşa de curînd. Cu un grup de studenţi de la Conservator, Topîrceanu se alătură lui Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, G. M. Vlădescu şi George Lesnea spre a se îndrepta, la 13 februarie 1926, spre Manufactura de tutun R.M.S. Aplauzele celor cîteva sute de muncitori i-a făcut să uite pentru cîteva clipe că sala era neîncălzită.

Se întîmpla, uneori, ca şi în lipsa poetului de la asemenea manifestări tot el să fie „capul de afiş". În acest sens, stă mărturie o relatare a lui D. I. Suchianu despre o şezătoare a scriitorilor ieşeni, care a avut loc la Bucureşti, la începutul lui martie 1926 : „A lipsit de la şezătoare un număr din program : Topîrceanu. Lumea poate că nu a regretat. Topîrceanu încă nu-i de nasul nostru. Este prea desăvîrşit pentru a-l putea deja percepe ca atare. Şi să nu ne fie ruşine. Ar mai trebui să vorbesc de Topîrceanu. El a fost personajul principal al şezătoarei, căci la el s-au gîndit tot timpul acei ce iubesc incomparabila mişcare literară de la Iaşi... Dl. Topîrceanu este foarte important ca termometru literar. În momentul cînd D-sa va fi considerat ca un mare poet liric va fi semn indiscutabil de oarecare dezimbecilizare în spiritul nostru critic."

Într-o altă împrejurare, la Iaşi, cu prilejul unui festival al Societăţii de profilaxie a tuberculozei, desfăşurat la Teatrul Naţional, toate locurile au fost ocupate. Strapontinele de la capătul fiecărui rînd, de asemenea. Peste două sute de oameni stăteau în picioare, spre disperarea pompierului de servici, indignat că se vînduseră mai multe „bileturi" decît locuri.

Afluenţa de public se datora nu cine ştie cărui discipol al lui Esculap, ci lui Topîrceanu, care ţinea o conferinţă umoristică. În mai puţin de 20 de minute a captivat auditoriul cu cele circa 200 de versuri. *Lumea* îi va publica această conferinţă în două numere consecutive.

Ropotul de aplauze al generosului public ieșean a răsplătit acest „regal" încheiat astfel :

De nu vrei ca la urmă să te trezești mofluz,
Evită surmenajul și orice fel de-abuz,
Rărește-o cu tutunul, mai lasă băutura !...
Iar dacă, din păcate, vrei să-ți apropii gura
De epiderma unei persoane din elită
Oricît ar fi persoana aceea de grăbită,
La locul ce urmează să fie sărutat
Să dai întîi c-o cîrpă muiată-n sublimat.
Ori, ca să fiți mai siguri de viață, eu vă zic :
Nu sărutați nici mînă, nici gură, nici nimic.

În general, textul conferinței lui Topîrceanu este cunoscut, el fiind tipărit încă din 1928 într-o broșură separată, inclus apoi în toate volumele de versuri ale poetului. Nu toată lumea știe însă că în deceniul care a urmat autorul a mai lucrat la aceste versuri, amplificînd, amputînd, cizelînd. L. Kalustian povestește în volumul său *Facsimile* un drum făcut la Iași în compania lui Cezar Petrescu, în aprilie 1937. L-au vizitat pe Topîrceanu, care le-a dăruit forma definitivă a *Bacilului lui Koch*. 17 versuri fuseseră eliminate și înlocuite cu alte 8 noi. Iată-le :

Cînd vezi din întîmplare, prin casă, un microb,
Întîi și-ntîi ascunde-ți nevasta-n garderob
Și cînd îl vezi că sare pe masă, pe dulap,
Descalță-te de ghete, și dă-i cu ele-n cap...
Să dee ortul popei. Că-n caz de maladie
Nu mori pe-o lună două, ci mori pe veșnicie ;
Că, dacă existența îi pare insipidă
Mai bine să-și dea singur în cap c-o cărămidă.

Pe bună dreptate, L. Kalustian precizează : „Aceasta este versiunea nouă a lui Topîrceanu la *Bacilul lui Koch*, pe care sînt înclinat s-o numesc versiunea lui testamentară și de care — am temei să nu mă-ndoiesc — alcătuitorii viitoarelor ediții vor ține seamă."

Chiar dacă în anii care au trecut de la apariția cărții lui L. Kalustian editorii lui Topîrceanu nu au luat cunoștință de aceste observații, noi le-am consemnat ca atare.

Marele premiu al Academiei

Instituție de prestigiu, Academia primise în rîndurile ei cele mai proeminente figuri ale culturii românești. Premiile atribuite nu reușeau însă să distingă totdeauna grîul de neghină. Din cînd în cînd, funcționau combinațiile de culise, atribuindu-li-se laurii nu chiar celor care îi meritau pe deplin. Topîrceanu, la curent cu viața literară, a sesizat aceste aspecte. L-a iritat, de pildă, că, înainte de primul război, un poet patriotard, premiat de Academie, se referea la niște „stoluri de aquile". Observația lui Topîrceanu e ironică atunci cînd spune că respectivul discipol al lui Apollo „a uitat că vulturii nu sboară niciodată în stol ca ciorile". În 1925 e premiat G. Murnu, traducătorul *Iliadei*. Desigur că s-ar fi putut găsi un alt „aspirant" și, în primul rînd, un poet original — și Topîrceanu a făcut această remarcă.

În revistele literare ale anului 1925 și în cele din primele luni ale lui 1926 Camil Petrescu a întreținut o furibundă polemică împotriva lui Topîrceanu și, mai tîrziu, împotriva lui Mihai Ralea. Pe lîngă un vocabular suburban și vehement, părerile autorului lui *Danton* erau nedrepte și ciudate : „Cronicarul vesel de la Iași (Topîrceanu, M. H.) face o nouă constatare uimitoare : Suprema eleganță a scrisului stă în simplitatea de expresie. Către aceasta trebuie să tindă orice artist". Nefiindu-i pe plac această simplitate, Camil se dezlănțuie. [1]

Mihail Ralea, după ce a intervenit în discuție, a elogiat frumusețea și perfecțiunea versurilor poetului de la *Viața românească*, făcîndu-și apoi publică opinia : „În curînd se va pune din nou la ordinea zilei marele premiu pentru poezie. Dacă această recompensă se conduce după criterii exclusiv estetice și nu după nepotism politic ori poetic — profesional, atenția trebuie să se îndrepte, după premierea d-lui Goga, către dl. Topîrceanu. Originalitatea și perfecția artei sale îl indică, cu excepția d-lui Arghezi

[1] Vezi articolele lui Camil Petrescu *Sufletul național în artă, Iar sufletul național, Polemici* și *Spre clarificare* din *Cuvîntul liber*, nr. 21, 27, 28 și 31 din 30 mai, 27 iunie, 15 august și 1 octombrie 1925.

poate, care nu e exclusiv poet, ca pe unul din cele mai remarcabile talente în viață, de la Eminescu încoace. Acordarea premiului ar dovedi capacitatea celor ce-l decernă, și, mai ales, utilitatea lui socială."

Ralea făcea parte și din juriul Academiei, unde a reluat propunerea. Forul de decizie — compus, printre alții, din Sadoveanu, Rebreanu, Goga, Brătescu-Voinești, Mihai Codreanu, Bogdan-Duică — a hotărît în unanimitate ca marele premiu să fie atribuit lui Topîrceanu. Nostimada este că Bogdan-Duică, cel care fusese de multe ori ironizat de poet, și-a adus aminte de aceasta (sau a aflat abia acum !?) și după ce-și dăduse avizul favorabil s-a desolidarizat și a scris cîteva articole violente împotriva „măscăriciului", atrăgînd de partea lui și pe N. Iorga. *Adevărul literar și artistic* îl elogiază pe Topîrceanu închinîndu-i o pagină, unde se subliniază activitatea desfășurată de poet în coloanele *Vieții românești* și, în special, polemicile, articolele și recenziile publicate la rubrica *Miscelaneea.* Se reproduc apoi fragmente din amplul studiu al lui Ibrăileanu :

> „În știința de a scrie — căci există o știință a scrisului — dl. Topîrceanu este astăzi fără rival. D-sa are o siguranță niciodată desmințită în alegerea cuvîntului propriu și mai cu seamă rezumativ. Virtutea care s-ar putea numi avariție artistică o are în grad superlativ. O altă însușire a d-lui Topîrceanu este lapidaritatea: așezarea cuvîntului în frază la locul lui unic, predestinat. Fraza lui este construită din blocuri, fără pietricele intermediare, înșiruire care caracterizează și fraza lui Caragiale. Și, în sfîrșit, o a treia calitate este bogăția invenției verbale. Dar invenția verbală devine de cele mai multe ori la acest poet o exuberantă germinație de imagini, care ajunge diabolică, de pildă în *Romanța gramofonului* și în *Rapsodii de toamnă.* În crearea imaginilor — în care se vede în bună parte personalitatea unui poet — apar cele mai însemnate din însușirile D-lui Topîrceanu relevate pînă aici. Lucid și realist, lipsit de nebulozități, imaginile sale sînt picturale și mai mult lămuritoare, deși uneori, ca de pildă în *Pastel sentimental,* dl. Topîrceanu a reușit să ne dea și imagini care evocă nuanța insesizabilu-

lui. Dar este un capitol al științei scrisului în care dl. Topîrceanu e mai meritoriu decît oriunde. E utilizarea vocabularului, — problemă de o importanță capitală la noi, unde limba literară, nefixată încă, are atîtea straturi. D-l Topîrceanu are instinctul infailibil în alegerea cuvintelor. Un alt merit al tehnicii d-lui Topîrceanu este adaptarea perfectă a ritmului la fond, — adică la sentiment și la impresia produsă la lucruri... Aceeași adaptare perfectă a formei la fond și în privința rimei — căci nu orice fel de rime corespund la orice fond. Știința compoziției dl. Topîrceanu o are în grad remarcabil."

Lector avizat, stilist neîntrecut

În 1927 Ion Minulescu i-a solicitat lui Ibrăileanu din partea Ministerului Artelor o ediție a poeziilor lui Eminescu. Scrupulozitatea științifică a criticului *Vieții românești* nu i-a îngăduit să tipărească volumul fără o ultimă revizie a manuscriselor eminesciene.

Neputîndu-se deplasa la București, l-a rugat pe Topîrceanu să confrunte textele. Poetul a făcut cîteva drumuri pentru a cerceta aceste manuscrise aflate la Biblioteca Academiei și apoi i-a oferit lui Ibrăileanu notele sale de lectură și transcrierea poeziilor eminesciene în descifrarea cărora existau controverse.

Cunoscător al marelui poet, Topîrceanu e autorul cîtorva articole, din care cel intitulat *Pe un volum de Eminescu* face (înainte de apariția marilor studii consacrate Luceafărului) subtile observații : „Originalitatea poeziilor lui Eminescu nu stă nici în bizarerie, nici în obscuritate. Subiectul celor mai bune poezii e luat din domeniul sentimentelor eterne și general omenești. Chiar cînd pleacă de la motive speciale, poezia lui se înalță pînă la etern și general. *Pe lîngă plopii fără soț* nu e numai un oarecare amor stins al poetului, ci e însuși Amorul : e aproape tot ce cuprinde mai semnificativ pentru noi acest cuvînt scris cu literă mare."

Fiind întrebat odată despre influența marelui poet asupra contemporanilor, Topîrceanu răspunde că nimeni nu mai imită — în cel de-al treilea deceniu — pe Eminescu. Acesta însă a creat o limbă literară folosită de toți. După ce discută versurile pesimiste ale imitatorilor servili de pînă la 1900, arată că, deși asupra poeților contemporani Eminescu nu mai exercită o influență aparentă „toți creatorii de artă literară de astăzi ar scrie altfel dacă Eminescu nu ar fi existat".

Preferințele asupra literaturii române sînt expuse în interviul luat de Demostene Botez în primăvara lui 1926. Primul citat e Caragiale, cel mai mare artist al prozei noastre literare: „minte ageră, spirit lucid, meșteșugar incomparabil. Dacă anume nuanțe ale realităților de la noi și expresia literară corespunzătoare ar putea fi înțelese de străini, Caragiale ar fi astăzi un scriitor european."

Se păstrează încă volumele marelui dramaturg adnotate pe margini de avizatul cititor în ale cărui manuscrise am întîlnit adesea diferite comentarii pe marginea operei lui „nenea Iancu".

Analizînd cu minuțiozitate un volum de-a lui Caragiale adnotat de Topîrceanu, cercetătorul literar C. Jalbă a făcut — cu două decenii în urmă — cîteva subtile observații. [1]

Ele se referă în special la rolul stilistic al timpurilor verbului folosite în schițele și nuvelele lui Caragiale și felul cum aceste imperceptibile schimbări au fost sesizate și comentate de lectorul avizat Topîrceanu.

În interviul citat apreciază proza lui Sadoveanu, Rebreanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Jean Bart, D. D. Pătrășcanu, Gala Galaction, iar dintre poeți se oprește asupra lui Coșbuc, Arghezi și Goga.

Nu avem de-a face cu un act de complezență sau cu improvizații impresioniste, ci cu avizate comentarii de profesionist al literelor. Spre edificare, iată doar caracterizarea operei lui Sadoveanu (în 1926, deci înaintea *Baltagului, Hanului Ancuței* și a celorlalte capodopere!). „Mai puțin dură, mai direct izvorîtă parcă din sufletul

[1] Vezi C. Jalbă, *Observații de stil făcute de G. Topîrceanu la proza lui Caragiale*, în *Limba română*, nr. 2, aprilie — mai 1962.

blînd și nostalgic al poporului nostru, deci cu o semnificație mai largă și poate mai durabilă, opera lui Sadoveanu a introdus în proza literară română o imensă bogăție de forme și motive inexplorate pînă la el — și o poezie care trezește uneori în sufletul nostru rezonanțe atavice profunde..."

Uneori visează la literatura viitorului. Îi place să creadă că umanitarismul va fi dominanta creatorilor secolului viitor. Elogiind operele lui Romain Rolland și H. Barbusse, Topîrceanu spune răspicat : „Literatura viitoare va fi mai curînd socială și militantă decît estetică. Dintr-un obiect de lux, ea se va transforma într-o armă de luptă sau într-un mijloc de perfecționare morală." [1]

Folosirea unei anumite teme nu conferă însă valoare și originalitate operei literare. Pe primul plan se află harul poetic și munca îndîrjită de perfecționare a formei inițiale. Topîrceanu a fost unul din marii noștri stiliști. În manuscrisele poetului pot fi cercetate zeci de pagini ale laboratorului său de creație. Într-un caiet cu nume proprii, oameni, profesiuni, de pildă, găsim notate cu minuțiozitate 26 de sinonime de la verbul *a zice.* [2] Un alt caiet e intitulat *Comparații și metafore comice,* și face notații, cu numeroase exemplificări, pentru uz propriu. [3]

Din nou la vînătoare

Printre hîrtiile păstrate de la poet am cercetat cartea de membru al Cercului vînătorilor, care-i permitea accesul la următoarele păduri pentru „goni": Boroșești, Brăești, Popricani, Tomești, Bucium, Borșa. Vînarea sitarilor era încuviințată în alte locuri. Prefectura poliției din Iași i-a eliberat, la 27 iulie 1925, permisul de a purta : două revolvere vechi, una armă de vînătoare calibru 16 „Ideal", două arme de salon calibru 6 Flobert, un revolver mic de buzunar belgian calibru 6, două pistoale de argint cu

[1] *Constatări și pronosticuri,* în *Lumea,* 2 ianuarie 1930.
[2] Biblioteca Academiei R.S.R., Arhiva Topîrceanu, II, ms. 20.
[3] *Idem,* II, ms. 16.

cremene şi două pistoale cu petiţe. Enumerarea seacă, aşa cum apare în permis, e inexpresivă. Demostene Botez, descriind una din aceste arme, vechea puşcă „Ideal", arăta că „era cu închizător complicat în care numai ţeava din stînga era utilizabilă şi validă. Este adevărat că şi această puşcă prezenta aspecte de antichitate, fiindcă avea flori pe la închizători, fiindcă era cu totul neobişnuită şi un asemenea model nu se mai găsea la nimeni".

Cele două pistoale cu cremene erau de argint masiv, suflate cu aur şi împodobite cu email.

Mai ştim şi de existenţa altor arme de panoplie : un pumnal indian cu plăsele de fildeş, un iatagan cu înfloriturl de preţ. Mai tîrziu şi-a procurat o puşcă de Toledo şi două carabine. Una din ele, rusească, de la 1877, cu ţeava exagerat de lungă, lua gîştele din zbor. O altă puşcă, avînd „patul" sculptat, aparţinuse lui Vodă Cuza.

Amintirile Otiliei Cazimir, Demostene Botez, Mihail Sevastos prezintă pe larg această colecţie de arme al cărei posesor le demonta, le lustruia mereu şi vorbea cu pasiune despre caracteristicile fiecăreia din ele.

În *Palavre vînătoreşti,* Sadoveanu îşi aminteşte cum prin 1922, alături de Topîrceanu, a făcut mai multe expediţii cinegetice spre Mîrzeşti şi Popricani. Cei doi prieteni s-au urcat într-un docăraş galben tras de un căluţ murg. Moş Filea Negru, bătrîn pădurar din Codrul Orheiului, care şi-a petrecut viaţa prin singurătăţi, mîna caii şi povestea cumplite istorii de demult, ascultate cu atenţie de cei doi drumeţi.

Iarna, grupul de vînători se înghesuia într-un camion mare cu prelată, străbătînd primejdioasele pante spre Stînca sau Bivolari. Şoseaua era desfundată de ploi, roţile maşinii patinau şi de multe ori erau gata-gata să se prăvălească în rîpă.

Demostene Botez venea să-l ia cu automobilul. Ajuns în faţa casei, suna din trompetă. Topîrceanu dădea perdeaua la o parte, făcea semn şi abia într-un tîrziu ieşea, după ce-şi aranja bine îmbrăcămintea de vînătoare şi scurteica de piele. În grupuri mai mici sau mai mari, vînătorii ieşeni, din rîndul cărora nu lipsea Topîrceanu, au răscolit bălţile Cristeştilor după raţe, pădurile Ciurei după sitari, codrii Baroseştilor după mistreţi. Înfrigurati şi flămînzi, intrau prin casele gospodarilor care-i găzduiau cu plăcere.

Observator atent a tot ceea ce vedea, cu o inimitabilă bogăție de vocabular, într-unul din aceste drumuri i-au venit în minte nenumărate metafore a celor peste 20 de strofe din *Cioara;* pasărea e surprinsă oprită pe un stîlp de telegraf, e oacheșă ca un hornar și macabră ca un cioclu:

Neagră ca un as de pică
Subt nemărginitul cer;
Singuratică și mică
Cît o boabă de piper;

Gîrbovă ca o feștilă
Într-un cap de lumînare;
Ca o mutră imobilă
De harap cu nasul mare,

Dar sinistră și pîrlită
De la coadă pînă-n plisc,
Ca o pajură trăsnită
Într-un vîrf de obelisc;

Încrustată-n atmosferă
Ca un ou de ciocolată;
Amărîtă și stingheră
Ca o prună afumată,

Cu alura interlopă
Ca un muzicant în frac,
Cuvioasă ca un popă
Și smolită ca un drac;

Demnă ca un om celebru;
Mistică și fără chef
Ca un basorelief
De pe-un monument funebru...

Avalanșa asemănărilor nu se oprește aici. Eroina e un fir de praf de pușcă, cerul gurii unui cîine rău, o vînătaie, un bulgăre de cox, o muscă în lapte, o piază rea banală ca o... cioară.

Țintaș neîntrecut, poetul lasă uneori vînătoarea pentru te miri ce. Odată — povestește Demostene Botez — Topîrceanu a părăsit grupul vînătorilor, oprindu-se ca să urmărească atent viața unui mușuroi de furnici, a provocat incendii și inundații, pentru a vedea cum reacționează micile viețuitoare. E drept că îi plăcea să vîneze mai mult decît toți ceilalți și atunci cînd nu reușea devenea morocănos.

După o „goană" în pădurea Cucutenilor, avînd drept trofeu cîțiva iepuri și un țap, vînătorii s-au îndreptat spre gazde. Un borș strașnic și o damigeană cu vin acru le-a ținut de urît. Tovarășul de odaie al poetului era Mihail Sadoveanu. Peste noapte, Topîrceanu s-a trezit înțepat și gîdilat pe gît și pe spate și a început să se zvîrcolească: — „Nu te alarma, sînt de cei negri! zice domnul Sadoveanu pe întuneric, din patul de alături. Lasă-i să mănînce liniștiți, pînă s-or sătura, că pe urmă au să-ți deie pace... — Nu-i las ! răspunse Topîrceanu. Dumitale îți convine, că au de unde. Da' pe mine, dacă m-or mînca așa pînă mîine, mă isprăvesc de tot !"

Altă dată, pașii i-au dus spre pădurea Bîrnovei după sitari, în Boroșeștii Vasluiului, cătun adăpostit între păduri. „Cele cîteva gospodării fără drum, fără școală și fără biserică, risipite undeva într-o rîpă a codrilor vasslueni n-au văzut niciodată, dintre reprezentanții orașelor, decît oameni din breasla noastră. Iar vînătorii au înfățișare din trecut și n-au de-a face cu lumea ...Fără îndoială, erau foarte departe de lume, însă borșul era minunat și mămăliguța foarte bună."

Zeci și zeci de pagini ale lui Sadoveanu reînvie oameni, amintiri, priveliști din drumurile făcute alături de Topîrceanu.

Astfel, autorul *Împărăției apelor* își amintește că, odată, în gară la Tîrgu Frumos, poetul, adresîndu-se tovarășilor săi de vînătoare, le-a reproșat, mai întîi, că au pornit pe o vreme de cîine. De la miezul nopții începuse o ploaie jalnică de noiembrie. Desigur că toți sperau să se însenineze, dar ploaia aceasta rece și enervantă îi urmărea de cîteva zile. A început apoi să bodogănească, spunîndu-le celorlalți 20 de vînători că n-are rost să înfrunte noroaiele, ca să meargă în pădurea de la Brănești.

Epilogul — pentru niște pasionați într-ale vînătorii — e ușor de presupus: nici Topîrceanu și nici unul din stăpînii celor 22 de puști nu s-au înapoiat în cuibul tihnit de-acasă, preferînd să îndure frigul și să se împotmolească în noroiul și zloata pădurii de la Brănești.

Cîțiva ani de-a rîndul, la începutul fiecărei primăveri, Topîrceanu pleca însoțit de Sadoveanu prin stuhurile bălților spre Ungheni. De ce? Ce îi împingea spre acele locuri? Se pare că îi atrăgea sosirea cîrdurilor de gîște migratoare, a rațelor, lișițelor, bîtlanilor și nagîților. Deci, să încercăm să-i urmărim în zăvoaiele Prutului și ale Jijiei. Topîrceanu povestește, pe îndelete, că atunci cînd cei doi coborau din tren, soarele se pregătea să asfințească. Balta era pustie. Ei se îndreptau spre casa lui Moș Barnea, pescarul de la marginea satului. Aflăm rînduielile locului și ne minunăm. Fiecare luntre trebuia să ia doar un singur vînător cu vîslașul lui. Iată-l pe Sadoveanu portretizat în cîteva rînduri de bunul său amic: „Tovarășul meu nu-i om sprințar la trup, ci mai degrabă voluminos și mare-n diametru... Mare la trup, te-ai aștepta să fie din această pricină greoi și stîngaci în mișcări. E singurul tovarăș cu care mă împac desăvîrșit. Vara, pe arșiță, cînd suie și coboară prin pîrloage, ogoare și miriști, cu soarele-n față, cu pălăria plecată peste ochii aproape închiși, nici o păsărică nu-i trece în preajmă fără s-o înregistreze pe retină și s-o identifice instantaneu."

Pînă tîrziu, cu mult după apariția lunii au fost purtați prin stuhurile singuratice. Noaptea au găsit găzduire pe malul bălților într-o căsuță pescărească. Și înainte de-a se lumina de ziuă au intrat din nou în luntri, pe un vîntișor aspru de început de martie.

Sadoveanu publică în numărul din 5 aprilie 1925 al *Lumii bazar săptămînal* cîteva amintiri în forma unei scrisori către Topîrceanu...

În drumurile spre bălțile Dunării, în Țara de dincolo de negură, sub umbra sălciilor, în gîrlele afunde și-n ostroave, cei doi au privit îndelung „gîngănii înnotătoare îmbrăcate în cruste cafenii tivite cu roș". Zecile de dimensiuni și forme ale micilor viețuitoare i-a încîntat. Trecînd pe lîngă un ostrov, au văzut o livadă de gutui „în care atîrnau fructe mari de aur ca-n poveste".

Prima figură evocată e cea a bătrînului moș Procor. Acesta, la fel ca și ceilalți pescari, știa să pregătească

o ciorbă pescărească deosebită. Într-o oală mare cu borş au fiert „mai mulţi crabi de trei sau patru oca". După ce-au fiert bine, au zvîrlit peştele, iar zeama au pus-o din nou la foc, cu puţin nisetru ori păstrugă. Atunci cînd oaspeţii şi-au arătat mirarea de asemenea risipă, au primit replica: „Apoi aicea, domnilor, dacă nu-i mîncăm noi pe peşti, ajung să ne mănînce ei pe noi."

Au avut în acele ţinuturi parte de vînat ales : iepuri „de culoarea nisipului", vulpi „cu blana de flacără".

Topîrceanu răspunde peste o săptămînă în aceeaşi revistă, scriind că îşi aduce aminte de moş Procor, cu care a stat îndelung de vorbă în rătăcirile lor prin Delta Dunării: „Cine ar putea să se mai laude cu un aparat de înregistrare atît de sensibil ca al tovarăşului meu, căruia nimic nu-i scapă de cîte-i trec pe dinainte, şi care ţine minte ani întregi intonaţia unei fraze şi gestul cu care un biet pescar bătrîn şi-a alungat un ţînţar de pe frunte..."

Numeroase alte amintiri vor căpăta consistenţă în cartea lui Sadoveanu apărută în 1926 — *Ţara de dincolo de negură*.

Escapadele vînătoreşti au fost una din marile plăceri ale vieţii lui Topîrceanu şi Sadoveanu. Din fragedă prunCie pînă în amurg, cei doi prieteni s-au bucurat împreună de frumuseţea piesajului pe care l-au încorporat în propria lor fiinţă. Multe pagini nemuritoare îşi au izvorul în aceste neuitate expediţii cinegetice.

Aici Radio Bucureşti...

Într-o după-amiază din vara lui 1925, Topîrceanu, împreună cu Sadoveanu, se îndreptau spre Sărărie. Aici, în casa profesorului Ion Simionescu, de faţă fiind şi alţi cîţiva intelectuali ieşeni, au ascultat — la unul din primele aparate de radio instalate în ţara noastră — o transmisie de la Viena a actului V din *Faust*. Apoi, în faţa unui păhărel cu vin şi a unor plăcinte moldoveneşti, cercul prietenilor, entuziasmaţi de progresele tehnicii, au discutat îndelung despre „binefacerile" radiofoniei. Peste

cîteva luni numai, Sadoveanu şi-a procurat un aparat de radio-recepţie şi unul din oaspeţii cei mai dragi era autorul *Parodiilor originale.*

Atunci cînd, la sfîrşitul lui aprilie 1928, prietenul său Arghezi scria în *Bilete de papagal* despre radio, Topîrceanu era, în cunoştinţă de cauză, unul din propagatorii extinderii acestei „minuni". Nimeni nu s-a mirat văzîndu-l decupînd tacticos articolul *Radio-Coco* şi citindu-le cunoştinţelor fragmentele cele mai edificatoare:

> „Ştii tu ce înseamnă o staţie radiofonică în Bucureşti, Coco? Nici mai mult nici mai puţin, decît că profesorul care vorbeşte, că cititorul care citeşte, că preotul care propovăduieşte, că omul politic care are ceva de spus, că vioara, că flautul şi fluierul intră în acelaşi minut în 15 milioane de auzuri, pe toată întinderea ţării. Simţi tu care este deosebirea între cartea care se citeşte încet, între ziarul, telegrama şi poşta, care ajung tîrziu, şi între putinţa de-a vorbi cu ţara întreagă deodată, voce lîngă ureche şi suflet lîngă suflet? Tu, ca un papagal, poate că înţelegi ceea ce oamenii nu sînt în stare să priceapă. Parcă toate autorităţile s-au jurat să amîne cît mai mult realizarea unei aşteptări culturale formulată într-o lege pentru un popor întîrziat de toţi factorii lui de conducere, asociaţi parcă împotriva culturii şi parcă adversari ai inteligenţei lui."

La 1 noiembrie 1928, ora 17, se va inaugura postul naţional de radio. Sadoveanu şi Topîrceanu se află printre primii invitaţi să citească din operele lor, să ţină conferinţe, încă din primăvara anului 1929.

Transmiterea de la distanţă a sunetelor îl pasionează.

Prin intermediul undelor, la 13 aprilie 1929, *Bacilul lui Koch,* în lectura autorului, e cunoscut şi de cei ce nu audiaseră conferinţa de la Teatrul Naţional din Iaşi. Cele cîteva lecturi la radio i-au dat aripi. Închidem ochii şi ni se pare şi nouă că auzim: „Aici Radio Bucureşti. Vorbeşte poetul George Topîrceanu..." Din păcate, vocea nu i-a rămas imprimată. Arhiva radiodifuziunii a păstrat cîteva manuscrise, precum şi evocările lui Ion Petrovici, Ion Pillat şi Gr. I. Popa, care au prezentat postum personalitatea lui Topîrceanu. Putem „auzi", din cînd în

cînd, în cadrul teatrului radiofonic, dramatizarea lui Mircea Pavelescu după un text topîrcenian : *Minunile Sfîntului Sisoie*. Premiera a avut loc la 12 ianuarie 1969.[1]

În căsuţa din strada Buna Vestire

Ne amintim că, încă de la începutul sosirii lui la Iaşi, poetul a schimbat numeroase locuinţe. E vorba de camerele mobilate din Păcurari nr. 6, apoi din strada Universităţii nr. 18, în prima etapă a şederii în capitala Moldovei. Întorcîndu-se din captivitate — după cum am văzut — a fost găzduit cîteva săptămîni de Ibrăileanu în infirmeria Liceului internat, pentru ca după aceea să se mute la fratele său vitreg Ion Mateescu, în strada Armeană nr. 8. La începutul anului 1920 şi-a schimbat din nou domiciliul în strada Ghica Vodă nr. 29.

În penultima lui locuinţă — deşi îi era pe plac — nu a rămas mai mult de 4—5 ani. Hotărît să renunţe definitiv la camerele mobilate, către sfîrşitul celui le-al treilea deceniu poetul s-a mutat într-o casă cu chirie din strada Buna Vestire, peste drum de biserică. Era bucuros ca un copil, căci pentru prima oară în viaţă avea două camere mari şi luminoase pe care le-a mobilat după gustul său. În faţa locuinţei se afla un fel de cerdac cu trepte de lemn: mai avea la dispoziţie o grădină întinsă cu iarba pînă la genunchi, unde trăgea la ţintă şi se juca cu Anaida, fetiţa de vreo trei-patru ani a proprietarului, Arsag Măgîrdician, vestit negustor în tîrgul Ieşilor. Atunci cînd îi dăruieşte unul din volumele sale, chiriaşul caligrafiază cu îngrijire pe prima pagină:

Ce vorbă pot eu spune, oare
Cu greutate la cîntar?
Să-ţi crească clientela mare
Iubitul meu proprietar.

[1] Apud Victor Crăciun, *Confesiuni sonore*, Editura Cartea românească, Bucureşti, 1980.

Copiii veseli să-ți trăiască
Cu sănătate și noroc
Și prețul mărfii să sporească!
Chiria mea... să stea pe loc!

Cu grijă și meticulozitate își aranjează biblioteca. Două, trei tablouri, două stampe vînătorești, într-un colț, mașina de scris, în altul, aparatele de fotografiat, iar pe un perete panoplia cu pistoale, puști, carabine, săbii și baionete.

Coliviile cu păsări le ținea în baie. Sticleții, scatiii și botgroșii trăiau sub același acoperămînt cu dușmanii lor de moarte: pisicile. Cunoscînd peripețiile și capriciile fiecărei păsăruici, poetul le era în același timp și paznic.

Printre hîrtiile rămase după moarte, am descoperit, într-un carnet, cîteva însemnări sibilinice: „Bumerang — 60 × 25. Lungimea cca. 60—70 cm. — Salcîm sau frasin".

Mi-am adus aminte de memorialistica Otiliei Cazimir, care ne povestește că Topîrceanu găsise la un magazin din București un autentic bumerang australian. Ducîndu-se, ca de obicei, să-i pună puțină ordine în hîrtiile răvășite și să-i pregătească litrul de cafea — porția celor 24 de ore — a rămas stupefiată. Întreaga odaie de lucru era răvășită. Peste tot se găseau echere, compase, mucuri de țigări, ceșcuțe cu resturi de cafea. Pe masă, *Larousse*-ul era deschis la cuvîntul *bumerang*. Miti Sadoveanu venise cu noaptea în cap să confecționeze un bumerang asemănător celui al lui Topîrceanu. Meșterii „ciopleau, lustruiau, cîntăreau", fără să reușească să facă nimic. Bumerangul lor exact, ca formă, ca greutate și ca echilibru cu cel australian, pleca din mîna ce-l arunca, „se învîrtea frumos în văzduh, nimerea ținta" fără să se mai întoarcă de unde plecase.

Agapia, Văratec, Neamț...

Cu toată lipsa de confort, colaboratorii *Vieții românești* nu renunțau la tihna mănăstirilor. Drumurile pline de bolovani, praf și noroaie, podurile stricate, lipsa de

apă îi înspăimîntau, la început, pe drumeți. Amănuntele prozaice se estompau însă curînd și liniștea Agapiei, Văratecului sau Neamțului îi făcea să revină, an după an, acolo unde s-au odihnit și s-au simțit atît de bine.

Ca să ajungă la Agapia luau autobuzul pînă la Bălțățești și de-acolo, vreo 12 km, îi făceau cu trăsura sau pe jos.

Călugărițele primitoare le deschideau cu drag casele lor curate, dar nu prea aveau ce le oferi.

Viața la mănăstiri era cam monotonă. Ziua, oaspeții, cînd era frumoasă vremea, făceau scurte plimbări prin împrejurimi, singuri ori în grupuri alcătuite după criterii de afinitate sufletească. Mai citeau, mai făceau conversații. Seara însă îi aduna pe fiecare la casele lor; și rar de tot dacă se întîmpla ca vreunul dintre ei să nu stingă lampa în jurul orei nouă, să se culce. Lumină electrică și baie nu existau.

Cînd își petrecea vacanța la Văratec, Topîrceanu găsea răgaz să stea de vorbă cu țesătoarele de covoare, cu lucrătoarele de pînzeturi fine și cu cele care se ocupau cu broderia. Își amintea, astfel, de mama lui, de anii copilăriei și ai adolescenței, petrecuți într-un mediu asemănător.

Atmosfera de tihnă de la Văratec a însemnat pentru poet, dincolo de momentele de confort spiritual, și o sursă de inspirație pentru unele din creațiile sale. Poezia *Sfîrșit de vară,* de pildă, i-a încolțit în minte, se pare, în acest cadru. Memoriile Otiliei Cazimir sînt o dovadă în acest sens. Ea relatează că, în vara anului 1928, a venit, cu trăsura, împreună cu poetul, la mănăstire, și lasă să se înțeleagă că zilele petrecute acolo l-ar fi inspirat pe Topîrceanu cînd și-a scris frumoasele versuri. Dar să-l ascultăm pe poet:

Dulce zumzet somnoros și ireal
Să ne cheme spre poienile din deal.
Taina liniștei înalte să ne fure
Prin cotite luminișuri de pădure.

Și la umbră să ne-mbie mai tîrziu
O clopotniță de aur străveziu,
Legănînd deasupra creștetelor noastre
Licuricii înălțimilor albastre...

Fără gînduri, ca-ntr-un somn abia deschis,
Să trăim în clipe lungi acelaşi vis.
Foi uscate-n jurul tău să cadă rar,
La ureche să-ţi descînte un bondar

Şi cum stai cu ochii-nchişi pe jumătate
Soare galben printre ramuri nemişcate
Să-ţi învăluie-n tăcere şi-n lumină
Fruntea mică de domniţă bizantină.

Iar la-ntoarcere să trecem prin păşuni
Şi prin funduri de livadă cu aluni,
Printre garduri fumurii şi solitare
Ce se uită-n urma noastră cu mirare
Şi din treacăt, ici şi colo, să culegi
Sînziene cu tulpinile întregi,
Margarete, scînteioare şi aglice,
Un buchet de flori orfane şi calice,
Lung în coadă, şi ghimpos, şi cu ţărînă.
La plecare să-l ţii falnic într-o mînă,
Dar cu vremea, desfoiet, să-ţi pară greu
Şi la urmă să mi-l dai să-l duc tot eu !...
O şopîrlă pe cărare, lîngă noi,
Speriată să foşnească printre foi
Şi să stea, să vă uitaţi odată bine,
De departe, tu la ea şi ea la tine,

Tu de sus şi ea din pietrele fierbinţi
Amîndouă serioase şi cuminţi.

Mai încolo, o crenguţă de mălin
Ori un ghimpe să te-ntîrzie puţin
Şi — purtînd de-a lungul văilor prin ţară
Vestea nouă a sfîrşitului de vară,
Flutur mic într-o lucire de-asfinţit,
Să ne-ntîmpine din ţarină grăbit,
Cu rugină pe albastre aripioare
Ca o veştedă petală de cicoare.

Cum se poate observa, nostalgia vieţii în mijlocul naturii este evidentă. Poetul tînjeşte, parcă, odată ajuns în mediul urban al Iaşilor, după zumzetul „dulce şi ireal" de la Văratec, după „poienile din deal", după „taina liniştei înalte". Visează clipe „fără gînduri" de linişte

supremă, întreruptă doar de foşnetul foilor uscate şi de descîntecul unui bondar. În acest peisaj, el doreşte să revadă chipul iubitei, pe care o compară cu o „domniţă bizantină" şi alături de care ar vrea să repete hoinărelile de îndrăgostit prin păşuni şi „prin funduri de livadă", prin poienile zmălţuite de flori.

Evocarea din versurile citate e a unui liric sensibil la frumuseţile naturii, aşa cum s-a dovedit a fi Topîrceanu în numeroase dintre poeziile sale, dar şi în proza sa, în special în *Jurnalul* din Bulgaria.

În 1928 Topîrceanu a cunoscut la Văratec pe Liliana Voinescu-Vidraşcu, studentă în ultimul an la franceză. Venise însoţită de mătuşa ei, Marilena, fosta soţie a lui Emil Gîrleanu.

S-au văzut într-o după-amiază la Constanţa Marinó-Moscu, în casa căreia se adunau Ibrăileanu, Ionel Teodoreanu, Ştefana Velisar (Să fi fost acolo şi Otilia Cazimir ?!). Au cutreierat apoi împrejurimile, discutînd şi glumind împreună. (Oare nu Liliana Voinescu-Vidraşcu este iubita din *Sfîrşit de vară* ?).

Tînăra studentă va deveni profesoară la Roşiorii de Vede, Huşi şi Beiuş. Timp de opt ani, între cei doi s-au schimbat mai multe scrisori.

Jumătatea de secol care a trecut de-atunci nu a aburit prea mult imaginile începuturilor şi profesoara — astăzi pensionară, stabilită la Oneşti — îşi aminteşte de poet : „Avea nişte ochi mari, negri-visători. Cînd te uitai la el, te izbea privirea lor blîndă şi un pic melancolică. Da, ochii aceia parcă nu i-am văzut niciodată rîzînd, deşi rîdeam atît de des împreună."

Mănăstirea Neamţ, situată nu prea departe de Agapia şi Văratec, după ce rămîn în urmă braniştea de la Vînători şi rezervaţia de zimbri „Dragoş Vodă", amenajată relativ recent, este cea mai veche vatră de cultură medievală a Moldovei. A fost ctitorită pe vremea lui Petru I Muşat, probabil în anul 1471. Ştefan cel Mare a înălţat, mai tîrziu, lîngă vechea construcţie muşatină, una dintre cele mai impunătoare ctitorii ale sale. Cu timpul, s-a format aici o şcoală de caligrafi miniaturişti, s-au amenajat o tiparniţă şi o bibliotecă, încît lăcaşul de cult ajunsese, în secolele următoare, un adevărat focar de cultură, căutat nu numai de monahi, ci şi de mireni. În

veacul trecut, mai cu seamă către sfîrşitul lui, mănăstirea era frecventată de intelectualitatea din Moldova pentru odihnă şi recreare. În deceniile doi, trei şi patru ale secolului nostru îşi petreceau aici vacanţele estivale o parte dintre scriitorii grupaţi în jurul *Vieţii româneşti,* între care şi George Topîrceanu. Ajungea la mănăstire pe drumul descris de N. Iorga, şi el bun cunoscător al locurilor, de la Tîrgu Neamţ prin pădurea cu stejari măreţi ce se „înalţă drept ca stîlpii, unindu-şi sus frunzişul ca o boltă". Topîrceanu sosea, de obicei, cu trăsura închiriată la Tîrgu Neamţ de la un oarecare Wasserman, care ţinea mulţi cai. Pornea dis-de-dimineaţă, peste podul Ozanei, lăsa în urmă Humuleştii şi satul Vînători şi intra în pădurea de stejari. Tot la stînga rămînea şi drumul ce ducea la Secu, apoi, după un coborîş uşor, pe lîngă fîneţuri, zărea, „în vîlceaua de sub munţi, între păduri, turlele bisericilor mănăstireşti de la Neamţ" (M. Sadoveanu).

Cum îşi petrecea vremea scriitorul la Neamţ ? În lungi discuţii cu alţi confraţi aflaţi acolo. Cu Mihail Sadoveanu, cu Garabet Ibrăileanu, cu Constantin Stere şi D. D. Pătrăşcanu. Stăteau în cerdac în faţa cafelei aburinde şi fumau, parcă să-şi potolească, astfel, zelul iscat de subiectul convorbirii. În 1932, pe cînd autorul *Chirei Chiralina,* Panait Istrati, bolnav de tuberculoză, era găzduit la mănăstire, Topîrceanu pornea, împreună cu el, pe drumurile vechi din împrejurimi, prin poieni, pe valea Nemţişorului. Din cînd în cînd, urcaţi în care trase de boi, plecau în excursii mai lungi, luînd cu ei plăcinte, pui fripţi şi sarmale. Se opreau, pentru popas, la schiturile din apropiere ori la marginea unor pajişti. Uneori poetul îşi invita prietenii la pescuit.

Otilia Cazimir îşi aducea aminte cum, într-un an, poetul a luat cu el la mănăstirea Neamţ şi un pui de vulpe, pe care n-avea unde să-l lase. De-abia i-a încăput într-o colivie pentru sticleţi. În tren a fost cuminte. Au coborît în gară la Paşcani şi de-aici, cu tot calabalîcul, s-au suit în landoul lui Herşcuşor. La primul popas, la pădurea din deal, puiul de vulpe a fost invitatul stăpînilor la tradiţionala masă la iarbă verde. Ajunşi la destinaţie, poetul i-a improvizat un sălaş, sub cerdac, cît mai departe de poiata cu găini a popei Vasile, mindirigiul mănăstirii, care-i găzduia.

De la început, „distinsul oaspete" a fost una din atracțiile mănăstirii Neamțului. Mergea la plimbare, alături de Topîrceanu și Otilia Cazimir, cu zgardă și curelușă, ca un cățel. Toată lumea îl mîngîia și-i aducea pachețele cu oase. Lucrurile au mers bine pînă în seara din ajunul plecării. La miezul nopții au fost treziți de un zgomot nemaipomenit. Puiul de vulpe făcea o vizită în cușca cu găini. „George Topîrceanu a scos vinovatul din poiată ținîndu-l de zgardă și l-a tîrît pe cerdac, la judecată. Înfuriat, a ridicat mîna asupra lui. Dar nu l-a lovit, deși criminalul era plin de sînge pe bot.

— Ce știi tu, măi pui de vulpe, măi ?", l-a întrebat el.

Uneori, mănăstirea era pentru poet un pretext — pentru o introducere „romantică" a unei scrieri în proză. Astfel, domnia lui Ciubăr-Vodă din *Scrisori fără adresă* începe așa : „La mănăstirea Neamțului, unde-mi petreceam vara mai demult, am descoperit odată în podul unei chilii manuscriptul unui cronicar necunoscut, Oprea Cață logofătul, care aduce cîteva precizări și date nouă cu privire la originea și viața vechiului domnitor moldovean Ciubăr-Vodă."

Cîțiva prieteni : Tudor Arghezi, „Fratele Panait", Păstorel...

Prietenia cu Tudor Arghezi datează dinaintea primului război mondial. La început de drum, *Biletele de papagal* îl vor colaborator pe poet. Scrisoarea lui Arghezi din 25 ianuarie 1928 îl ruga să trimită neîntîrziat versuri sau proză și să-i convingă și pe Mihail Sadoveanu și Otilia Cazimir s-o facă. „În ce privește onorariul, fără care nu concep colaborare, îi scria Tudor Arghezi, posibilitatea și cifra lui va rezulta din manometrul succesului de vînzare : în prima lună vă rog să-mi faceți credit, ca și tipograful, socotelile sau măsura exactă a finanței neputîndu-se stabili în mai puțin timp. Doresc, dacă îmi permiteți, o împărțeală frățească."

Topîrceanu s-a grăbit și i-a expediat patru parodii după Arghezi (*Psalm, Menire, Utrenie, Blesteme*). Meșterului nu i-au displăcut deloc aceste texte, unde nu găsim vreo urmă de ironie sau persiflare (ca în cazul parodiilor minulesciene). În nr. 3 din 4 februarie 1928 al *Biletelor de papagal* apar poeziile lui Topîrceanu, care vor fi reproduse în toate ediţiile *Parodiilor originale*. Autorul sesizase limbajul bolovănos, o anumită topică, o tentă uşor arhaică într-un vers cu măsura variată. Extraordinara bogăţie lexicală din *Blesteme* trimite gîndul direct la maniera autorului *Florilor de mucigai :*

Răstoarne-se cerul, să-ţi cadă-mprejur
Tăria sfărmată în cioburi de-azur
Pornească-se vîntul, cînd somnul începe,
La cap să-ţi necheze o mie de iepe.
Stihia, deasupra, să macine-n guşe
Ninsori de funingini şi ploi de cenuşe.
Să latre la tine, căzut în noroi,
Zăvozii furtunii cu coada vîlvoi.
La urmă şi munţii, sculaţi în picioare
Cu labele-n şolduri pornind fiecare,
Pe creştet să-ţi calce, făcîndu-te turtă,
Să nu se cunoască genunchii de burtă.

Pe tine, jivină de mare valoare,
Te blestem s-adormi de-a-n picioare
Şi cînd vei cerca să mai scrii vreo sudalmă
Să-ţi fete un şoarice-n palmă.

La fund, călimara aproape uscată
Să aibă şi-o muscă-necată
Şi, stropi de negreală zvîrlind pe hîrtie
Peniţa crăcită să nu vrea să scrie.
Un dinte să-ţi crească, de cremene lungă
Întors către lume să-mpungă,
Iar altul, de cocă şi moale, atins,
Să simţi că te doare-ntr-adins...
La urmă, o droaie de tipuri nefaste
Profund imbecile şi vag pederaste,
Să-ţi strîmbe-n neştire ţinuta şi graiul,
Şi-n uliţi să crească alaiul
Vîrtej petrecîndu-te-n cale
Păcală, măscări, osanale ...

În același număr al *Biletelor de papagal*, prezentarea poetului a fost făcută de Arghezi însuși. E un portret din care se degajă dragostea și simpatia. Arghezi evoca momentul cunoștinței lui cu autorul *Parodiilor*. „L-am găsit — afirma poetul — odată la Iași locuind în panta unei străzi necirculate, o cameră, spînzurată ca o colivie, de zid. Camera era strîmtă, că abia încăpeam în ea. Gazda creștea o veveriță sau o nevăstuică „într-un comănac de călugăr". Atunci cînd a fost nevoit să părăsească Iașii în anii primului război mondial avea un pui de lup de care a trebuit să se despartă ducîndu-l într-o pădure.

„Să istorisească meșterul parodiilor nedumerirea sălbăticiunii, nehotărîrea lupului între codru și Iași, urletul deznădăjduit al fiarei intrînd în pădure și salutările pe care le trimetea poetului cu capul și poate că și cu laba, puiul de lup..."

Atunci cînd o poezie a lui Topîrceanu apărea în *Bilete de papagal* cu o neînsemnată greșeală de tipar, Arghezi îi cerea iertare cu umilință pentru inversiunea a două litere : „Iartă-mă, sînt vehement revoltat !"

Alături de Arghezi, un alt prieten apropiat i-a fost Panait Istrati. La începutul lui noiembrie 1924, Topîrceanu publica în primul număr din *Lumea, bazar săptămînal* un elogios articol intitulat *Panait Istrati*. Cunoscător al operei și al omului, conștient de valoarea lui universală, după ce făcea o „radiografie" a creației autorului *Chirei Chiralina*, pe care o învăluia într-o caldă simpatie, conchidea : „În loc să-l îndepărtăm definitiv de la noi prin zeflemele de vulpe care nu ajunge la struguri (breaslă păcătoasă ce sîntem !) prin graba cu care-i aruncăm piatra din mîna altora — ar fi mai bine să-i trimitem lui Istrati salutul nostru unanim de dragoste și încurajare și să-l revendicăm, cît mai e vreme, literaturii franceze care l-a încetățenit cu atîta grabă."

Aceste cuvinte n-au rămas, desigur, străine nenorocosului peregrin. Istrati i-a trimis vreo patru-cinci vederi ilustrate ale ținuturilor cutreierate, însoțindu-le de cîteva fraze pline de afecțiune.

Prietenia dintre cei doi s-a întărit în 1925, cînd „fiul rătăcitor" își revedea țara după zece ani de absență. Presa de stînga l-a „ovaționat". Dintre publicațiile socialiste, *Facla* i-a cerut să rămînă în România, „să devină expo-

nentul maselor în viaţa publică, să intre în Parlament şi să-l zguduie cu vocea sa de tunet".

Pentru oficialităţi, însă, Panait Istrati era un indezirabil periculos. De aceea, au luat toate măsurile : de la intrarea lui în ţară, a fost supravegheat cu atenţie de organele poliţieneşti. [1]

Mihail Sadoveanu şi George Topîrceanu l-au însoţit în cîteva excursii romantice. La Brăila, Istrati şi-a găzduit prietenii într-o căsuţă scundă cu covoare şi ţesături româneşti, lîngă care se afla „coteţul de porci şi găini... şi grădiniţa de zarzavat". Acum s-a putut sătura în voie, alături de alţi gurmanzi, de sărmăluţele cu mămăliguţa de care-i fusese atît de dor, de ciorba de perişoare sau de borşul de peşte, cum numai la Brăila se pregăteau.

După-amiezile, cei trei jucau table, ascultau sentimentale plăci de patefon şi făceau exerciţii de tir.

Privesc îndelung o fotografie din vremea aceea : celor trei li s-au adăugat alţi cîţiva scriitori, veniţi la o şezătoare literară : Demostene Botez şi I. I. Mironescu. La extremităţile grupului : Panait Istrati, înalt şi slab, cu mîinile afundate în buzunarele makferlanului şi Mihail Sadoveanu, solid, voluminos, cu nasturii de la pardesiu descheiaţi, cu mîna la piept. Lîngă Panait — Topîrceanu, la fel de slab, mai scund, mai firav parcă.

Cu Panait Istrati, George Topîrceanu s-a întîlnit şi cu altă ocazie. În 1930, cînd brăileanul a fost găzduit la Iaşi de dr. I. I. Mironescu, în locuinţa sa din strada Albinetz. În acelaşi an, Panait Istrati a fost însoţit de George Topîrceanu şi Mihail Sadoveanu, într-o vizită, la via lui Dan Bădărău.

Sentimentele de prietenie faţă de „scriitorul vagabond" şi le-a exprimat Topîrceanu şi în autograful scris pe un exemplar din *Balade vesele şi triste* : „Incomparabilului scriitor Panait Istrati. Sufletului mare, inimei largi, omului înzestrat cu cea mai caldă înţelegere a suferinţelor omeneşti, a frumuseţilor pe care ni le-ar fi putut dărui viaţa dacă ar fi pe lume mai puţini proşti şi mai puţină răutate."

Noul an 1931 l-au petrecut împreună, cu un restrîns grup de scriitori ieşeni.

[1] Vezi Al. Oprea, *Panait Istrati*, Editura Minerva, Bucureşti, 1978.

Peste cîteva zile numai, la 7 ianuarie, l-au sărbătorit pe Doctorul Mironescu. Cînd s-au săturat de pălăvrăgeală, au început lectura din propria lor operă.

Se păstrează o mărturie a Otiliei Cazimir asupra reacţiei auditorului, atunci cînd, în acest cerc intim, Topîrceanu a început să recite :

„Panait Istrati asculta acum pentru întîia oară, cu coatele pe masă şi cu tîmpla în palmă, *Balada morţii*. Şi poate că niciodată nu şi-a spus George Topîrceanu balada favorită mai impresionant, cu glas mai învăluit şi mai trist ca în noaptea aceea de ajun de Bobotează cu ploaie la ferestre :

Şi de-atunci lîngă mormînt,
Plopi cu frunză rară
S-au zbătut uşor în vînt
Zile lungi de vară...

Şi după ce a tăcut, a rămas cu ochii pe carte şi cu fruntea plecată — ca în faţa unui mormînt.

Doctorul a oftat, şi-a scos ochelarii, şi i-a şters, tacticos, cu batista. Iar Panait s-a ridicat încet şi, cu părul răvăşit, cu ochii umezi, s-a apropiat de cel care tăcuse.

— Frate...
Şi l-a sărutat.
Şi noi eram tot trei..."

Duminică 11 ianuarie trebuia să aibă loc la cinematograful *Trianon* un festival literar. Ziarele ieşene anunţaseră cu cîteva zile înainte programul : ziaristul american Isac Horovitz urma să vorbească despre *Aspecte serioase şi frivole în California*. Înainte de aceasta, însă, Panait Istrati îşi propusese să ţină o cozerie despre prietenie.

Manifestaţia a trebuit să fie amînată, deoarece, după informaţiile poliţiei, studenţi cuzişti se pregătiseră pentru „tulburări". S-a fixat o nouă dată, dar din nou Siguranţa a avertizat pe participanţi că e mai prudent să renunţe, sfătuindu-l pe Istrati să se scuze că e bolnav.

Festivalul s-a ţinut totuşi duminica viitoare la ora zece dimineaţa. Au avut loc cîteva incidente. Urletele studenţilor huligani erau însoţite de lozincile : „Jos comuniştii ! Jos francmasonii !"

Cu mult curaj și demnitate, Sadoveanu a spus, printre altele : „Protestăm împotriva faptului că se stinghereşte libertatea cetăţenilor acestui tîrg de a participa la un festival literar... Vina o poartă acei profesori care rătăcesc minţile copiilor noştri cu tot felul de exagerări fără rost."

Aparent, lucrurile s-au liniştit. Murmurul a încetat şi programul s-a desfăşurat normal. La ieşirea din sală, însă, cîţiva dezaxaţi s-au repezit spre conferenţiar. Nu au putut face nimic. În jurul lui Panait Istrati se formase un puternic zid de apărare, format din grupul de prieteni printre care, în imediata apropiere, se aflau Topîrceanu şi Sadoveanu.

Victor Iamandi va publica miercuri 21 ianuarie în *Opinia* un articol de solidaritate cu sărbătorirea lui Panait Istrati de către scriitorii ieşeni, din al cărui final reţinem : „Felicităm călduros pe iniţiatorii manifestaţiunii de duminică, a cărei impozantă înfăţişare şi completă reuşită restaurează la Iaşi o tradiţie de generos idealism şi de înaltă semnificaţie morală."

Topîrceanu îl va mai vizita de cîteva ori pe Istrati la mănăstirea Neamţ, unde va găsi un om îmbătrînit de boală, cu ochii arşi de febră, amărît că a fost alungat de rude din propriile lui locuinţe : casa de la Baldovineşti şi cea de la Brăila. Din păcate, nu putea să-l ajute cu nimic.

În primăvara lui 1935, răpus de ftizie, Panait pleca pe ultimul drum. Topîrceanu n-a putut să fie de faţă la această despărţire. A citit cîteva zile după aceea articolul publicat de Bogdan Amaru în *Viaţa literară* [1] şi a gîndit întocmai despre mascarada organizată la Cimitirul Bellu în acel sfîrşit de aprilie. Discursurile patriotarde, „regretele eterne", zecile de fotografii luate la înmormîntarea defunctului nu erau cum să-i fie pe plac :

„Panait tăcea. Pe gură avea un zîmbet de lut, suprauman. Umerii lui, uscaţi de boală, se înfipseseră în scîndura coşciugului, ca să nu se ridice, protestînd împotriva hilarei mascarade...

Nici o haimana, nici un hamal n-a vorbit la groapa lui Panait Istrati. Şi, singuri, ei aveau dreptul să vor-

[1] *La groapa lui Panait Istrati*, în „Viaţa literară", nr. 1, 1—5 mai 1935.

bească. Altcineva, nimeni. Să fi venit un hamal, ostenit şi trenţuros, cu umeri grei, căzuţi... şi să fi zis :
— Noroc, frate Panait ! Mergi cu bine...
Atît. Atît să fi zis."

Păstorel Teodoreanu, născut în 1894, era cu opt ani mai mic decît Topîrceanu. Cu toate acestea, cei doi favoriţi ai muzelor s-au iubit şi s-au apreciat reciproc, chiar dacă unele mici înţepături ar putea să lase o altă impresie. Încrucişînd floreta epigramei, amîndoi au parodiat stilul cronicăresc, unul dîndu-ne celebrul *Hronic al măscăriciului Vălătuc,* celălalt o lucrare de proporţii mai mici, *Domnia lui Ciubăr Vodă,* atribuită de autor, potrivit procedeului romantic, unui Oprea Caţă logofătul.

Uşor licenţioasă, pastişa lui Topîrceanu pedalează şi ea pe „petrecerile lumeşti". Astfel, „Alexandru a mers o noapte în tîrgul Hîrlăului, la casa unui Ciubăr negustor, carele lipsea de-acasă, că îndestula den ciubere toată Ţara de Gios. Deci, muierea acestuia, zlubavă şi ră de muscă hiind, iară domnul tînăr şi gata la orice vreme, nu s-au îndăpărtat de la cele tinereşti meşteşuguri, ce toată noaptea a stat lîngă dînsa".

Ziarele ieşene şi în special *Lumea* şi *Opinia* au publicat zeci de epigrame şi sonete, avînd ca protagonişti pe aceşti răsfăţaţi ai publicului.

Odată, cînd Topîrceanu a văzut că nu primeşte răspuns, a intrat tot el în postura... împricinatului. În *Lumea* din 2 ianuarie 1930 şarja prietenească avea un destinatar precis :

D-LUI PĂSTOREL TEODOREANU

Eşti o mare mascară
(Vorba asta trivială
Nu ţi-o spun fiindcă-i aşa
Ci cu scop de sgîndăreală).

Deoarece preopinentul nu s-a lăsat... momit şi tăcea în continuare, în acelaşi ziar din 9 ianuarie citim :

DL. GH. TOPÎRCEANU POLEMIZÎND CU SINE ÎNSUŞI

Cum mi-ar fi putut răspunde Dl. Păstorel Teodoreanu la epigrama publicată în *Lumea* de Anul nou.

După a mea socoteală
Eşti o mare mascară
Nu ţi-o spun ca sgîndăreală
Ci ţi-o spun fiindcă-i aşa.

În aprilie 1931, *Opinia* a găzduit sonetele lui Păstorel *Ripostă* şi *Provocare.*

Dacă istoria noastră literară a păstrat cîteva schimburi de sonete între Păstorel şi Mihai Codreanu, Topîrceanu a preferat să-i răspundă autorului *Hronicului Măscăriciului Vălătuc* mai... concentrat :

Cînd trece-n zbor aeroplanu
Şi văd că-l latră un căţel
Îmi vine-n minte Păstorel
Cum critică pe Topîrceanu.

Nu e nici o îndoială că în deceniile trei şi patru cei mai „en vogue" reprezentanţi ai literaturii umoristice erau cei doi buni prieteni, alături de Cincinat Pavelescu.

La 5 februarie 1932, atunci cînd Topîrceanu a vorbit la cercul *Libertatea,* prezentarea conferenţiarului a fost făcută de Păstorel. În mai 1933, Al. O. Teodoreanu fiind invitat la postul de radio Bucureşti să conferenţieze despre umor, s-a ocupat în exclusivitate de Topîrceanu, considerat de el drept cel mai autentic umorist contemporan. Şi-a intitulat intervenţia în faţa microfonului însă *Cîntăreţ pe două strune — domnul Topîrceanu.* S-a oprit asupra inteligenţei poetului ieşean, subliniind că nici unul din versurile lui „nu e scris fără ştirea Minervei".

Stimă, respect, consideraţie şi afecţiune reciprocă — iată esenţa legăturilor dintre Topîrceanu şi prietenii săi.

Preocupări didactice

Cu aproape 120 de ani în urmă, scriitorii şi oamenii de ştiinţă din ţara noastră s-au alăturat învăţătorilor şi profesorilor de liceu pentru redactarea manualelor şcolare.

Majoritatea acestor lucrări cuprindeau temeinice cunoştinţe, redate într-o formă accesibilă, respectînd particularităţile de vîrstă ale celor cărora le erau destinate. Simplitatea nu trebuie confundată cu simplismul. Sporind volumul de cunoştinţe generale, fără să facă paradă de erudiţie şi neurmărind cu orice preţ să fie „la zi" cu ultimele cercetări, străduindu-se să dezvolte imaginaţia, atenţia, spiritul de observaţie, ele educau viitorul cetăţean în spiritul înaltelor calităţi patriotice. Binele, dreptatea, adevărul nu erau în aceste manuale rodul unor povestiri didacticiste, ci se desprindeau în mod firesc din concepţia generală, cît şi din tratarea concretă a materialului faptic.

Dacă cineva va face vreodată o antologie a acestor lucrări, nu va putea lăsa la o parte cărţile de geografie ale lui Simeon Mehedinţi şi G. Vâlsan, cele de ştiinţe naturale ale lui Ion Simionescu, cele de limba latină ale lui E. Lovinescu.

Obiectul de învăţămînt cu care scriitorii noştri aveau cele mai multe afinităţi era limba română. Abecedarul lui Ion Creangă, intitulat *Metodă nouă de scriere şi cetire* pentru uzul clasei I primară, datează din 1868. Sînt cunoscute calităţile deosebite ale acestui prim manual în alcătuirea căruia un important rol l-a avut marele povestitor humuleştean.

În 1902, Al. Vlahuţă şi G. Coşbuc şi-au unit forţele pentru a redacta o *Carte de citire* pentru şcolile secundare şi profesionale. În primele patru decenii ale secolului nostru au semnat manuale şcolare de limba română: Garabet Ibrăileanu, Calistrat Hogaş, Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, Mihail Dragomirescu, Petre Dulfu, Spiridon Popescu şi Mihail Sadoveanu. Deşi n-a profesat în învăţămînt decît întîmplător (în 1921—1922 a fost suplinitor la catedra de limba română a Şcolii normale V. Lupu din Iaşi), preocupările didactice ale lui Mihail Sadoveanu se materializează încă din 1909, cînd este coautor al unor manuale şcolare. În toamna anului 1929, Sadoveanu insistă ca prietenul său Topîrceanu să accepte colaborarea la manualele şcolare pentru cursul primar. „Stăruiesc pentru că e în interesul D-tale", îi scrie conu

Mihai la 9 septembrie, amintindu-i de „legămîntul" făcut încă de la începutul anului în această privinţă. Îi propunea să aleagă cîteva din poeziile scrise deja, indicîndu-i concret unele din ele : *Balada greierului, Ouăle de paşti, Lupta între cucoşi* (e vorba, desigur, de *Un duel*). Ele conţin elemente concrete, pasionante, fără nici o intenţie de dădăceală didacticist-plictisitoare. Le va introduce în manuale în mod gradat, ţinînd seama de posibilitatea de înţelegere a celor de vîrstă şcolară.

Universul infantil era de mult timp familiar celor doi scriitori. Topîrceanu îndrăgea copiii, se juca cu ei, ca şi cum ar fi avut aceeaşi vîrstă. Un medic din Iaşi îşi amintea, la moartea poetului, că, pe cînd era copil, se juca împreună cu alţi tovarăşi pe maidanul din spatele Palatului administrativ, acolo unde azi se află un ştrand ; ori de cîte ori trecea pe acolo, Topîrceanu se oprea, amestecîndu-se în joaca celor mici. Avea cu el un arc de bambus, foarte invidiat de şcolari. Trăgea cu arcul cu o uimitoare precizie. Apoi le confecţiona prichindeilor unelte asemănătoare, întrecîndu-se cu ei.

Simplitatea vorbelor din versurile scrise pentru copii n-are nimic din „păsărească" unor aşa-zişi pedagogi, propagatori ai metodelor moderne. Răsfoim cărţile de citire (clasa a II-a, a III-a şi a IV-a) avînd drept autori pe C. Stan, inspector şcolar, pe G. Topîrceanu şi M. Sadoveanu, literaţi. Citim cele aproape 20 de poezioare şi fabule semnate de G. Topîrceanu şi înţelegem superlativele din referatul comisiei de examinare a acestor materiale : „E o nepreţuită lucrare pe care autorii au închinat-o şcolii româneşti."

Din corespondenţa schimbată cu Mihail Sadoveanu aflăm că aceste manuale au circulat în următorii ani — pînă la moartea poetului — că ele le-au adus autorilor unele beneficii, alături de mici neplăceri : un proces de proprietate literară în toamna lui 1935. În ciuda incapabililor invidioşi, în 1936 aceste strălucite cărţi de citire primeau elogiile specialiştilor : „Din punct de vedere al limbii române, cărţile impresionează prin : materialul nou ce-l aduc şi prin forma literară în care e redat. Din con-

ținutul lecțiunilor se desprind : subtilitatea, delicatețea, formă artistică, stil sugestiv și pitoresc cu un vocabular fin și bogat nuanțat...

Cartea de clasa a III-a are mult element poetic contemplativ și bucăți cu caracter dinamic care încîntă pe copii. Sînt bucăți din care se desprinde mișcare și freamăt de viață copilărească din amănunte sugestive și din stil vioi..."

Ce-ar fi să citim, din cînd în cînd, copiilor noștri din aceste cărți de școală de-acum o jumătate de veac ?

D-l Topîrceanu dă astăzi după-amiază autografe

Din cele 365 de zile ale anului 1930 unele au fost cenușii, cu necazuri, altele însorite, cu bucurii. De pe urma unora n-a rămas nimic. Amintirea altora se află sintetizată în cîteva rînduri de jurnal, într-o scrisoare îngălbenită de vreme, păstrată într-un scrin demodat sau clasată, parafată și inventariată într-un dosar din arhiva unei biblioteci cu renume.

Parcurgînd aceste mărturii, vom încerca să reconstituim, din mulțimea faptelor și întîmplărilor anului 1930, doar trei momente : o dimineață de început de aprilie în săptămîna poeziei, o duminică de noiembrie, cînd vom intra, fără bilet, la Teatrul Național, și o după-amiază de decembrie, cînd vom sta alături de poet și vom transcrie — indiscreți — cîteva din autografele pe care le-a dat în cea mai mare librărie din Iași.

Să pornim mai întîi la o plimbare pe strada Lăpușneanu, în Iașii anului 1930. Ne oprim mai întîi în fața vitrinelor cofetăriei Jorges și ne minunăm de uriașele ouă de ciocolată legate cu funde roz și bleu pal, așezate lîngă desăvîrșite construcții arhitectonice miniaturale din zahăr colorat. În magazinul de-alături, felurite jucării mecanice multicolore, într-un dibaci aranjament de lumini, determină pe copii să se oprească și să caște gura în fața vitrinei. Dar cea mai mare îmbulzeală am văzut-o în fața librăriei Socec. Ce se întîmplase ? Renumitul librar Athanasie Gheorghiu a aranjat vitrinele în așa fel, încît e imposibil să treci prin fața lor, fără să te oprești cîteva minute. Mai întîi ne zîmbesc scriitorii și publiciștii urbei din fotografii retușate. Alături se

află expuse ultimele lor scrieri literare. Pe banderola unor volume sînt reproduse aprecieri elogioase ale criticilor de prestigiu.

Întreaga „echipă" a *Vieții românești* a scris cîteva rînduri în cinstea „săptămînii poeziei" care a început. Caligrafiate în tuș, cu litere de-o șchioapă, aceste inedite pot fi citite cu ușurință și de miopi. Nu vom avea răgazul să le transcriem pe toate, deși ar merita-o cu prisosință. Doar Ibrăileanu și Ionel Teodoreanu preferă... proza. Primul ne dă o „cugetare", punîndu-ne pe gînduri : „Dacă Goethe s-ar fi stins la 39 de ani ca Eminescu, Goethe nu ar exista". Cel de-al doilea, sub aparența glumei, ascunde un mare adevăr în interogația sa retorică : „Nu e oare simbolică întîmplarea care a rînduit «Săptămîna poeziei» alături de «săptămîna patimilor» ?"

Strofa lui Mihail Codreanu, elogiind poezia, are în ea ceva din grația și eleganța madrigalului :

O clipă doar sărbătorim
Pe-ncîntătoarea vrăjitoare
Ce face prin avînt sublim
Din orice clipă sărbătoare.

Otilia Cazimir preferă să glumească :

Scuzați, eu de reclamă nu fac uz
(Mă tem de vreo aluzie meschină) —
Și din cochetărie doar, refuz
Să-mi dau portretul — nadă în vitrină.

Nu mai avem timp să citim improvizațiile lui Demostene Botez, George Lesnea, Adrian Pascu, Emil Serghie și ale celorlalți publiciști ieșeni. Nu putem însă pleca din fața vitrinei înainte de a cunoaște părerea lui Topîrceanu. Acesta se mulțumește să amintească supraviețuirea poetului, după ce el încetează să mai existe :

Dar omul are partea cea nedreaptă
El cîntă, rîde, suferă, iubește
Adoarme-apoi și nu se mai deșteaptă
Pe cînd poetul supraviețuiește.

Duminică, 5 noiembrie, ne îndreptăm spre Teatrul Național, pentru a lua și noi parte, alături de alte cîteva sute de ieșeni, la sărbătorirea lui Sadoveanu, care a împlinit 50 de ani. Ne bucurăm că ovațiile s-au adresat, deopotrivă, omagiatului și celor ce l-au elogiat, în special lui Topîrceanu. Îl privim cu atenție cum se urcă pe scenă cu sfială și jenă, parcă. După primele propoziții voalate de emoție, tonul va deveni tot mai hotărît ca și sensul cuvintelor : „Opera lui Mihail Sadoveanu va proiecta pe ecranul viitorului viața cea adevărată a Moldovei de astăzi. Ea va purta urmașilor noștri, peste veacuri, știrea cea mai autentică despre noi, cînd noi vom fi trecut de mult în țara de dincolo de negură... Pentru un astfel de serviciu, există oare răsplată destul de mare din partea noastră ?"

... Cu iarna aspră a lui 1930 nu e de glumit. La începutul lui decembrie zăpada și vîntul rece făceau la Iași ravagii. Asta nu l-a împiedicat pe poet să se țină de cuvînt : să vină la librăria Athanasie Gheorghiu și să dea autografe. Citisem și eu anunțul în *Lumea* și *Opinia* și nu am lăsat să-mi scape prilejul. Nu e puțin lucru să ai un autograf pe recent apărutele *Scrisori fără adresă*. De-abia reușesc să mă strecor prin mulțime. Găsesc un loc strategic : mă reazăm de spătarul fotoliului în care e instalat poetul. Deși zîmbește, parcă n-ar fi în largul lui și, din cînd în cînd, face aluzie la aceasta. Unui prieten îi scrie :

Asta-i persecuție !
Voi la club, la cinema
Eu aici pe scaun ca
La electrocuție.

UNEI DOMNIȘOARE

Am rîs de miss-uri altădată
Și drept pedeapsă mi-a fost scris
În ziua asta blestemată
Să fiu și eu un fel de miss.

Cu o frumoasă doamnă e galant :

Știu că vii doar dintr-un capriciu
Ca să mă vezi cum stau smerit
La masa asta de supliciu
Dar tot mă bucur c-ai venit.

Autograful către un prieten arhitect devine... o odă în miniatură :

Noi sîntem din aceeaşi stofă
Supuşi aceluiaşi capriciu :
Eu fac din visul meu o strofă
Şi D-ta — un edificiu.

Prin faţa mesei se perindă confraţi şi prieteni ai poetului. Le strînge mîna, le spune o glumă şi improvizează, pentru ei, cîte un autograf, de cele mai multe ori în versuri. Negustori, jurişti, preoţi, profesori, chirurgi, funcţionari — toţi se aleg cu o poantă, mai mult sau mai puţin inofensivă. Îmi pare rău că n-am reuşit să transcriu decît o mică parte din ele.

UNEI DOAMNE

Gene lungi şi ostenite
Silueta de prinţesă
Ce-ar fi dacă i-aş trimite
O scrisoare cu adresă ?

CĂMINUL C.F.R.

Ura — voi căilor ferate
Să nu mai meargă-aşa de greu
Să meargă ca volumul meu
Pe roate !

UNUI PREOT

Fiindcă-n viaţa mea n-am fost
Din cale-afară de cuminte
Nici cartea asta nu-i de.. post
— Blagosloveşte-mă, părinte !

Mai la urmă au rămas un grup de eleve de la „Oltea Doamna" şi cîţiva băieţi de la „Naţional". O fată, îmbujorată de emoţie, întinde, fără grai, volumul. E o minionă. Ghinionul ei :

Îmi pare foarte rău... dar cartea mea
Nu e cu poze — ca pentru mata.

Cîțiva liceeni se vor lăuda multă vreme cu versurile scrise de Topîrceanu pentru ei. Nu-i vorbă că și oameni în toată firea s-au simțit măguliți că au fost „pretextul" care l-a determinat pe poet să scrie un catren. Chiar dacă unii din ei (sau urmașii lor ?) au vîndut anticariatului volumul respectiv cu cîțiva lei în plus.

Într-un tîrziu, după ce „vînătorii" de autografe au plecat, poetul a rămas înconjurat de cîțiva intimi. Cineva l-a tachinat, spunîndu-i că a improvizat de-acasă aceste catrene :

— „Ei, coane Mihai, sigur că-mi fac în tihnă cartușele și pe urmă ies la pasaj. Doar n-o să aștepte prepelița pînă număr eu alicele !" [1]

Bonsoar, Iași !

Încă din 1928 lui George Topîrceanu îi murise sora la Craiova, lăsînd în urma ei un soț paralizat și doi copii. Cine să aibă grijă de ei dacă nu poetul ? Acesta nu stătea deloc pe roze. De-abia se vindecase de o gripă violentă, că a fost cuprins de o criză de apendicită, care l-a ținut cîteva săptămîni îndoit de mijloc. Starea sa nu era de invidiat. Unui bun prieten îi scria printre altele : „Abia întors la Iași, de vreo săptămînă, mă văd iar bolnav de stomac și de nervi, trăiesc ca pe altă lume, sînt slab ca o mîță și totuși trebuie că muncesc cu capul, că altfel îndată mă duc la fund."

Micilor mizerii ale vieții domestice li s-au adăugat grijile proprii : leafa neprimită, punerea în disponibilitate.

Necazurile celor de la Nămăești nu erau, nici ele, de domeniul fanteziei. La 26 iulie 1931 Ralița Iliant îi scria fratelui ei „Gogu" : „Nu mă pot abține să nu-ți scriu cele ce am văzut acasă. Pe lîngă multe nevoi pe care Titi și tata mi le-au spus aproape plîngînd, apoi cu

[1] Vezi Aurel Leon, *Umbre*, Editura Junimea, Iași.

chiria vrea să-i dea afară din casă, termenul plății a fost la Sf-Gheorghe. A fost războiul, am stat cu ei și totuși nu i-am văzut suferind ca acuma."

George i-a ajutat și el cum a putut. Le-a plătit regulat chiria, le-a reparat ochelarii, i-a abonat la *Universul* (pe trei luni), le-a trimis medicamente și sfaturi, din cînd în cînd o rochie, un palton, un costum de haine, pantofi. Erau mulți cei ce aveau nevoie de ajutor : tatăl, soția, băiatul, sora. Cei de-acasă au încercat și ei să se revanșeze cu o lădiță cu mere mai în fiecare toamnă.

Poetul era atent la cel mai mic detaliu. Lui Titi i-a scris, de pildă, amănunțit că i-a cumpărat stofă de lînă bleumarin închis, cu dungi mici albe în carouri. „Am dat-o acum trei zile la lucru : dreaptă, strîmtă, cu buzunărașe, cu cordon de lac negru și la gît cu guler ca s-o poți încheia cît vrei — cu nasturi albi mici ca garnitură la guler și la buzunare. Cînd va fi gata, ți-o trimit prin poștă. Jos va fi numai înșeilată ca s-o poți lungi sau scurta cît vrei."

Lucrurile însă nu erau atît de simple cum păreau la prima vedere. Popularul și îndrăgitul poet era departe de averea lui... Cresus. Situația s-a înrăutățit simțitor în timpul crizei de la începutul celui de-al patrulea deceniu :

„20 martie 1931

DRAGĂ TATĂ,

M-a întristat scrisoarea d-tale, în care spui că te simți prea singur și că Titi lipsește. Ce să fac ? Am luptat în toate chipurile, dar nenorocul este că vremurile sînt prea grele, cum niciodată n-au mai fost în țara noastră. Pe aici, pe la Iași, e o jale, falimente peste falimente și lipsă mare de bani peste tot și oameni care nu găsesc de lucru și familii întregi care mor de foame. Nici la București nu e mai bine, iar în Ardeal am auzit că e tot rău. E o criză grozavă în toată țara și tot sperăm să fie mai bine, dintr-o zi în alta... Acum te rog să fii foarte atent la cele ce-ți spun. Să știi că omul nu răcește iarna, ci primăvara, cînd e mai slăbit. Prin urmare, să nu te încrezi în zilele cu soare, să te îmbraci bine și să te ferești pînă la vară, că gripa care umblă acum e tare rea. Ne-am înțeles ?"

Cele două femei rămase la Nămăești mai bine de jumătate de secol — sora și soția — se mai ciondăneau din cînd în cînd. Ecouri ale acestor mici mizerii le afla îndurerat și poetul.

Cum o duceau ieșenii ? Apa — venită pe țevi — se oprea mai în fiece zi, noroiul, mai ales în cartierele mărginașe, era pînă la genunchi, Bahluiul se revărsa aducînd mîl și pagubă, tramvaiele se opreau, pana de lumină electrică era ceva frecvent. Despre toate acestea Topîrceanu scria într-o formă glumeață, făcînd haz de necaz. El constată că apa este călduță vara și rece iarna. În timpul gerului înghețată, iar atunci cînd se-ncălzește puțin, năvălește cu presiune puternică și sparge țevile șubrede, intrînd în pivnițe și inundînd pe cetățenii pașnici.

Dar articolul de ziar se citește mai anevoie de funcționarul de la poștă sau de băiatul de prăvălie. Ei apreciază mai mult alte forme — de pildă spectacolul muzical. Dîndu-și seama de aceasta, Topîrceanu s-a hotărît să scrie o astfel de revistă unde în cîteva cuplete cu sare și-n cîteva melodii de actualitate să spună cu haz ceea ce fiecare locuitor al urbei avea la inimă. În felul acesta s-a „născut" în vara lui 1931 *Bonsoar Iași*. Cu experiența unei reviste care avusese un răsunător succes în 1918 la Arenele Libertății din București, noul spectacol s-a prezentat în cea mai încăpătoare sală din capitala Moldovei — la Sidoli. Toată luna septembrie 1931 reprezentațiile au avut loc cu casa închisă. Autorul, încîntat, îi scria lui Tudor Mușatescu : „Au fost tablouri la care s-a rîs cu hohote, la fiecare replică s-a aplaudat, la scenă deschisă, după fiecare două versuri și nu la cele cu caracter local."

Sentimentalelor versuri scrise în 1911, cînd saluta romanticul oraș plin de flori, parcuri și poezie, le adaugă cîteva noi aspecte : Iașul era furat de negustori, avea geamurile sparte de studenții antisemiți, iar spațioasa hală era fără de pește și carne. În acest oraș funcționarul plătea întreaga-i leafă pe chirie.

Finalul spectacolului va fi reluat peste cîțiva ani în ultima parte a conferinței *Cum am devenit moldovean :*

Te salut din depărtare, biet oraş cu gura arsă,
Unde apa se opreşte, cînd Bahluiul se revarsă,
Unde muştele-s deprinse la restaurant să vie
Să mănînce cu clienţii din aceeaşi farfurie.
Unde şcolile sînt pline de şcolari cu caş la gură,
Care-adorm cu cartea-n mînă de atîta-nvăţătură
Iar cînd ies pe poarta şcoalei cu cerneală unşi pe bot
După fiecare babă îşi scot limbile de-un cot ...

Comedia muzicală a lui Topîrceanu a plăcut, s-a rîs cu hohote, spectatorii au plecat încîntaţi şi bine dispuşi spre casă. Esteţii rafinaţi care strîmbă din nas atunci cînd aud că un scriitor a cutezat să-şi pună semnătura pe o revistă teatrală nu apăruseră, sau încă nu aveau curajul să-şi facă publice părerile. S-au „pronunţat" după moartea lui Topîrceanu.

Răsfoind presa ieşeană din 1931

Multe improvizaţii de-ale poetului au rămas îngropate în ziarele vremii sau în foile unor albume particulare. Ele n-au fost incluse niciodată în volumele sale de opere. Cei cîţiva zeci de privilegiaţi care răsfoiesc publicaţiile epocii, chiar dacă cercetează cu totul altceva, se opresc parcă atraşi de un magnet atunci cînd întîlnesc numele lui Topîrceanu.

Prilejuri de a creiona epigrame sau poezii ample se găseau în fiecare zi. E drept că uneori e nevoie de explicaţii suplimentare pentru a descifra cutare poantă cu referire la un amănunt concret — uitat de toţi. Cu jumătate de veac în urmă, însă, aceste pagini, cu un pronunţat parfum de epocă au fost citite şi comentate, ele făcînd parte din activitatea culturală a presei ieşene, a cărei istorie n-a fost încă scrisă de nimeni.

Cine îşi mai aduce aminte că celebra scriitoare franceză Colette, venită în ţară, s-a îndreptat (în martie 1931) spre Iaşi ? Păstorel a scris chiar un articol de salut în limba franceză. Dar... înzăpezirea trenurilor a făcut

ca vizitatoarea să facă de la Mărăşeşti cale întoarsă. Atunci cînd în aprilie vremea s-a înrăutăţit din nou, Topîrceanu scria :

Zăpadă, viscole şi ploi...
Mă uit tîmpit la calendar
Nu şi-o fi pus în minte iar
Colette — să vie pe la noi ?

(Zilele babei)

Nu e uitat nici Păstorel, căruia îi trimite nu mai puţin de şase epigrame. Reţin doar două din ele :

Venirea Ei — cînd n-a venit
Căci îşi vîrîse coada dracul —
a fost un vis, un vis trăit,
Din care Păstorel, săracul
Nici pînă azi nu s-a trezit.

Cum ai putut cu mintea calmă.
Să nu-ţi dai seama de pericol ?
Întîi s-o fi avut în palmă
Şi-apoi să-i fi făcut articol...

(A fost un vis)

Nu de mult apăruse romanul de succes al unei absolvente de liceu din Cluj : *Clasa a VII-a* de Marta D. Rădulescu. Pentru cea de-a doua ediţie a cărţii autoarea îi solicita lui Topîrceanu o prefaţă printr-o dedicaţie spirituală.

Poetul îi răspunse printr-o amplă poezie cu unele aluzii puţin cam... decoltate. Cele 18 strofe debutează însă în tonalitatea madrigalului :

Cu măiestria lui firească
Paingul ca să facă aţă
Şi florile ca să-nflorească
Mai au nevoie de prefaţă ?

O editură generoasă ar trebui, odată şi odată, să ofere publicului plăcerea unei selecţii din scăpărătoarele ver-

suri topîrceniene neincluse vreodată în volum. Vorba titlului articolului din *Lumea* care a găzduit... prefața lui Topîrceanu : *Cerere și ofertă.* [1]

Din nou în slujba Thaliei

Chiar dacă pe parcursul a mai bine de un deceniu legăturile oficiale și administrative ale poetului cu teatrul au fost întrerupte, el a urmărit îndeaproape lumea și slujitorii scenei. Dintre numeroasele mărturii pe care le avem în această privință ne oprim asupra unei evocări a prietenului său, Al. A. Philippide. Acesta își aduce aminte cum, într-o seară, s-au întîlnit amîndoi, ca spectatori, în sala teatrului din Iași.

Veniseră să vadă o prăfuită feerie, jucată de niște actori plictisiți. „Se arăta și o furtună pe mare. Era o caricatură de vijelie cu trăsnete dogite, fulgere sfîrșite și un biet vînt ridicol țîșnit dintr-o mașinărie primitivă. Spectacolul se poticnea icnind în fața unei săli goale pe trei sferturi. În rariștea de spectatori nu ne-a fost greu să ne vedem, lui Topîrceanu și mie. Am întors spatele scenei și am ieșit amîndoi. O vijelie adevărată ne aștepta afară. Era o furtună uscată, cu valuri de vînt prăfuit, cu aer senin și lună plină, verzuie prin negura subțire. Caricaturala dezolare sinistră de pe scenă se preschimbase în noaptea verde de afară într-o desnădăjduită poezie. Sgîlțîite de vînt, lampioanele rare de pe străzile mărginite de copaci mișcau pe trotuar umbre de frunze..."

În 1929, funcția de inspector al artelor i-a mai rezolvat unele probleme materiale. În această calitate, lua parte la vernisaje, la instalarea directorului școlii de Belle Arte, ținea cuvîntări, ocupîndu-se de viața artistică ieșeană.

În 1930, Ministerul Artelor s-a transformat în Direcția educației poporului, condusă de Liviu Rebreanu. Tudor Mușatescu era inspector general al teatrelor și spectacolelor, avînd în subordine pe Topîrceanu, care fusese

[1] Vezi *Lumea*, nr. 4063, 26 decembrie 1931, p. 2.

numit inspector special al teatrelor din Moldova. Departamentul respectiv al celorlalte ţinuturi era condus de alţi scriitori, mai mult sau mai puţin notorii : Emil Isac în Ardeal, A. de Herz în Oltenia şi Caton Theodorian în Muntenia.

Din mărturiile lui Tudor Muşatescu aflăm nesiguranţa în care se găsea postul lui Topîrceanu. Cu toate că nu erau atribuţii precise asupra sarcinilor sale, îşi făcea serviciul cu o deosebită conştiinciozitate şi, în acelaşi timp, cu pasiune. Fiecare suprimare de guvern sau remaniere ministerială aducea suprimarea sau pierderea pentru cîteva luni a lefii.

Prietenii din Bucureşti îl ajutau. Sadoveanu veghea să fie trecut în buget, totuşi incertitudinea va dura pînă în septembrie 1932. Abia acum va fi definitivat ca inspector special teatral pentru Moldova.

Corespondenţa cu Tudor Muşatescu dezvăluie cîteva din tracasările acestor ani. La 24 septembrie 1931, de pildă, îi scria, printre altele, umoristului bucureştean :

„Am avut aici şi un bucluc microscopic cu un popă ortodox care face politică protestantă şi se poartă ca un iezuit şi care s-a dus să reclame la poliţie că în revista sus amintită *(Să vezi şi să nu crezi)* se cîntă nişte cuplete pe o muzică bisericească. Poliţia s-a luat după popă şi a interzis acea muzică. Deocamdată am tăcut, ca să evit un conflict. Dar, pe viitor, cu autorizaţia D-tale, voi pune în vedere D-lui poliţai că are cine să se ocupe cu cenzurarea revistelor şi că nu e rostul lui să interzică un număr dintr-un spectacol, la cererea sau fantezia oricărui cetăţean care vrea să-şi apere breasla, ca să-şi facă reclamă, ori să mă «ducreze» pe mine subteran, sub pretext că aş fi «formazon» şi ar fi bine să mă luminaţi şi în această privinţă : are poliţia cădere să interzică, după simţul ei literar şi după priceperea ei muzicală, un spectacol autorizat de cenzură ?“

Dincolo de forma glumeaţă, întrezărim în această misivă intransigenţa funcţionarului hotărît să-şi facă datoria. Funcţia de inspector teatral nu era pentru Topîrceanu o sinecură.

Poetul mai avea atribuția să controleze așa-zisele spectacole din restaurante, berării, bodegi.

Iată-l poposind în septembrie 1932 la un imund local din Socola, unde se juca o parodie a dramei shakespeariene *Hamlet în mizerie.*

„O curticică dreptunghiulară așternută cu nisip, sîmburi de harbuz, ciocălăi de păpușoi și alte diferite excedente de bucătărie, înconjurată de un gard de scînduri văruite, mărginite la un capăt de «grătarul special» și la celălalt de «scenă».

Cu toate că asistăm la o premieră, ținuta de rigoare părea abrogată. Bărbații dezbrăcaseră surtucele și-l îmbrăcaseră spătarelor de la scaun. Și doamnele ar fi făcut cu siguranță același lucru dacă anatomia rochiilor ar fi permis-o." [1]

Din cînd în cînd, tînărul inspector își permitea să mai glumească, ținînd seama că mai marii lui de la București erau confrați nonconformiști.

Mihu Dragomir a publicat, cu peste un sfert de veac în urmă, un fragment dintr-un așa-zis „raport confidențial" adresat Direcției generale a teatrelor :

Ca urmare la raportul 64,
Relativ la trei localuri cu spectacole de teatru,
de prin cartierul Gării, am onoare a
raporta următoarele :
Aseară la zece și ceva,
Fără alte arme-n mînă, doar c-un singur revolver
Inspectînd cu mare frică sus-numitul cartier
Care, după cum se știe, este foarte rău famat —
Inspectorul nostru a murit asasinat...
Spectrul său are să vie în curînd la București,
Împreună cu-ale sale rămășițe pămîntești. [2]

În calitatea sa de inspector teatral, lui Topîrceanu i s-a încredințat (pentru cîteva luni) conducerea teatrului Național din Chișinău și Iași.

---

[1] Paul Lazăr, *Cu Dl. Topîrceanu în inspecție artistică*, în *Lumea* nr. 4305, 7 octombrie 1932, p. 2.

[2] Mihu Dragomir, *G. Topîrceanu inspector teatral*, în *Gazeta literară*, 21 iulie 1955.

La 13 decembrie 1933 a fost delegat ca director al Teatrului Național din Iași, în locul lui Ionel Teodoreanu, care își dăduse demisia.

A convocat în grabă actorii, vorbindu-le de dorința de a menține neștirbit prestigiul Teatrului Național din Iași. În cele două luni cît a funcționat în această calitate, a încercat să instaureze disciplina, îngrijindu-se de spectacole, costume, decoruri, distribuție. A propus revizuirea vechilor traduceri din repertoriul permanent, el însuși traducînd *Nunta lui Figaro* de Beaumarchais, ale cărui versuri au căpătat veșmînt românesc datorită Otiliei Cazimir.

A dat dispoziție să se confecționeze noi costume și decoruri, conlucrînd îndeaproape cu G. M. Zamfirescu, care era director de scenă.

La 17 ianuarie 1934 Octavian Goga l-a felicitat, fiind sigur că teatrul „va merge pe un drum al bunului simț și al unei conștiințe artistice". I-a recomandat în același timp o actriță care „să fie sub proteguirea D-tale".

Sandu Teleajen, amintindu-și de scurta perioadă cînd Topîrceanu a condus destinele Teatrului Național din Iași, scria printre altele: „Ținea cu tot dinadinsul să se știe că este, că vrea să fie un director aspru, serios. Nu izbutea să rămînă în permanență decît așa cum îi era firea : plin de omenie, blînd, discret, îngăduitor, atent cu necazurile celor mici, dispus pe glumă, cînd presimțea o furtună de culise între cei mari."

La 24 februarie 1934, însă, misiunea lui încetează. Ziarele vremii ne asigură că dl. inspector Topîrceanu a instalat „cu cordialitate" pe Emil Serghie ca director al Teatrului Național din Iași.

În vremea cînd era inspector al teatrelor a scris *Omul din lună*, comedie rămasă pînă azi inedită. Personajele sînt doi amărîți provinciali dați afară din slujbă. Alături de ei se află și cîțiva „eroi" simbolici : *Bacșișul*, *Propteaua înaltă*, *Intervenția ocultă*. Prezența cupletelor ne sugerează că ar fi vorba de o revistă. Pot fi cercetate cîteva variante ale acestei opere, ale cărei manuscrise se păstrează la Muzeul de istorie a literaturii din Iași și la Secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române.

În 1936 i-a propus lui Ion Marin Sadoveanu să scrie împreună o comedie-farsă. Din păcate, nici plănuita cola-

borare cu Tudor Mușatescu, nici cea cu Ion Marin Sadoveanu nu au depășit stadiul proiectelor.

Piesele de teatru nefinisate rămase de pe urma lui Topîrceanu ar merita atenția cercetătorilor noștri.

Conferențiarul

În toamna anului 1932 Demostene Botez s-a mutat în București. Rămînînd liber apartamentul lui din strada Ralet nr. 7, s-a instalat în el Topîrceanu. Acesta cunoștea bine locuința unde, pe vremuri, fusese redacția *Însemnărilor literare,* iar mai apoi cea a *Vieții românești.*

Un apartament micuț dar comod, din două camere, un antret și o baie era tocmai ce-i trebuia. Lucrurile erau acum mai complicate. Cufărul și geamantanul devin neîncăpătoare pentru mulțimea de hîrburi strînse între timp. Mai era și mobila, așa că, vrînd-nevrînd, birja — vehiculul cu care altă dată se făceau aceste mutări — devenise neputincioasă. Un camion a rezolvat totul cu bine și în cîteva ore îl vom găsi pe permanentul chiriaș instalat la masa sa de lucru, de parcă ar fi fost aici de cînd lumea.

În baie și-a instalat cei doi papagali, originari din Australia. Se lăuda cu ei, spunînd mereu că sînt inofensivi, „drăguți, curați, tandri și caraghioși". O vreme a avut și un scatiu. Apoi și-a cumpărat un pui de canar, spre indignarea Otiliei. Însă în primăvara lui 1933 a avut și ea multe necazuri : moartea unei surori, la Bîrlad, boala mamei și a unei alte surori, la Iași.

Poetul a început să fie preocupat de „identitatea" personajelor, colecționînd mii de nume, umplînd cu ele un caiet întreg. Unui prieten îi împărtășește gîndurile sale : „Am făcut descoperiri și constatări interesante, absolut inedite în ce privește legătura dintre nume și caracterul personajului, psihologia lui, soarta lui chiar. Nu degeaba dădeau și dau atîta importanță numelor proprii marii creatori literari de viață (Balzac, Flaubert, Caragiale, Sadoveanu). Numele trebuie să fie caracteristic, evocator, să nu fie bizar pentru un personagiu obișnuit

și nici prea poetic — cînd tipul e burghez prozaic, să nu aibă aerul că e căutat, ci să fie de-acolo, adică foarte potrivit."

În mai 1934 e numit membru de onoare în Sindicatul ziariștilor profesioniști din Iași.

Proiectează să facă, împreună cu Mircea Bîrsan, un turneu prin țară. Poetul urma să recite versuri proprii, iar însoțitorul să-l acompanieze în surdină. Intenționa să imprime pe plăci de patefon aceste recitaluri. Mircea Bîrsan își amintește că prietenul său era conștient de valoarea sa și că adesea spunea : „De ce să nu rămînă posterității versurile mele, nu numai îngropate în litera moartă a cărților, dar exprimate în graiul meu viu, așa cum nimeni, afară de mine, nu le va mai putea spune ?"

După 1928, căpătînd un permis gratuit pe C.F.R. călătoria prin diferitele orașe de provincie a devenit tot mai frecventă. În aceste obositoare drumuri, moțăind și privind distrat peisajul, desigur că nu o dată își va fi amintit propriile versuri scrise la 19 ani și intitulate *În tren :*

E larmă și trenul stă gata să plece
Vagonul se umple de oameni străini.
Mi-e inima strînsă.. E șapte și zece.
Mă-ntorc la fereastră și stau ca pe spini.

Dă-i, neamțule, drumul, că n-avem răbdare !
E gata... Un șuier, un repede zvon,
Și simt că se mișcă cu noi... Salutare !
Trec umbre grăbite pe lîngă vagon.
E clipa cînd glasul durerilor tace
Duc mîna la frunte și ochii mi-i strîng, —
În suflet deodată un gol mi se face
Dă-i, neamțule, drumul, că-mi vine să plîng !

Acum pe de laturi, încep să rămînă
Semnale, macazuri, vagoane și fum ;
Trec umbre de oameni cu steaguri în mînă,
Și trenul, năvalnic, s-așterne la drum.

Adio, adio, romantică urbe !
Adio, zădarnic și dulce trecut !
Din goană, cînd trenul se-ndoaie la curbe
Scot capul afară și lung te salut ...

Pregătindu-şi o anumită conferinţă, poetul o ţinea în cîteva oraşe din aceeaşi zonă geografică. Astfel e cunoscut... turneul făcut în 1930 la Brăila, Galaţi şi Constanţa.

În primul dintre oraşe, Topîrceanu a mers pe urmele lui Panait Cerna, Ştefan Petică şi Sandu Aldea.

Perpessicius a evocat adesea cu nostalgie urbea copilăriei şi adolescenţei sale. Aici, în primul nostru port dunărean, şi-a măcinat tinereţea Mihail Sebastian, care tînjea mereu să ajungă la Bucureşti. La Brăila a funcţionat o vreme, ca magistrat, N. D. Cocea şi a trăit o parte a vieţii Panait Istrati.

Aceeaşi conferinţă a ţinut-o după cîteva zile la Galaţi. „Oraşul de negustori" (cum îl caracterizează într-un vers Barbu Nemţeanu) a făcut o primire triumfală poetului ieşean.

Cinematograful *Central* de pe strada Domnească (azi Republicii) era bine cunoscut. Veneau toate turneele de la Bucureşti şi se prezentau spectacolele Teatrului de revistă „Cărăbuş".

Afluenţa de spectatori din seara cînd a conferenţiat Topîrceanu n-o mai găseai decît atunci cînd sosea Tănase. Elevii de liceu n-au mai fost nevoiţi să tragă la fit, pentru că „reprezentaţia" a început după terminarea programului şcolar.

Domnii gravi din staluri şi tinerii gălăgioşi de la balcon au fost de data asta în unison. Ropotele de aplauze, cascadele de rîs, optimismul şi voia bună au fost prezente şi la Galaţi, ca oriunde a conferenţiat autorul *Rapsodiilor*.

La Constanţa, înainte de a lua cuvîntul, a trecut desigur prin faţa statuilor lui Ovidiu şi Eminescu şi a meditat la soarta celor doi poeţi. Succesul a fost acelaşi, ca la Brăila şi la Galaţi.

Peste cîţiva ani, s-a petrecut un fapt amuzant în oraşul aflat pe locul fostei colonii greceşti Tomis. Datorită largii audienţe la public a conferenţiarului Topîrceanu, cineva (un impostor, desigur) s-a prezentat, pretinzînd că el e poetul. Într-adevăr o îndrăzneală ...neverosimilă.

În ianuarie 1933 a fost solicitat la Bucureşti de către cercul democrat *Libertatea*. Înaintea lui vorbise I. G.

Duca şi după el era programat Nicolae Titulescu. Departe de a-l timora această companie ilustră ! Cele aproape două ore ale cuvîntului lui Topîrceanu au încîntat auditorii prin debordanta vervă şi bună dispoziţie îmbinate cu suflul cald de lirism cu care a învăluit emoţionantul elogiu adus Iaşului şi *Vieţii româneşti.*

La 20 mai 1933, de *Ziua Cărţii,* în urma insistenţelor lui Sadoveanu şi Petre Bogdan, s-a urcat pe scena Teatrului Naţional din Iaşi, improvizîndu-şi un spumos cuvînt despre scriitori şi soarta cărţilor împrumutate, despre cititori şi editori. După o spirituală clasificare a cărţilor, a făcut şi o aluzie socială : „Dintre toate ofensivele care se pregătesc astăzi în Europa, cu tancuri şi cu mitraliere, desigur că ofensiva cărţii este cea mai inofensivă, ca să zicem aşa." [1]

Nu toate deplasările decurg... conform planificării. Într-o scrisoare din 21 august 1933 către Enmil şi Raliţa Iliant, Gogu le relata, într-o formă glumeaţă, despre deraierea trenului în care călătorea : „Pe la 4 dimineaţa, la Buşteni, aproape de intrarea în gară — buf ! şi iar buf ! şi hodoronc — zdranc ! s-a ciocnit trenul nostru cu o maşină, care l-a lovit din coastă şi i-a zdrobit trei vagoane.

M-am trezit jos de pe canapea cu cucoane în braţe, ca şi-n celălalt rînd, cînd am deraiat. Ţipete, scandal — peste tot. Am sărit jos din tren să văz ce-i. Am văzut trenul rupt în două bucăţi, vagoane sfărîmate dintr-o coastă — şi răniţi, printre care şi colonelul meu, cu sînge la o mînă şi piept.

Am rămas în gara Buşteni pînă pe la 10. M-am dus la un doctor, care m-a recunoscut imediat şi mi-a scos aia din ochi. O mulţime de lume mă cunoştea acolo, în Buşteni şi-n tren..."

Aceste neprevăzute neplăceri să fie cauza refuzului unei propuneri ademenitoare ? O societate culturală i-a solicitat organizarea unui turneu de conferinţe prin toate oraşele Moldovei şi Bucovinei, fiind dispus să-i cedez 50% din venitul brut. Poetul a ezitat mai întîi, apoi a refuzat.

---

[1] *Sărbătoarea cărţii,* în *Lumea,* nr. 4999, 25 mai 1933.

În februarie 1934, Topîrceanu, împreună cu Cezar Petrescu au luat cuvîntul în cadrul cercurilor culturale din orașul Iași.

Atunci cînd asociația *Prietenii Universității* l-a invitat să vorbească la 3 noiembrie 1934 nu a mai glumit, ci și-a exprimat îndurerarea : „În istoria culturală a țării noastre, Iașul a strălucit întotdeauna ca o stea de primă mărime. De la o vreme încoace însă, Iașul a început să se cufunde tot mai adînc într-o stare de apatie vecină cu moartea. Pulsațiile lui au scăzut în intensitate și s-au rărit ca la un muribund. Și ieșenii au simțit cu strîngere de inimă cum orașul lor iubit se-neacă și moare ca Veneția din sonetul lui Eminescu... Nu știu dacă această decădere poate fi socotită drept rezultatul ineluctabil al unui proces istoric de dezagregare."

În conferința rostită în mai 1935 la Teatrul Național din Iași umorul a luat forma sarcasmului, mai ales în final : „Dacă scriitorii noștri de acum nu sunt destul de morți ca să atragă pelerini la Iași, să le arătăm barem pe cei pe care vremea i-a transformat în statui. Dar unde-i Maiorescu, întemeietor al Junimii, cu care ne mîndrim atîta ? Unde-i Vasile Conta ? Unde-i Xenopol ? Și unde-i Eminescu, că nu-l văd ! Îl ținem într-un cearșaf de nu se mai vede aproape nimic din el, iar atîta cît se vede, nu-i prea seamănă. Ca oraș al culturii, ar trebui să ne îngrijim altfel de scriitorii noștri — și morți și vii — să nu ni se pară niciodată că avem prea mulți."

Succesul a fost enorm. O scrisoare către familie din 24 iunie 1935 redă atmosfera : „Am ținut aici două conferințe. Una, la Teatru, în săptămîna cărții ; alta acum vreo două săptămîni în aula Universității. La amîndouă am avut imens succes. Sala plină, mai ales de cucoane și domnișoare în mare toaletă, ca la o reuniune mondenă. Acum, diferite societăți feminine mă trag în toate părțile să le țin conferințe, primesc invitații și din alte orașe — dar nu mai am vreme pentru așa ceva — pînă la toamnă..."

Ironiile, aluziile, poantele cozeriilor sale pline de vervă erau răsplătite, fără excepție, cu aplauze, voie bună, zîmbete și hohote de rîs nestăpînit. Era „gustat", deopotrivă, de cei din loji și staluri, cît, mai ales, de cei de la balcon și galerie.

La Bucov, printre trandafiri...

Bucovul este astăzi o comună subordonată orașului Ploiești, în care se află o fabrică de cărămizi. Aici a fost descoperită o așezare a populației românești datînd din secolele IX—X, precum și urme ale scrisului slavon.

Mă îndrept spre Bucov călăuzit de distinsul publicist L. Kalustian, care nu mai fusese acolo din 1935, cam tot de atunci de cînd venise și Topîrceanu pentru ultima oară. De-o parte și de alta se află mai multe plute umbroase, sădite de Stere însuși. Eu, care nu mai fusesem altădată pe-aici, n-aveam alt mijloc de comparație. L. Kalustian își amintește însă, că lăsase acești copaci cu patruzeci și patru de ani în urmă „adolescenți, făgăduitori și frumoși doar prin simetria lor". După aproape jumătate de veac, plutele care străjuiau intrarea ce ducea spre casă, deveniseră niște arbori impunători și maiestuoși. Locuința nu se schimbase cu nimic privită pe dinafară. Doar că acum căpătase o altă destinație mai... productivă : devenise restaurant.

Nu putem înțelege exclamația îndurerată a vizitatorului care dă titlu acestei „simple note" *Nu mai sînt trandafiri la Bucov* — fără referirile celor ce-au fost pe-acolo în deceniul al patrulea. George Topîrceanu își amintea că totul era o splendoare. La intrarea în parc, pe malul Teleajenului, zece mii de trandafiri de toate culorile, grămădiți pe-o suprafață de-un singur hectar. Parcul e însă imens. Și dalii și garoafe și petunii — cu sutele de mii — o beție ! Și plopi și meri și liliac — și sute de arbuști exotici de toate formele și dimensiunile.

În fiecare zi, la 6 dimineața, Stere alegea cel mai frumos trandafir și-l trimetea într-un pahar de cristal soției sale.

Ar trebui ca cineva să pună ordine în datele istoriei noastre literare. Nu știu prea mulți, de pildă, că volumul I din *În preajma revoluției* a fost dictat lui Horia Roman, iar stilizarea primelor șase volume se datorește lui Topîrceanu. Indubitabil. La 22 noiembrie 1932 Stere îl ruga pe Topîrceanu să „corijeze" primele trei volume în vederea unei noi ediții. Peste cinci zile îl aștepta „cu nerăbdare" la Bucov.

La 8 februarie 1933, după ce primise ultimele coli corectate din volumul III, i-a scris, printre altele :

„Îţi sînt nespus de recunoscător pentru munca depusă."

Şi în vara lui 1934, la o chemare a fostului său protector, Topîrceanu a revenit la Bucov, ajutîndu-l pe autor să redacteze forma definitivă a capodoperei sale.

Şerban Cioculescu identifică în vol. VI paginile din care se vede „mîna" stilistului : *Balada Afroditei* şi portretul în proză al Elvirei — cocheta trecută de 50 de ani. [1]

În Bucovul zilelor noastre, plimbîndu-ne prin parcul părăginit, ne gîndim cu melancolie că nu ar fi chiar imposibil să se găsească un grădinar. Acesta ar putea să planteze trandafirii de altădată, care încîntau ochii drumeţilor cu jumătate de veac în urmă.

Pe străzile Iaşilor, alături de conu Mihai

În 1935, cînd s-a organizat o lună a Iaşilor, Topîrceanu s-a oprit împreună cu bunul său prieten Sadoveanu în dreptul statuilor, a cercetat expoziţia de la Copou şi s-a bucurat cînd a citit articolul lui conu Mihai despre toate acestea.

Au mers de braţ pe la biserica Barnovschi-Vodă şi au păstrat un moment de reculegere în faţa mormîntului lui Alecu Russo.

Trecînd pe la Sfîntul Neculai Domnesc, şi-au adus aminte că aici se încununau voievozii de altădată ai Moldovei. Au păşit apoi cu sfială în vechea mitropolie şi au revăzut (pentru a cîta oară ?) minunile Trei Ierarhilor.

La Cetăţuia au cercetat ctitoria lui Duca Vodă, sala gotică şi hruba osemintelor acestui domnitor.

La Bojdeuca din Ţicău era organizat, încă din 1918, un muzeu. Au intrat amîndoi în cele două odăiţe scunde,

[1] Vezi Şerban Cioculescu, *G. Topîrceanu colaborator al lui C. Stere*, în *Gazeta literară*, 1967, noiembrie 23, nr. 47, p. 1.

zăbovind cîtva timp în cerdac și s-au uitat îndelung la masa de scris, la etajera cu cărți și la scrinul rămas de la Eminescu, din perioada cînd poetul a locuit în casa lui Ion Creangă. Cu vocea tremurîndă, Topîrceanu i-a citit în șoapte bunului său prieten, care tocmai părăsise Iașul, ca și celălalt mare Mihai, cu aproape 60 de ani în urmă : „Ai plecat și mata din Iași, lăsînd în sufletul meu multă scîrbă și amăreală. Această epistolă ți-o scriu în cerdacul unde de atîtea ori am stat împreună ; unde mata, uitîndu-te pe cerul plin de minunății, îmi povesteai atîtea lucruri frumoase ; dar coșcogemite om ca mine, gîndindu-se la cele vremuri, a început să plîngă."

În dealul Copoului au contemplat bustul de piatră al Veronicăi Micle, au poposit sub teiul lui Eminescu.

Au trecut, desigur, și pe la vestita „Boltă rece" de odinioară, unde se putea bea un vin bun în ulcele de lut și se putea mînca pastramă friptă într-un hîrb de oală. Vechiul local al lui Amiras din strada Rece (azi Mihai Eminescu) se află cam peste drum de casa lui Mihail Codreanu.

Pe șoseaua Buciumului au zăbovit la un han vechi, cu geamuri și uși oblonite, în dreapta cu un foișor cu geamlîc. Cei doi trubaduri știau bine că odinioară fusese aici vestita cîrciumă *Trei sarmale,* așezată între vii, loc de popas al seninului Eminescu, al hîtrului Creangă.

Că articolul lui conu Mihai i-a mers la inimă ne dovedește și sublinierea apăsată, cu creion roșu, a finalului, în care autorul cerea ca Iașii să fie lăsați în pace așa cum sînt, un muzeu al amintirii. Edilii erau îndemnați să ocrotească monumentele acestui oraș, unic în felul lui. Luna Iașilor și expoziția de la Copou ar trebui să constituie un prilej de a cerceta comorile nemuritoare din „această Florență a românismului, din acest Ierusalim al trecutului".

Ultimele drumuri la mănăstiri

În ultimele două veri ale vieții, George Topîrceanu a stat cîteva zile la Văratec. La 9 iulie 1935 îi scria Sandrei Cotovu : „Mă duc mai mult pentru aer curat și apă fără clor. Nu pentru odihnă !"

În prefața volumului *Pirin Planina* arăta că liniștea — căutată zadarnic în vara lui 1936 la Văratec pentru a-și scrie cartea — n-a găsit-o : „Acolo se duc vara să se odihnească moldovenii noștri, cînd au de lucrat ceva cu capul, și moldovencele noastre, cînd n-au nimica de făcut. Și nicăieri nu-i atîta animație ca-n aceste sfinte lăcașuri de liniște și reculegere. Mai întîi, au maicele obicei să tragă clopotele, toată ziua și toată noaptea. Moldovenii — la fel. Și mai au măicuțele un obicei ; toaca. Dimineața toacă, după prînz toacă, la miezul nopții toacă. Moldovencele — la fel. Avem și o gazdă — o măicuță care face toată ziua același lucru nu numai pe-afară — că mă și miram, de unde atîta misticism într-o mînă de femeie ?“

De la Văratec, de multe ori s-a îndreptat spre mica și vechea bisericuță a Sihlei. La fel ca Hogaș, a mers și el pe calea cea mai scurtă, pe poteca Ciungilor. Se va fi bucurat și el, la fel ca și „amantul nestrămutat al marilor priveliști ale naturii“, de șuieratul greierului, de cosaș, va fi auzit și el gîlcevitoarea gaiță. Natura spre Sihla devenea din ce în ce mai aspră, poteca se îngusta cu cît înaintai spre singurătate și sălbăticie.

Înainte de a fi călcat prima oară prin aceste locuri, Topîrceanu a citit, desigur, manuscrisul lui Hogaș, unde Sihla apărea drept „acel loc pierdut în creierii munților, în care numai vulturul îndrăzneț mai străbate din cînd în cînd prin căile fără de urmă ale aerului : ... De jur împrejur, ca și cum s-ar ține de mînă, stau munții cu piscuri înalte, peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. Nici o pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbăticia și tăcerea de mormînt a locurilor acestora, unde iarba stearpă e fără de sămînță și unde numai brusturul de munte, cu floarea galbenă și lată cît podul palmei, mai are curajul să se uite, de pe creasta stîncilor înalte, în prăpăstiile negre și fără fund ce se deschid, ca niște guri de iad, sub picioarele lui.“

Călăuzit de un călugăr uitat de vreme, Topîrceanu a cercetat cu interes împrejurimile : peștera Sf. Teodora, pe care predecesorul său Hogaș o numise „un beci umed din pîntecele muntelui“. A ajuns apoi la fîntîna Sfintei

Teodora. „Trebuie să ne suim pe o scară ca de doi stînjeni înălțime și, numai tîrîndu-ne în cumpănă deasupra prăpastiei și dînd mîna cu rădăcina șubredă a unui brad tînăr, puturăm sări deasupra. Aici se poate vedea o mică scobitură pătrată și puțin adîncă, pe care, după cum spune legenda, Sf. Teodora și-a săpat-o cu însăși unghiile sale. Un strop de apă adunat din ploi sau din roua nopților zace veșnic pe fundul acelei scobituri căptușite cu mătreață."

În împrejurimile Secului, nu o dată, poetul s-a îndreptat spre stînca numită a căprioarelor. E drept că locurile erau anevoios de străbătut, însă în mai puțin de jumătate de oră, „după ce sărirăm în zbor peste crăpătura adîncă dintre două stînci enorme, sosirăm la stînca căprioarelor, numită astfel, fiindcă, în timp de grele ierni, căprioarele își dau întîlnire deasupra ei".

Altădată, ultima „tentativă" a unei drumeții spre Sihla a făcut-o în august 1936. Într-o după-amiază, cînd vremea se făcuse mai frumoasă, împreună cu o tînără însoțitoare, au închiriat doi cai și au pornit în excursie. După vreun ceas și jumătate de la plecare, după ce trecuseră de poiana lui Pahomie, în timp ce se găseau în niște locuri prăpăstioase și întunecoase, a început o ploaie cu piatră și trăsnete cumplite. Călătorii au fost udați pînă la piele. S-au înapoiat înainte de încetarea ploii și era cît pe ce să se prăbușească într-o prăpastie, cu cai cu tot, din pricina lunecușurilor.

Atunci cînd, într-un grup mai mare, s-au îndreptat spre mănăstirea Secu au fost încîntați de splendoarea sălbaticelor priveliști. După ce au străbătut întunecoasele păduri, au poposit în strîmta, dar luminoasa vale prin care curge pîrîul Secului. Trecînd apa și suind malul stîng, drumeților li s-a arăta turnul înalt al mănăstirii și albul zid împrejmuitor, cu creasta lui de olane roșii.

La Agapia, poetul stătea în gazdă la călugărița Agafia Muscă, în chilia unde agonizase Iulia Hasdeu. Otilia Cazimir se afla în preajmă, la maica Eufrosina Luță. Într-alt an, poetul s-a instalat la maica Licheria cea chioară, pe Bogoslov. Își aducea, de obicei, cît mai multe pușți din arsenalul său și numeroase hîrțoage, spre mirarea flăcăilor localnici.

Dacă nu le-am mai întîlnit pe maicile care l-au găzduit, în drumurile mele am găsit în același loc pîrîul Agapia, unde pescarul amator prindea boișteni, lipani și fîțe. Uneori singur, alteori în tovărășia lui Sadoveanu sau D. D. Pătrășcanu. Din scrisorile îngălbenite de vreme și din paginile literaturii memorialistice putem reconstitui „ocupațiile" lui Topîrceanu. Făcea „excursii" în grup prin împrejurimi. Demostene Botez își amintește că într-o astfel de „plimbare" au cărat după ei un patefon cu nelipsite plăci ale celebrului *Trio* al lui Schubert și cu *Simfonia a VI-a* de Beethoven — marea pasiune a lui Ibrăileanu. Mergînd de-a lungul rîului *Azuga* se opreau din cînd în cînd, puneau discul, iar criticul făcea observații comparînd splendoarea muzicii *Pastoralei* cu zgomotele pîrîului la izvor sau la bulboană. Alteori, împreună cu Otilia, se plimba prin împrejurimi, pe șosea spre Fîntîna Albă, să caute împreună licurici pe tăpșanul înalt de sub pădurea de stejari. Făcea exerciții de tir, asemeni lui Wilhelm Tell, ochind cu precizie mărul așezat pe creștetul însoțitoarei lui.

Cu alte admiratoare se plimba pînă la „baia fetei" de lîngă poiana cea mare din fund, trecînd (așa cum îi amintea uneia din ele) „pe lîngă bușteanul cu cheie, pe lîngă tufa cu veveriță și locul cu mierle — îți mai aduci aminte ?"

Hoinărea de unul singur pe pîrîul Agapia, la deal, împușca sturzi sau veverițe.

Ploile, în unele veri, nu mai conteneau la mănăstiri. Atunci fuma țigară de la țigară, se așeza în cerdac, demontîndu-și pistolul cu aer comprimat, înșirînd piesele pe marginea mesei și apoi ștergîndu-le una cîte una, delicat, cu ulei.

În timpul unui asemenea potop care te-mbolnăvește de nervi, a scris o poezie care se va tipări postum :

Pe-aici cînd plouă, plouă îndesat,
Nu ține ca la noi un ceas ori două.
Că ziua plouă, plouă pe-nserat,
Și cînd se crapă iar de ziuă, plouă.

În faptul zilei, streșinile plîng.
Pădurea stă plouată ca o curcă.
Natura calcă cu piciorul stîng :
Pe-aici cînd plouă, — plouă, nu se-ncurcă !

Iar cînd s-arată soarele sărac
De după nouri, ca să-ți facă-n ciudă,
N-apuci a scoate nasul din cerdac,
Că pînă la întoarcere, — te udă.

Există și răstimpuri cînd se moaie
Cînd parcă nu mai toarnă-așa de sus,
Și cerul cîte-oleacă, spre apus,
Se luminează puțintel — a ploaie.

Atunci se cheamă că e timp frumos
(Măcar că tot mai cade-un pic de bură),
Și fumul din oceag se lasă-n jos
Și porcul umblă tot cu paiu-n gură...

(Plouă...)

Vărateeul, Agapia și Neamțul au constituit adevărate oaze ale liniștii. Cu tot „protestul" poetului, aici s-a odihnit și a scris unele din cele mai frumoase pagini.

Începuturile literare ale lui Topîrceanu se află — după cum am văzut — sub înrîurirea eminesciană. Treptat, s-a desprins de sub tutela oricărei influențe și a devenit un poet original, cu un timbru unic, inimitabil. Una din ultimele poezii însă, compusă în august 1936 la Agapia — *Romanță în stil vechi* — poartă în ea imperceptibile nuanțe din lirica eminesciană :

Se stinge amurgul cu roșii văpăi,
Și noaptea de vară
Coboară-n tăcere pe munți și pe văi,
Înaltă și clară.

La marginea apei să-și caute vad
O turmă s-abate.
Răsare și luna din codri de brad
În singurătate.

Măicuțele-n umbra părerii de rău
Se duc să se culce ;
Din vale s-aude un glas de pîrîu
Sălbatic și dulce.

Odihna s-așterne pe sfîntul lăcaș
Din vremea străbună.
Și numai o fată cu dor pătimaș
Mai cîntă sub lună.

Iubitul şi-aşteaptă s-o prindă în braţ
La poală de munte,
Şi lung s-o sărute cu dulce nesaţ
Pe ochi şi pe frunte.

La Însemnări ieşene

Iaşii au fost vatra unora din cele mai importante reviste ale culturii româneşti : *Albina românească, Dacia literară, Convorbiri literare, Contemporanul, Viaţa românească.* În deceniul al patrulea apăreau la Iaşi cîteva publicaţii democratice : *Ecoul, Manifest, Caradaşca, Nu, Gîndul vremii, Jurnalul literar.*

Redacţia *Vieţii româneşti* se mutase la Bucureşti.

Bătrîn şi bolnav, Ibrăileanu predase ştafeta lui Mihai Ralea şi D. I. Suchianu. Capitala Moldovei simţea stringenta nevoie a unei continuatoare a *Vieţii româneşti.* Aceasta avea să fie revista *Însemnări ieşene,* ca organ de publicitate a asociaţiei democratice „Prietenii universităţii". La 1 ianuarie 1936, sub conducerea lui Sadoveanu, Topîrceanu şi Gr. T. Popa, a apărut primul număr. Revista, pregătită temeinic în ultimele luni ale anului 1935, a luat fiinţă şi a dăinuit datorită entuziasmului lui Sadoveanu şi Topîrceanu.

Miercurea, la ora 16, aveau loc întrunirile pregătitoare.Şedinţele se ţineau în sala Rockefeller a Institutului de anatomie din Iaşi. Prima din ele a fost în octombrie 1935. Printre cele 10—12 persoane care se aflau alături de Topîrceanu, amintesc pe soţii Florica şi Gr. T. Popa, Mihail Sadoveanu, Mihai Codreanu, N. I. Popa, George Lesnea, I. I. Mironescu, Dan Bădărău, Traian Gheorghiu.

Însemnările ieşene au apărut mai întîi lunar, apoi bilunar, pînă în 1940, cînd au fost suprimate de cenzură.

O evocare a atmosferei, colaboratorilor, vicisitudinilor celor patru ani de viaţă ai *Însemnărilor ieşene* ne-a dat-o

recent unul din foştii colaboratori, Traian N. Gheorghiu, în lucrarea sa memorialistică *Miercurile de la „Însemnări ieşene"*.

Caracterul democratic al revistei era de notorietate publică. Astfel, în 1940, în vremea guvernării legionare, tribunalul „a condamnat la moarte, în lipsă, aproape întreaga redacţie".

Aşa cum aflăm din valoroasa carte a lui Traian Gheorghiu, această publicaţie, foarte bine primită de cititori, nu-şi acoperea cheltuielile „deşi nici un colaborator nu era plătit".

Gr. T. Popa a fost sufletul revistei ieşene. El era secondat de cei doi mari scriitori ieşeni. Rememorînd, după trei ani şi jumătate de la apariţie, împrejurările genezei *Însemnărilor ieşene*, Gr. T. Popa scria că „fără sprijinul şi interesul lui Sadoveanu şi Topîrceanu revista nu ar fi apărut niciodată, şi dacă ar fi apărut cumva, nu ar fi rezistat nici cîteva luni". Tot materialul sosit la redacţie era trimis lui Topîrceanu. Acesta îl tria cu minuţiozitate, notînd într-un colţ al manuscrisului „bun" pentru lucrările publicabile sau „pe duminică" pentru cele mai puţin realizate. Aceste pagini erau aduse la şedinţele de comitet.

În afara întrunirilor mai largi, de miercuri după-amiază, un cerc mai restrîns al comitetului era convocat duminica dimineaţa. „Lipsa de pedanterie şi protocol, simplitatea, naturaleţea şi căldura sufletească creau atmosfera dominantă, adecvată discuţiilor." [1]

Deşi bolnav, Topîrceanu s-a înscris la „Cercul vînătorilor". Duminicile, uneori, nu putea participa la şedinţele comitetului de redacţie al *Însemnărilor ieşene* şi se scuză către Gr. T. Popa. Într-un rînd avea o „goană la „Boldureşti". Îi scria că nu a renunţat la vînătoare, întrucît avea nevoie de aer mult şi mişcare — i-au recomandat-o doi doctori. Îl obsedează „puturoşenia apei de băut" din Iaşi, fiind alarmat şi indignat de această chestie vitală.

[1] Traian N. Gheorghiu, *Miercurile de la „Însemnări ieşene"*, Editura Junimea, Iaşi, 1980.

Nu admitea cu nici un chip greşelile de tipar. Era înverşunat, parcă, mai mult decît în tinereţe, faţă de aceşti... inamici. Se păstrează, pe şpalturi, cîteva intervenţii, unele hazlii, altele violente. Iată două dintre ele : „Cine îmi tot corijează stilul şi limba ! Rog să nu se mai atingă nimeni de text — că eu îl iscălesc, nu el"... „Dacă a făcut-o dinadins este o curată măgărie din partea aceluia care-şi permite să-mi strice astfel textul, să-mi puie «fundături» în loc de «funduri» — şi altele. Dacă-şi închipuie că e mai iscusit decît mine, de ce nu face şi el literatură, pe cont propriu ?"

Privim cîteva pagini din *Minunile Sfîntului Sisoie :* trei corecturi succesive, cu trei feluri de creioane, la un text deja tipărit.

Otilia Cazimir îşi aminteşte de cărţile din biblioteca sa, adnotate marginal de atentul şi avizatul cititor : „Mi-aduc aminte, între altele, de tratatul de fizică al lui Brauly şi de cartea lui H. Bergson *Le rire et les rieurs,* cu paginile negre de adnotări suprapuse. Cu H. Bergson, Topîrceanu a «discutat» în contradictoriu cîţiva ani în şir, în afară de paginile cărţii, într-o serie de note şi observaţii scrise de-a dreptul în franţuzeşte, care trebuiau închegate cîndva laolaltă într-un studiu ce s-ar fi numit *Le rire et les lois du comique.*"

Într-adevăr, cercetînd arhiva scriitorului, am găsit cîteva zeci de pagini disparate consacrate rîsului, într-o polemică cu Bergson, cu observaţii interesante asupra comicului la Caragiale, cu discutarea surselor umorului nostru popular.

Atitudinea democratică a lui Topîrceanu, conducător al *Însemnărilor ieşene,* e evidentă. Gr. T. Popa a redactat în toamna lui 1936 un articol politic în care a subliniat ideile imperialist-războinice ale lui Mussolini. Înainte de a-l publica l-a trimis poetului. Acesta, profund impresionat, i-a răspuns la 9 noiembrie 1936 :

IUBITE DOMNULE DOCTOR,

Nu numai că n-am nimic contra, dar cred că asemenea articol era necesar şi este cum nu se putea mai potrivit cu revista noastră (negreşit că în asemenea ocazii — cum a fost discursul lui Mussolini

— revista trebuie să-şi lămurească cititorii : în felul cum ai făcut d-ta însă, nu în alt fel). E un articol just, obiectiv şi bine gîndit. Şi e singurul punct de vedere admisibil : acela al intereselor generale ale neamului nostru. Obiectivitate lucidă, argumentare liniştită — şi dragoste de ţară adevărată. Nu orbire şi minţi deformate de patimă, ca la cele două „extremisme" ale noastre, care în afară de ura lor nu mai vor să ştie şi să vadă nimic.

Din cînd în cînd, mai trecea pe la „Academia liberă", adică pe la bodega Samoil de pe strada Lăpuşneanu. Aici, la un aperitiv care se prelungea, poeţii, pictorii şi actorii Iaşului discutau şi uneori scăpărau spirite.

Pe la începutul lui iunie 1936, George Lesnea, spre hazul asistenţei, a rostit cu vocea lui subţire o epigramă adresată lui Demostene Botez, autorul recentului volum intitulat *Dumnezeu :*

Spun lectorii care
Te-au cetit cu greu
Cartea asta n-are
Nici un Dumnezeu.

Topîrceanu a intervenit pe loc replicînd : „Dragă Lesnea, dacă epigrama ta ar fi fost scrisă pe coperta cărţii lui Demostene, s-ar fi vîndut toate volumele..."

Gr. T. Popa a relatat pe larg, în cîteva articole, felul cum l-a cunoscut în ultimii ani. Punea mereu întrebări, cerceta sălile de disecţie ale Institutului de anatomie, se uita cu curiozitate la aparatele şi la nenumăratele borcane de pe mese, privea, alături de profesor, la microscop.

Biologia şi psihologia erau cele două ştiinţe care-l preocupau şi dorea să afle totul despre tainele vieţii şi ale morţii.

Numărul îndoliat al *Însemnărilor ieşene,* apărut imediat după moartea poetului, a sintetizat contribuţia adusă de el la cele circa 30 de apariţii ale publicaţiei şi regretul unanim al celorlalţi colaboratori.

„Poezia sa este izvorîtă din substanța acestui popor"

(Mihail Sadoveanu)

Ecouri ale dragostei și admirației cu care era înconjurat Topîrceanu în ultimii doi-trei ani de viață se păstrează încă în paginile corespondenței. La 6 septembrie 1935, Profiriția Sadoveanu îi solicita cîteva fotografii, după ce făcea uz de mai multe superlative referindu-se la opera poetului. Peste cîteva luni va publica în *Adevărul literar și artistic* un portret al lui Topîrceanu, semnat cu pseudonimul Valer Donea.

D. I. Suchianu, profesor de limba română la cursul superior al unui liceu de domnișoare din București, avea latitudinea să-și facă singur programa analitică. Și pentru asta îi scria prietenului său la începutul lui decembrie 1935 : „Programul meu este așa : 5 autori făcuți à fond : Eminescu, Caragiale, Topîrceanu, Sadoveanu și Arghezi.

Restul autorilor ocupă toți, timp egal cu unul singur din ceilalți (această parte e consacrată demonstrării că, afară de mici excepții, nu-i nimic de capul lor). Te rog, Domnule Topîrceanu, trimite-mi toate operele D-tale. Și dacă vii prin București, telefonează-mi să ne întîlnim."

Noi dovezi de prețuire și-a exprimat și Tudor Mușatescu împreună cu alți intelectuali din Cîmpulung Muscel, întruniți special la 7 ianuarie 1936, ca să citească versuri de-ale sale : „Am propus, și toată masa a acceptat, să-ți trimitem două vorbe ca să-ți mulțumim fiindcă le-ai scris."

Nu peste multă vreme apărea *Pirin Planina,* volum de amintiri și luptă antirăzboinică, la care ne-am referit. Elogiile criticii noastre sînt, în general, știute. Mai puțin cunoscute sînt aprecierile unui articol apărut în țara vecină, în limba franceză, la 4 mai 1936. Poetului i-a parvenit *La parole bulgare* trei zile după apariție, exact cu un an înainte de a muri. Ampla recenzie a Dr. I. S. Penkoff se oprește asupra spiritului, vervei și umorului lui Topîrceanu :

„Poetul a împrumutat titlul volumului de la muntele nostru, Pirinul, care a jucat un rol atît de însemnat în mișcările revoluționare ale poporului bulgar și unde prizonierul și-a petrecut cea mai mare parte din captivitate într-un lagăr uitat, în inima naturii sălbatice.

Chinurile lui fără număr și fără nume George Topîrceanu ni le povestește cu amărăciune dar cu demnitate, cu humor uneori — dar și cu ură în unele locuri. Totuși, el știe să găsească și amintiri mai puțin dureroase, scene vesele chiar, sau de un realism adînc omenesc. În lagărul internațional de prizonieri de pe malul Strumei, unde italienii cîntă, francujii discută, rușii pun la cale viitorul omenirii, englejii își fumează pipele și tac, sîrbii fac gospodărie și starșul bulgar își caută de grădinița lui de zarzavat — o scripcă adună în jurul ei toată omenirea asta chinuită. Țiganul Dodu, prizonier român, crunt pedepsit cu două zile înainte pentru furt de zarzavat din grădina starșului, frînge inimile tuturor, delaolaltă cu plînsul aproape omenesc al vioarei lui. În ziua aceea străinii din toată lumea s-au simțit mai buni și mai puțin nenorociți.

În cartea sa, George Topîrceanu e profund uman. El nu scrie ca să sconteze un succes ușor, nici să fie pe placul unui anumit public șovin. Nu exagerează ca să sporească tirajul cărții — dar nici nu cruță pe nimeni. Oamenii lui sînt umani, deși-s aspri și nefericiți. Mizeriile pe care ni le înfățișează el sînt mizerii omenești : ignoranța, sărăcia, războiul care minează averi, distruge familii, frînge inimi și face pe oameni mai răi decît sînt într-adevăr, în adîncul sufletului lor."

Tot de la sfîrșitul primăverii lui 1936 datează și *Pro memoria*, necrologul scris de Topîrceanu la moartea mentorului *Vieții românești*.

Autorul *Baladei munților*, al cărui destin literar se datorează aproape în exclusivitate lui Ibrăileanu, își exprima regretul și durerea la trecerea lui în neființă și caracteriza esențialul operei acestuia, oprindu-se pe larg asupra omului. Este portretizat criticul, insistîndu-se asupra spontaneității, căldurii sufletești a bunului său

prieten obsedat în fiecare clipă de ideea morții. „Așa l-am găsit cînd am venit întîi la Iași și tot așa a rămas pînă la sfîrșit. Dar acest bolnav, care s-agăța de viață cu frenezie și se gîndea numai la moarte, a fost totuși unul dintre oamenii cei mai vii pe care i-am cunoscut. Ardea și scînteia de viață spiritul lui. Cu intensitate unică, sufletul lui neodihnit vibra de voluptatea de a trăi măcar că viața îi dăruia atît de puțin, bietul de el, din bucuriile ei adevărate, risipite altora cu atîta dărnicie.

Rafinat cum nu se mai poate și, în aparență, rece și ironic, a fost totuși fermecător de simplu și bun în relațiile lui de societate și, mai cu seamă, a rămas toată viața lui un sentimental, cu aceeași frăgezenie ca un adolescent — îndrăgostit de lună, de Eminescu, de dragostea însăși, ca la 18 ani."

La 13 iunie 1936 o adresă a Academiei, purtînd semnătura lui Grigore Antipa, președintele de-atunci al înaltului for de cultură, apreciind activitatea poetului în domeniul literelor, îl anunța că a fost ales membru corespondent la secția literară.

Ședința avusese loc la 28 mai. Propunerea și raportul l-au avut drept autor pe Mihail Sadoveanu. Cu vocea sa caldă și sigură, marele prieten își justifica alegerea aducînd mărturie cele două creații : *Balada morții* și *Balada munților*, care-l puteau așeza pe Topîrceanu „alături de marii noștri poeți naționali". Poezia sa e ruptă din sufletul simțitor al neamului și e o modestă contribuție la stavila ce trebuie pusă „curentelor de inovație și înstrăinare". Titanul prozei românești aprecia atunci și „latura umoristică a talentului său", care își are izvorul în neastîmpărul, în permanenta curiozitate a poetului „în fața misterului insondabil al acestei vieți". Tocmai această latură își găsea o expresie gravă, de căutare, în cele două capodopere de care amintea Sadoveanu la începutul cuvîntului său. Nu este uitată nici proza lui Topîrceanu, volumul său *Pirin Planina* întrunind multiplele fațete ale talentului efervescent ce-și manifestă măiestria în realizarea unei arte „concise, simple și puternice". Reține atenția adînca pătrundere a sensului vieții la care autorul ia parte aci cu gravitate, aci cu un zîmbet amar în colțul gurii. Este motivația secției literare a Academiei, care propunea prin M. Sado-

veanu, pentru un loc de membru corespondent „pe acest scriitor de mare valoare".

La sfîrșitul lui mai, vestea a ajuns la Iași. Emil Serghie, director al Teatrului Național, întîlnindu-l pe Topîrceanu, l-a oprit, felicitîndu-l pentru alegerea sa ca membru al Academiei. Poetul a răspuns cu binecunoscuta-i spontaneitate ce păstra o notă de autoironie că „onoarea o fi și de partea mea, nu mă trudesc să te contrazic, dar e mare și de partea Academiei".

Lumea din 31 mai 1936 își încheia astfel articolul cu știrea numirii noului academician ieșean : „E cazul să spunem că așezămîntul care și-a croit o proastă faimă din a fi refuzat să-l aibă în scaunul său pe Caragiale, își plătește astăzi, în bună parte, vechea greșeală, prin alegerea lui G. Topîrceanu. Academicienii anului 1936 au dat o elocventă replică celora de la 1890."

„Nu mi-am putut închipui că există asemenea dureri"...

Către sfîrșitul verii lui 1936 s-a declanșat boala. S-a dus la cîțiva medici, fără să afle ceva precis. Toamna, cu interminabilele vînători, l-au făcut să uite pentru cîtăva vreme de propria-i suferință. Pe la mijlocul lui noiembrie, întors de la o vînătoare, a avut o cumplită criză.

„Nu mi-am putut închipui că există asemenea dureri" îi scria el unei prietene. De-abia a doua zi un doctor i-a recomandat opiu și în felul acesta suferința s-a alinat.

Pe sora sa încerca s-o liniștească și, pentru o clipă, el însuși credea că a intrat în convalescență. La 17 decembrie 1936 îi scria Sandrei Cotovu : „Adevărata primejdie împotriva căreia a trebuit să lupt cu toată energia mea spirituală nu era atît suferința fizică propriu-zisă, cît mai cu seamă depresiunea sufletească legată de asemenea boli, adică neurastenia. Pe vremuri toate îmi plăceau și mă încîntau : cerul albastru sau cenușiu, ploaia sau

timpul frumos, copacii, florile, păsările, cărţile de ştiinţă sau de literatură, vînătoarea, dragostea, poezia — toate aveau pentru mine farmecul inepuizabil pe care dragostea de viaţă îl împrumută lumii în care trăim. De astă dată nimic nu-mi mai plăcea, începusem să le văd toate în negru, în gri, să nu-mi mai placă şi să nu mă mai intereseze nimic. Dar fiind o natură foarte sănătoasă în fond, îmi dădeam seama că e numai o iluzie creată de boală. Şi, ca şi în vremea captivităţii în Bulgaria, nu m-am lăsat învins, ca alţi oameni. Iată, acum văd din nou lumea în culorile ei naturale, adică prin prizma mea particulară — şi asta e cel mai bun semn pentru mine că boala mi-a trecut în adevăr, că nu e numai o ameliorare efemeră."

Din nenorocire, cruda realitate era alta. Durerea revenind, acceptă un consult cu trei medici, care i-au recomandat cîteva radiografii la intestine, ficat şi rinichi. La spital, i s-a spus că poate ar fi nevoie de o operaţie.

Dezorientat, nesigur, timid, nu ştia ce să facă. Impresionante sînt rîndurile scrisorii către Gh. Popovici, datată 14 ianuarie 1937 : „N-am îndrăznit să vă cer un concediu medical ca să nu facă impresie rea şi să se răsfrîngă asupra situaţiei mele viitoare. Dar dacă va fi nevoie, ce trebuie să fac ? O cerere oficială ? Şi pe ce termen ? Nu mai ştiu nimic"...

Gh. Popovici — cu care se afla în relaţii amicale — era şef de serviciu la Direcţiunea Educaţiei Poporului, de care depindea Topîrceanu, ca inspector special al teatrelor pentru Moldova.

Avea totuşi tăria să mai scrie din cînd în cînd, să răspundă la solicitările reporterilor. Atunci cînd în februarie 1937 ziarul *Lumea* a discutat opera de traducător a lui George Lesnea după poeziile lui Esenin, alături de elogiile lui Sadoveanu şi Ionel Teodoreanu, şi-a spus cuvîntul şi Topîrceanu : „Dacă aceste traduceri ale lui Lesnea sunt într-adevăr traduceri, atunci sunt cele mai bune traduceri din literatura românească."

Slăbit, desfigurat, voia să rămînă singur. De Crăciun, cînd Sadoveanu a venit să-l vadă, l-a găsit de nerecunoscut. Poetul şi-a acoperit ochii cu palmele, să nu i se vadă lacrimile izvorîte fără voia lui. Nu accepta să fie compătimit !

Boala nu mai putea fi neglijată. A mai rămas doar o singură speranță : Viena. Dar pentru asta era nevoie de o importantă sumă de bani. Sadoveanu, de curînd director al ziarelor *Adevărul* și *Dimineața,* i-a comunicat, la 4 februarie 1937, că s-a întîlnit cu primul ministru Tătărescu, care i-a pus la dispoziție 20 000 de lei. Urma să facă și alte diligențe : la Victor Iamandi și N. N. Condeiescu.

Însoțit de Otilia Cazimir, Topîrceanu a părăsit țara la 25 februarie îndreptîndu-se spre Viena. Aici s-a instalat într-un hotel din apropierea pieții Sfîntul Ștefan.

A început un tratament istovitor care i-a luat tot timpul.

Și cîte minuni nu ar fi dorit să vadă în celebrul oraș ! Mai întîi ar fi vrut să treacă pe la Universitatea, datînd din 1365, ale cărei cursuri fuseseră audiate de Eminescu. S-ar fi oprit apoi la Palatul Belvedere, transformat în Muzeul barocului, la Palatul Hofburg, unde se află Biblioteca Națională, la castelul Schönbrunn, monument al barocului tîrziu. Muzeului Academiei de arte frumoase i-ar fi rezervat o zi, iar alte două unor spectacole la Burgtheater și la Operă. Cît i-ar fi plăcut să se amuze, măcar o după-amiază, în Prater ! Dar nu era nici timp și nici dispoziție pentru plimbări. Drumurile poetului și ale Otiliei se mărgineau la cîteva puncte fixe : de la hotelul Schwetzerhof din Banernmarkt 22, la spital și apoi la restaurantul Linder.

O șoaptă și o schimbare de priviri dintre doctor și devotata lui însoțitoare l-au făcut să înțeleagă cauza chinurilor : ciroză hepatică. Nu-și putea explica natura maladiei. Nefiind alcoolic, dînd dovadă de sobrietate în toate, nu putea să bănuiască decît un singur inamic : abundența clorului din apa Iașilor.

Grav bolnav, nu vrea să-i îngrijoreze pe cei dragi. Sorei sale, Titi, îi scria, la 15 martie, că a fost trimis în capitala Austriei pentru... niște furnituri teatrale.

Era un martie posomorît și cețos. Gh. Plăcinteanu își amintește întîlnirea cu poetul, întors de la laboratorul lui Jagic din clinica medicală. Era palid, slăbit și de nerecunoscut.

Într-o dimineață, așteptînd tramvaiul ce urma să-i ducă la Blutanbulanz-Klinik, Topîrceanu răsfoia un ziar

sosit din țară. Otilia, văzîndu-l pălind, și-a aruncat ochii asupra știrii care l-a impresionat atîta.

Un grup de studenți legionari dăduse un sălbatic avertisment rectorului Universității ieșene, Traian Bratu, tăindu-i o ureche.

În aceeași noapte, în prada unor dureri feroce, palid, cu părul lipit de tîmplele umede, a scris cutremurătoarele rînduri de solidaritate față de Mihail Sadoveanu. Le-a expediat apoi lui Mihail Sevastos, însoțite de următorul bilețel :

STIMATE ȘI IUBITE PRIETEN

Îți trimit alăturat cîteva rînduri, relativ la d. Sadoveanu. Te rog să le publici în *Adevărul literar,* sau în cel politic. Fiindcă mă găsesc la un pas de moarte, vreau să-mi împlinesc această ultimă datorie față de omul care mi-a făcut atîta bine în viață. E poate ultimul contact cu publicul cititor.

Cu speranța că-mi vei satisface dorința, te rog să primești o cordială strîngere de mînă de la al d-tale,

G. Topîrceanu

Trecînd ultima oară prin București, grav bolnav, am înțeles că s-a pornit în favoarea d-lui Mihail Sadoveanu un curent de simpatie și de protestare față de campania violentă pe care presa de dreapta o susține împotriva D-sale. De prisos să spun că, în calitate de scriitor, mă asociez la acțiunea amintită mai sus, în favoarea marelui meu confrate. E un gest firesc, la care cel puțin solidaritatea de breaslă, dacă nu simțul de justă admirație față de cel mai mare și reprezentativ prozator al neamului nostru din punct de vedere etnic, ar trebui să-i oblige pe toți scriitorii țării, fiind vorba de unul de-ai lor. Cît mă privește personal, mai am încă ceva de adăugat. Departe de țară, în clinica unui spital din Viena unde mă zbat între viață și moarte în mijlocul străinilor, țin să las compatrioților mei o mărturisire.

Am trăit multă vreme în apropierea D-lui Sadoveanu şi-l cunosc bine nu numai pe scriitorul, dar şi pe omul care poartă acest nume. Fără să-mi fie frate, fără să-mi fie măcar neam de departe, acest om mi-a făcut întotdeauna binele pe care mi-l putea face. Iar acum, dacă respir încă, numai lui îi datorez viaţa. Această mărturisire să nu-mi fie luată în nume de rău. Asemenea mărturisiri pe marginea abisului, care ne va înghiţi pe toţi pînă la urmă, nu pot să mintă. Fie ca această mărturisire din partea unui om discret şi rezervat în scrisul lui, care şi-a delectat atîta vreme cetitorii cu stihurile sale — să apese barem cît bobul unei seminţe de mac în balanţa judecăţii tinerilor compatrioţi. Să nu mă socotească şi pe mine vîndut, nici să spună că mi-am pierdut în ceasul din urmă onoarea ; ci înainte de a lovi în cel mai mare scriitor al neamului nostru, amărîndu-i sufletul, să aibă grijă să nu şi-o piardă pe-a lor, în conştiinţa nenumăratelor generaţii viitoare.

La 29 martie a sosit în Bucureşti tot atît de grav ca şi atunci cînd părăsise ţara. Nu mai vroia să vadă pe nimeni. A semnat şi el, alături de Liviu Rebreanu, Eugen Lovinescu, Mihail Ralea, Petru Groza, G. Călinescu şi alţii, protestul intelectualilor autentici împotriva defăimării lui Sadoveanu şi apoi a plecat în grabă spre Iaşi.

Cele două surori, Raliţa şi Titi, au venit şi ele să-l vegheze. În nopţile de insomnie nu o dată a creionat într-un caiet cu scoarţe verzi.

De ce se tem toţi oamenii de moarte
Chiar cei ce se prefac a crede
Că morţi fiind vor învia în altă parte
Da cine-i crede ?

Altă dată renunţa la haina versului, pentru a-şi exprima gîndurile mai direct şi mai exact. „Veşnicia nefiinţei e ceva prea abstract ca să mă sperie. Ideea nefiinţei nu-mi evocă nimic supărător — decît un somn fără vise. Pe cîtă vreme gîndul trecerii mele în veşnicie, din momentul cînd începe agonia, pînă cînd primul bulgăre de pămînt izbeşte sicriul din fundul gropii — hopul

acesta suprem îmi evocă un șir înfiorător de imagini concrete care, într-adevăr, fac să se cutremure carnea pe mine de revoltă și de spaimă. Vine apoi suferința morală a cadavrului, în care mai dăinuiește poate un rest de conștiință, a cadavrului expus trei zile dobitocește, cu răceala lui de broască, pentru deznădejdea și oroarea celor rămași, celor vii."

Era începutul lui mai. Înaintea trecerii în neființă, privind ramura înflorită de liliac de la fereastra camerei din strada Ralet, posibil să-și fi rememorat frînturi din *Rapsodii de primăvară :*

Un zarzăr mic, în mijlocul grădinii,
Și-a răsfirat crenguțele ca spinii
De frică să nu-i cadă la picioare
Din creștet, vălul subțirel de floare.

Că s-a trezit așa de dimineață
Cu ramuri albe — și se poate spune
Că-i pentru-ntîia oară-n viață
Cînd i se-ntîmplă-asemenea minune.

Un nor sihastru
Și-adună-n poală
Argintul tot.
Cerul e-albastru
Ca o petală
De miozot.

Deși cerul era atît de senin, ziua atît de splendidă, miercuri 5 mai 1937, pentru el totul s-a întunecat : a intrat în comă. Peste două zile, vineri 7 mai la ora 1 fără cinci minute, a trecut în neființă.

Amintiri, dulci amintiri...

Sîmbătă la prînz prietenii au scos pe umeri modestul sicriu din căsuța de pe strada Ralet, au trecut prin fața liliacului înflorit și s-au îndreptat spre sala rotundă a

Academiei de Arte frumoase, în fostul local al Academiei Mihăilene.

Armata făcuse toată dimineaţa repetiţii pentru defilarea ce urma să aibă loc la 10 mai. Colonelul Floriano, comandantul regimentului 2, zărind convoiul mortuar ieşind din strada Berthelot, a dat un ordin şi poetul a primit onorurile cuvenite, ca un ultim omagiu. Muzica militară intonînd marşul funebru a condus apoi cortegiul pînă la Academia de Arte frumoase.

Duminică, 9 mai, o mulţime imensă a urcat dealul spre cimitirul Eternitatea, pentru a-l însoţi pe ultimul drum. Otilia îşi aminteşte că se afla între Mihail Codreanu şi Demostene Botez. „În faţa mea vedeam (şi o văd şi astăzi) spinarea masivă a lui Mihail Sadoveanu, ostenită parcă, şi profilul agitat al lui Ionel. Apoi ceilalţi, mulţimea imensă, şi flori, flori, flori... Ai fi zis că toată primăvara ieşise să-şi petreacă poetul

— Soare crud în liliac,
Zbor subţire de gîndac...

Am tresărit : Mihail Codreanu repeta, fără să ştie, bocetul mut pe care sufletul meu îl trimitea spre cel care se depărta, legănat, între flori."

La cîteva zile după moarte numai, Sadoveanu a publicat un articol omagial. Amintirea scriitorului nu trebuia păstrată numai la *Eternitatea,* ci şi în grădina Copoului, în preajma teiului sfînt al lui Eminescu. Rîndurile lui Sadoveanu se încheiau cu un apel, ca, prin contribuţia tuturor, să se ridice un bust în amintirea marelui dispărut.

Duminică 5 decembrie va fi inaugurat bustul executat de fratele său vitreg, Ion Mateescu, după masca mortuară a poetului.

Numărul din iunie 1937 al *Însemnărilor ieşene* i-a fost consacrat în întregime. Într-o emoţionantă scrisoare datată 4 iulie 1937, Otilia Cazimir îi mulţumea D-rului Gr. T. Popa pentru „calda dragoste şi înţelegere a tuturor celor care aţi scris numărul din *Însemnări* închinat dragului nostru prieten. Şi să-ţi mai mulţumesc pentru delicateţea cu care ne-ai apropiat odată în articolul matale — ca pe vremuri".

Miercuri 11 mai 1938 a avut loc în sala Rockefeller a Institutului de anatomie unde se ţineau şedinţele *Însemnărilor ieşene* comemorarea împlinirii unui an de la moarte.

Omagiul adus de cei cu o anumită notorietate în viaţa publică sau literară li s-a adăugat şi cel al anonimilor. Unul dintre ei, V. Cucu, în tonalitatea versificaţiei dispărutului, a redat cu multă simplitate şi firesc o emoţie profundă :

Plîng la soare pe cîmpie
Gîzele şi florile...
Vîntul dinspre deal adie
Agitînd culorile...

O furnică mititică
Se opreşte din cărat :
— Soro dragă, mor de frică,
— Este oare-adevărat ?

— Cum să moară ? spuse-o fragă
Ridicată pe-un pripor :
— Topîrceanu nostru dragă
Este doar nemuritor...

Stai şi tu şi te socoate !
— Cică scrie la ziar...
— Nu se poate, nu se poate
E greşeală de tipar !

EFIGIE POSTUMĂ

La capătul drumului pe care am însoţit omul şi opera, ar trebui, poate, să mă opresc, să sintetizez, să precizez locul ocupat de Topîrceanu în literatura română.

Paginile acestea nu sînt o operă de istorie literară şi nu au menirea de a face ierarhizări şi judecăţi de valoare. Scurgerea timpului şi competenţa specialiştilor au stabilit treapta axiologică pe care se află opera lui George Topîrceanu.

În timpul vieţii, mai ales după primul război mondial, Topîrceanu s-a bucurat de o popularitate deosebită. Versurile lui erau citite, memorate, recitate şi... parodiate. Ediţiile succesive ale *Baladelor vesele şi triste, Parodiilor originale, Migdalelor amare, Scrisorilor fără adresă* au încîntat copilăria şi adolescenţa cîtorva generaţii.

Au fost compuse peste treizeci de lieduri pe versurile poetului, dintre care unele aveau drept autori personalităţi ale muzicii noastre : Doru Popovici, George Sbârcea, Anatol Vieru, Miriam Marbe, Mircea Chiriac, Dumitru Capoianu, Diamandi Gheciu, Cornel Trăilescu, Constantin Bobescu.

Traducerile — în maghiară, germană, sîrbă şi rusă — au făcut doar parţial cunoscute poeziile sale dincolo de hotare.

Răsplătit, aşa cum am văzut, cu Premiul Academiei în 1926, ales, un deceniu după aceea, drept membru corespondent al celui mai înalt for de cultură al ţării, G. Topîrceanu a fost un poet tradiţionalist care, deşi nu i-au fost pe plac excesele moderniste, a apreciat versurile lui Tudor Arghezi, Ion Barbu şi Lucian Blaga.

Crescut la școala marilor clasici Eminescu, Caragiale și Coșbuc, G. Topîrceanu a fost înrîurit de opera lor, fără să le fie epigon.

Critica literară, cu foarte puține excepții, i-a elogiat talentul și originalitatea. Dintre cei ce nu l-au înțeles în perioada interbelică a fost citat adesea E. Lovinescu. Cu toată această minimalizare, conducătorul *Sburătorului* i-a recunoscut și el splendoarea peisajelor de natură, inteligență artistică, „aciditatea umoristică" și „dexteritatea unei mîini de meșter" *(Istoria literaturii române contemporane).*

În cele aproape cinci decenii scurse de la moarte, poetului i-a crescut reputația, atît în ochii marelui public, cît și în cei ai criticii de specialitate.

Articolele și recenziile publicate de G. Călinescu în cel de-al patrulea deceniu au fost la unison cu faima poetului. În 1941, în *Istoria literaturii române* însă, deși face 15 trimiteri la Topîrceanu, atunci cînd îi comentează opera, își diminuează entuziasmul. Considerîndu-l poet al universului mic, conchide paradoxal : „El nu-i niciodată așa de liric încît să fie mare, niciodată atît de facil încît să nu fie poet." [1]

Au apărut, între timp, peste 200 de articole, studii și recenzii, urmărind diferite laturi ale creației sale antume și postume.

Prezența celor trei monografii consacrate (Al. Săndulescu, C. Ciopraga, Virgiliu Ene), a bibliografiei Mariei Saliniuc, seriozitatea cu care e prezentat în paginile dicționarelor uzuale, și în primul rînd ale celor literare, dovedesc interesul crescînd asupra personalității autorului *Baladei morții.*

Monografia lui Al. Săndulescu, scrisă cu un sfert de veac în urmă, se oprește asupra neoclasicismului lui Topîrceanu „care a scris o impecabilă poezie în tradiția lui Coșbuc, dar cu altă viziune și, firește, cu alt temperament. Dacă într-un secol rămîn doar cîțiva poeți, printre aceștia, chiar dacă nu în primul rînd va fi și

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini și pînă în prezent,* Editura Fundațiilor, 1941.

G. Topîrceanu : lucid și sentimental, tragic și comic, vesel și trist ca însăși viața, ca însuși destinul uman".

Cartea lui C. Ciopraga constituie, pînă în momentul de față, cea mai temeinică sursă documentară asupra vieții și interpretarea exhaustivă a întregii sale creații. În *Portretul peste timp* — capitol final sintetic — criticul ieșean subliniază democratismul poetului și solidaritatea lui cu cei slabi și dezarmați. Umorul lui Topîrceanu este un aspect al umanismului său. Verva, naturalețea, înțelegerea și simpatia față de micul univers constituie trăsături esențiale ale creației sale. „Nu se va putea scrie istoria umorului românesc, fără să se rezerve un loc de frunte poetului." Ca prozator „observația pătrunzătoare se împletește cu fantezia, ironia cu gravitatea".

Istoriile literare apărute în ultimele decenii îl consemnează pe Topîrceanu, acordîndu-i o atenție deosebită. De pildă, Ion Rotaru, în *O istorie a literaturii române*, îl prezintă drept poetul cel mai reprezentativ al *Vieții românești* „de mare talent și de o sensibilitate autentică".

Dicționarul de literatură română (1979) îi acordă mai mult de o pagină, insistînd asupra notei definitorii a operei sale : aliajul dintre umor și sensibilitate. [1]

Celălalt dicționar literar, apărut sub conducerea lui Mircea Zaciu, *Scriitori români* (1978), după datele biografice, prezintă evoluția de la sentimentalismul epigonic al începuturilor „către o poezie impregnată de un umor parodic, autoironie și ușoară melancolie". Insistă asupra „vocii distincte" în literatura noastră, asupra afinităților voltairiene și anatol-franciene ale ironistului, pastelistului și miniaturistului.

În școală, opera lui Topîrceanu, de mai bine de un deceniu, este minimalizată. Se prezintă fragmentar în ciclul elementar, se comentează în clasa a VIII-a *Rapsodiile de toamnă*, fără să i se mai acorde, ca altădată, un capitol distinct în cadrul istoriei literaturii române în anii de liceu.

Cartea de față, chiar dacă nu a făcut nimic altceva decît să meargă pe urmele lui Topîrceanu, va determina

[1] Vezi *Dicționar de literatură română*, coordonator Dim. Păcurariu, Editura Univers, 1979.

poate, și pe autorii viitoarei programe analitice să reintroducă studierea operei lui în orele de literatură română din liceu.

Opera unuia din cei mai iubiți poeți ai noștri își are timbrul său unic, specific, inconfundabil.

George Topîrceanu nu e un parodist minor, ci un poet original, cu un loc bine stabilit în istoria literaturii noastre.

BIBLIOGRAFIE

ANGHELESCU, MIRCEA, *Corespondență inedită G. Topîrceanu*, în *Cronica*, 1970, mai 23, nr. 21.

ARGHEZI, TUDOR, *G. Topîrceanu* în *Bilete de papagal*, 1928, februarie 4, nr. 3.

ARHIP, I., *Documente literare inedite*, în *Cronica*, 1969, ianuarie 25.

ARISTARC [G. CĂLINESCU], *G. Topîrceanu*, în *Contemporanul*, 1957, aprilie 12, nr. 15.

BACIU, DUMITRU, *Lumini muscelene*, Editura Sport-Turism, 1980.

BĂLAN, I. D., *Delimitări critice*, E.P.L., 1965.

BOTEZ, DEMOSTENE, *Memorii*, vol. I și II, Editura Minerva, București, 1970, 1973.

BOTEZ, DEMOSTENE, *Vînătoarea moldovenească*, în *Carpații*, 1937, aprilie 15, nr. 4.

BOTEZ, DEMOSTENE, *G. Topîrceanu vînător*, în *Radio-Adevărul*, 1939, decembrie 3, nr. 585.

BOTEZ GR. și BORDEIANU M., *Scrisorile lui Topîrceanu către Ibrăileanu*, în *Iașul literar*, 1963, iulie, nr. 7.

CAZIMIR, OTILIA, *Inscripție pe marginea anilor*, ediție îngrijită și prefață de George Sanda, Editura Junimea, Iași, 1973.

CAZIMIR, ST., *Cu privire la geneza unor parodii topîrcene*, în *Viața românească*, 1957, nr. 10, octombrie, p. 222—223.

CĂLINESCU, G., *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, 1941.

CIOCULESCU, ȘERBAN, *Topîrceanu „Opere alese"*, în *Gazeta literară*, 1960, aprilie 28, nr. 18.

CIOCULESCU, ȘERBAN, *G. Topîrceanu, colaborator al lui C. Stere*, în *Gazeta literară*, 1967, noiembrie 23, nr. 47.

CIOPRAGA, CONSTANTIN, *G. Topîrceanu, om de teatru*, în *Teatrul*, 1957, nr. 10, octombrie, p. 51—58.

CIOPRAGA, CONSTANTIN, *G. Topîrceanu*, Editura pentru literatură, 1966.

CRĂCIUN, VICTOR, *Confesiuni sonore*, Editura Cartea românească, 1980.

CRUCEANĂ, ION, *Momente și figuri argeșene*, Pitești, 1980.

CRUCEANU, M., *G. Topîrceanu — Amintirile unui coleg de școală*, în *Revista literară*, 1947, iunie 8, nr. 17.

DAN, ILIE, *Topîrceanu colaborator la Lumea*, în *Cronica*, 1966, mai 28.

DRAGOMIR, MIHU, *G. Topîrceanu inspector teatral*, în *Gazeta literară*, 1955, iulie 21.

ENE, VIRGIL, *G. Topîrceanu*, Editura tineretului, 1969.

GHEORGHIU, TRAIAN, *Miercurile de la „Însemnări ieșene"*, Editura Junimea, 1980.

HANDOCA, MIRCEA, *Excursia literară*, Editura didactică și pedagogică, București, 1971.

HANDOCA, MIRCEA, *Al. O. Teodoreanu-Păstorel*, Editura Litera, 1975.

HANȚĂ, AL., *G. Topîrceanu, contribuții documentare*, în *Limbă și literatură*, 1961, V.

HEROVANU, EUGEN, *Orașul amintirii*, Editura Minerva, 1975.

JALBĂ, C., *Observații de stil făcute de G. Topîrceanu la proza lui Caragiale*, în *Limba română*, 1962, martie-aprilie, nr. 2.

KALUSTIAN, L., *Facsimile*, Editura Eminescu, București, 1975.

KALUSTIAN, L., *Simple note*, Editura Eminescu, București, 1980.

LEON, AUREL, *Umbre*, vol. I—III, Editura Junimea, Iași, 1970, 1972, 1975.

MARINESCU, EUGEN, Note la *Balada popii din Rudeni*, în *Luceafărul*, 1975, septembrie 27, nr. 39.

MUȘATESCU, TUDOR, *G. Topîrceanu și teatrul*, în *Contemporanul*, 1964, iunie 26, nr. 26.

OPRESCU, HORIA, *Scriitori în lumina documentelor*, Editura tineretului, 1968.

PIRU, AL., *G. Topîrceanu*, în *Jurnalul literar*, 1939, august 13, nr. 33.

POP, AUGUSTIN, Z. N., *Din șantierul lui Topîrceanu*, în *Tribuna*, 1961, octombrie 26, nr. 43.

POP, AUGUSTIN, Z. N., *Caragiale adnotat de Topîrceanu*, în *Luceafărul*, 1962, martie, nr. 12.

POP, AUGUSTIN, Z. N., *Șapte epigrame de Topîrceanu*, în *Argeș*, 1970, martie, nr. 3.

POP, AUGUSTIN, Z. N., *G. Topîrceanu despre carte și scriitori*, în *Argeșul*, 1966, iulie, nr. 2.

POPESCU, ION APOSTOL, *Pe unde a copilărit Topîrceanu*, în *Steaua*, 1957, octombrie, nr. 10.

REBREANU, LIVIU, *G. Topîrceanu*, în *Capitala*, 1916, iulie 22, nr. 17.

SADOVEANU, MIHAIL, *La moartea lui Topîrceanu*, în *Dimineața*, 1937, mai 9, nr. 10911.

SADOVEANU, MIHAIL, *Opere*, vol. VIII, Editura pentru literatură, 1953.

SADOVEANU, PROFIRA, *Stele și luceferi*, Editura pentru literatură, 1969.

SALINIUC, MARIA, *G. Topîrceanu, bibliografie*, Iași, 1974.

SĂNDULESCU, AL., *Topîrceanu fabulist*, în *Tribuna*, 1957, nr. 33.

SĂNDULESCU, AL., *G. Topîrceanu*, E.S.P.L.A., 1958.

SĂNDULESCU, AL., *Scrisorile cu adresă ale lui Topîrceanu*, în *România literară*, 1970, ianuarie 1, nr. 1.

SEVASTOS, MIHAIL, *Amintiri de la Viața românească*, E.S.P.L.A., 1956.

SUCHIANU, D. I., *Poetul Topîrceanu*, în *Viața românească*, 1937, nr. 7, iulie, p. 23—31.

VIANU, TUDOR, *Arta prozatorilor români*, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, 1966.

Am mai cercetat operele antume și postume ale lui Topîrceanu în volume și periodice, arhiva și corespondența poetului de la Sala manuscrise a Bibliotecii Academiei, precum și colecția periodicelor : *Teatrul* (1912), *Însemnări literare*, *Lumina*, *Viața românească*, *Opinia*, *Lumea*, *bazar săptămînal*, *Lumea umoristică*, *Iașul*, *Adevărul literar și artistic*, *Însemnări ieșene*.

CUPRINS

ÎN LOC DE PREFAȚĂ . 7
LA CASA MEMORIALĂ DIN NĂMĂEȘTI 9
VATRA STRĂBUNILOR . . 16
COPILĂRIA ȘI ADOLESCENȚA 28
LA NĂMĂEȘTI . . . 45
LA BUCUREȘTI (1907—1911) 54
LA IAȘI (1911—1916) . . . 63
INTER ARMA SILENT MUSAE ? 88
INTERMEZZO BUCUREȘTEAN . 100
DIN NOU LA IAȘI 106
ULTIMII ANI . 155
EFIGIE POSTUMĂ 195
BIBLIOGRAFIE 199

Redactor : VALENTIN BORDA
Tehnoredactor : ECATERINA ALBICI

Bun de tipar : 25 octombrie 1983
Coli de tipar : 12,75 + 24 pag. pl.

Lucrare executată sub comanda nr. 710 la Oficiul Economic Central „Carpați", Întreprinderea poligrafică „Bucureștii-Noi", str. Hrisovului nr. 18 A, sectorul 1, București

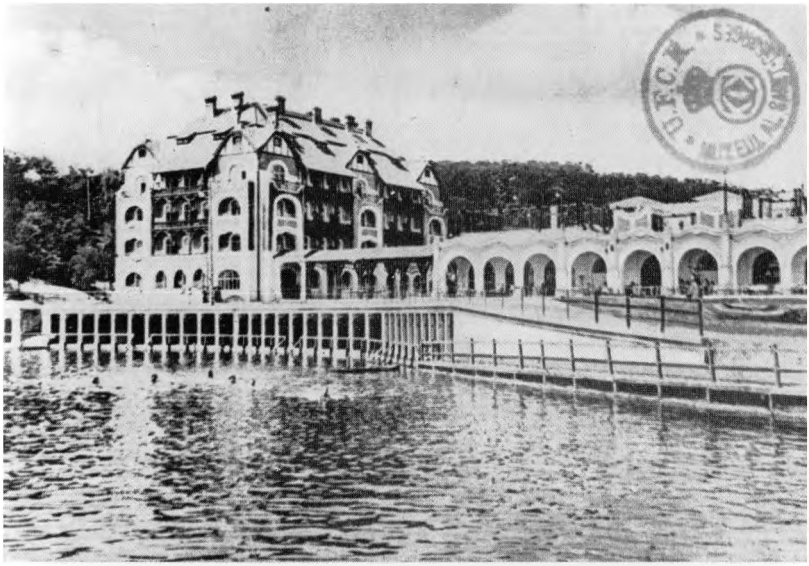

Baia Ocna Sibiului, locul de obîrşie al tatălui poetului

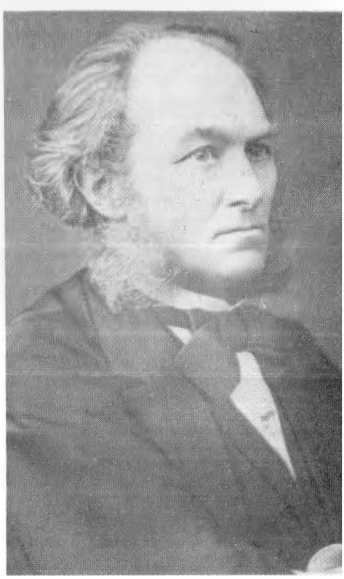

Doctorul Carol Davila, conducătorul azilului „Elena Doamna"

Paraschiva Topîrceanu

Actul de naştere al lui G. Topîrceanu ➧

BULETIN DE NASCERE

FACULTATEA DE DREPT

Valabil pentru intreaga

In anul [illegible]

Districtul Severin

Orasiu Turnu Severin

Primaria comunei Severin.

Numele de familie [illegible]

Prenumele [illegible]

Născut la 20 Martie, orele 5 d. M.

Strada [illegible] No. [illegible]

Inscris si astă-zi in registru sub No. 1588.

[illegible]

Si al Dsi [illegible]

Spre credintă s'a liberat acest bilet spre a

servi la ceremonia religiósă.

Primar,

Officer

Anul unu mie opt sute opt-deci și cinci Luna Martie ziua 21.

[illegible]

Vaz cu numitul copil fau botezat in religiea ortodoxă de preotul [illegible]

1885 Aprilie 6 [illegible]

Pr. G. Dimitrie

Elev la Liceul Sf. Sava

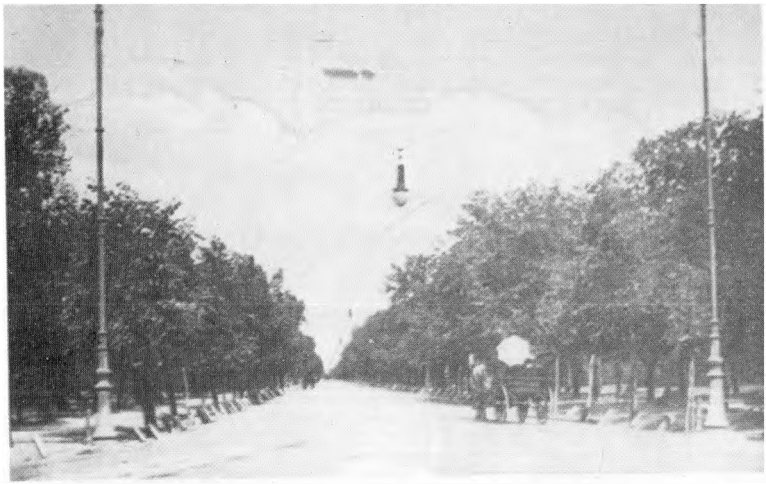

La Șosea, pe unde se plimba adesea G. Topîrceanu

Teatrul Național din București

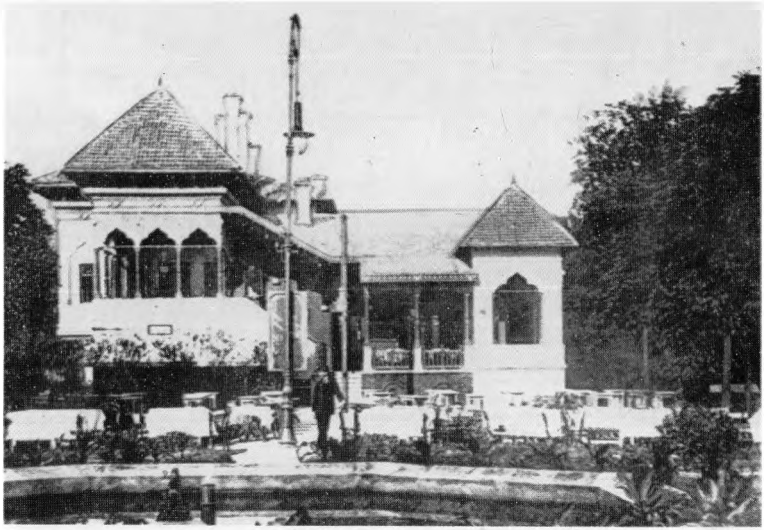

„Bufetul“ de la Șosea, pe unde au călcat pașii poetului

Mănăstirea Nămăești

Casa memorială din Nămăești

Model E

LIVRETUL

Sergent Soporceanu Gheorghe

Din contingentul 1908 ..... *Matricol No.* 2148.

Cercul de Recrutare Iași. —

Subcercul Iași. —

1) Numele, pronumele și gradul.

Indatoririle purtătorului libretului

După trimiterea lui la vatră, omul este dator:

1) A se prezenta, în cel mult 15 zile dela plecarea dela corp, șefului de garnizoană din comuna sa, sau cercului de recrutare (dacă se găsește în acea localitate) pentru înscrierea lui în controlul respectiv și a cere să i se facă viza în livret, la locul rezervat la pag. 4-a.

2) A se prezenta în fiecare an, pentru viza livretului la data regulamentară și la centrul de viză corespunzător localității unde el se va găsi la acea dată.

3) În caz de strămutare de domiciliu, să se prezinte șefului de garnizoană din comuna unde s'a mutat și a cere să i se facă mutația cuvenită în livret.

Tot așa va face în caz că el nu se va stabili, chiar de la început în comuna pe care a declarat'o la corpul în care a servit.

4) A comunica cercului de recrutare sau șefului de garnizoană adresa locuinței, când se mută dintr'o stradă în alta, în același oraș; asemenea când se va absenta de la domiciliu pentru mai mult de două luni.

5) Îndată ce are cunoștință de un ordin de mobilizare ce privește corpul și contigentul din care face parte, el trebuie, fără a aștepta altă comunicare, să pornească spre a se prezenta cât mai neîntârziat, la locul de destinație (stația de îmbarcare sau direct la corp) indicat în acest livret cu ocazia vizei.

6) Acela care nu se va conforma acestor îndatoriri este vinovat de nesupunere și urmărit conform Codului de Justiție militară și pedepsit cu închisoare conform art. 224 bis.

P
C

STAREA CIVILĂ	SEMNALMENTE
Numele Ioanescu	Talia 1.62
Pronumele Gheorghe	Părul negru
domiciliat la încorporare în comuna Bucuresti	Fața Sănătoasă
plasa	Fruntea potrivită
Ilfov districtul	Sprinc. rotunde
Student profesia	Ochii căprii
născut la 1886	Nasul potrivit
în comuna Bucuresti	Gura potrivită
distric. Ilfov fiul lui	Bărbia Rotundă
Ioan și al Floreschiva	
din com. Ion	Semne particulare Nare
districtul Ilfov căsătorit	
cu din com.	
districtul	Capt Tănăsescu

*) Sau Șeful Bir. Mob.

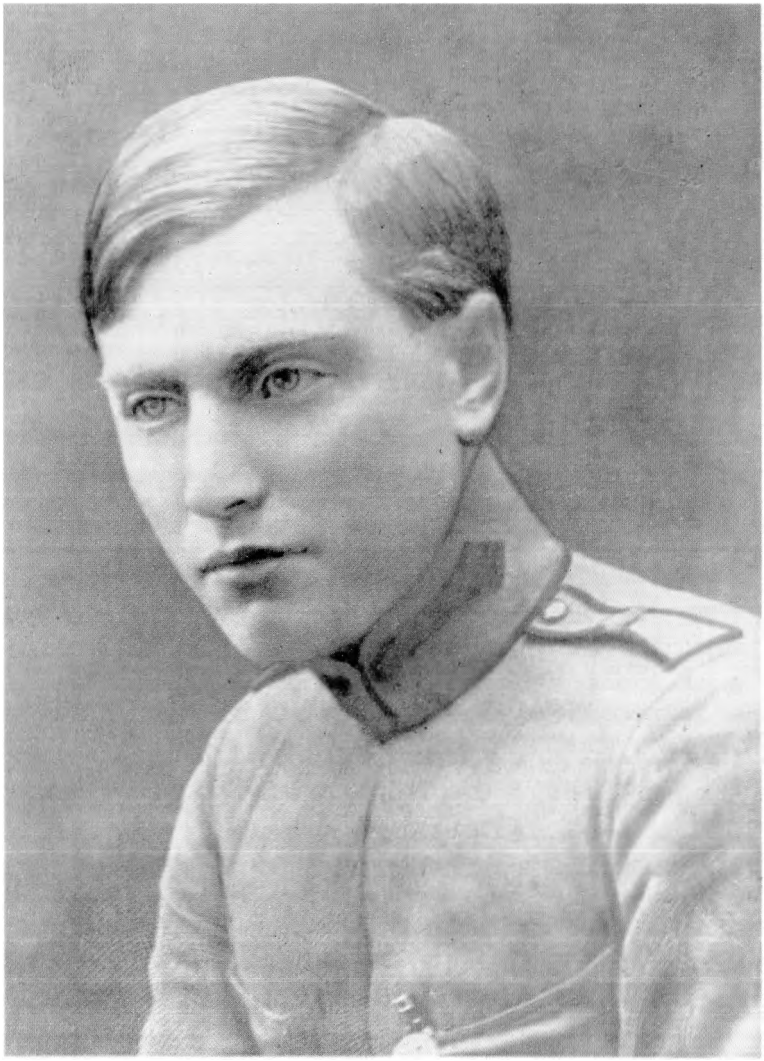

În primul an cînd a îmbrăcat hainele militare

Grădina botanică din București pe unde-i plăcea să se plimbe

Redacția Vieții românești

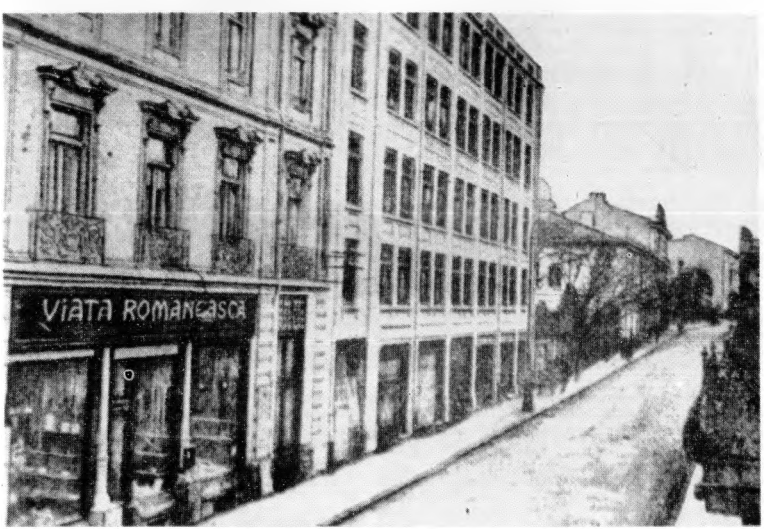

G. Topîrceanu în 1914

Garabet Ibrăileanu, la invitația căruia a sosit la Iași

Al. O. Teodoreanu (Păstorel), prieten al lui G. Topîrceanu

Un alt prieten : Panait Istrati

Grădina Copou. Vedere de epocă

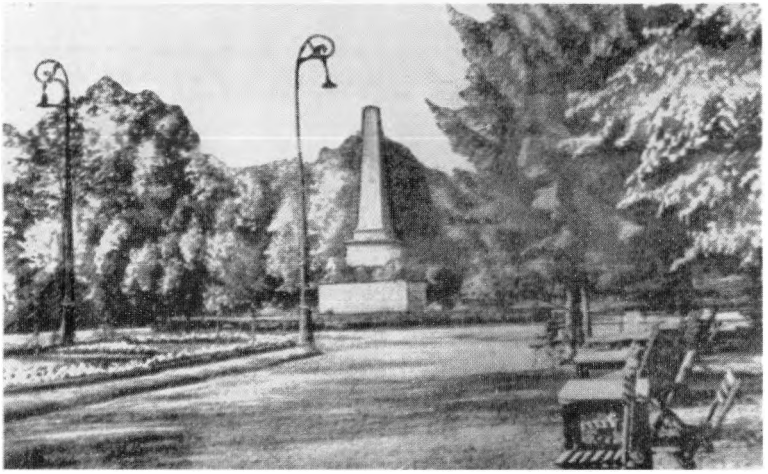

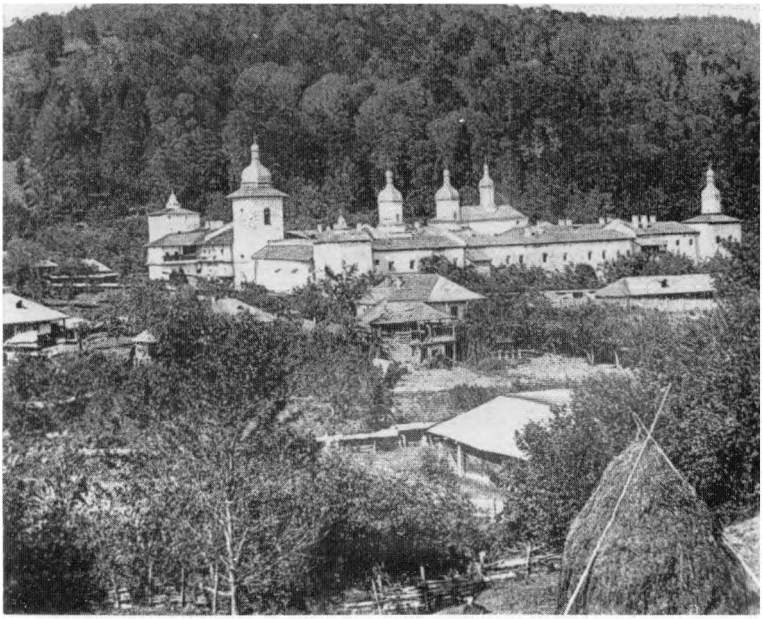

Mănăstirea Secu

Mănăstirea Agapia

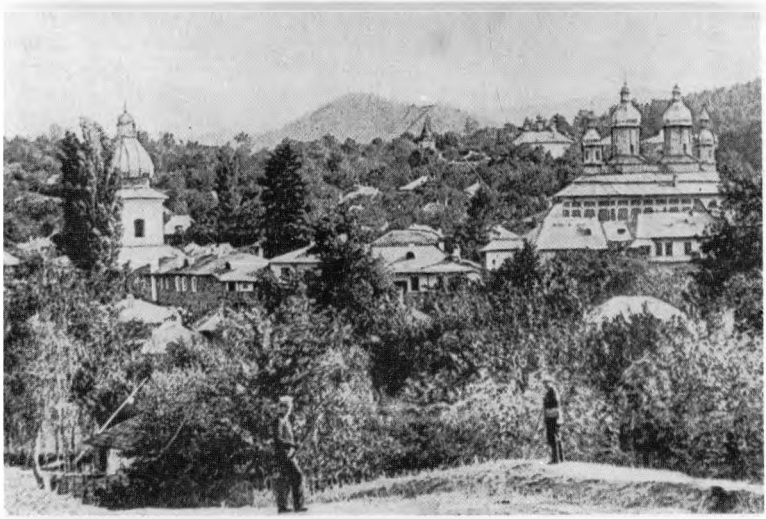

Mănăstirea Văratec

Mănăstirea Neamț

G. Ibrăileanu, în anii bătrîneții

Teatrul Național din Iași

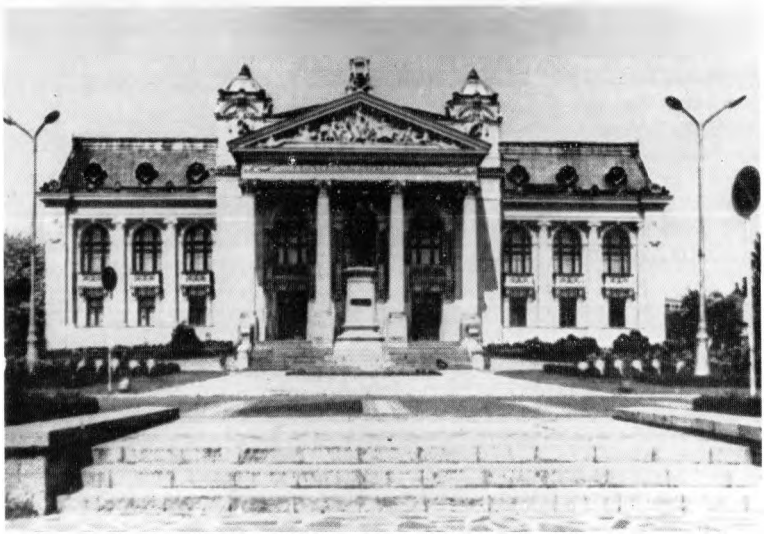

Anul I Nr 1
Luni 3 Decembre 1934

Redactor: Păstorel
Redacția: Centralhotel Loeb
Administrația: n'are.

Karlsbader Kurzeitung.

Număr consacrat Șamanului român.

cu

Concursul binevoitor al
celor mai mari scriitori români.

Sumarul:

I. Minculescu	Romanța celor trei isvoare
G. Topîrceanu	Balada apelor minerale
Mihai Codreanu	Poveste igienică (sonet)
Mircea Rădulescu	Fiu-frageda suferinței (cântec erotic)
Adrian Maniu	Omul cu ficatul uscat
Tudor Arghezi	Mătănii
Cincinat Pavelescu	Inspirație.
" "	Seară de toamnă
Solitar	Scrisoare amărâtă
Redactor.	Sumarul, știri, polemici.

Arh. D. Teodorescu
I. nr. 12.

O revistă într-un singur exemplar redactată de Păstorel și avîndu-l colaborator pe G. Topîrceanu

*

Fulgerul poate să trăiască un ceas, dar nu e în stare să trăiască un veac.

*

Ştiinţa se ocupă cu o nemărginire, care nu are mărimi.

*

– Când regi că vine un căţel cu altceva, îţi-mi spui...

*

Albia Bahluiului era adâncă... ACADEMIA R.S.S.R.

*

Niagara ştiuge 1/6 acută totă lumea. Fulgerul 1/3 mai mult...

*

Pieptul e animalul cel mai vertebrat din lume.

...Eu... spun cărticică întreagă şi altă nimeni fără căpătâiu

*

Îi trebuie o mare bogăţie de cuvinte omului, ca să nu rămână în faţa porcului.

*

Toţi boii din lume nu semănăţi, de altă faptă, ne civilizaţi.

*

Incertul izbucni în alt în rezerv, ca o faţafară de răpăi

*

O floare albastră, ca o răpăie de ceară.

*

Un parfum de floare, ca un suflet de copil.

*

Un fir spor de putregai, ca un magar.

*

Râul trece limpede pe sub pălcă, ca o durere de viaţă.

*

Pădurea îi uşor, ca o rivigă de petale. ACADEMIA R.S.S.R.

*

Stâlpii-cât-Bonaului, ca nişte cărbuni roşii de pegune risipiţi pe lângă gară.

*

Ochii ei căprii, ca două pastile de circulată.

*

Calea Lactee, ca o eşarfă de înmântână...

*

Un parfum de fiorbile, ca o magică uşoară.

Din manuscrisele inedite ale lui Topîrceanu

Nume reale:

Părvul, pârcălabul Sorocii. Trimia vornicul. Stroici logofătul cel mare, Simion șetrarul și Andrei hatmanul. Petru Hudici, Dumea, Manoil, Negrilă, Oană Urache, pârcălabul Stanciu, Balica hatmanul Herbort, turcitea de Lior. Arut postelnicul, Cacine Balibeg, Odrivoz, Conetpolschi, Piotru Odrivoz și Duciatkii, Biscovschii

Fictive:

Sandu Bârlă spătarul, Arsenie logofăt, Balău armașul, Ciolcă și Sgârcea vistiernicul, Podvatkii hatmanul leșesc, Iordachi Bală pahrnicul, și Cată postelnicul și Burtea medelnicer. Rada Mucea agronul, Manoil Mucea stolnic, Bill polcovnicul Bală și Bucă și Capră și Sandu Tărăboanță, Norocea, Mucu, Potroc, Rogojină, Zifter, Nadă, Spânu, Fierea, Judău, Cârnaci căpitanul, Mușeță, Zmeu, Udrea, Talgă, Sacitu, Pleșcă, Halabuca, Bagotă, Bendac, Zără, Cocu, Boacă, Bâtlan, Strafalogea, Căpitână.

De botez: Zamfir, Crimia, Mihai, Radu, Ștefan, Ilie, Oprea, Manoil, Damil, Milea, Eftimie, Iliaș.

Pasagii:

Aceste pocade ce aviia mai eaș, că.... cronicarul Letinez numia mu mie iară Letopisețul cest moldovenesc cam pre scurt însămnează și amănunt (v. pag. 249 Mon. Dacor. Vezi și începutul cap. următor).

...și mai apoi când-ai să am pieie... (250) Așa au pățitu Ismen Vodă Ienicerul său. (251). De niște lazaci ce au prădat niște sate din ses de Tighina. Vălenii Fogz (252)

Mulți doi au pierit într'acel războiu: Nevoerskii... etc.

...și când-ai să mă pață mai rău de cât întâiu, să piace și din cești au rămas...

Începerea lui Ciubăr Vodă, cum au fost de au agiuns de au fost Domn. (Mscrisu). — Ce având lângă sine sfetnicii țării țarii cu carii vâna pățească și ce dzmicrăia ieu noaptea cu turcoaie curvind, din obicaiu creștinești s'au depărtat.

— De când au început pe Bucium vornicul cel mare și pe Brut postelnicul ca oaste împotriva lor și întâmpinându-se oștile la Roșcata s'au bătut de bine și până târziu războiu viteaziște de toate părțile pierdură Leșenii războiul și domnul fugi și fugă la Prut (249)

77

ACADEMIA ROMÂNĂ

București

No. 1560

13 Iunie 1936

Stimate Domn și Onorate Coleg,

Academia Română, apreciind activitatea Domniei Voastre în domeniul literelor și în deosebi al poeziei românești, v'a ales, în ședința dela 28 Mai 1936, MEMBRU CORESPONDENT al ei la Secțiunea Literară.

Comunicându-vă acest vot, vă rugăm să primiți, Stimate Domn și Onorate Coleg, încredințarea prea distinsei noastre consideraționi.-

PREȘEDINTE,

SECRETAR GENERAL,

Domniei Sale,

Domnului Gh. Topârceanu
-Membru Corespondent al Academiei Române.-

Iași.-

III Acte 16 — Adresa Academiei prin care poetul e anunțat că a fost ales membru corespondent al înaltului for științific

G. Topîrceanu la maturitate

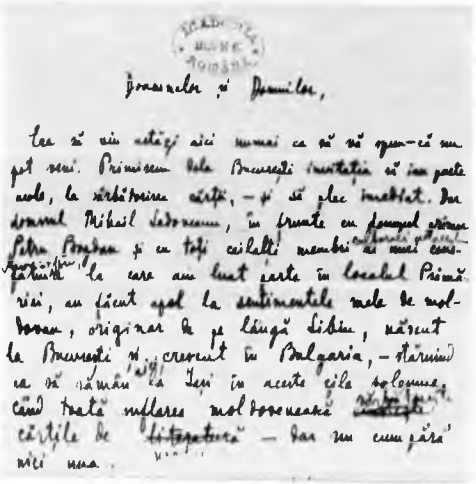

Doamnelor și Domnilor,

Iea să vin astăzi aici numai ca să vă spun că nu pot veni. Primiseem ieri Bucureşti invitaţia să iau parte azi, la sărbătorirea cărţii, – şi să plec imediat. Dar dramaul Mihail Sadoveanu, în frunte cu domnul primar Petru Bogdan şi cu toţi ceilalţi membri ai acestui comitet la care am luat parte în localul Primăriei, au făcut apel la sentimentele mele de moldovean, originar de pe lângă Siliştea, născut la Bucureşti şi crescut în Bulgaria, – stăruind ca să rămân la Iaşi în aceste zile solemne, când toată suflarea moldovenească sărbătoreşte cărţile de literatură – dar nu cum şi unde.

Inceputul conferinţei de Ziua Cărţii (20 mai 1933) ţinută pe scena Teatrului Naţional din Iaşi

Colecție diversă de rețete precise după caz sau prilej. I. Pentru vorbire II. Pentru alt fel de vestimente.

1.- Când e vorba de oarece calitate lăudabilă; și când ~~[illegible]~~ vorbitorului nu-i prea convine faptul că persoana despre care vorbește are oarecare calitate lăudabilă, pune înaintea epitetului lăudabil particula cam: «Este o femee cam isteață...»

2.- Când e vorba de un substantiv adjectival, care indică o stare, sau de un adjectiv care nu poate avea grade; încearcă dacă nu s'ar putea obține un efect comic punând înaintea acelui adjectiv particula foarte, sau mai, sau cât se poate de... sau altă de acest fel, indicând gradul:

«E o femee foarte văduvă, sărăcuță...» «Este statuia cea mai equestră din câte am văzut». «Bietul om era cât se poate de mort.»

3.- După un verb oarecare, încearcă să pui un adverb (sau locație adverbială) nepotrivit:

«Franția a dat naștere, în chip deosebit, unui prunc de sex masculin».

ACADEMIA ROMÂNĂ

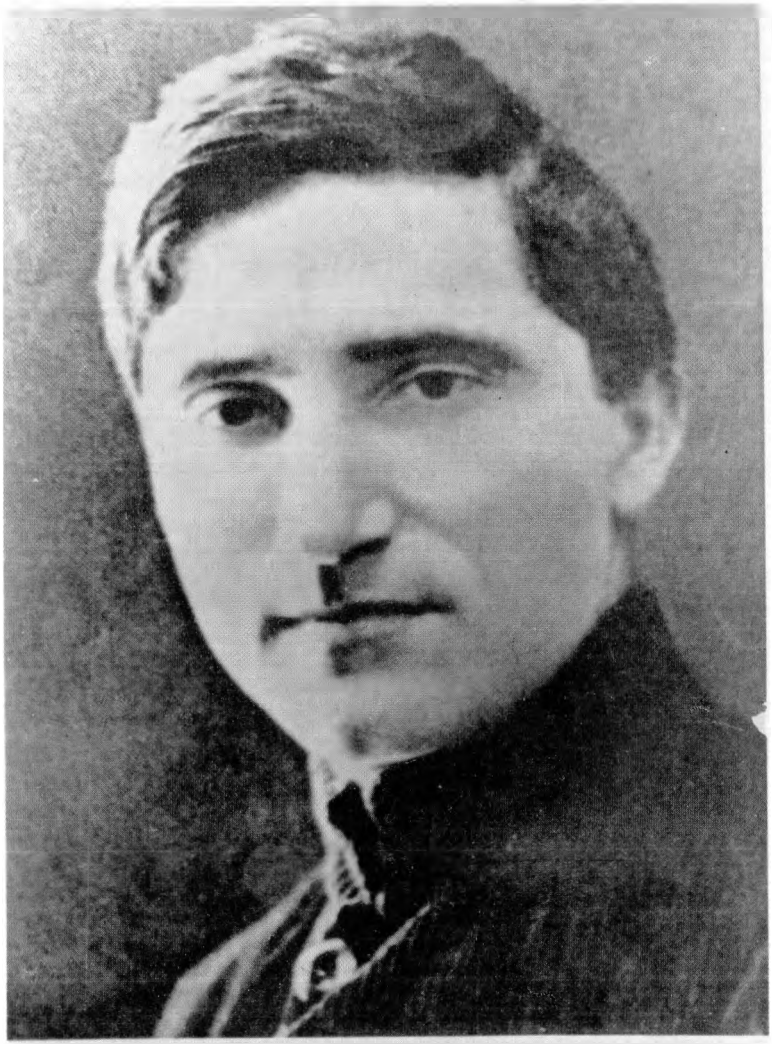

Lei 12,50

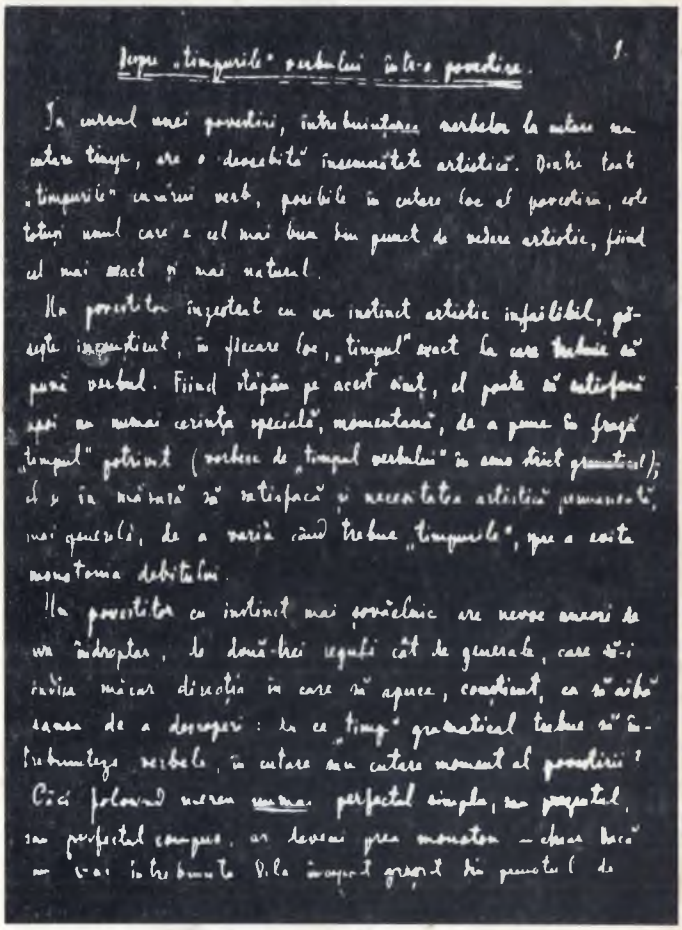

Despre „timpurile" verbului într-o povestire. 1.

În cursul unei povestiri, întrebuințarea verbelor la unele sau celelalte timpuri, are o deosebită însemnătate artistică. Deși toate „timpurile" oricărui verb, posibile în cutare loc al povestirii, sînt totuși numai cîte unul care e cel mai bun din punct de vedere artistic, fiind cel mai exact și mai natural.

Un povestitor înzestrat cu un instinct artistic infailibil, găsește instinctiv, în fiecare loc, „timpul" exact la care trebuie să pună verbul. Fiind vorbă pe acest cînt, el poate să satisfacă apoi și unele cerințe speciale, momentane, de a pune în față „timpul" potrivit (vorbesc de „timpul verbului" în sens strict gramatical); el e în măsură să satisfacă și necesitățile artistice permanente, mai generale, de a varia cînd trebuie „timpurile", spre a evita monotonia debitului.

Un povestitor cu instinct mai sovăielnic are nevoie uneori de un îndreptar, de două-trei reguli cît de generale, care să-i indice măcar direcția în care să apuce, conștient, ca să aibă temei de a descoperi: la ce „timp" gramatical trebuie să întrebuințeze verbele, în cutare sau cutare moment al povestirii?

Căci folosind uneori numai perfectul simplu, sau prezentul, sau perfectul compus, ar deveni prea monoton — chiar dacă nu s-ar întrebuința [illegible] de la începutul grupului din punctul de

EDITURA SPORT-TURISM